STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00679

GEZAMLTE SHRIFTN

Alter Kacyzne

Permanent preservation of this book was made possible
by Arthur & Ellen Rosten
in memory of
Abraham & Anna Rich and Murray & Eva Rothstein

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-00679-3

9780657006792T.PS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

אַלטער קאַציזנע

✶

געזאַמלטע שריפטן

אַלטער קאַציזנע

געזאַמלטע שריפטן

באַנד דריי

שטאַרקע און שוואַכע

ראָמאַן אין פיר טיילן

בוך איינס

אַרויסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון שולמית קאַציזנע — די טאָכטער פון מחבר

אַלטער קאַציזנע

געזאַמלטע שריפטן

יאיקוף פארלאג

פארלאג
י.ל. פרץ
ישראל

תשל״ב — 1972

ALTER KACYZNE
GEZAMLTE SHRIFTN

J. L. Peretz Publishing House
31, Allenby Str., Tel-Aviv, Israel

אַלטער קאַציזנע / געזאַמלטע שריפטן
פאַרלאַג י. ל. פרץ, רח׳ אלנבי 31, תל־אביב

©

נדפס בישראל תשל״ב
Printed in Israel, 1972

דפוס „אורלי״, תל־אביב, טלפון 32062

שטאַרקע
און
שוואַכע

ראָמאַן אין פיר טיילן

בוך איינס

אַלטער קאַציזנע האָט געהערט צו די שרייבער, וועלכע האָבן געהאַט אַן אָפן אויג און אויער פאַר די פּראָבלעמען און געשעענישן פון זייער צייט. אין דעם ראָמאַן „שטאַרקע און שוואַכע" פילן מיר אָפּ דעם הייסן אָטעם פון יענע צייטן, וועלכע זענען געווען אָרעם אין מאַטעריעלער הינזיכט, אָבער רייך אין גייסטיקן אויפשוווּנג.

עס זענען די יאָרן אין דער ערשטער וועלט־מלחמה און די ערשטע יאָרן נאָך איר. דעמאָלט האָבן צוויי גרויסע געשעענישן באַפליגלט די פאַנטאַזיע פון די פאָלקס־מענטשן און אויך די מענטשן פון גייסט. דאָס זענען: די באַלפור־דעקלאַראַציע, וועלכע האָט דערנענטערט די נאַציאָנאַלע אויסלייזונג און רעאַל געמאַכט דעם צוויי־טויזנט־יאָריקן חלום פון שיבת־ציון און די צווייטע געשעעניש — די אָקטאָבער־רעוואָלוציע — וועלכע האָט פּראָקלאַמירט דעם אָנהייב פון אַ נייער עפּאָכע אין אַלגעמיינעם, ווי אויך אין יידישן לעבן. צווישן די צוויי שטראָמען קומען שטרייטן. דער מחבר נעמט נישט קיין צד אין דאָזיקן שטרייט. ער באַמיט זיך אָביעקטיוו צו שילדערן סיי די קעמפער פאַר דער נאַציאָנאַלער אויסלייזונג, סיי די וועלט־באַפרייער.

צווישן די צוויי גרויסע שטראָמען לעבן דערווייל מענטשן מיט זייער טאָג־טעגלעך לעבן און מיט זייערע אינדיווידועלע זאָרגן און האָפענונגען, וועלכע פלעכטן זיך צונויף מיט די פערספעקטיוון פון די „גרויסע טעג".

אַלטער קאַציזנע האָט אין דעם ראָמאַן געגעבן אַ ריכטיק אָביעקטיוו, רעאַליס־טיש בילד פון דער צייט און פאַרענדיקט „שטאַרקע און שוואַכע" מיט צוויי בילדער: פון אַ יידישן קאָלכאָז אין סאָוועט־רוסלאַנד; און מיט וווּנדערלעך שיינער שילדערונג, ווי עס ווערט צווישן די בערג פון יהודה געבוירן אַ קינד, אַ נייער דור.

דאָס נעכטן פאַרגאַנגענע לעבן האָט אַ וויכטיקן אַקטועלן אויסקלאַנג פאַר די היינטיקע צייטן. נישט בלויז וואָס מען קען נישט אָפּמעקן פון אונדזער זכרון יענע הייסע טעג, וואָס האָבן אויספאָרמירט די אידייען און וועגן פון יידישן פאָלק, זיינע חלומות און אַנטוישונגען, נאָר סיי דער גורל פון יידישן פאָלק, סיי די ראַנגלענישן פון יידישן מענטש צו געפינען זיין וועג אין לעבן — זענען אַלע מאָל אַקטועל אויך אין אונדזער צייט.

דער טרוים פון די ציון־טרוימער איז פאַרווירקלעכט געוואָרן, אָבער דער קאַמף פאַר דעם אינהאַלט און גרויסקייט פון דער יידישער מדינה דויערט; אויך דער גע־ראַנגל אינעם מענטש דויערט און וועט דויערן.

דאָס איז געווען די סיבה, וואָס דער י. ל. פּרץ־פאַרלאַג האָט באַשלאָסן אַרויס־צוגעבן אַ נייע אויפלאַגע פון דאָזיקן היסטאָריש־וויכטיקן און אויך היינט אַקטועלן ראָמאַן.

ערשטער טייל

אַלטשטאָט

1

אַלטשטאָט

אַ מאָל איז דאָ געווען דאָס האַרץ פון וואַרשע — אָט דער לאַבירינט שמאָלינקע געסעלעך צווישן הויכע, גראָע מויערן. איצט איז דאָס אַן אָפּגעלעגן אָרט, אַ פאַר־צייטיקער אָנוווקס אויפן גוף פון דער הייגטוועלטיקער שטאָט, ווו דאָס בלוט פליסט אַנדערש און ווו אַנדערש שלאָגט דער דופק.

דער מקום — ווי יידן רופן די אַלטשטאָט — האָט זיין אייגענעם אָטעם, זיין אייגענע לופט, וואָס זי גיסט זיך נישט צוזאַמען מיט דער לופט פון גאַנץ וואַרשע. אויך די איינוווינער פון מקום האָבן אַן אַנדער אויסזען, סיי די יידן, סיי די קריסטן. פאַרוועלקטע זענען זיי, די איינוווינער פון מקום, ווי דער שטויב פון פאַרגאַנגענע דורות וואָלט צו זיי צוגעשטאַנען, זיך איינגעפרעסן אין די פאַלדן פון זייערע קליידער, אין די קנייטשן פון זייערע פנימער. און גראָע זענען זיי. זיי טראָגן מיט זיך דעם שאָטן פון די ענגע געסעלעך צווישן הויכע מויערן. אָט שאַרן זיי זיך פאַזע וואַנט, איבער די שמאָלע טרעטערס, ווי קינדער וואָס רייבן זיך אָן דער מאַמעס קני און די מאַמעס — די מויערן — זענען שמאָל און הויך און, דאַכט זיך, זיי שטייען, די מויערן, אויף געשוואָלענע קני. אונטן זענען זיי ברייטער ווי אויבן, די גראָע וואַנט גליטשט זיך אַראָפּ אויפן שמאָלן טרעטער אין אַ משופּעדיקן אָנשפּאַר, כדי נישט איינצופאַלן. קיין טויערן זענען דאָ נישטאָ. שמאָלע געוועלביקע טירן מיט פאַרצייטיקן שמירעכץ פירן פון דער גאַס אין פינצטער געוועלבטע קאָרידאָרן אַריין. און ביי טאָג דורך דער פינצטערניש, אין אָוונט — דורך דעם איינציקן לאַמטערן, וואָס הענגט פון געוועלב אַראָפּ, אָטעמען אַרויס די שמאָלע געוועלבן אַ שרעק און אַ וואָרענונג אויף דער ענגער גאַס: היט אייך, מענטשן! פאַראַן מכשפות אויף דער וועלט! און שדים לויערן אין יעדן ווינקל. און מענטשן שלעכטע, נאָך ערגער פאַר שדים, האָבן זיך פאַרטייעט אין זייער פאַרבאָרגעניש.

נישט אומזיסט זענען פאַראַן אין דער הייך פון ערשטן שטאָק נישעס אין די גראָבע ווענט. און דאָרט שטייען צוגעשמידט אין זייער אייביקער וואַך מאַדאָנעס

און הייליקע. און ווי אַלט און ווי אָפּגעלאָזט די ווענט זאָלן נישט זיין — די מאַדאָנעס מיט די הייליקע גלאַנצן מיט דעם הימל־בלויען אייל־פאַרב פון זייערע פרישע אָפּגע־מאָלטע קליידער, טראָגן פרישע קרענצלעך אויף די קעפּ — אַ פאַרגיטיקונג פאַר זייער אייביקער וואַכזאַמקייט.

מענטשן גייען — שאָטנס אויף דער שאָטנדיקער גאַס. און רייסט זיך אַריין אַ שטיקל זון צווישן די הויכע מויערן — דאַן ווערט די גאַנצע גאַס צעבראָכן אויף שפּיציקע ווינקלען און קרומע ליניעס. דאַכט זיך — די גאַס צעפאַלט זיך. דאַכט זיך, די שאָטנמענטשן לויפן זיך ראַטעווען, וואָס גיכער פון לעכערדיקן אַרבל אַרויס אַהין, אויפן אַלטן מאַרק, און דאָרט אויף דער פּולער זון צו קריגן אַ תיקון.

אויב אַלטשטאָט איז דאָס אַמאָליקע האַרץ פון וואַרשע, איז דער אַלטער מאַרק — דאָס האַרץ פון דעם האַרץ.

אַ גרויס פּירעקיק קעסטל איז דער אַלטער מאַרק. זיינע ווענט זענען די פיר ציילן הויכע, שמאָלע מויערן, הויכע — צו פינף און צו זעקס שטאָק, שמאָלע — צו דריי און צו פיר פענצטער. און אַלע מויערן זענען גראָ און אַלע, דאַכט זיך, אַלע אַזוי ענלעך. און דאָך — באַזונדערע זענען זיי. יעדער מויער מיט זיין פּנים, מיט זיין חנדל פון אַן אָפּגעקומענעם מיוחס. גרויסע אינדיווידואַליסטן זענען זיי, די מויערן פון אַלטן מאַרק. וואָס האַלט זיי דאָ צוזאַמען, אַקסל צו אַקסל צוגע־פּרעסט אין ענגשאַפט ? דאָס האָבן זיי זיך פאַרקוקט מיט די אַנבערעמענדיקע אויגן אויף דער וואַסער־פּאַנע, וואָס זיצט אויף איר פּאָסטאַמענט אין מיטן געפלאַסטערטן פּלאַץ, אַ מכשפה איז זי, די וואַרשעווער וואַסער־פּאַנע, מיט פאַרשייטע בריסטן און מיט אַ פאַרדרייטן שופּנעק. מיט איר שילד און מיט איר שווערד, וואָס זי האַלט אין אירע הענט, האָט זי צוגעכישופט צו זיך די אַלטע הויכע מויערן מיט זייערע מאַדאָנעס, מיט זייערע הייליקע, און די אַלטע שטייגערנע אינדיווידואַליסטן האָבן זיך אויסגעשטעלט אין פיר ציילן און פאַרשלאָסן דעם פּלאַץ אין אַ קעסטל.

איז געוואָרן אויס פּלאַץ, נאָר אַ ריזיקער צימער אָן אַ דאַך, אַ קהליש צימער צום געברויך פון די היגע איינוווינער.

קינדערלעך שפּילן זיך אין יאָגעניש אַרום דער וואַסער־פּאַנע. ווייט אַנטלויפן קאָנען זיי נישט. אויך זיי האָט זי צוגעכישופט. עלטערע פרויען זיצן אויף די שטיי־נערנע טרעפּלעך פון פּאָסטאַמענט, ציילן די זאָקן־אייגעלעך און באַקלאָגן זיך אויף זייערע ביטערע מזלות. איינע אויף דעם, וואָס איר אַלטער פאַרדינט נישט, די צווייטע — וואָס דער אַלטער שיכורט און שלאָגט זי, די דריטע איז זיי ביידע מקנא : איר אַלטער איז שוין לאַנג אַ שוכן־עפר.

אין די זומערדיקע פאַרנאַכטן לאָזן זיך אַרויס אַרבעטער אין בלויזע וועסטלעך מיט פּאַפּיראָסן אין מויל, כאַפּן אַ שמועס ביי דער וואַסער־פּאַנע.

אײגענע מענטשן. אַן אײגענע שטוב, נאָר אַן אַ דאַך. דערפֿאַר קאָן מען כאָטש אָפּאָטעמען פֿרײ.

ייִדן מיט קריסטן פֿילן זיך דאָ נענטער און היימישער, ווי ערגעץ אַנדערש. די מויערן האָבן זיי צוזאַמענגעשטופּט אין ענגשאַפֿט. די שווערע נויט דריקט אַלעמען גלייך. קיין גבֿירים וווינען נישט אויף אַלטשטאָט. און די שאָטנס פֿון פֿאַרגאַנגענע דורות וועבן זיי צוזאַמען מיט אַ געמיינזאַמען סוד.

אויפֿן פּלאַץ, נעבן דער וואַסער־פּאַנע האָבן זיך פֿאַרנאַכטלעך אָפּגעשטעלט צוויי אַרבעטער. זיי האָבן זיך געטראָפֿן גייענדיק פֿון דער אַרבעט און זיך אָפּגע־שטעלט כאַפּן אַ שמועס.

— נו, האָסט עפּעס אַרבעט? — געפֿרעגט האָט דער העכערער, דער בלאָנדער, געפֿרעגט נישט גלאַט, אַבי צו רעדן. אים האָט טאַקע אינטערעסירט, צי דער חבֿר האָט אַרבעט, דער עיקר, צי ער וויל אַרבעטן.

האָט דער חבֿר אָפּגעענטפֿערט, נאָך אַ קליינער קווענקלעניש:

— איך וועל דיר זאָגן, ישׂראל, דו ווייסט דאָך, אַז די אַרבעט איז מיר נישט צום האַרצן. וואָס פֿאַר אַ תּכלית איז דאָס פֿאַר שייקען, איך בעט דיך, צו מאָלן בלומענשלאַקן אין די שטיבער אויף דער פֿראַנציסקאַנער גאַס. אַז טרעפֿן זאָל זיי אַ שלאַק, די גראָבע בייכער! זעסטו, ס׳האָט זיך טאַקע געלוינט צו קומען קיין וואַרשע...

האָט דער בלאָנדער אים גוטמוטיק צוגעקלאַפּט אויף דער פּלייצע:

— האָב צייט. נישט מיט אַ מאָל איז קראָקע געבויט.

פֿון דער זייט האָט זיך געקאָנט דאַכטן, אַז נאָר איינער פֿון זיי איז אַן אַרבע־טער — שייקע. ער האָט געטראָגן אַ בלוזע מיט אַ פּאָר הויזן, וואָס זענען באַשטאַנען דורכויס פֿון פֿאַרביקע פֿלעקן, אַ לעבעדיקע פּאַלעטע. ס׳איז נאָר אַ חידוש געווען, ווי אַזוי דער בחור האָט זיך געקליגט אָפּצומאָלן די קליידער פֿון הינטן, אַזוי ווי פֿון פֿאָרנט.

ישׂראל אָבער איז געווען אָנגעטאָן גאַנץ ריין. אַפֿילו געטראָגן אַ ווייכן קראָגן מיט אַ קראַוואַט, געהאַט אַ שטעקעלע אין דער האַנט און אויפֿן פֿינגער — אַ קידושין־רינגל, אַ גאָלדנס. גאָלד האָט ער געהאַט נישט נאָר אויפֿן פֿינגער. אַז ער האָט אַ שמייכל געטאָן, האָט די זון אים אַ כאַפּ געטאָן ביי די גאָלדענע ציין.

— דו האָסט קיין געדולד נישט, שייקע, — האָט ער געמוסרט דעם שטובן־מאָלער. — וואַרשע איז אַ תּהום. מיט געדולד און מיט ענערגיע וועסטו דיך ביסלעכווייז אַרויפֿאַרבעטן. ביי ריטאָוון ביסטו געווען?

— דאָס גיי איך טאַקע פֿון אים.

און שייקע האָט זיך פאַרגאַפּט אויף איינעם פון די הויכע דעכער, ווו צווישן די פאַרשוואַרצטע, פאַרצייטיקע דאַכלקעס האָט זיך אויסגעשפּרייט אַ פירקאַנטיקע גלעזערנע לאַטע.

— אַ רוח אין זיין האַרצן אַריין. ער האָט דאָרט אַ מאַדעלקע.

— אָט אַזוי ביסטו געגאַנגען צו אים?

שייקע האָט נישט פאַרשטאַנען די פראַגע און אָנגעקוקט ישראלן פאַרחידושט.

דערזען אַז ישראל באַטראַכט קריטיש זיין באַמאַלטן אָנצוג, האָט ער זיך אָנגעשטויסן און צעלאַכט זיך. אויגן האָט ער געהאַט שמאָלע, און אַז ער האָט זיך צעלאַכט, זענען גאָר פאַרבליבן קרומע שפּעלטעלעך מיט אַ סך דינע קנייטשעלעך אַרום זיי.

— אַן אמתער כינטשיק — האָט ישראל אַ טראַכט געטאָן.

— און דו מיינסט, אַז כ׳האָב זיך געדאַרפט איבערטאָן פאַר זיין כבוד וועגן? אַז נישט דערהאַרן וועט ער. וואָס איז ער דען, ריטאָוו? נישט אַזאַ מאַלער, ווי איך, וואָס?

— נו, אַ ביסל אַ נפקא־מינה. יענער איז אַ גאַנצער קנאַקער, אַ באַרימטהייט, אַ פרעמירטער מאַלער...

— טפו, ביסט אויך אַ בורזשוי, ישראל, ווי איך זע. באשר יענער האָט לייוונט און אַן אַטעליע און מאַדעלקעס, באשר מען שרייבט וועגן אים אין די צייטונגען — וועט שייקע זיך איבערטאָן פאַר זיין כבוד וועגן? איך האָב געאַרבעט! — און שייקע האָט מיט פאַטאָס זיך אַ זעץ געטאָן אין דער באַמאָלטער ברוסט. האָט זיך אויפגעהויבן אַ דין שטויבל, און ישראל איז מיט אַ שמייכל אָפּגעטראָטן.

— האָט ער געזען דיינע צייכענונגען?

— יאָ.

— און וואָס האָט ער געזאָגט?

— זיי זענען אים שטאַרק געפעלן. — שייקע האָט זיך פאַרקרימט ווי אַ כינעזער און זיך אַ קראַץ געטאָן אונטערן היטל — דער רוח ווייסט זיין טאַטן. ער זאָגט: איך דאַרף אַרבעטן.

— און אַליין האָסטו דאָס נישט געוווּסט?

— איך בעט דיך, ישראל, איז דאָס פאַר מיר אַ תכלית: אַרבעטן?

שייקעס נעבעך־מינע האָט זיך ממש געבעטן ביי ישראלן ער זאָל אַראָפּנעמען פון אים די לאַסט פון דאַרפן אַרבעטן. אַפילו מיט דער אָפּנהאַרציקער פוילקייט זיינער איז שייקע אים געווען סימפּאַטיש.

— כאַפּט דיך אַ וואַטנמאַכער, כינטשיק, — האָט ישראל אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט — ווי איך זע, וועסטו ווערן קונסטמאָלער, ווי איך וועל ווערן אַ טענצער. וועסט שוין פון אַלע דיינע טאַלאַנטן בלייבן ביים פייפן.

שייקע האָט צעשטעלט די געפאָרבענע פיס און פאַרנומען די הענט אין די באָקעס.

— וואָס איז? האָסט אוודאי געהערט בעסערע פייפערס פאַר מיר, וואָס? ישראל האָט געלאַכט מיט גאַלד.

— שאַ, ישראל, — איז שייקע ערנסט געוואָרן און אַראָפּגערוקט דאָס היטל אויפן טשוב, — וואָס הערט זיך עפּעס מיט מיינע לידער? ווען וועל איך שוין זען אַ געדרוקט וואָרט?

ישראל האָט אים צוגעזאָגט, אַז אין דעם נאָענטן פאַרטייִשן העפט וועט ער געפינען געדרוקט זיינע לידער, אָבער שייקע האָט נישט אָפּגעטראָטן: — ווען?

— מען קאָן דאָך מיט לידער קיין פאַרטייהעפט נישט אָנפילן, פאַרשטייסט דאָך אַליין. עס פעלט נאָך מאַטעריאַל. היינט גיי איך צו שמואלן נאָכן לייט־אַרטיקל.

שייקע האָט נישט געהאַט קיין געדולד. זיין מוזע האָט נישט געוואַרט. אָט האָט ער שוין נאָך אַ ליד אין דער קעשענע פון די געפאָרבענע הויזן. אָבער גיי ווייז ישראלן, אַז יענער האָט נאָך די ערשטע נישט אָפּגעדרוקט. ניין, ער וועט נישט ווייזן.

ער האָט זיך ווידער פאַרגאַפט אַרויף. אין זיינע כינעזישע אייגעלעך האָט געטליִעט אַ פלעמל און די ליפּן האָבן זיך געעפנט אין אַ קינדישן שמייכל. הויך אויף אַ דאַך איז געשטאַנען אַ שייגעצל און געפּאַכט מיט אַ שטעקן, פינף מאָל לענגער פאַר אים אַליין. צום שטעקן איז געווען צוגעבונדן אַ שמאַטע. געפּאָכט, ווי געכישופט. אפשר האָט ער געוואָלט איבערמאָלן דעם גאַנצן הימל איבערן אַלטן מאַרק. און אפשר האָט ער דאָס געפּאָכט צו דער פאַרגייענדיקער זון, זי זאָל זיך צוריקקערן. ניין, דאָס האָט דאָס שוואַרצע סילועטל אויפן דאַך דיריגירט מיט אַ טשאַטע זילבערנע טויבן. הויך, הויך האָט זיך גערינגלט זייער זשמעניע אין לופטיקע הקפות. זילבערנע בלימעלעך האָבן זיך געשאָטן פון ראָזן וואָלקן. און אַ פאַל אַראָפּ — אַ הויפן שוואַרצע שמאַטקעלעך. און אַ שופּ אַרויף — ווידער זילבערנע בלומען. אָט האָבן זיי זיך אָנגעצונדן ראָז.

— ווייסט, ישראל, ביי אונדז אין שטעטל גייען שוין די אינדיטשקעס שלאָפן. זיי טוליען זיך איינע צו דער אַנדערער און פאַרציילן זיך פאַרן שלאָף זייערע נעכטיקע חלומות:

— טיו—ליו! ליו—ליו—ליו! טיול! ליול! ליו—ליו—ליול!

שייקע האָט אַזוי קונציק אויסגעפייפט, ווי די אינדיטשקעס פאַרציילן זייערע חלומות, אַז ישראל האָט זיך צעלאַכט.

— ווער פאַרברענט, דו דיכטער איינער! שייקע פייפער, אַ גוטע נאַכט.

2

פייגע־פעסיע מיט איר קאַמונע

פון אַלטן מאַרק האָט ישראל פאַרקירעוועט אין אַ געסעלע פון איין גוס, מיט אַ רינשטאָק אין דער מיט. אַ געסעלע בלויז פאַר פוסגייער. עס האָט געפירט צו דעם טרעפּגעסל. די טרעפּ זענען געפאַלן צו יענעם טייל מקום, וואָס ליגט נידע־ריקער ביי דער ווייסל. און פון ביידע זייטן טרעפּ האָבן זיך געהויבן גראָע מויערן. אין די פענצטער איז שוין געווען ליכטיק. גראָע בעלי־מלאכות האָבן שוין געאַרבעט ביי פייער. די לופט איז דאָ געווען אַ שטיקנדיקע, פון אַלטן זשאַווער און שימל, וואָס האָט זיך איינגעגעסן אין די פילהונדערט־יאָריקע ווענט.

פאַראַן מענטשן, וואָס אַנטציקן זיך דערמיט — האָט ישראל געטראַכט — ריטאָוו, צום ביישפּיל, איז פאַרליבט אין דעם דאָזיקן טרעפּגעסל. די אויגן ווערן אַזש פייכט ביי אים... און ער, ישראל, ווען מען זאָל אים נאָר לאָזן, וואָלט ער אונטערגעלייגט דינאַמיט און אויפגעריסן אין דער לופטן אַלע געשוואָלענע, בייכיקע מויערן, וואָס עס הענגען, דאַכט זיך, פּיאַווקעס אויף זייערע ווענט. דאָס געסל איז געווען איינגעטונקט אין אָוונט. און פּלוצלונג האָט ישראל דערזען עפּעס, וואָס האָט אים אַ נעם געטאָן ביים האַרצן, כאָטש ער איז נישט געווען קיין מאָלער. פון ביידע זייטן האָבן אין די שטיבער לאָמפּן געברענט, נאַכט געווען. און אונטן, ווו די טרעפּ האָבן זיך געענדיקט, האָט אַ העל קינדיש קעפּל געשטראַלט, ווי דער קאָפּ פון אַ הייליקן אויף אַ קאַטוילישן בילד. דאָס קינד איז געזעסן אויף דער זון. אַ פּאָר מינוט שפּעטער האָט שוין ישראל אַליין זיך אָפּגעטובלט אין דעם לעצטן ביסל זון, וואָס האָט זיך דאָ פאַרשטעקט אויפן פּלעצל, צווישן די פינצטערע מיילער פון זייטיקע געסלעך. איין פינצטער געסל האָט אים איינגעשלונגען. אָבער נאָך פינצטערער איז געווען דער קאָרידאָר פון דעם מויער, וווהין ישראל האָט זיך פאַרנומען. אַ קאָרידאָר פאַר איין מאַן די ברייט.

פון געוועלביקן סופיט הענגט אַראָפּ אַ פאַרצייטישע לאָמטער. אַ זעקסקאַנטי־

קער גלעזערנער עמער. עס וויגט זיך די לאַמטער און עס הוידעט זיך אין קאָרי־דאָר די צערייצטע פינצטערניש.

ישראל האָט שוין דריי יאָר געוווינט אין דעם הויז און צום קאָרידאָר זיך נישט געקאָנט צוגעוווינען בשום אופן. ס׳איז דאָך אַן אמתע קאַטאַקאָמבע, אַ קעלער פאַר אינקוויזיציע! אים האָט זיך געדאַכט: אָט באַלד שליסן זיך צו די ווענט פון פאָרנט און פון הינטן און ער בלייבט פאַרמויערט לעבעדיקערהייט.

ביי דער נאַכט, נאָך אַ שטאַרקער אויפרעגונג, פלעגט אים קומען צו חלום אַ מהומה אין ענגן קאָרידאָר בעת אַ שריפה. ישראל האָט אָבער געוואָלט אין זיך גובֿר זיין זיין אומחן צו דער פינצטערער קאַטאַקאָמבע. ער האָט עס געהאַלטן פון זיין זייט פאַר אינטעליגענטישע היסטעריע.

— וואָס איז מיט דיר דער יִחוס, ישראל? מענטשן לעבן דאָך דאָ אויס זייערע יאָרן, אָרעמע אַרבעטער, און ווער ביסטו דען? אַן אַרבעטער בן־אַרבעטער, ווי קומט עס גאָר צו דיר?

טרעפּ פינצטערע, שמאָלע און דומפּיקע האָבן זיך געדרייט צו פייגע־פּעסיעס קאָמונע אַרויף, אויפן פערטן שטאָק. פאַרן פאָרענטש האָט ישראל זיך נישט אָנגע־האַלטן. ער האָט שוין געקאָנט די טרעפּ אויף אויסנווייניק. עס האָט אים געעקלט פון דעם קאַלטן, קלעפּיקן שווייס אויפן פאָרענטש, ווי אַ קאַלטער שטערן פון אַ שווינדזוכטיקן.

און כאָטש צו די פינצטערע טרעפּ איז ער געוווינט געווען, און ער געדענקט שוין נישט יענע צייט, ווען ער האָט זיך דאָ אויסגעגליטשט און אַראָפּגעפאַלן און נאָך דעם פאַל צוגעקרענקט, פון דעסטוועגן האָט ער אַלע מאָל טענות צו פייגע־פּעסיען, ווען ער קומט אויף די פינצטערע טרעפּ. עס קאָן זיין, צו קיין פרעמדער וואָלט ישראל קיין טענות נישט געהאַט. פייגע־פּעסיע איז אָבער געווען זיין שוויגער, און ער האָט איר נישט געקאָנט מוחל זיין, וואָס זי האָט זיך אויסגעקליבן אַזאַ פינצטערע נעסט.

זיין שוויגער פייגע־פּעסיע איז געווען פּאָפּולער אויפן מקום. מען האָט זי גערופן „די קאָמוניסטקע״, כאָטש אַזוי ווייט איז זי געווען פון קאָמוניזם, ווי ווייט זי איז געווען פון גבֿירישקייט. זי איז גלאַט געווען איינע פון יענע שלימזלניצעס, אויף וועלכע עס לוינט זיך שוין נישט רחמנות צו האָבן, ווייל מיטן שלימזל, דאַכט זיך, האָבן זיי זיך איינגעלעבט און לעבן בשלום. און וואָס האָט זי דען געקאָנט בעסערס דערגרייכן?

געקומען קיין וואַרשע מיט אַ קראַנקן מאַן, אַ פּראָווינצער חזן, וואָס איז אָוועקגעפאַלן אויפן האַלדז, און מיט צוויי קליינע מיידלעך, און דאָ, אין דער גרויסער פרעמדער שטאָט, באַגראָבן דעם מאַן אירן. האָט זי חתונה געהאַט מיט מאיר־דודן

דעם בעל־מגיה. ס׳איז געווען אַ גלייכע זאַך פֿאַר ביידע. זי האָט נישט געהאַט וווהין זיך אַהינצוטאָן און אים איז פֿאַרבליבן אַ גרויסע דירה, ווו ער האָט זיך געשראָקן אַליין צו זיין נאָך דעם ווייבס טויט. קינדער האָט מאיר־דוד געהאַט אויסגעגעבענע. אָבער אַ ייד אַן עקשן. צו די קינדער נישט געוואָלט גיין. ער אַ בעל־מגיה, פֿייגע־פֿעסיע אַ חזנטע — ביידע שטיקלעך כלי־קודש, האָט מען חתונה געהאַט.

האָט מען זיך אַרומגעזען נאָך דער חתונה, אַז ס׳איז נישטאָ קיין פּרנסה. האָט דער אַלטער בעל־מגיה אַוועקגעלייגט די שפּאַקולן מיט דער געגדזענער פֿען, גענומען אַ שטעקעלע אין האַנט און געוואָרן אַ מעקלער אויף דער עלטער. זענען אָבער געווען מעקלערס ייִנגערע און פֿלינקערע פֿאַר אים און מאיר־דוד האָט פֿאַרדינט וואַסער אויף קאַשע.

— וואָלסט כאָטש ווייניקער אַרומגעלאָפֿן, מאיר־דוד! ווייניקער די שטיוול רייסן. ס׳איז דאָך אַ דלות!

האָט דער אַלטער אָנגעקוקט זיין נייע דעה־זאָגערין, אָנגעקוקט זי אַזוי, אַז זי האָט שוין מער קיין וואָרט נישט גערעדט, נאָר אַוועקגעלאָפֿן צום שפּיגל פֿאַרריכטן דאָס שייטל, וואָס איז איר פֿאַר שרעק פֿאַרקראָכן אויף אַ זייט.

און מאיר־דוד מיטן שטעקעלע האָט ווי־דער אַוועקגעשמייעט אויף די נאַלעווקעס.

דאַן איז דאָס פֿייגע־פֿעסיע געפֿאַלן אויפֿן פּלאַן אויסצונוצן די גרויסע דירה אירע, צימערן און צימערלעך, קאַמער־קאַמער־הויז. אַן עסצימער ווי אַ פֿעלד. מיט דריי הונדערט יאָר צוריק, בסך־הכל, האָט דאָ גאָר געוווינט אַ פֿירשט. האָט זי אָנגעהויבן אַריינגעמען סובלאָקאַטאָרן. נישט אַבי וועמען, פֿאַרשטייט זיך, נאָר בכבודיקע אָרעמע־לייט און אויפֿגעקלערטע פּראָלעטאַריער. זי האָט זיך געהאַט איר אייגענעם אויסוואַל, אַז סיי איר מאַן דער בעל־מגיה זאָל נישט פֿאַרשעמט ווערן, סיי די טעכטער אירע, וואָס לערנען זיך אין שול, זאָלן האָבן אַ פֿיינע באַקאַנטשאַפֿט. האָט זיך מיט דער צייט אָנגעזאַמלט ביי פֿייגע־פֿעסיען אַ קאָלעקציע, וואָס מען דאַרף אויספֿאָרן אַ מדינה אַזוינס צוזאַמענצופֿאָרן. און ווער עס האָט געוואָלט האָט זיך געזעצט צום טיש און מיטגעמאַכט די אָרעמע סעודה. און ווער עס האָט געוואָלט — האָט געצאָלט. פֿייגע־פֿעסיעס טאַלאַנט איז נאָר גענוג געווען דאָס געשעפֿט איינצופֿעדעמען. זי האָט אָבער געמוזט אָפּלאָזן די לייצעס. זאָל עס גיין ווי עס גייט. זי איז געווען שוואַך אויפֿן זכרון און טעמפּ אויפֿן חשבון. זי האָט קיין מאָל נישט געקאָנט באַרעכענען, וויפֿל פֿון וועמען עס קומט. איז טאַקע אַוועק אַ קאָמונע. טאַקע נאָר מיט נסים איז פֿייגע־פֿעסיע נישט בדלות געוואָרן, כאָטש ס׳איז געווען צום דלות מיטן האַנט צו דערלאַנגען. אָבער חלות צו קידוש האָט מאיר־דוד געהאַט. און אַ האַלב פֿלעשעלע בראָנפֿן אויף שבת — אויך.

האָט ער אָנגעקנייטשט דעם שטערן און זיך באַטראַכט:

— למאַי זאָל זיך אים דאַכטן: ער איז דאָך אויך אַ גאַסט אין אַכסניה. אַבי נישט ביי די קינדער.

פון דעסטוועגן האָט דאָך פייגע־פעסיע דערפירט צו אַ שטיקעלע תכלית.

מיט דריי יאָר צוריק האָט זיך אַריינגעצויגן אין דער קאָמונע אַן אָרנטלעכער בחור, אַ טריקאָטאַזש־אַרבעטער, ישראל שטריקער. האָט ער טאַקע פאַר אַ יאָרן חתונה געהאַט מיט דינהן, מיט פייגע־פעסיעס עלטערער טאָכטער. און איצט האָפט שוין פייגע־פעסיע אויף אַ שטיקעלע נחת אויך: זי וועט אין גיכן, מירטשעם, ווערן אַ באָבע. הלוואי האַלט זי שוין אַזוי מיט דאָרעטשקען, מיט דער ייִנגערער. גאָר קיין לייט נישט... ווייזט אויס, אַ בלוט אַזאַ...

דינע איז געווען אַ שוואַך באַשעפעניש מיידלוויז, אַ שטרויענע פאַננע. און איצט, פאַר דער צייט פון שוואַנגערשאַפט, איז זי גאָר קיין מענטש נישט, כאַפּט צוקרענקען גאַנץ אָפט.

אין דער פרי, ווען ישראל פאַרנעמט זיך צו דער אַרבעט, לאָזט ער איבער דאָס ווייבל זיינס אין בעט. ער ווייסט: זי איז אַ פּעפּערין. זאָל איר וויל באַקומען. אָבער אַהיים גייענדיק האָט ער אַלץ מורא, ער זאָל ווידער נישט טרעפן דינהן אין בעט ליגן. שוין נישט פאַר פוילקייט, נאָר פאַר מידקייט. אַ מאָדנע מידקייט באַפאַלט זי, דינהן, כאָטש זי טוט נישט אַ האַנט אין קאַלטן וואַסער. אַ מאָל דאַכט זיך ישראלן, אַז דינה איז אַן אָנגעבלאָזן קישעלע, פון וועלכן עס גייט אַרויס די לופט, און זי דאַרט אייַן פאַרן אויג.

די אומרו באַפאַלט ישראלן אַזוי גלייך, ווי ער באַטרעט די פינצטערע שטיגן צו דער ווױנונג זיינער. ווער ווייסט וואָס דינהלע מאַכט? און ישראל ווייסט, אַז די אומרו קומט פון דעם העסלעכן פאַרשוויצטן קאַלטן פאָרענטש, וועלכער דערמאָנט אָן אַ קראַנקן שטערן. און דעריבער טאַקע מיידט ער אויס אָנצורירן דעם פאָרענטש מיט דער האַנט, אָבער סיי ווי סיי, דער קראַנקער פאָרענטש קריכט אַליין אַריין אין זיין רעיון און ער קאָן אים שוין נישט אַרויסטרייסלען. די לעצטע צוויי שטאָק מאַכט ישראל דורך אין איין אָטעם, איבערהיפּנדיק צו צוויי טרעפּלעך. אָט זענען שוין די לעצטע, אָט איז שוין די טיר. ער קלינגט.

געעפנט האָט אים שניאור אין זיין שניטראָק, מיטן האַרטן קאַפּעליוש, אַן אָפּגעברענטער ליטוואַק, וואָס האַנדלט מיט שעלקעס און מיט בלייפעדערס אויף די נאַלעווקעס אין אַ טויער — איינער פון פייגע־פעסיעס קאָלעקציע.

— אָט איז ער, אָט! רק ער איילט זיך און רק ער ספּרינגט. זע נאָר ווי ער שאָפּעט. זע נאָר! קיין מאַיאָנטקעס וועסטו נישט מאַכן, נאָר איינער, וועסט זיך אָנמאַכן אַ האַרצפּעלער. האָסטו געזען אַ ביסל!

— ווייסט איר נישט, שניאור, וואָס דינה מאַכט?

— פאַר וואָס זשאַל איך נישט ווישן, פאַר וואָס? אַז אַ מענץ דרייט זיך אַרום אין סטוב, באַדאַרף ער אַלץ וויסן. דיין דינה איז השם יתברך געזונט, מיר דאַכט זיך, אַז זי איז גאַר אין סטוב נישטאָ, איז זי גאַר. האָסטו געזען אַ ביסל? ווי אַ מענץ איז דאָס צעקאָכט! ווי ערשט נאָך דער חתונה! מ־מאַ!

אין גרויסן עסצימער ביים לאַנגן טיש האָט ישראל געפונען וולאַדעקן. יענער האָט זיך פונאַנדערגעלייגט אויפן ברודיקן געשטריקטן טישטעך מיט זיין שינקע מיט ברויט. אפשר אַ האַלבן חזיר האָט ער געבראַכט אַהער צו שלעפּן.

— אַ, מילי בראַטקו! — האָט וולאַדעק אויסגעפּויקט — וואָס מאַכסטו? ווי גייטס? אויף סמאָטשע ווידער אַוועקגעלייגט אַ שפּיצעל. מען לייגט זיי ווי די הינט. פונקט ווי אַ מאָל, אָבער וואָס איז די פּעולה, אַז זיי מערן זיך.

וולאַדעק האָט געהאַט אַן אויסזען פון אַ רבנישן יונגן־מאַנטשיק, שיער נישט מיט געקרייזלטע פּאות. דער סלאָוואַצקי־קראַגן איז געלעגן אויף אים, ווי אַ פּאַר־צייטיק יידיש העמד. ער האָט, ווייזט אויס, פאַר דעם געהאַט אַ לאַנגן תענית, וואָרעם ער איז אין גאַנצן געווען איצט אַריינגעטאָן אין פרעס. און די רבנישע נאָז זיינע האָט געשוויצט און די ביינער אונטער דער גרינער הויט אויף די שליפן זענען געגאַנגען כאַדראַם אין טאַקט פון די ציין. דער גאַנצער קאָפּ־מעכאַניזם האָט גע־אַרבעט.

אָבער מיטן מעסער האָט ער געפּאַכט און באַוועגונגען האָט ער געמאַכט ווי אַן אמתער סיבירניק. וולאַדעק איז טאַקע נישט לאַנג צוריקגעקומען פון סיביר, וווּ ער איז פאַרשיקט געווען נאָך אין אַכטן יאָר פאַר אַ פּע־פּע־עסיש שטיקל אַרבעט. געקומען איז ער צוריק אין אָנהייב דרייצנטן.

— געפעלט דיר נישט, ווי איך זע, מילי בראַטקו, דער עסק מיט די שפּיצלעס? וואָס דען? פּאַשען דאַרף מען זיי? כדי אַזעלכע פלאָקנשיסערס ווי דו זאָלן קענען האַלטן דרשות קעגן טעראָר?

פון אַ ווייטערן צימער האָבן זיך געשאָטן רולאַדן פון דאַרעטשקעס לויטערן סאָפּראַן.

— דאָ־רע־מי־פאַ־סאָל־פאַ־מי־רע. דאָ־רע־מי־פאַ־סאָל־פאַ־מי־רע־דאָ־אָ! רע־מי־פאַ־סאָל־לאַ־סאָל־פאַ־מי. רע־מי־פאַ־סאָל־לאַ־סאָל־פאַ־מי־רע־ע!

איז אַרומגעגאַנגען איבערן צימער איטשע קראַוויטשיק, אַ פיגור אַן אַ פּראָפיל, אין גאַנצן אַ פּלעצל, ווי אַ פּאַפּירן מענטשעלע. ער האָט זיך געשאַרט פּאַזע וואַנט, באַנעצט צוויי פינגער אין מויל און אָנגעטאַפּט מיט זיי יעדע זאַך, וואָס איז נאָר צו דער האַנט געקומען: אַ זייגער, אַ לייכטער, אַ מוציא ברויט, אַ שטיקל צוקער. — אַזאַ טבע האָט ער געהאַט. פאַר דער דאָזיקער טבע האָט מען אים גערופן איטשע

פּרייס, און די גאַנצע קאָמונע האָט אויסגעקוקט די שעה, ווען די דאָזיקע ווענט וועלן פון אים שוין פּטור ווערן. אָבער איטשע פּרייס האָט זיך באַפעסטיקט אין אַ ווינקל מיט זיין זייגערמאַכער־וואַרשטאַט, און טו אים עפּעס.

איצט איז ער צוגעגאַנגען מיט דראָבנינקע טריטעלעך און געהויבן די שפּי־ציקע אַקסל, ווי אַ פּאַפּירן מענטשעלע, וואָס מען ציט ביי אַ שטריקל.

— איך בעט אייך, ישראל, איר זייט דאָך אַ געבילדעטער מענטש, נישט שוין זשע קאָן מען נישט צוטראַכטן עפּעס אַ מאַשינקע אַזאַ, וואָס זאָל מאַכן דעם זעלביקן חזנ־שן דריידל, נישט אייער שוועגעריז זאָל זיך דאַרפן נעבעך מאַטערן? ס'אַ רחמנות, זאָג איך אייך, אויף אירע יונגע יאָרן. שוין צוויי שעה אויפן זייגער: דאָ—רע, מירע, פירע, לירע, זיי אַ גבירה, דינג אַ דירה—דאָ!

— אָט גייט ביסטריצקי, זאָגט אים, ווער זי אויפהערן.

— עט! — דאָס פּאַפּירענע מענטשעלע האָט אַ הייב געטאָן די שפּיציקע אַקסלען — אַרויסגעוואָרפן. איין צו להכעיסניק, וואָס די וועלט האָט נאָר געזען.

ביסטריצקי איז אַריינגעקומען פון זיין צימער, שאַרנדיק מיט די שטעקשיך, מעשה פּריץ. די הענט אין די הויזן־קעשענעס, אין די ציין — אַ ליולקע. ער האָט געטראָגן אַ פּרעס־ווייסן אָלפּאַגענעם רעקל, אַזעלכע, ווי די פּריזירער ביי דער אַרבעט. זיין שטערן איז געווען נישט אַזוי הויך, ווי ברייט, אַ פעסטונג אַ גאַנצע. און אַראָפּגעהאַנגען איז אים איבערן שטערן אַ נאַפּאָלעאָנישער לאָק. געקוקט האָט ער פון אונטערן ברייטן שטערן, ווי פון אונטער אַ דעכעלע. און זיין פּנים וואָלט געווען זייער אינטערעסאַנט, ווען נישט דאָס מויל. זיין ברייט מויל האָט אים מיאוס געמאַכט.

— מיט אַזאַ מויל דאַרף מען שלינגען מייז — האָט געזאָגט אויף אים דאָס פּאַפּירענע מענטשעלע איטשע פּרייס.

ביסטריצקי האָט זיך גלייך אָנגעשלאָסן אין דער דיסקוסיע וועגן טעראָר. דערהערט וואָלאָדקעס טענות, אַז אַלע מיטלען זענען כשר ביים באַקעמפן די הער־שנדיקע אָרדענונג, האָט ער זיך צעלאַכט מיט דעם פרייען האַלבן מויל (דאָס גאַנצע מויל וואָלט געקלעקט אויף צוויי געלעכטערס).

— וואָס אָרדענונג, ווען אָרדענונג! איר, סאָציאַליסטן פון אַלע מינים, — דערציילט דער באָבען אַזעלכע מעשיות! אַליין וועט איר דען נישט איינפירן קיין פּאָליציי מיט שפּיצלען? אַ חכמה אַ ביסל, אויסשיסן די שפּיצלען, כדי אַוועק־צושטעלן נייע אויף זייער אָרט.

ישראלן האָט ער אַפילו נישט געלאָזט צום וואָרט קומען.

— דו ביסט דאָך גאָר אַ ציוניסט, אַ קליינבירגער. וואָס האָסטו זיך צו מישן אין אַזעלכע געשפּרעכן?

אָבער דאָ האָט זיך אַריינגעמישט דאָס פּאַפּירענע מענטשעלע.

— אָבער דאָ־דאָ קאָן וואַקסן האָר, — האָט איטשע פּרייס געוויזן אויף זיין פלאַטשיקער דלאָניע — אַזוי וועט איר, ברידערלעך, איינפירן גלייכהייט און פרייהייט. אַרבעט, אַרבעט, קינדערלעך! דער ראַדזינער, אייך צו לאַנגע יאָר, האָט צוואַנציק יאָר דעם קאָפּ זיך געבראָכן איבער אַ זייגער, וואָס מען זאָל נישט דאַרפן אָנצי̇ען, און וואָס איז דער סוף געווען? בדיל־הדל געשטעלט זיינע חסידימלעך, נעבעך, מיט זיינע אויפטועכצן.

איז אַריינגעשוווּמען שניאור דער ליטוואַק מיטן קאַפּעליוש אויף די אויערן.

— אָט איך, צום ביישפּיל, האָב געהאַנדלט מיט וואַלד. נו, מילא, איז מיר ניסט געגאַנגען. עס טרעפט זיך, אַז עס גייט ניסט אַ מענטשן. פרעג איך אייך, חברה, צי וועט מען מיר אָפּגעבן מיין וואַלד ביי די נייע פאַראַנדקעס? אַהאַ, זעט איר סוין? סאָציאַליזם! האָסטו געהערט אַ ביסל!

און דאָס איז נאָך ווייט נישט געווען די קאָמונע אין איר פולן קאָמפּלעט. פיל זענען נאָך נישט געקומען פון גאַס.

אָט איז אַריינגעקומען פייגע־פּעסיע מיט דער דינסט פון מאַרק.ביידע באַלאָדן מיט קוישן און קוישלעך אויף שבת. און אַ סימן, זיי זענען געווען אין גענדזלאַרניע, ווייל ביידע זענען איינגעטונקט אין פעדערן, ווי מען וואָלט זיך פאַרמאָסטן דאָרט פון זיי צו מאַכן צוויי גענדז.

— וואָס, ישראל? נישטאָ דינה? שוין העכער אַ שעה, אַז זי איז אַוועק צו שמואלן. וואָס קאָן דאָס זיין? שמואל דיינער, ער איז דאָך ווידער קראַנק, דער שלימזל. איך בעט דיך, ישראל, וואָס האָלט איר אַזאַ חלוש אין דער פאַרטיי? ס׳איז דאָך עפּעס אַ פּאַרטיי, נישט קיין קליניקייט!

רעדנדיק האָט פייגע־פּעסיע זיך אָנגעטאָן דעם שירץ און פאַרקאַשערט די אַרבל. און ס׳האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ביי די עלנבויגנס האָט זי נאָך יונגע ווייסע הענט. צו וואָס האָט זי דעם שירץ אָנגעטאָן אויף דער פאַרפעדערטער ספּודניצע — איז טאַקע אַ רעטעניש. למאי, צו וואָס האָט זי זיך געשטעלט אַ האַנט אין דער באָקע און מיטן קליינעם פינגער פון דער צווייטער, זיך זייער עלעגאַנט געגראַבלט אין שייטל?

ישראל האָט נישט געוואַרט ביז די שוויגער וועט אַרויסזאָגן אַלע אירע געדאַנקען וועגן דער וויכטיקייט פון אַ פּאַרטיי. ער האָט זיך שנעל איבערגעטאָן און איז אַוועק צו שמואלן.

3

אַ דריילינג

ישראל איז געווען אומרויִק פון עטלעכע זאַכן פאַר אַ מאָל. ער האָט נישט געקאָנט כאַפּן, וואָס אייגנטלעך קרענקט אים צום מייִנסטן. צו ערשט האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז דאָס איז ער גאָר באַליידיקט פון דעם, וואָס ביסטריצקי האָט אים אָנגערופן ציוניסט. שוין נישט צום ערשטן מאָל קרוינט אים יענער מיט דעם דאָזיקן נאָמען. ביי ישראלן זענען פאַררעכנט געווען פאַר ציוניסטן יענע אויפגעקלערטע סוחרים מיט די הערצל־בערד, וואָס קויפן אַ שקל, טרינקען כרמל־ווייַן און לערנען די קינדער „פּקד־פּקדתי״. אים, ישראלן, האָט מען, העכסטנס, געקאָנט פאָרוואַרפן זייַן פּראָלעטאַרישן פּאַלעסטיניזם. נעמט ער אויף זיך דעם חטא. אָבער אַן עסק האָט ער מיט ביסטריצקין דעם ציניקער.

נייִן, עפּעס אַנדערש קרענקט אים. אָט איז שמואל שוין ווידער קראַנק, און דעם לייט־אַרטיקל צום לויפנדיקן העפט אַוודאי נאָך נישט אָנגעשריבן. ער לאָזט דאָס אַלץ איבער אויף דער לעצטער מינוט. שוין אַזוי אויך פאַרשפּעטיקט מיטן העפט. און דאָ קומען חברים, רייסן ביי די פּאָלעס. איין חכם האָט זיך אַפילו פאַר־גונען אָנצוטעלעגראַפירן: שיקט ליטעראַטור! די מאַסן לעכצן נאָך אויפקלערונג! צו אָפט פאַרקרענקט ער זיך, שמואל.

אָט ווען ער, צום ביישפּיל, ישראל, האָט עס אַ פּען אין דער האַנט! ווען ער זאָל דאָס קאָנען שרייבן. אַי וואָלט ער געשריבן, וואָלט ער געשריבן! אויף טיש און אויף בענק. ס׳הייסט: שרייבן קאָן ער, אָבער נישט קיין לייט־אַרטיקלען. און נישט קיין דיסקוסיע־אַרטיקלען. אַזוי־זיך, אָנטינטלען אַ כראָניק. און אַז ער לייענט זייַן אייגענע שרייבעכץ, ווערט אים זויער אויפן האַרצן. וואָס איז ער דען, אַ שרייַ־בער? צי גיט ער זיך אָן פאַר אַזעלכן? נישט מער — אין דער פּאַרטיי מוז מען זיך טויגן צו אַלץ. ווי יענער ליטוואַק, אַפילו קינדער צו זייגן, אָבער איבערצייגן עמעצן מיט דער פּען, אָדער אַוועקגעבן אַ גאָב דעם קעגנער, אַז יענער זאָל זיך דערפילן, ווי מען וואָלט אים אָנגעטראָטן דעם ליבסטן הינעראויג — דאָס קאָן נאָר שמואל. דאָס קאָן דער אינטעליגענט. פאַרפאַלן, אין דער באַוועגונג מוזן זייַן אינטעליגענטן

און עס מוזן זײַן פּשוטע אַרבעטער. און וואָס איז נאָך מער חידוש: אָט דער שמואל איז גאָר אין פּריוואַטן געשפּרעך אַ סקעפּטיקער, אַן עסטעט. און נעמט ער זיך צו דער פּען — איז דאָס פלאַם־פּייער. אַלעמען איבערצײַגט ער, כאָטש אַליין איז ער אַ מאָל גאָרנישט איבערצײַגט. ווי זאָגט ער דאָרט: מען קאָן אַזוי און מען קאָן אַזוי. אָבער וואָס מאַכט עס אויס — דער אינטעליגענט איז נײַטיק. אויף אים האַלט זיך די באַוועגונג. אויף אים טאַקע.

און ישׂראל גיט אַ טראַכט, וואָס פאַר אַ קלאָגעדיק אויסזען עס וואָלט געהאַט זײַן פּאַרטיי, ווען ער, ישׂראל, לייגט אין איר זײַנע כּוחות נישט אַרײַן. ניין, ער האָט נישט וואָס בײַ זיך אַראָפּצופאַלן, ער איז נישט פון די לעצטע. אים האָט עס זײַן פּאַרטיי צו פאַרדאַנקען, וואָס זי האָט אויסזיכטן צו פאַרכאַפּן די דאָס... (ישׂראל האָט פאַרגעסן דאָס וואָרט העגעמאָניע).

און ער וואָלט געשטאַנען פעסט אויף בײדע פיס, ישׂראל, ווען נישט זי, דינה. דינה שטויסט אים אַראָפּ. אײגנטלעך, נישט זי שטויסט אים אַראָפּ, נאָר זי שטויסט אים אַרויס פון גלײַכגעוויכט. טאַקע צוליב דעם צו גרויסן חילוק, וואָס זי מאַכט צווישן אים, איר מאַן, דעם פּראָסטן אַרבעטער, און שמואלן, דעם אינטעליגענט.

ער וועט דאָך איר נישט זאָגן: גיי נישט צו שמואלן, עס פּאַסט נישט. ביסט שוין אַ פרוי פון אַ מאַן, דו גרייטסט דיך שוין ווערן אַ מוטער. ער פאַרשטייט, ישׂראל, אַז דאָס וואָלט געווען קלײנבירגערלעך. טאָ פאַר וואָס קרענקט עס אים פאָרט? פון זײַנעטוועגן — זאָל זי זיך גיין צו שמואלן געזונטערהייט, אויב זי האָט פון דעם הנאה. אַגב, קאָן זי זיך דאָך מיט שמואלן פרײַער, ווי מיט אים. אַלטע חברים. אָבער זאָל זי אים נישט מאַכן פאַר אַ גאָט, דעם שמואלן, זאָל זי אים אַזוי פרום אין די אויגן נישט אַרײַנקוקן, נישט לאָבן זיך מיט יעדן וואָרט זײַנעם.

און אויב זי טוט עס יאָ, טאָ זאָל זי כאָטש אויף אים, אויף ישׂראלן, נישט קוקן פון אויבן אַראָפּ, נישט מאַכן אַ פאַרשנירלט פּנימל ווען ער, איר מאַן, הײבט אָן צו רײדן, אַקוראַט, ווי זי וואָלט מורא האָבן ער זאָל נישט אַרויס מיט אַ נאַרישקײט. ער איז נאָך אַזוי קלוג ווי שמואל. נישט מער: ער האָט נישט די געלערנטע ווערטער, דעם סטיל, די ערודיציע.

— אוי, ווײַבער, ווײַבער! מײַן זיידע איז גערעכט געווען.

ישׂראל כאַפּט זיך בײַ דעם דאָזיקן געדאַנק און גיט זיך אַליין דעם פאַרדינטן פּסק.

— וואָס זי וועט נישט זאָגן אויף דיר, וועט זי בלײַבן גערעכט. ביסט אַ בהמה, ישׂראל.

און אפשר וואָלט ער באַדאַרפט געבן איר צו פאַרשטיין, אַז זי פירט זיך אויף קעגן אים נישט ווי עס באַדאַרף צו זײַן? זי איז דאָך אַ קינד, סוף־כּל־סוף. אַכצן

יאָר אַלט דאָס גאַנצע ווייבל, אַז זאָרגלאָז איז זי, ווי פאַר דער חתונה, און צעוואָרפן און אָפּגעלאָזט, אַזוי ווי די פאַרפּעדערטע פייגע־פּעסיע. דאָס עפּעלע פּאַלט נישט ווייט פון ביימעלע. עפּעס האָבן זיי אין זיך ציגיינערישס, די חזנישע משפחות.

ניין, ער וועט איר נישט געבן צו פאַרשטיין. ערשטנס, האַלט זי זיך אַליין פאַר אַ גאַנצן בר־דעת. צווייטנס... אָבער צי שטימט עס טאַקע דורכויס מיטן שכל פון דער פּראָגרעסיווער מענטשהייט, אַז אַ מאַן טאָר נישט געבן צו פאַרשטיין?

פאַר וואָס גיט זי אים צו פאַרשטיין, אויף שריט און טריט גיט זי אים צו פאַרשטיין, אַז ער, ישראל, האָט זיך נישט וואָס צו מעסטן מיט שמואלן. שמואל? אַ, שמואל! און ער? עט! גאָר אַן ווערטער גיט זי אים דאָס צו פאַרשטיין. מיט אַ בליק אַזאַ, מיט אַ שמייכעלע, מיט אַ קעניגלעכן אַוועקמאַכן מיטן הענטל. פון וואַנען נעמען זיך דאָס צו חזנים אַזעלכע בת־מלכות?

ניין, ער וועט שוין בעסער שווייגן. ער האָט דאָך זי ליב, דינהן. אַי, וואָס ווען — זאָל זי דאָן האָבן טענות צו זיך, אויב זי איז שוין יאָ אַזוי קלוג.

מיט אַ פאַרדריקט האַרץ האָט ישראל אָנגעקלאַפּט צו שמואלן. שמואל האָט געהאַט אַ צימער מיט אַ קלאַפּ, מען האָט נישט געדאַרפט קלינגען צו פרעמדע מענטשן. אַ קלאַפּ אין דער וואַנט, גלייך לעבן טרעפּ, און מען עפנט שוין.

דערוואַרט האָט ישראל, אַז דינה וועט לויפן אים עפענען. געעפנט האָט אָבער די חברטע סלאַווע.

— אין פולן קאָמפּלעט — האָט ער אַ טראַכט געטאָן. און באַגריסנדיק סלאַווען:

— דינה איז נישטאָ?

— זי איז דאָ.

— און וואָס מאַכט ער?

— ווידער 38, פיבערט, הוסט אַ ביסל.

— זיך פאַרקילט אַוודאי, ער קוקט דען אויף זיך.

— ביי קלמנען אויף דער ביבע — האָט סלאַווע זיך צעשמייכלט. — געמאַכט אַ שנעפּסל, געכאַפּט אַ טענצל און אויפן וועג אַהיים — זיך צוגעקילט.

— מאַ־מאַ; אַז אַ מענטש איז אַ גזלן אויף זיך אַליין.

ישראל איז אַריין אין צימער מיט אַ האַלבן שמייכל. שמואל איז געלעגן אויפן בעט אויסגעצויגן אין זיין גאַנצער היפּשער לענג, איינגעוויקלט אין אַ וואַרעמען פלעד, כאַטש פאַרבינד אים מיט רימענס און נעם אין וואַגאַן אַריין. און שמואל האָט צו אים געשמייכלט מיט אַ גאַנצן שמייכל. זיינע באַקן האָבן זיך גע־רויטלט און די אויגן האָבן אים געגלאַנצט, ווי נישט נעכטן, נאָר אָקערשט איז ער צוריקגעקומען פון קלמנען פון דער ביבע.

דינה איז געזעסן ביי אים אויפן בעט מיט פאַרלייגטע דינע הענטלעך, מעשה באַלעבאָסטע. און קיין אויג האָט זי פון אים נישט אַראָפּגענומען, אַפילו ווען ישראל איז אַריין. איר מויל איז געווען האַלב אָפן. טאָמער לאָזט שמואל אַרויס אַ וואָרט — זי זאָל דאָס אונטערכאַפּן.

— זעט נאָר די אידיליע — האָט זיך ישראל האַרטלעך צעלאַכט — איך איז וויל, חבר שמואל. ווי אַ זאַך מאַכט זיך, האָט איר גלײַך באַרעמהאַרציקע שוועסטער.

— ער איז מיך מקנא. הערסט, דינה — ער איז מיך מקנא — האָט שמואל געזאָגט הייזעריקלעך. ער האָט איצט געהאַט אַ כריפּקע. — עס שטייט געשריבן, ישראל, אַז קינאה איז די ערגסטע מידה, איר הערט?

און ער האָט אַרויסגעשלעפּט פון אונטערן פּלעד אַ גרויסע וואַרעמע האַנט.

— עס שטייט געשריבן? מאַלע וואָס עס שטייט אַלץ געשריבן. און איר האַלט טאַקע פון אַלעמען, וואָס עס שטייט? זאָגט דעם אמת, חבר שמואל. — ישראל האָט אים געדריקט די האַנט.

— הערסט, דינה? הערסט, סלאָוועַ?

— אָט דו ליג בעסער רויִק און רעג זיך נישט אויף — האָט דינה געזאָגט באַפעלעריש און גענומען זיך ווידער אים איינדעקן אין פּלעד.

דינה האָט לענגער געקאָנט שמואלן און זי איז געווען מיט אים אויף דו. ישראל האָט נישט געקאָנט ביי זיך פועלן צו דוצן זיך מיט שמואלן. ער האָט געפילט אַ דיסטאַנץ. איז ממילא אויסגעקומען, אַז דינה איז מיט שמואלן קרובישער און צווישן אים מיט שמואלן איז אַ פרעמדקייט. די פרעמדקייט איז, דאַכט זיך, קלענער געווען איידער ער האָט חתונה געהאַט מיט דינהן. ער האָט זי דאָך ביי שמואלן כמעט אַוועקגענומען מיט כוח. אמת, צו קיין אָפענער קריגעריי איז נישט געקומען. מען האָט זיך דאַן פאַרשטענדיקט אויף אַ חברישן שטייגער. שמואל האָט, דאַכט זיך, גאָרנישט געהאַט קעגן.

— איך געפעלט דינה? איר ווילט מיט איר חתונה האָבן? מיטן גרעסטן כבוד! — וואָס איז ער דען פאַר אַ בעל־דעה איבער איר? צי איבער סלאָווען?

שמואל האָט עס דאַן אַרויסגעזאָגט מיט אַ טאָן פון אַ שטילן באַדויערן: ס'הייסט, ווען ער וואָלט געווען בכוח, ווען ער זאָל האָבן די דעה — וואָלט ער עס נישט דערלאָזט. האָט זיך דאַן ישראל געפילט פאַר אַ זיגער איבערן צעבראָכענעם אינטעליגענט. דאַן, אָבער נישט שפּעטער. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער אינטעליגענט האָט געהאַט זיין אינטעליגענטישע סטראַטעגיע — נאָכצוגעבן און דאָך צו בלייבן דער זיגער. דאַכט זיך, נאָך דער חתונה האָט זיך דינה נאָך מער צוגעבונדן צו אים, צו שמואלן.

ישראל האָט זיך איצט באַמיט אַוועקצוטרייבן די זלידנע מחשבות. פאַרפירט

אַ געשפּרעך וועגן פּאַרטייִשע ענינים. געפּרוווט אין אַן איידעלער פאָרעם פּאַרוואָרפן שמואלן, וואָס ער האָט אַזוי לאַנג אָפּגעצויגן מיטן לייט־אַרטיקל, ביז ער האָט זיך אַוועקגעלייגט אין בעט און דער אַרטיקל איז פאַרבליבן נישט אָנגעשריבן.

דינה און סלאָווע האָבן זיך איבערגעוווּנקען מיט שמואלן און פּלוצלונג האָבן זיי זיך אַלע דריי צעלאַכט.

ס'איז געווען עפּעס אַן אָפּגערעדטע זאַך און ישראל האָט זיך געפילט אין פאַרלעגנהייט.

— וואָס לאַכסטו, חברטע דינה? טענות האָט ער געקאָנט האָבן נאָר צו זיין ווייב.

אַז שמואל האָט געלאַכט האָבן זיינע פולע גלאַנציקע ליפּן זיך אָנגעבלאָזן און פאַרקאַשערט; די לאַנגע נאָז איז ראָז געוואָרן און ביידע גרויסע הענט האָט ער אַרויסגעשלעפּט פון אונטערן פּלעד און געפּאַטשט בראַוואָ, ווי אַ קינד.

ישראל איז ענדלעך געוואָר געוואָרן פון וואָס מען לאַכט. ווייזט זיך אַרויס, אַז שמואל האָט פאָרויסגעזען, אַז ער, ישראל, וועט קומען מיט טענות איבערן אַרטיקל. ער האָט אַפילו געטראָפן דעם טאָן און די ווערטער, אין וועלכע ישראל וועט אַרויס־לייגן זיינע טענות. זאָל דינה זאָגן! זאָל סלאָווע זאָגן! אָט אַזוי־אָ — האָט ער געזאָגט — וועט ישראל באַלד אַריינקומען און אָנהייבן צו טענהן.

— אָבער דער אַרטיקל איז דאָ, גוטער ברודער! אָט איז ער!

און שמואל האָט אַ שלעפּ געטאָן פון נאָענטן טיש אַ פּעקל פּאַפּירן און זיגעריש מיט אים געפּאַכט.

ישראלן האָט אַפילו נישט באַנג געטאָן, וואָס מען האָט הינטער די אויגן געמאַכט אַ ביסל חוזק פון אים, און וואָס דינה האָט אין דעם אָנטייל גענומען. אַבי דער אַרטיקל איז דאָ. און דאָס העפט וועט אַרויס. מיט דערפרייטע אויגן האָט ער געקוקט אויפן פּעקל פּאַפּירלעך אין שמואלס האַנט.

ער מוז פאַרט אָנערקענען שמואלס הויכע מדרגה און ער טוט עס זייער גערן. היינט, ביי אַ טעמפּעראַטור העכער 38, האָט שמואל דיקטירט דעם אַרטיקל און ביידע חברטעס האָבן געשריבן.

— לייען איבער, סלאָווע!

ס'איז געווען שוין איין מאָל אַן אַרטיקל. עס האָט זיך אין אים געפילט די העכערע טעמפּעראַטור פון שרייבער. אַ פלאַם־פייערדיקער אַרטיקל, וואָס מאַכט פון די קעגנער אַ תל, און פאַרבייגייענדיק מאַכט ער קלאָר און גלייכט אויס אייניקע פאַרפּלאָנטערטע שטעלן פון פּראָגראַם.

— דאָס איז אַ מענטש! דאָס איז אַ פּען! — האָט זיך ישראל אין האַרצן באַגייסטערט, הערנדיק דעם אַרטיקל. ער האָט זיך געמוזט מודה זיין, אַז פאַר אים

אַליין זענען אייניקע זאַכן צום ערשטן מאָל קלאָר געוואָרן נאָך דעם אַרטיקל. ער אַליין איז געווען שוואַך אין דיאַלעקטיק (אַזוי, דאַכט זיך, הייסט עס?) און אין די שטעגעלעך, וואָס פֿירן, למשל, פֿון מאַרקסן צו באַראַכאָוון, פֿלעגט ער אָפֿט מאָל אין דער שטיל פֿאַרבלאָנדזשעט ווערן.

איצט איז ער געבליבן באַזיגט און צופֿרידן. און אַלץ וואָס אַרום אים האָט ער פּלוצלונג דערזען אין אַ מילדערן שיין. ס'איז אים שוין געפֿעלן, וואָס דינה מיט סלאָווען — אַזעלכע פֿאַרשידענע אין כאַראַקטער און אויסזען — ווערן ווי צוויי מענטשן מיט איין נשמה אין זייער צאַרטער באַנעמונג צו שמואלן. זיי פֿאַרשטייען זיך אויפֿן ווונק.

דינה איז טאַקע געווען אַ דינע און אַ צאַרטע און אירע הענט, שוואַכע, אויס־געצויגענע, כמעט דורכזיכטיקע. מען האָט געקאָנט איבערציילן יעדן אָדערל אונטער דער הויט.

זי איז אין גאַנצן געווען, ווי אַ דאַר אויסגעצויגן ביימעלע, און די שוואַנגער־שאַפֿט אירע האָט זיך אַזוי נישט פּאַסיק געהרונדיקט אונטער דעם לויזן קליידל. איר פּנים האָט זיך פֿון דער שוואַנגערשאַפֿט כמעט נישט געענדערט, נאָר דאָס דינע נעזל איז געווען אַ ביסל אָנגעשוואָלן. אירע ליפּן זענען פֿאַרבליבן דינע בלאַסע שנירלעך, דער שמאָלער אָוואַל פֿון פּנים איז נישט ברייטער געוואָרן אויף אַ האָר. און דאָס דינע פּנים, קאַרג באַצויגן מיט אַ זוניקער הויט, האָט געהאַט אַ זעלטענע צירונג: אויסגעצירקלטע, האַלב רונדע ברעמען און גרויסע האַרשירעמ־לעך אויפֿן זוים פֿון די אויגן־לעפֿלעך. פֿון דער ווייטנס האָט זיך געדאַכט, אַז דינה האָט קראַנקע אויגן. עטוואָס נענטער — אַז אירע אויגן זענען געשמינקט, אַרומגע־נומען מיט שאָטנס, כדי עס זאָל נאָך מער אויסגעווייזן זייער אייגענע שטאָלענע העלקייט, אונטער די גרויסע שוואַרצע שירעמלעך.

אָט צוליב די טונקל־העלע אויגן האָט יעדערער געקאָנט אַריינדיכטן אין דינהס פּנים, וואָס אים איז נענטער צום האַרצן. איינעם האָט זיך דינה אויסגעוויזן צניעותדיק, אַ צווייטער האָט געלייענט אין אירע פֿאַרשאָטנטע אויגן פֿאַרבאָרגענע זינד. שייקען, צום ביישפּיל, איז בכלל געפֿעלן דינהס פּנים. עס איז געמאָלן — זאָגט ער — מיט אַ דינעם פּענדזל אויף אַ מאַטע שויב. און ישראלן אַליין האָט דינה מער צוגעכישופֿט מיט אירע באַוועגונגען, ווי מיט איר פּנים. מאָדנע פֿאַר־רונדיקטע און מלכותדיק־לאַנגזאַמע באַוועגונגען האָט געהאַט דאָס דאַזיקע אָרעמע מיידל. זי פֿלעגט אָפּקערן דעם קאָפּ און, דאַכט זיך, לאַנג זיך מישב געווען, צי עס לוינט עס צו טאָן. אויפֿהייבן אַ האַנט — און ווידער זיך מישב געווען, צי עס לוינט זי אַראָפּצולאָזן. און כאָטש ישראל האָט שוין גוט געוווסט, אַז זיין יונג ווייבעלע איז פֿלעגמאַטיש און פֿויל, האָט ער אָבער ביזן היינטיקן טאָג נישט געקאָנט דערלאָזן,

אַז בלויז פון די חסרונות אירע זאָל שטאַמען אַזאַ מלכותדיקע האַרמאָניע פון באַוועגונגען.

און נאָך אַן אייגנשאַפט פון קעניגלעכן אַפּשטאַם.

קיין קליידער האָט זי נישט געשוינט, ווי זי וואָלט זיי געהאַט אַ סך. איר האָט נישט געאַרט, ווען עס פעלט אַ קנעפּל, ווען ערגעץ ווו איז צעריסן. זי פלעגט זיך אָנטאָן — אַבי ווי. און ישראל האָט געוווּסט, אַז דאָס קומט פון אַפּגעלאָזנקייט און נישט־זויבערקייט. אויף איר מאַמען זענען אַפילו נייע קליידער געהאַנגען ווי די טראַנטעס. און צו איר, צו דינהן, האָבן די קליידער געקלעפּט. זי האָט זיי פיינט געהאַט, דאַכט זיך, געריסן פון זיך, און זיי, די צעריסענע קליידער, זענען געווען פאַרליבט אין איר לייב און געקלעפּט צו אים און באַצירט, באַחנט.

נישט איין מאָל האָט ישראל אַ טראַכט געטאָן:

— דינה וואָלט געדאַרפט אַריינפּאַלן אין גבירישע הענט. אַ גרעפין...

און די חברטע אירע, סלאַווע, איז דווקא געווען פון אַ פאַרמעגלעך הויז. יענע האָט ליב געהאַט צו קליידן זיך זויבער און נישט ביליק, אָבער אין פאַרגלייך מיט דינהן און אירע שמאַטקעלעך האָט סלאַווע געהאַט אַן אָרעם אויסזען.

זי איז געווען אַ געזונט, רונד מיידל, סלאַווע, און אירע קליידער זענען געווען אָרעם אין פאַלדן, אויסגעפּילט מיט גוף. אָבער סלאַוועס געזונטקייט איז נישט געווען קיין מגושמדיקע. איר פּנים איז געווען ווייס. קוים־קוים האָבן זיך די באַקן גערויטלט. הענט האָט זי געהאַט בלאַנק־ווייסע, און מיט גריבעלעך. אין די גריבע־לעך איז געלעגן איר חן. גריבעלעך אין די פולע באַקן, אַ גריבעלע אין דער קין, און אויגן שוואַרצע, נישט קיין גרויסע. צעלאַכט האָבן זיך אירע באַקן מיט זייערע חנעוודיקע גריבעלעך און צעלאַכט האָבן זיך אירע שוואַרצע אייגעלעך מיט אַ בליצל. כמעט אַ משוגעת האָט פון אירע אויגן אַרויסגעלאַכט, און זי פלעגט זיי אַראָפּלאָזן, גלייך ווי עמעץ טוט נאָר אַ קוק אויף זיי, און אַראָפּלאָזן דעם רונדן קאָפּ אַ פאַרשעמטע. גלאַט פאַרקעמט איז זי געווען, מיט אַ שרינט אין דער מיט, ווי מיט אַ גלאַנציק שוואַרץ־זיידן טיכל דעם רונדן קאָפּ אַרומגעבונדן איבער די אויערן.

און פאַר וואָס, אייגנטלעך, זאָלן זיי שמואלן נישט ליב האָבן, אָט דיביידע שיינע מיידלעך, אַז ער איז אויך אַ שיינער? — אַזוי האָט ישראל גוטמוטיק גע־טראַכט. און ער האָט באַטראַכט שמואלן — דעם אויסגעצויגענעם גאָט: די ליפּן צו גראָב אַ ביסל, די נאָז — צו לאַנג און מיט אַ הויקערל. אָבער עס שאַדט נישט. די לאַנגע ווייכע האָר, וואָס פאַלן אים אויפן שטערן, גיבן אים צו חן. און זיינע באַקן — אַזעלכע מילדע, ראָזע, בעטן זיך אַ קוש צו טאָן.

אַ שיינער דריילינג...

— נו, דערציילט עפּעס, ישראל. וואָס הערט זיך נייעס?

— מיך האָט איינער אָנגערופן ציוניסט. וואָס וועט איר זאָגן, שמואל?

— איך ווייס ווער — האָט זיך דינה צעשמייכלט, — ביסטריצקי אַוודאי.

— יאָ, ביסטריצקי. „ביסט אַ ציוניסט“, זאָגט ער, „אַ קליינבירגער“.

וואָס וועט שמואל זאָגן? שמואל האָט אים געטרייסט. אַ ביסל לאַנגווייליק אויפגעקלערט, אָבער אַ מאָל און ווידער אַ מאָל, דעם חילוק צווישן בירגערלעכן ציוניזם און פּראָלעטאַרישן פּאַלעסטיניזם.

אַז ער ווייסט דאָס אַלץ, ישראל. אַז ער ווייסט דאָך דאָס פון לאַנג. און אויף איין מאָמענט האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז דער שיינער שמואל האָט אייגנטלעך אַ נאַריש פּנים, אַז דער נאַר הענגט אים אויף דער לאַנגער נאָז.

אָבער אָט האָט שמואל אָנגעהויבן ריידן צו דינהן און זיין פּנים איז ווידער געוואָרן קלוג.

— נו, מען דאַרף שוין גיין.

אַהיים איז ישראל געגאַנגען מיט דינהן, האַנט ביי האַנט. סלאָווע איז נאָך פאַרבליבן ביי שמואלן, און דאָס האָט, ווייזט אויס, דינהן געאַרט. זי איז געגאַנגען שווייגנדיק. צי אפשר האָט עס ישראל אַזוי געטראַכט. גיין האָט דינה אין גאַנצן נישט געקאָנט, בפרט אין אָוונט. זי האָט נישט געהאַט קיין טבע צו קוקן ווו זי גייט, גלייך ווי די מויערן דאַרפן זיך אָפּרוקן און מאַכן פאַר איר אַ וואַרע.

ווען זיי זענען געקומען אויפן אַלטן מאַרק איז זיי אַרויס אַנטקעגן די לבנה פון הינטער אַ גרינעם וואָלקן. און דער אַלטער מאַרק האָט מיט דער פולער ברוסט אַרויסגעעטעמט זיין פאַרבאָרגענעם כישוף. דער מאַרק האָט זיך פאַרפלאָנטערט אין זיינע אייגענע שאָטנס, און די פאַרחלומטע פייערלעך, וואָס האָבן אַרויסגעקוקט פון די פענצטער, האָבן ערטערווייז, דאַכט זיך, געקוקט פון דער ווייט, פון דער פאַרגאַנגענהייט. דאָרט ווו די לבנה האָט באַלויכטן די מויערן האָבן געשמייכלט פון שלאָף די צוגעלאָדנטע געוועלבער. ביי ריטאָוון דעם מאָלער איז דער גלעזער־נער דאַך געווען שטאַרק באַלויכטן פון אינעווייניק.

— גיי נישט אַזוי גיך, — האָט זיך דינה געבעטן. ישראל האָט זי געפירט אונטערן אָרעם.

האָט זי זיך אָפּגעשטעלט און רונדיק אַרומגעקוקט — אַ פאַרכישופטע פּרינצעסין אויפן פאַרכישופטן מאַרק. אָן שילד פון דער וואַסער־פּאַנע האָט זיך אָנגעשלאָגן די לבנה. און אין אַ פינצטערן ווינקל פון מאַרק האָבן געבלינצלט רויטע פייערלעך פון פּאַפּיראָסן און ס'איז אָנגעגאַנגען אַ שטיל געשפּרעך פון אַ קאָמפּאַניע אַרבעטער, וואָס האָבן זיך אויסגעזעצט אויף די שוועלן.

האָט דינה זיך לאַנגזאַם אויסגעדרייט צו ישראלן און זי האָט געשמייכלט מיט די דינע ליפּן.

— ישראל, גיב מיר נאָר דיין האַנט, וועסטו עפּעס זען.

האָט זי גענומען זיין האַנט און צוגעלייגט צו איר וואַרעמער זייט. ישראל האָט נישט פאַרשטאַנען דעם דאָזיקן לבנה־כישוף. און פּלוצלונג האָט ער אָנגעהויבן צו פאַרשטיין. אַ פּאָר שוואַכע שטויסן האָט ער דערפילט אונטער זיין האַנט. און שטיל, און ווידער אַ פּאָר שטויסן. ס'האָט געקלאַפּט פון אינעווייניק. אין דינהס וואַרעם לייב האָט געקלאַפּט אַ צווייט לייב, אַ באַזונדערס, אַ לעבעדיקס.

האָט ישראל געשמייכלט.

— ס'אַ באַנדיטל דאָס איז!..

און פּלוצלונג זיך דערמאַנט, אַז ס'איז קיל.

— נו, קום, מיין קינד!

און ער האָט אַ קוש געטאָן אירע דינע, לבנהדיקע הענט.

האָט זי זיך געלאָזט פירן, ווי אַ בת־מלכה.

4

שייקע דערציילט מעשיות

באַסיע איז געווען העכער און שלאַנקער פאַר איר ייִנגערער שוועסטער סלאָווע. די בלאַסקייט פון איר הויט איז געווען נישט קיין בלענדנדיקע, ווי ביי סלאָווען, נאָר אַ פאַרשאָטנטע. אָבער די רונדע קין מיט אַ גריבעלע און דער אויסשניט פון די שוואַרצע אויגן האָבן אַרויסגעגעבן זייער ענלעכקייט. אויגן האָט באַסיע געהאַט גרויסע, שווייגנדיקע, פאַרשאָטנטע. אין גאַנצן איז זי געווען, ווי אין שאָטן, און ערשט גאָר פון דער נאָענט, און ערשט נאָך אַ לענגערן צוקוקן זיך, האָט מען דער־זען, אַז זי איז שיין. אייניקע באַקאַנטע האָבן גאָר פלוצלונג, און ערשט מיט דער צייט, געמאַכט די דאָזיקע אַנטדעקונג, אָבער יעדער באַזונדער און יעדער פאַר זיך. „פאַר מיר איז זי שיין, גיי דערצייל דאָס וועמען, וועט ער נישט גלייבן"... די האָר האָט זי געטראָגן גלאַט פאַרקעמט, ווי די שוועסטער אירע. זיי זענען אָבער געווען אָן אַ גלאַנץ און נישט אַזעלכע נאָכגיביקע. געדיכטע און שווערע זענען זיי געווען. אין דער היים פלעגט באַסיע מיט איין טרייסל מיטן קאָפּ אַראָפּוואַרפן די האָר־נאָדלען, און צוויי שוואַרצע, מאַטע צעפּ פלעגן מיד זיך אויפוויקלען און זיך אַראָפּגליטשן אויפן רוקן. באַסיע פלעגט זיי פאַרוואַרפן אויף פאָרנט. זיי זאָלן נישט אָפּציִען דעם קאָפּ. געדאַכט האָט זיך, אַז די דאָזיקע שוואַרצע, גראָבע שלאַנגען צוויי האָבן זיך מיטן בלוט פון איר פּנים אָנגעזויפט. דעריבער איז איר פּנים אַזוי טונקל־בלאַס. באַסיע פלעגט טאַקע אָפט ליידן אויף קאָפּווייטיק פון אירע שווערע האָר.

זי איז איצט געזעסן אין אַ באַליבטער פּאָזע פון „זע מיך אָן, נישט ריר מיך אָן". אין טערקישן שאַל איינגעהילט, איינגעצויגן זיך ווי אַ קעצל, מיט די פיס אויף דער אָטאָמאַנע, און די גרויסע אויגן מיט די טונקעלע רעדער אָנגעשפּאַרט אין שייקען מיט אַ ליבלעכן שפּאָט.

שייקע האָט זיך געמאַכט אַ באַקוועם געלעגער אויף דער ערד, אויפן טעפּעך, אונטערגעבעט געהאָפטענע קישעלעך, וויפל עס זענען אים נאָר צו דער האַנט

געקומען, צוגעשטעלט אַ פּויסט צו די ליפּן און אויסגעפּייפט אַ שטילע סערענאַדע. דאָס איז געווען אין דעם זעלביקן אָוונט, ווען ער האָט זיך געטראָפן, פון דער אַרבעט גייענדיק, מיט ישראלן ביי דער וואַסער־פּאַנע.

נאָך דער באַגעגעניש האָט שייקע שוין באַוויזן אַ סך אויפצוטאָן: זיך אויסגעבאָדן אין דער ווייסל, איבערגעשיפּט זיך מיט שקצים איבערן טייך, ביי איינעם צעבראָכן אַ ווענטקע און שיער נישט געכאַפּט קלעפּ. אַהיים געקומען, האָט ער זיך אויסגעפּוצט אויף זיין שטייגער מיט אַ ציגיינערישער עלעגאַנץ — אַ גרין זיידן העמדל מיט אַ קראַוואַט פון אַ זילבערנער סטענגע. אין זאַך האָט ער פאַרגעסן, שייקע: ברענגען אין אָרדענונג דעם טשוב זיינעם. האָט דער קאָפּ זיינער אויסגעזען ווי אַ ברענענדיקער דאָרן. ישראל איז טאַקע בלאָנד געווען, שייקע איז אָבער געווען רויט ווי זאַפרען.

ער האָט אָפּגעגעסן אָוונטברויט און געלאָפן אַהער מיט זיין נייעם ליד, ווייזן עס לעאָנען — באַסיעס מאַן. פון לעאָנס מבינות האָט שייקע שטאַרק געהאַלטן.

איז אָבער לעאָן נאָך געווען אין דער רעדאַקציע. ער וועט ערשט אַהיים קומען אַרום עלף. האָט שייקע זיך געמאַכט אַ באַקוועם געלעגער אויפן טעפּעך, אויף דער פּאָדלאָגע און אויסגעפּייפט אַ סערענאַדע לכבוד דער שווייגנדיקער באַסיע. ער האָט געהאַט אַ גאָלדענע טבע: אומעטום זיך געפילט ווי אין דער היים.

— דערציילט עפּעס, שייקע! איר האָט דאָך אַ באַרג מיט מעשיות. אַלץ וואָס עס קאָן נישט פאַרלויפן מיט אַ לעבעדיקן מענטשן, האָט זיך דאָך געטראָפן מיט אייך.

— ווער זאָגט?

— לעאָן זאָגט.

— אָ, לעאָן טרייבט איבער.

שייקע האָט אַ קנייטש געטאָן מיט די אייגעלעך, אַ שופּ געטאָן מיט דער נאָז — אויס שייקע, ס'איז געוואָרן אַ כינטשיק.

באַסיע האָט זיך צעלאַכט.

— איר זייט אַ קאָמעדיאַנט, שייקע.

— וואָס — ניין? כ'האָב שוין מיט מיין פּנים געלט פאַרדינט.

— דערציילט.

— נו, דאָס איז אַ צו לאַנגע מעשה. ס'איז געווען נאָך איידער איך בין געוואָרן אַ קלעזמער אויף חתונות.

— אַ קלעזמער אויך?

שייקע האָט זיך עפּעס דערמאָנט. ער האָט זיך צעלאַכט.

— כ׳וועל אייך בעסער דערציילן, באַסיע, ווי אַזוי אַ מיידל האָט מיך איבער געוואַלד פאַרליבט אין זיך.

— וואַרט, וואַרט...

באַסיען האָט זיך אויסגעוויזן, אַז דאָס קינד וויינט. זי האָט זיך אַ הייב געטאָן פון דער אָטאָמאַנע האַסטיק און אַזוי פאַרשטאַרט געבליבן, אָנגעשפּאַרט אויף די הענט און זיך צוגעהערט מיט די גרויסע אויגן. „זי איז ענלעך צו אַ הירש״ — האָט זיך שייקע געטראַכט.

— ניין, דאָס קינד שלאָפט, — האָט זי זיך באַרויִקט און ווידער זיך איינגע־דרייט ווי אַ קעצל.

שייקע האָט אַ ווילע אַריינגעשמייכלט אין זיינע געדאַנקען אַריין. זיי האָבן צו אים אַראָפּגעוווּנקען פון סופית.

— דאָס מיידל, פאַרשטייט זיך, איז אַראָפּגעקומען צו אונדז אין שטעטל זיך זען מיט אַ חתן. איז דער חתן געווען מיט אַ לאַנגער קאַפּאָטע און מיט אויסגע־צוואָגענע פאות, פאַרלייגט הינטער די אויערן. און דאָס מיידל איז געווען, פאַרשטייט זיך, אַ היינטוועלטיקע. אַזוי האָט מען מיר איבערגעגעבן. מען האָט מיר אויך איבערגעגעבן, אַז זי חלשט צו באַקענען זיך מיט מיר. זי האָט פיל פון מיר געהערט... אַפילו געזען אויך. ביי איר אין שטעטל האָב איך אַ מאָל געשפילט מיט אַ טרופּע „הערשעלע דובראָוונער״.

האָט זי מיך, הייסט עס, אונטערגעקויפט מיט מיין אייגענער פּאָפּולערקייט. אוי, באַסיע, אַ שווערע זאַך צו זיין פּאָפּולער! וואָס זאָל איך טאָן? בין איך אַריינ־געקומען. פאַרפאָרן איז זי צו אַ מומען אין שטעטל און דאָס הויז איז מיר נישט פרעמד געווען. אַ מיידל האָב איך דאַרט געהאַט, וואָס איך פלעג שפּאַצירן מיט איר ביי דער נאַכט איבערן שאָסיי. אויסזאָגן, באַסיע? מיר פלעגן זיך טאַקע קושן אויך.

איז מיין מיידל געווען שטאָלץ מיט מיר.

— אָט איז ער, אונדזער אַרטיסט און מוזיקער. איך האָב די ערע אייך פאָר־צושטעלן!

די צערעמאָניע האָט אפשר געפּאַסט פאַר דער געקומענער כלה, אָבער איר מאַמע און די מומע, די שדכנטע, וואָס איז געקומען מיט איר — זיי האָבן זיך געקרימט און מיר אָפּגעשטעקט אַ שטייף בינטל פינגער. וואָס ווייסן זיי פון העפלעכקייט!

כ׳מוז אייך זאָגן, אַז זי איז געווען אַ חנעוודיק מיידל, די כלה מיינע, ס׳הייסט: נישט מיינע, די געקומענע. אָבער שטראָף מיך גאָט, אויב איך געדענק, ווי זי האָט אויסגעזען. איך געדענק נאָר דאָס ליפּעלע — אַ פיינס, און אַ חן־פינטל איבער דער ליפּ, פון דער זייט אַ ביסל.

נו, האָב איך זיך פאַרקוקט אויף דעם פינטל און געשמועסט וועגן טעאַטער. ערשט ביים אַוועקגיין האָב איך זיך געכאַפּט, אַז מיט מיין מיידל, מיט דעם היימישן, האָב איך די גאַנצע צייט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. בין איך געקומען אויף מאָרגן, זיך צו פאַרבעסערן, און געגאַנגען מיטביידע מיידלעך אויפן שאָסיי. אויפן דריטן טאָג בין איך שוין מיט איר אַליין געגאַנגען אויפן שאָסיי, מיט דער כלה דער געקומענער.

— עס וועט פון מיין שידוך גאָרנישט אַרויסקומען — האָט זי מיך געטרייסט און געגעבן האָפענונג. — מיין חתן, זאָגט מען, איז אַ כניאָק. איך שטעל מיר שוין פאָר די צאַצקע.

הכלל, באַסיעניו, דאָס מיידל איז געקומען אָנקוקן אַ חתן און אויסגעקוקט מיך. וווהין אַנטלויפט מען? און אַנטלויפן האָב איך געמוזט, ווי פון אַ בייז אָנשי־קעניש. דאָס מיידל איז מיר געפעלן געווען? יאָ. כ'האָב געוואָלט מיט איר זיך טרעפן? יאָ. און אַ סוד וועל איך אייך אויסזאָגן, באַסעניו, אַז קושן זיך האָט זי בעסער געקענט פאַר מיין היימיש מיידל, אַ ליפּעלע געהאַט אַ זאַפּטיקס. אָבער וואָס קומט אַרויס דערפון, אַז ווי נאָר איך פאַרבלייב אַליין, אַזוי פאַרגעס איך און עטעם אָפּ מיט אַ לייכטן האַרץ. הכלל: אַנטלויפן. האָב איך מיר געמאַכט אַ פּעקל און איך לאָז מיך צו פוס אין אַ שכנישן שטעטל מאַלן אַ שול. ס'הייסט: כ'האָב אַזוי איינגערעדט דער מאַמען, אַז איך גיי מאָלן אַ שול. אויפן וועג — זי איז דאָ מיין כלה. ווייט אויפן שאָסיי מיט אַ פור מיך אָנגעיאָגט.

— כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, שייקע-לעבן, אַז פון דעם שידוך וועט גאָרנישט אַרויסקומען.

— און ווו איז די מאַמע? די מומע — די שדכנטע?

— כ'האָב זיי איבערגעלאָזט — זאָגט זי — אין שטעטל פאַר אַ משכון. און לאַכט מיט דעם ליפּעלע. אַ כלה אין אַ וואָגן מיט היי, דאָס פּראָווינצער היטעלע אויף דער זייט. אַ ראָז קליידל. אידיליש.

— נו, וואָס שטייסטו, שייקעלע גולם?! קריך אַריין אין וואָגן!

— איך גיי דאָך קיין ליפּעווע מאָלן אַ שול.

— דריי נישט קיין מוח, שייקעלע! דו פאָרסט מיט מיר קיין פאַרטשעוו, צו אונדז אַהיים, זאָלן מיר ביידע אַזוי לעבן!

— וואָס?!

אוי, באַסעניו, אָט דאָ האָב איך ערשט אַרויסגעזען, ס'איז אַ געפערלעך פאָלק איר זייט, ווייבער. אייך, אַז עס פאַרווילט זיך עפּעס... איך זינק שוין אין אין טרוקענעם היי לעבן מיין כלה, איך פאָר שוין מיט איר קיין פאַרטשעוו. אַ סוף. אַ גלייכער זיווג. ציגיינער צוויי. און אַז איך פיל זי אַזוי נאָענט נעבן זיך — איז

זי מיר טאַקע נאָענט. דאַכט זיך מיר, אַז מיר ליבן זיך שוין פון יאָרן. און אויפן האַרצן איז אַזוי שווער, באַסיעניו, און עס גלוסט זיך אַזוי לאַכן, לאַכן...

געקומען קיין פּאַרטשעוו נאָך האַלבער נאַכט. וווהין פּאַרפאָרט מען?

— וואָס הייסט וווהין? צו אונדז, שייקעלע!

— אָבער...

— גאָרנישט גערעדט.

געעפנט האָט אונדז אַ פאַרשלאָפענער בחור אין גאַטקעס, ווי איך האָב זיך שפּעטער דערוווסט — איר ברודער.

— און די מאַמע ווו?

— די מאַמע וועט מאָרגן קומען.

קוקט ער זי אָן, דער ברודער:

— איך זע שוין, קריינדעלע, אַז דו האָסט עפּעס אָנגעאַרבעט, — און ער קוקט פאַרדעכטיק אויף מיין פּערזאָן אין וואָגן.

— דאָס איז קריינע־דאָבע, זיסע־ליבעס אַן איניקל — דערקלערט זי אים — געקומען קיין פּאַרטשעוו מאַלן די שול.

האָט מען מיר אויסגעבעט אין אַ גרויסן ליידיקן צימער אויף אַ סך בעטגע־וואַנט, און די כלה איז שפּעטער אַראָפּגעקומען אַ באָרוועסע, זען צי איך בין איינגעדעקט.

— שלאָפסט, שייקעלע?

— ניין, קריינדעלע.

— טאָ גיב מיר אַ קוש און שלאָף געזונט.

אין אַ ווײַלע אַרום, ווען איך דרעמל שוין איין:

— שלאָפסט, שייקעלע?

— מ—ו— נאָך נישט, קריינדעלע.

— ס'איז דיר נישט קאַלט?

— אַז דו זיצסט איז מיר וואַרעמער...

שוין האַלבער טאָג געווען, ווען איך האָב אויפגעריסן די אויגן. ווו בין איך? ווער שרייט עס דאָרט?

עס עפנט זיך שטיל די טיר און איך דערזע דער מומעס — דער שדכנטעס זויער פּנים.

— נאָ, אָט האָסטו אים דאָ דעם תנא־ברא אירן.

און איך הער, זי טרייסט שוין די וויינענדיקע מאַמע, מיין כלהס.

— מ־נאַ וואָס וועט דיר העלפן דיין וויינען, פּעסיעניו? גם־זו־לטובה, אַ באַ־שערטע זאַך. די חצופה דיינע האָט געקאָנט ערגערס עפּעס אָפּטאָן.

נו, געוויס בין איך אַ חתן, וואָס פאַר אַ רייד, באַסיעניו! דאָס מיידל איז מיר ליב. צוגעקלעפּט צום האַרצן. און אויפן האַרצן איז מיר שווער, באַסיעניו! מען דאַרף זיך אַראָפּכאַפּן אַהיים איבערשמועסן מיט דער מאַמען, אַ זעמל מיט דריי האַרטע אייער אויסגענאַרט ביי דער קינפּטיקער שוויגער. געלט אויף אַ פור? ווער דאַרף געלט, באַסיעניו? וועלכן משוגענעם וועט דאָס איינפאַלן, אַז אַ חתן קאָן אַנטלויפן אין אַזאַ שלאַקסרעגן! איך בין געלאָפן, באַסיעניו, ווי דער רוח וואָלט מיך געטראָגן. אַז די מאַמע האָט מיך דערזען, האָט זי אויסגעשריגן: שמע ישראל!

באַסיע האָט האַרציק געלאַכט פון שייקעס מעשה. האַרציק, אָבער שטיל. ס'האָבן זיך נאָר אירע אַקסלען געטרייסלט, און שייקע האָט ערנסט געקוקט אויפן סופיט, אויפן אָנגעפּלאַצטן טינק. ווען מען זאָל דערגאַנצן מיט אַ פּאָר ליניעס — אַן אַראַבער מיט אַ ביקס אויף אַ קעמל רייטנדיק.

— ניין, באַסיעניו, דאָס איז נאָך נישט דער סוף. איר ווילט הערן ווייטער? אַוודאי וויל זי הערן!

— איר וועט זיך נישט באַליידיקן אויף מיר?

נאַ דיר, נו! אויף שייקען וועט זי זיך באַליידיקן!

און שייקע דערציילט:

— קריינדעלען האָב איך געטראָפן מיט אַ יאָר שפּעטער, אין שעדלעץ. זי האָט מיך דערקענט אויף דער גאַס און צוגעפאַלן מיך קושן. מיט איר איז געגאַנגען אַ דיקלעכע יידענע אין אַ קאַראַקולענעם זשאַקעט. שלעפּט זי מיך צו דער יידענע, וואָס שטייט, ווי אַ דונער וואָלט זי געטראָפן.

— דאָס איז מיין שוויגער.

און מיך האָט זי פאָרגעשטעלט ווי איר שוועסטערקינד. אין איינעם זיך אויסגעהאָדעוועט. סטייטש! אַזאַ גאַסט! אַזאַ גאַסט!

— ביסט שוין לאַנג דאָ, שייקעלע? געקומען מאָלן אַ שול?

— אַ שול.

— וועסטו דאָך קומען צו אונדז, וועסטו דאָך וווינען ביי אונדז!

איך פיל, איך בין שוין ווידער געפּענטעט. דאָס ווייבל איז מיר צום האַרץ און אויפן האַרצן איז מיר שווער. איר מאַן האָב איך געזען פאַרביילויפנדיק. ווען מיר זענען געקומען, האָט ער זיך געפּאַקט צו פאָרן קיין לאָדזש. אַ ציגן בערדל, אַ לאַנגע קאַפּאָטע, אַ ייד אַ סוחר.

האָב איך געוווינט ביי מיין געוועזענער כלה, באַסיעניו, דריי טעג, אין אַ באַזונדערן צימער. כ'האָב זיך אָבער אַרויסגעצויגן פון דער וווינונג.

און ווייסט איר ווי אַזוי, באַסיעניו? דווקא דורכן פענצטער, כאָטש ס'איז געווען אַ הויכער פּאַרטער. פרעגט שוין נישט פאַר וואָס. די שוויגער אירע האָט

געהאַט די חוצפּה אין דער פרי אַריינצוקוקן אין שליסללאָך. זי איז, ווייזט אויס, פאַר דעם געווען ביי דער שנור אין צימער און זי דאָרט נישט גע̇טראָפן. איז איר איינגעפאַלן — וואָס אַ שוויגער קען איינפאַלן! — טאָמער טרעפט זי זי ביי מיר. נו, נו, רעדט שוין גאָרנישט! אָן אומגליק האָט זי געטראָפן! האָב איך געהאַלטן פאַר גלייך זיך אַרויסצוציען דורכן פענצטער, כאָטש ס׳איז געווען אַ הויכער פּאַרטער.

באַסיע האָט אין גאַנצן זיך פאַרגראָבן מיטן פּנים אין דער אָטאָמאַנע און שטיל זיך געטרייסלט. דאָס האָט זי געלאַכט.

און שייקע האָט ערנסט באַטראַכט אירע שיינע שווערע צעפּ, וואָס האָבן זיך קיין אָרט נישט געקענט געפינען, און דאַן איז זיין בליק אַריבער אויף איר שלאַנקן פוס, וואָס איז אַראָפּגעהאַנגען פון דער אָטאָמאַנע. אויך דער גלאַנצנדיקער שפּיץ פון איר לעטשל האָט געציטערט פאַר געלעכטער.

— נו, הערט זשע שוין אויף צו לאַכן אַ מאָל!

— אוי, שייקע, איר זייט קאָמיש.

— וואַרט, באַסיעניו, ס׳איז נאָך נישט דער סוף.

האָט באַסיע זיך אַ הייב געטאָן האַסטיק, ווי אַ הירש, און אַנגעשטעלט אויף אים אַ פּאָר הירשן־אויגן.

— נאָך נישט דער סוף?

— דער סוף, באַסיעניו, איז זייער באַלערנד. און זייער ליטעראַריש, אויב מען קאָן זיך אַזוי אויסדריקן.

— נו?

— קריינדעלע, פאַרשטייט איר מיך, האָט דאָס איריקע דערגרייכט. זי האָט גענומען גט פון דער קאַפּאָטע און באַקומען אַ מאַן אַ היינטוועלטיקן, אַ סקולפּטאָר פון פּאַריז, אַ יונגן־מאַן אַ צאַצקע, און דווקא פון אַ חסידישער משפּחה. ייחוס מיט וועלטלעכקייט פאַר איין מאָל.

— נו?

— טאָ הערט זשע דעם סוף, באַסיעניו. איך גיי אַזוי אַ מאָל אין לובלין פאַרביי דער שול, שבת אין דער פרי איז דאָס געווען — זע איך, עס גייט מיר אַ ווייבל אַנטקעגן. אַ ווייבל מיט אַ גראָבן קרבן־מנחה. און דאָס פּנימל — פרום, שמן־זית. אָבער דאָס ליפּעלע, דער חן־פּינטל! עס גלוסט זיך מיר אויסשרייען: קריינדעלע!

און אפשר איז דאָס גאָר נישט קריינדעלע? אַזאַ ענלעכקייט!

כ׳האָב מיך נאָכגעפרעגט ביי באַקאַנטע. יאָ, טאַקע קריינדעלע, די זעלביקע קריינדעלע, וואָס האָט זיך צוויי מאָל אַנגעכאַפּט אָן מיר, כדי אויסגעלייזט צו ווערן

פון אַ מאַן אין אַ קאַפּאָטע. די זעלביקע קריינדעלע וואָס האָט זיך דערשלאָגן צו אַ מאַן אַ סקולפּטאָר, אַזש פון פּאַריז.

און וואָס האָט זי געטאָן, קריינדעלע? נישט מער און נישט ווייניקער: דעם מאַן דעם סקולפּטאָר געמאַכט פּאַר אַ מצבה־קריצער און אַריינגעזעצט אים אין אַ לאַנגער קאַפּאָטע. אויף אַלע יום־טובים ריכט זי אים אַליין אויס צום מאַדזשיצער רבין.

קריינדעלע האָט איבערגעפּאַקט און איבערגעמאָזלט איר היינטוועלטיקייט.

פון דעם סוף פון דער מעשה איז באַסיע געווען אויפגעבראַכט. זי האָט גע־קלאַפּט מיט דער האַנט אין דער ווייכער אָטאָמאַנע.

— שייקע, ס׳איז אַ ליגן! שייקע, עס קאָן נישט געמאָלט זיין!

— נו, גיי דערצייל מענטשן דעם אמת — האָט שייקע געלאַכט.

האָט זיך אַריינגעמישט דאָס גלעקל פון טעלעפאָן. באַסיע איז צוגעלאָפן.

דאָ האָט לעאָן אָנגעזאָגט דורכן טעלעפאָן, אַז ער דאַרף היינט פאַרבייטן דעם קראַנק געוואָרענעם נאַכט־רעדאַקטאָר און ער וועט אַהיימקומען שפּעט. דערהערט, אַז שייקע איז דאָ, האָט ער געבעטן אים אַראָפּקומען אין רעדאַקציע, ס׳וועט זיין היימלעכער.

איז באַסיע פאַרבליבן אַליין.

5

קונסט מיט פֿאַרבייסעכץ

שייקע האָט געטראָפֿן לעאָנען אין רעדאַקציע אַרומשפּאַנען אין מאַנטל מיטן שטעקן אין דער האַנט.

— איר האַלט, זע איך, ביים אַוועקגיין? נו, און די נאַכט־רעדאַקציע?

— קומט, קומט, שייקע, דער נאַכט־רעדאַקטאָר איז שוין געזונט געוואָרן.

אויף דער גאַס האָט ער שייקען גענומען אונטערן אָרעם, מעשה קאָלעגע. דאָס איז געווען אַן אויסערגעוויינלעכער פֿאַל, אַז לעאָן ברוינער, אַ שריפֿטשטעלער מיט אַ נאָמען, זאָל נעמען אונטערן אָרעם אַ דיכטער אַן אָנפֿאַנגער.

— וואָס מאַכט דאָס קינד, שייקע? שלאָפֿט רויִק?

שייקע האָט זיך קוים אָנגעשטויסן, וואָס פֿאַר אַ קינד ער מיינט עס, לעאָן. ער, שייקע, האָט דאָך נישט קיין קינדער.

— באָרינקען מיינט איר? יאָ, ער שלאָפֿט.

— און וואָס האָט באַסיע געטאָן אַ גאַנצן אָוונט?

— גאָרנישט, מיר האָבן זיך דערציילט מעשיות.

— אַזוי? מעשיות גאָר? כאַ־כאַ־כאַ! איר זייט אַ ווילער בחור, שייקע. — לעאָן האָט אים אַ זעץ געטאָן מיט דער ברייטער האַנט איבער דער פּלייצע — אָבער היט זיך, איר זאָלט באַסיען דעם קאָפּ נישט פֿאַרדרייען, איר הערט? באַסיע איז נישט ווי אַלע פֿרויען. באַסיע איז אַ קינד.

און דאָ האָט ער ווידער גענומען שייקען אונטערן אָרעם. אומאָנגענעם איז שייקען געווען לעאָנס נאָענטע גוט־פֿריינטשאַפֿט אין דעם מאָמענט. ער האָט ביז איצט נישט געהאַט קיין שום קרומע מחשבות וועגן באַסיען. ער האָט זיך אַפֿילו נאָך רעכט נישט צוגעקוקט צו איר. וואָס קאָן ער אויסן זיין, אַט דער לעאָן ברוינער, דערמיט, וואָס ער האָט אים אַליין אונטערגערוקט אַ שלעכטן געדאַנק?

— מיר גייען צו ריטאָוון אויף אַ ביבקע — האָט לעאָן אים פֿריינטלעך

געטרובעט אין אויער. — באַסיען קאָן איך אָהין נישט מיטנעמען. איר פאַרשטייט דאָך, שייקע, איר זייט דאָך אַ גוטער־ברודער.

אָבער שייקע האָט נישט אָנגעהויבן צו פאַרשטיין. ער האָט בלויז פאַרשטאַנען, אַז ער פאַרשטייט נישט, ווי לעאָן וואָלט גערעדט צו אים אויף אַן אַנדער שפּראַך, נישט אויף יידיש. אַזאַ געפיל האָט שייקע אויך געהאַט, ווען ס׳פלעגן אים קומען צו דער האַנט לעאָן ברוינערס נאָוועלן, אָדער די פעליעטאָנען זיינע. דאַכט זיך: באַקאַנטע ווערטער, אָבער דעם אינהאַלט זייערן פאַרשטייט ער נישט.

אָט זעט ער פאַר זיך באַסיען אין איר טערקישן שאַל איינגעוויקלט, ווי אַ קעצל, מיט די פיס אויף דער אָטאָמאַנע. זי קוקט מיט אַזעלכע גרויסע, שטילע קלוגע אויגן. אַליין זיצט זי דאָרט, גאָר אַליין. פאַר וואָס טאָר זי נישט זיין אויף דער ביבקע ביי ריטאָוון ? באַסיע איז אַ קינד ? נישט אמת. גיכער איז שוין אַ קינד אָט דער גרויסער מאַנספּאַרשוין מיט די גרויסע הענט און פיס, מיטן ברייטן קאַפּעליוש און גראָבן שטעקן, דער מאַנספּאַרשוין, וואָס שרייבט לאַנגע נאָוועלן און טיפע פעליעטאָנען — לעאָן ברוינער.

און אפשר האָט דער מאַן געוווסט וועגן זיין פרוי עפּעס אַ סוד אַזאַ, וואָס ער, שייקע, אַ מענטש אַ פרישער און אַ זייטיקער, האָט עס נישט געקאָנט און נישט געדאַרפט וויסן. אפשר האָט באַסיע אַ שוואַכקייט אַזאַ, וואָס זי טאָר זיך נישט געפינען אין קיין פריילעכע קאָמפּאַניעס. אַ שווייגנדיקע איז זי דאָך, מאָדנע ווי זי שווייגט.

און לעאָן ברוינער האָט דערווייל פאַר זיך געטראַכט:

— נו, איך בין עפּעס אַנדערש. איך בין אַ קינסטלער־נאַטור. איך מוז מיך פון צייט צו צייט אָפּפרישן אין מיין אייגענער סטיכיע. אָבער אַלץ אויף דער גאַס, ווייט פון דער היים. די היים איז הייליק. די היים איז אומבאַרירלעך. אַ ווייב, אַ קינד, אַ שרייבטיש. פּרצעס בילד אויפן שרייבטיש. אין דער היים זאָל מיר זיין ליכטיק און ציכטיק און קיין זאַך זאָל נישט פעלן. אַרבעט איך דאָך צוליב דעם טאָקע אין אַ רעדאַקציע. שרייב איך דאָך, איך, לעאָן ברוינער, צוויי מאָל אין דער וואָך פעליעטאָנען, וועלכע גייען מיך אָן ווי דער פּאַראַיאַריקער שניי. ניין, באַסיע, קעגן דיר בין איך שוין אין אָרדענונג.

— און האַנקען האָט איר שוין געזען ? — גיט ער שייקען פּלוצלונג אַ ציפּ פאַרן אָרעם.

— האַ ? וועלכע האַנקע ?

— וואָס הייסט וועלכע ? וויפל האַנקעס פאַרמאָגט עס וואַרשע ? איין מאַהאַמעט און איין האַנקע. נו, די שיינע האַנקע, ריטאָווס אבן־טוב.

— אַ כלה זיינע ?

— איר האָט אַ בורזשואַזע פּסיכאָלאָגיע, בחור! נישט קיין כלה, נאָר אַ מאָדעל־קע. צוליב איר האָט ער דאָך געווּנען דעם פּריז אויף דער לעצטער אויסשטעלונג. צוליב דעם טאַקע מאַכט ער דאָך די ביבע...

— וואַרט, וואַרט!..

שייקען איז געוואָרן ליכטיק אין קאָפּ. צוליב דעם, הייסט עס, זיצט באַסיע איינע אַליין אויף דער אָטאָמאַנע, איינגעקנוילט ווי אַ קעצל. צוליב דעם, הייסט עס, שפּאַנט דער גופיקער שריפטשטעלער אַזוי האַפּערדיק צו ריטאָוון אויף דער ביבקע. און צוליב דעם, הייסט עס, האַלט ער אים, שייקען, גוט־ברודעריש אונטערן אָרעם און רוקט אים אונטער דעם פּאַסקודנעם געדאַנק וועגן פאַרדרייען באַסיען דעם קאָפּ! האַנקע! איר גאָלדענעם אַקסל האָט ער היינט געכאַפּט מיטן אויג אין דער אָפענער טיר פון ריטאָווס אַטעליע.

און פאַר גרויס שימחה, וואָס אים זענען קלאָר געוואָרן אייניקע זאַכן פאַר אַ מאָל, האָט שייקע אין מיטן דער גאַס און גאָר אומגעריכט פּאַר לעאָנען אַזוי קונציק און הילכיק אַ גרילץ געטאָן, ווי אַ קאַץ, וואָס מען האָט איר אָפּגעטראָטן דעם ווידל, אַז לעאָן איז אָפּגעשפּרונגען, ווי אַן אָפּגעבריטער.

פון אַלע זייטן האָבן מענטשן זיך אומגעדרייט, אומגעקוקט און געזוכט מיט די אויגן די אומגליקלעכע קאַץ. אויך שייקע האָט זיך ערנסט פאַרנומען מיט זוכן די קאַץ. לעאָנען האָט געשטיקט דאָס גרויסע געלעכטער.

— משוגענער, הער אויף, — האָט ער זיך געבעטן פון דער ווייטן, — כ'וועל מער מיט דיר אויף דער גאַס נישט אַרויס. קאָנסט אומגליקלעך מאַכן אַ מענטש!

דערזען, אַז שייקע איז גרייט איבערצוחזרן די חכמה מיט דער קאַץ, האָט אים לעאָן אַ כאַפּ געטאָן פאַרן קאָלנער, ווי אַ רוח דעם מלמד, און אַריינגעשליידערט אין דער פאַרבייפאָרנדיקער דראָזשקע.

— דו האָסט אַ בורזשואַזע פּסיכאָלאָגיע! — האָט שייקע געכריפּעט מיט אַ פאַרשטיקט קול.

לעאָן האָט נישט אָפּגעלאָזט זיין קאָלנער.

— כ'וועל דיך דערשטיקן, משוגענער! — און אַליין שיער נישט דערשטיקט געוואָרן פאַר געלעכטער.

אַזוי זענען זיי געקומען צו פאָרן אויפן אַלטן מאַרק.

די שימחה ביי ריטאָוון איז שוין געווען אין פולן ברען, ווען די אַטעליע איז באַרייכערט געוואָרן מיט לעאָנס היפּשער פיגור און גאָלדענע ברילן און מיט שייקעס גרין העמדל, פלאַמענדיקן דאַרנקאָפּ און כינעזישע אייגעלעך. ריטאָווס ריזיקער ווייכער טאַפּטשאַן, דער קוואַל פון טרייפע שמייכלען פאַר האַלב וואַרשע,

איז געווען אָקופּירט פון צוויי טוץ דאַמענפּיס אין זיידענע לײַב־קאָלירטע זאָקן, הויך אַ פוס אויף אַ פוס פאַרוואָרפן, ווי איין פוס וואָלט אויפן צווייטן געשפּילט — טשעללאָ. אַ שטומער קאָנצערט פון דאַמענפּיס. די אייגנטימערינס פון די פּיס זענען געווען צוריקגעוואָרפן, אויף דעם באַרג קישעלעך אָנגעלענט. זיי האָבן זיך געסודעט און געלאַכט. און דאָס איז געווען די אייגנשאַפט פון ריטאָווס באַרימטן טאַפּטשאַן. זעצט מען זיך אויף אים, מוז מען זיך סודען און לאַכן. מענער האָבן זיך ברייט צעלייגט אויפן טעפּעך, אין שכנות פון די דאַמענפּיס, און אַ היפּשע קאָמפּאַניע האָט גענומען מיט שטורעם דעם טיש מיט צובייסעכץ. עס האָט זיך געדאַכט: ניכטער זענען אַלע און יעדער באַזונדער רעדט צו דער זאַך. אָבער שיכור איז נאָר געווען די לופט ביי ריטאָוון אין אַטעליע, זי איז געווען שיכור און זי האָט עס געטומלט אָן אַן אויפהער און געוואָרפן אַ טשאַד אין קאָפּ.

צוויי שר־המשקימס האָבן פאַרכאַפּט דעם בראָנפן ביים טיש, אַ דיכטער מיט אַ מאָלער,ביידע לאָדזשער חברה־לייט. ביידע פוטוריסטן, ביידע מיט באַקנ־בערדלעך, מיט משונה־גרויסע שטיינער אין די רינגען און מיט משונה־ברייטע קראַוואַטן, אָבער דער פוטוריזם פאַראייניקט היפּוכים. דער דיכטער האָט געהאַט גלאַטע, לאַנגע, נאַסע האָר און אַ נאָז אַ לאַנגע, אַ סענטימענטאַלע, אַ שלעפעריקע. און דער מאָלער האָט געהאַט צוויי שטעכיקע שוכבערשטלעך פון ביידע זייטן לבנה־פּליך, און זיינע פאַרריסענע נאָזלעכער האָבן געקוקט יעדן גלייך אין די אויגן אַריין, ווי די פאַרלאָשענע לאַמטערנעס פון אַ לאָקאָמאָטיוו.

ביידע זין פון לאָדזשער סוחרים, האָבן זיי באַוויזן, ווי שווער עס איז אַרויסצו־באַקומען דאָס, וואָס עס פאַלט צו זיי אין יד אַריין. מען האָט זיך געקאָנט אויסציִען פאַר אַן איבעריק גלעזל בראָנפן. זיי האָבן ציניש באַרעכנט יעדן שלוק.

— האָסט דאָך שוין אויסגעזשלאָקעט פינף גלעזלעך, אַ בראַנד דיר אין די קישקעס אַריין, וויפל איז דער שיעור ?

— אָבער זייט נישט קיין חזירים און גיט מיר אַ גלעזל. דאָס וועט זיין דאָס דריטע.

— מאָל דיר, אַז ס׳איז דאָס פערטע.

— אַ, פריילין טאַטשע! ביטע, ביטע! איר ווילט אַ דריט גלעזעלע קאָניאַק ?

— נידער מיט די לאָדזשער! — האָט עמעצער רעוואָלטירט אין די הינטערשטע רייען.

— שאַ! ווער האָט עס געשריִען ? לאָמיר נאָר מאַכן אַ חקירה־ודרישה! ווער מאַכט עס דאָ רעוואָלוציעס ?

און די לאָדזשער האָבן באַהאַלטן דעם בראָנפן און דערקלערט אַ לאָקאַוט. מען האָט געדאַרפט האָבן די אינטערווענץ פון ריטאָוון אַליין און מען האָט אים

אַרויסגעשלעפּט פון צווישן די דאַמען מיט זיינע קרומע פיסלעך און פּרוי׳ען־גזשיווקע איבערן שטערן.

דורך אַלע האַלב־שיכורע און געמאַכט־שיכורע אויסגעשרייען האָט זיך געוויקלט, ווי אַ רויטער פאָדעם, אַ ליטעראַרישע דיסקוסיע. קלעפּיק און שטאַרק זענען זיי, די פעדעם פון די ליטעראַרישע דיסקוסיעס. מען דאַרף נאָר אַרויסציִען אַ ברעג. ציט זיך און ציט זיך און רייסט זיך נישט איבער. שולדיק איז דאָ געווען איינער אַ מיזאַנטראָפּ אין ברילן. די לאַדזשער האָבן אים שלעכט באַהאַנדלט און ער האָט זיך געהאַלטן ביי זיין ליידיק גלעזל. האָט ער כאָטש געוואָלט פאַרסמען דעם עולם מיט זיינע ביטערע ציגאַרן און איינגעגעסענע רייד.

— און איך זאָג אייך, קאָלעגן, אַז אָנשרייבן אַ ראָמאַן איז גאָר נישט פון די קלייניקייטן — האָט ער געצויגן דעם פאָדעם — גוטע ראָמאַנען האָבן מיר ווייניק. פאַר וואָס שרייבסטו נישט קיין ראָמאַן, לעווקאָווסקי? פאַר וואָס זאָלט איר זיך נישט אַ נעם טאָן צו אַ ראָמאַן, חבר שטיינבערג? אַהאַ! איר האָט מורא!

שטיינבערג און לעווקאָווסקי האָבן זיך באַליידיקט.

דער לאַנגער שטיינבערג האָט אַזש פאַרלוירן זיין מאָנאָקל פון אויג און זיך פאַרשפּריצט מיט קאָניאַק די נייע הויזן. און לעווקאָווסקי מיט די שוואַרצע ברעמען איז אַוועק צו די דאַמען. האָט דער מיזאַנטראָפּ מיטן ליידיקן גלעזל דערוויל זיך צוגעטשעפּעט צו די לאַדזשער.

— מען גיט שוין אַ מאָל אַ גלעזל קאָניאַק, צי נישט?

— דו שוויגסט, צי נישט, וויזלטיר איינער! האָט דער לאַדזשער מיט די שוכ־בערשטעלעך זיך פאַרמאָסטן איבער אים מיט דער פלאַש — דיר וועל איך געבן קאָניאַק! דיר! פאַר די פּאַסקודנע דיסקוסיעס דיינע?

— וואָס דען? בין איך נישט גערעכט אַוודאי? מען שרייט ביי אונדז: ראָמאַנען — פע! ראָמאַנען זענען שונד! ראָמאַנען זענען באָבע־מעשיות. נו, אָט פרעגט דאָרט ביי דעם בן־עיר אייערן, ביי גליקסאָנען, לייענט מען עפּעס אַ סך די פוטורעזן זיינע? האָט ער פּרנסה פון זיי?

גליקסאָן האָט אָנגעשטעלט אויף אים די לאַנגע נאָז מיט די צוויי סאָוועאויגן.

— ווער איז דיזער מאַן? וואָס פאַרלאַנגט ער היר? ווי קומט ער אין זאָ איינע אָנשטענדיקע געזעלשאַפט?

אָבער דער פאָדעם פון דער ראָמאַנען־דיסקוסיע האָט זיך דערוויל אַריבער־געוואָרפן צו אַ צווייטער גרופּקע, ביים דריטן פענצטער.

און באַלד איז אַרויפגעשפּרונגען לעווקאָווסקי אויף אַ שטול מיט אַ גלעזל אין דער האַנט.

— הוראַ! — עס האָט זיך אויסגעפונען אַ בעלן אָנצושרייבן אַ ראָמאַן אויף אַ געוועט, איך ווינטש אים דערפאָלג אין זיין נודנער אַרבעט.

— ווער? ווער איז דאָס?

פאַר דעם בעלן האָט זיך אַרויסגעוויזן לעאָן ברוינער. אין דער שטיל האָט ער שוין לאַנג זיך אַרומגעטראָגן מיטן געדאַנק אָנצושרייבן אַ גרעסערע זאַך. ער האָט נאָר געדאַרפט האָבן אַ שטויס. און אָט איז דער שטויס געקומען. נאָכן דריטן גלעזל האָט ער געזאָגט צו שטערנען מיט אַ געמאַכטער פוילקייט.

— און איר מיינט, חבר, איך וואָלט נישט אָנגעשריבן אַ ראָמאַן? איך וועט זיך מיט אייך.

— וואָס עפּעס וועט איר זיך?

— ווייל אויב כ׳וועל זיך נישט וועטן, וועל איך אים קיין מאָל נישט אָנשרייבן.

מען האָט גלייך אויסגעפונען אַ בעלן אויף געוועט אויך. דאָס איז געווען אַ שווייגנדיקער שמייכלענדיקער געקרייזלטער יונגער־מאַן, ברייט אין שטערן און שמאָל אין דעם קין. דער עולם האָט אים צוגעזאָגט אַ צוקונפט פון אַ גרויסן מעצענאַט ביי יידן, צוליב דער פעטער ירושה, וואָס ער האָט נישט לאַנג אָפּ־געגומען. ביז איצט האָט אים ריטאָוו געהאַלטן נעבן זיך. אָדער ביי די דאַמען אָדער ביי זיינע בילדער אויף די ווענט. איצט האָט אים ריטאָוו געמוזט אָפּטרעטן אויף דער קורצער צערעמאָניע פון געוועט.

דער יונגער־מאַן — באַסקיס האָט ער געהייסן — איז צוגעגאַנגען צו לעאָנען מיט אַ פאַרשעמטן שמייכל און ראָז־לויכטנדיקן שטערן.

— גוט, איך וועט זיך מיט אייך.

— אין וויפל?

— אין פינף הונדערט רובל.

— הוראַ!

ריטאָוו האָט געמוזט איבערשלאָגן די הענט. שייקען האָט מען אַוועקגעזעצט שרייבן אַן אָפּמאַך מיט געכתיבעטע אותיות.

שייקע האָט נישט געטרונקען. „איידער אָנקומען צו די לאָדזשער — האָט ער געזאָגט — איז שוין בעסער בלייבן ניכטער". ער האָט געזוכט מיט די אויגן די הויפּטשולדיקע אין דער שימחה, האַנקען, און נישט געקאָנט זי געפינען. אייגנטלעך האָט ער זי שוין געזען און געקענט פון די גרויסע און קליינע לייוונטן אויף די ווענט. איצט האָט ער שוין געוווסט, אַז דאָס איז האַנקע.

צום ערשטן מאָל, ווען ער איז געווען ביי ריטאָוון, האָט זיך אים אויך געוואָרפן אין די אויגן איר געשטאַלט אויף דער וואַנט. ער האָט אָבער אויף קיין רגע נישט

געקאָנט דערלאָזן, אַז דאָס זאָל זיין אַן אַקט פון אַ לעבעדיקער, איצטיקער פרוי, גיכער עפּעס אַ קאָפּיע פון אַן אַלטן מייסטער. נאָר אַ מאָל, פאַרצייטן — האָט זיך אים געדאַכט, — האָבן געקאָנט זיין אַזעלכע אויסגעחלומטע געשטאַלטן אויף דער וועלט. איצט ווייסט ער, אַז דאָס איז האַנקע. איצט ווייסט ער, אַז האַנקע שפּרינגט עס אַראָפּ פון דער וואַנט מיט אירע גאָלדענע רייפע היפטן, מיט אירע צעקריגטע צווישן זיך, שפּיציקע, האַלב־רייפע בריסטן, מיט איר צניעותדיק רבניש פנימל אין דער מופטע פון זיידענע לאָקן.

אומעטום, אויף אַלע לייוונטן איז זי די זעלביקע, נישט קיין אויסגעדיכטעטע, אַ צעקלונגענער גאָלדענער פרויען־קערפּער — אַליין אַ קונסטווערק.

האַנקע — די בעל־שימחהטע אַליין איז נאָך נישט געווען. דער עולם האָט זיך נאָך נישט געלאַנגווייליקט. די דאַמען אויף דער אַטאַמאַנע זענען נאָך געווען פאַר־נומען מיט זייערע אייגענע רייד און נישט געפאָדערט מען זאָל זיך מיט זיי עקסטראַ פאַרנעמען. באמת שיכור איז נאָך קיינער נישט געווען און דער עולם האָט זיך איינגעטיילט אין גרופּקעס. יעדע מיט אירע געשפּרעכן. די שטימונג האָט שיער נישט קאַליע געמאַכט דער מיזאַנטראָפּ, ער האָט זיך טאַקע דערשלאָגן צו אַ גלאָז וויין און שוין כמעט אויסגעזופּט. האָט ער זיך דערמאָנט, אַז עס וואָלט אַ יושר געווען צו האַלטן אַ טאָסט לכבוד ריטאָזון און דעם פּריז, וואָס ער האָט באַקומען. אויפן חשבון פון דעם טאָסט האָט ער געפאָדערט נאָך וויין. פאַרן טאָסט האָבן אָבער די לאָדזשער מורא געהאַט און קיין וויין נישט געוואָלט מער געבן.

לעאָן האָט זיך דערוויטערט פון אַלעמען און געפונען אַן אָרט פאַר זיין איינ־זאַמקייט אויפן ברייטן פענצטער פון אַטעליע. פון דער הייך האָט ער געזען דאָס גאַנצע ירידל און געקוקט אויף אַלעמען פון אויבן אַראָפּ, ער איז נישט געווען אויף אַזוי פיל ניכטער, אַז ער זאָל חרטה האָבן אויפן געוועט זיינעם אָנצושרייבן אַ ראָמאַן. פאַרקערט. ס׳איז גענוג געווען ער זאָל אַריינפאַלן אין דער קאָמפּאַניע פון שרייבער און דיכטער און דערביי אויסטרינקען איין גלעזל, און שוין האָט אים באַהערשט אַ יינגלשע קאָמפּשטימונג. ער וועט זיי ווייזן — די אַלע האַלבע און גאַנצע טאַלאַנטלאָזיקייטן, וואָס לעאָן ברוינער קאָן! איין זאַך האָט אים באַאומרויִקט: פאַר זיין ראָמאַן האָט ער קיין טעמע נישט. אַ טעמע, געוואַלד, אַ טעמע! אַ האַלבע מלוכה פאַר איין טעמעלע! און שוין, די מינוט וואָלט ער אַוועק פון דאַנען און זיך צוגעשרויפט צום שרייבטיש.

אויפן פענצטער איז ער געווען איינער און עס וואָלט אים געווען באַקוועם אין זיין דערהויבענער איינזאַמקייט. געשטערט האָט נאָר דאָס פאַרבאַרגענע פּאָרל, וואָס האָט זיך הייס געסודעט הינטער דער שווערער פּאַרטיערע, כמעט ביי זיינע קני.

— ווער קאָן דאָרט זיין? — האָט ער אַ פּאָר מאָל אַ טראַכט געטאָן.

און אָט האָבן זיי זיך באַוויזן פון הינטער דער פּאָרטיערע, פריִער — ער, שפּעטער — זי, ביידע ראָז־צעפּלאַמטע, האַלב־שיכורע. לעאָן האָט זיך אַ קנייטש געטאָן, ווען ער האָט דערקענט ביסטריצקיס ברייטן, ציגײַנישן שמייכל. און לעאָן האָט זיך אַזש אַ טרייסל געטאָן, ווען אין דער זי האָט ער דערקענט די קליינע דאָרעטשקע מיטן בולטן שטערן און בלויע בלומענאויגן.

און ס'איז געווען פון וואָס זיך אויפצוטרייסלען. דאָרעטשקע איז מיט איר אויסזען געווען כמעט אַ קינד. אָנגעטאָן איז זי געווען ווי אַ באַשיידענע שילערין. און זי איז נאָך טאַקע געווען אַ קינד און אַ שילערין.

— אָט האָסטו דיר אַ טעמע פאַר אַ ראָמאַן — האָט לעאָן געטראַכט, נאָכקוקנדיק מיט עקל ביסטריצקין מיט זיין קליינער דאַמעלע. זיי זענען דאָרט אַוועק צום טיש טרינקען ווײַן.

און ביסטריצקי האָט איצט פון דאָרטן אַלעמען באַטראַכט פון אונטער זיין ברייטן שטערן, ווי פון אונטער אַ דאַשיק אַרויס. צום שטערן האָט זיך אים צוגעקלעפּט זיין נאַפּאָלעאָנישער לאָק און די ברייטע ליפּן זיינע זענען אויך געווען ווי צוגעקלעפּט, פאַרשנירלט. ער האָט אויסגעפונען מיט די אויגן לעאָנען אויפן פענצטער, אויפגעהויבן דאָס גלאָז ווייַן און געשמייכלט צו אים פון דער ווייטן. און שמייכלענדיק האָט ער לאַנגזאַם געעפנט דאָס מויל זיינס. לעאָנען האָט זיך אויסגעוויזן, ער זאָגט דאָרט:

— אַז איך וויל, קאָן איך דיך אויפעסן.

שייקע האָט אויסגעפונען ריטאָוון צווישן די דאַמען. אַראָפּגעשלעפּט אים פאַרן אַרבל און אָנגעוויזן פון דער ווייטן אויף ביסטריצקין.

— פאַר וואָס מאָלט איר אים נישט, ריטאָוו?

ריטאָוו האָט אַ קניפּ געטאָן זיין בערדל, אַ גלעט געטאָן די גזשיוקע און זיך געקליבן שייקען אויסצוזידלען, פאַר וואָס ער האָט אים אַוועקגעשלעפּט פון די דאַמען. אָבער פּלוצלונג האָט ער זיך אויך פאַרקוקט אויף ביסטריצקין און אָנגעהויבן צייכענען מיט די פינגער אין דער לופט.

— איר זענט גערעכט, שייקע, כ'לעבן! ס'איז אַ אידעע!

דאָרעטשקע האָט גענומען עטלעכע לויטערע טענער, וועלכע האָבן אָפּגעקלונגען אין געטומל ווי דער גרעסטער אמת צווישן אַ חברה ליגנער. אַן איבעריקע זאַך.

דאָרעטשקע איז אָבער נישט געווען פון די נאַטורן, וואָס זאָלן זיך אָפּזאָגן פון דעם, וואָס עס האָט זיך זיי פּלוצלונג פאַרגלוסט. דאָרעטשקע האָט געוואָלט זינגען. זי האָט זיך שוין דורכגעשלאָגן אַ וועג צו דער פיסהאַרמאָניע אין ווינקל.

האָט אַ קלונג געטאָן און אַ בראַזג געטאָן די גלעזערנע טיר און אין אַטעליע איז ווי אַ דונער אַרייַנגעפאַלן האַנקע.

6

אַ טעמע

— קוק נאָר אָן! ווי פון הימל אַראָפּגעפאַלן!

— ווי אַ יוון אין סוכה!

— טראַסקע, האַנקע, אַז די שויבן זאָלן פּלאַצן!

און פון די ווייטערע ווינקלען האָט מען זי באַגריסט מיט אַן אויסגעצויגענעם פאַרשפּיצטן — אַ־אַ־אַ־אַ!

איז האַנקע געשטאַנען אין מיטן אַטעליע און האָט נערוועז געלאַכט מיט אַ שטילן ברוסט־געלעכטער. זי האָט אַראָפּגעריסן דעם בערעט און מיטן קאָפּ אַ טרייסל געטאָן. אַ פריזור — ווי אויף הייוון, אַ פּאַפּאַכע אַ גאַנצע. דאָס פּנימל האָט אַרויסגעקוקט אַזוי ווי פון אַ מופּטע, מיט אַ שלאַנקן בייג האָט זי געפּרוווט אַרויסשפּרינגען פון איר קורץ מאַנטעלע. נאָר דאָ האָט זי דערזען דעם ווײַן אויפן טיש און אירע נישט־פּראָפּאָרציאָנעל גרויסע אויגן האָבן אויפגעבליצט.

— איך מוז מיך אָנשיכורן!

— וואָס עפּעס אַזוי שפּעט, האַנקע? — ריטאָווס פראַגע איז געווען אין אַ פאַרדעכטיקן טאָן.

— איך פרעג מיך ביי קיינעם קיין דעות נישט. ווען איך וויל — קום איך. — האַנקעס תשובה איז געווען צוגעוואָרפן פאַרביסן און אויפגערעגט, מיט דער גרייטקייט אָנצוהייבן אַ קריג.

ס'איז געווען צו זען, אַז צווישן איר מיט ריטאָוון איז לעצטנס אַ שוואַרצע קאַץ דורכגעלאָפן.

זי איז צוגעלאָפן צום טיש און אַ כאַפּ געטאָן דאָס פלעשל קאָניאַק.

— לאָזט נישט! לאָזט נישט! — האָט ריטאָוו פאַרצווייפלט אויסגעשריגן.

ער האָט, ווייזט אויס, מורא געהאַט, אַז האַנקע זאָל זיך נישט אָנשיכורן.

האָט זיך אָנגעהויבן אַ קאַמף פאַרן פלעשל קאָניאַק. דער ערשטער קרבן איז געפאַלן דער לאַדזשער פוטוריסט מיט די בערשטלעך אַרום פּליך. ער האָט גע־

כאַפּט פון האַנקעַן אַ פּאַטש. דעם לאָדזשער דיכטער האָט זי צעדראַפּעט דאָס פּנים. לעווקאָווסקין מיט די שוואַרצע ברעמען באַגאָסן מיט קאָניאַק. און אַלץ מיט אַ קוויטש און מיט אַ ברוסטיק געלעכטערל. ענדלעך האָט זי געמוזט דאָס פלעשל אָפּלאָזן. און ווען זי האָט באַקומען פון די גרויסמוטיקע שונאים דאָס ערשטע גלעזל קאָניאַק, האָט זי דאָס זייער גרויסמוטיק אויסגעגאָסן אויפן טישטעך און אַוועק צו די דאַמען אויף דער אָטאָמאַנע — שאַ־שטיל.

די שטימונג איז ווידער געוואָרן געמיטלעכער, כאָטש נישט אין דער פולער מאָס. מיט האַנקעס קומען איז עפּעס ענגער און הייסער געוואָרן אין אַטעליע. עס איז אויסגעקומען, ווי עפּעס פאַר איר וואָלטן דאָ גאָר קיין פרויען נישט געווען און אָט איז געקומען די פרוי.

די דאַמען האָבן שוין געדאַרפט. מען זאָל זיך פאַרנעמען מיט זיי.

— לאָמיר שפּילן אין אַ טעלעפאָן!

— פע־ע־ע!

שייקע האָט פאָרגעשלאָגן אַ שפּיל אין האַנטעכער. ער האָט זיך אויסגעלערנט דעם שפּיל אין טורמע. אַלע זעצן זיך אין אַ ראָד און דעם האַנטעך גיט מען איבער פון איינעם צום צווייטן אונטער די קני. דער האַנטעך דאַרף זיין מיט אַ קנופּ, און בעת דער, אויף וועמען עס פאַלט דער גורל, זוכט דעם האַנטעך אין איין זייט, כאַפּט ער דערווייל מיטן קנופּ פון דער אַנדערער זייט, און ער דאַרף טרעפן ווער ס'האָט אים געשלאָגן.

— אויסגעצייכנט!

— פע־ע־ע! אַן אַרעסטאַנטן־שפּיל!

— שטייט אייך אַוודאי נישט אָן? — האָט באַמערקט ביסטריצקי.

ער איז איצט געשטאַנען נעבן שייקען.

— זאָגט נאָר, ביסטריצקי, ווי קומט איר אין דעם קרייז? — האָט אים שייקע געפרעגט — דאַ זענען דאָך, ווי איך זע, אַלץ גאַנצע און האַלבע קינסטלער, נישט קיין פּאָליטיקער.

ביסטריצקי האָט זיך ברייט צעלאַכט.

— ביסט אַ בהמה, שייקע, כאָטש דו פייפסט ווי אַ נאַכטיגאַל. לויטן פּאַרטיייִשן פּאַס מעסט מען נישט קיין מענטשן. איך בין, ברודערל, אַליין אַ קינסטלער. פּונקט ווי אַ קאַסעברעכער, אַ קאָרטנשפּילער אָדער — אַן אַנדער מוזיקער — זענען קינסטלער. קונסט — דאָס איז מיין סטיכיע. כ'האָב ליב אַלע חתונות, ווו עס שמעקט מיט נבלה. כ'האָב ליב צו זען ווי די ווערעם פרעסן זיי. האָסט אפשר אַ פּאַפּיראָס, שייקע?

אַ שאָד. ביסטריצקי האָט זיך פאַרמאָסטן אויף אַ גאַנצע דרשה. אָבער

דאַרעטשקע האָט אים אָפּגערופן אָן אַ זייט אויף אַ פּאָר ווערטער. און אָט שטייט ער שוין און דרשנט אין אַ צווייטן ווינקל. אומעטום וואַקסט ער אויס. אומעטום הערט מען זיך צו צו זיינע רייד גאַנץ אויפמערקזאַם, אַפילו מיט אַ ביסל מורא. פון דעם וויטסטן, פון דעם טונקלסטן ווינקל אַרויס איז צו באַמערקן, ווען ביס־טריצקי טוט אַ שמייכל מיט זיין ברייטן מויל.

ס'איז ווידער געוואָרן אַ טומל.

— ווער? ווער האָט אַראָפּגעכאַפּט דאָס פלעשל קאָניאַק פון טיש?

דער קאָניאַק איז פאַרשווונדן.

אָבער מיטן קאָניאַק צוזאַמען איז פאַרשוווּנדן האַנקע. קיינער האָט נישט באַמערקט ווען זי האָט אָפּגעטאָן דאָס שטיקל אַרבעט.

ריטאָוו האָט נערוועז געפּויקט מיטן פוס אין דער פאַרשלאָסענער טיר פונעם אַלקער.

— האַנקע! האַנקעלע! גיב אָפּ דעם קאָניאַק! איין מאָל אַ חכמה.

ריטאָוו איז צוגעלאָפן צום טיש און, גלעטנדיק די גזשיווקע און ציפּנדיק דאָס בערדל, אויסגעבייטלט צו די לאָדזשער אַלע בייזע חלומות, פאַר וואָס מען האָט האַנקען געלאָזט צונעמען דעם קאָניאַק.

— זי טאָר גאָרנישט טרינקען! — האָט ער שיער נישט געוויינט פאַר כעס — זי איז אַזוי אויך האַלב משוגע! וואָס האָט איר געטאָן?

לעווקאָווסקי מיט די שוואַרצע ברעמען האָט אים געטרייסט.

— ס'וועט איר גאָרנישט זיין. זי וועט זיך אָנטרינקען און איינשלאָפן. מיינסט, דו אַליין קענסט האַנקען? איך קען זי אויך.

— איך קען זי אויך — האָט געזאָגט ברוינער — זי וועט זיך אָנשיכורן וועט זי וויינען.

— איז וואָס? אַלע ווייבער וויינען שיכורערהייט.

דאַרעטשקע האָט אַוועקגעשלעפּט ריטאָוון צו דער פּיסהאַרמאָניע. נאָך אויפ־גערעגטערהייט האָט ער געבלעטערט די נאָטן און געפרעגט: וואָס שפּילן מיר?

דאַרעטשקען איז געווען אַלץ איינס וואָס צו זינגען, אַבי זינגען. ריטאָוו האָט גוט געקענט איר רעפּערטואַר. אין אַ ווײַלע אַרום האָט זיך שוין איבערן שיכורלעכן טומל געוועבט דער אייגנאַרטיקער קוויט פון רובינשטיינס אַ פּערסיש ליד אויף די ווערטער פון האַפיז:

אוּן זאָל דעם חכמס מידה זיין
ביי טאָג, ביי נאַכט, באַגינען,
אין האַנט אַ בעכער אַלטן וויין,
אַ נייער וויץ אין זינען...

דאָרעטשקע האָט געהאַט אַ נאַטירלעכע קאָלאָראַטור. זי האָט געזונגען לייכט, ווי געלאַכט מיט אַ זילבערן גלעקעלע. דער עולם האָט געהערט און געשמייכלט. נאָכן זינגען האָבן די דאַמען אויף דער אָטאָמאַנע געפּאַטשט בראַוואָ און די מענער — געמאַכט אַ נייע כוסה. אין האַנקען האָט מען אין גאַנצן פאַרגעסן.

אָבער ריטאָוון איז איינגעפאַלן צו געבן אַ שטיקל קאָנצערט. ער האָט ליב געהאַט באַכן, און פאַר אַ היימישער קאָמפּאַניע פלעגט ער גאָר נישט שלעכט אויספירן אויף דער פיסהאַרמאָניע איניקע לייכטערע זאַכן. האָט ער פּלוצלונג אַ ברום געטאָן אויף די באַסן און ס'איז געווען, ווי עס וואָלט זיך אויסגעקערט אַ פאַס האָניק. אַ געדיכטע זיסקייט פון דער קאַנטאַטע האָט זיך שווער צעגאָסן איבערן שיכורן טומל.

ריטאָוו וואָלט עס געוויס נישט געטאָן, ווען ער וואָלט געדענקט אין האַנקען. פאַר דעם יאָר צייט, וואָס דאָס מיידל געפינט זיך ביי אים אין אַטעליע, האָט ריטאָוו איין גוטע זאַך פאַר איר אויפגעטאָן: ער האָט זי אויך אָנגעשטעקט מיט אַ ליידנשאַפט צו באַכן. און, הויפּטזעכלעך, צו זיין באַליבטער קאַנטאַטע.

אין מיטן שפּילן האָט זיך טאַקע דערהערט אַ קלאַפּ פון אַ פאַלנדיק פלעשל אין אַלקער. הייזעריק פון אויסגעטרונקענעם קאָניאַק האָט האַנקע געשריגן פון דאָרט:

— וויצעק, הייב אָן פון אָנהייב:

האָט ער אַ ציטער געטאָן:

— האַנקע, מאַך דיך נישט משוגע!

— וויצעק, איך זאָג דיר, הייב אָן נאָך אַ מאָל!

— שעם זיך כאָטש פאַר לייטן, האַנקע!

ריטאָוו האָט זיך אומגעקוקט אומבאַהאָלפן. האַנקעס פאַרלאַנג, אַז ער זאָל אָנ־הייבן נאָך אַ מאָל איז, ווייזט אויס, געווען פאַרבונדן מיט אַ שטיקל סקאַנדאַל, וואָס נאָר ער אַליין האָט געוווּסט פון דעם. אָבער נישט אָנהייבן האָט ריטאָוו אויך נישט געקענט. סיי ווי האָט איר הייזעריקע שטים געדראָט מיט אַ סקאַנדאַל. פון גרויס אומבאַהאָלפנקייט האָט ער זיך אַזש צעשמייכלט. זיך אַ גלעט געטאָן איבער דער גזשיווקע און ווידער אויסגעקערט דעם פאַס האָניק.

שייקע איז געזעסן אומגעדולדיק. ער האָט גלאַט געוואָלט הערן שפּילן. בעסער — ערגער, אָבער דער אָנהייב פון דער קאַנטאַטע האָט אים פאַראינטריגירט: „זע נאָר אַ מענטש האָט זיך דאָס צעגאָסן!" — האָט ער געטראַכט וועגן באַכן.

האָט איבער אים זיך אָנגעבויגן ביסטריצקי און ווי מיט אַן אייזערנער רייף איינגעדריקט זיין האַנט ביים אָרעם. ברייטלעך האָט ביסטריצקי געשמייכלט.

— או, שייקע, ביסט אַ בהמה!

— פאַר וואָס?

— ווייל דו קוקסט נישט וווהין מען דאַרף.

און ביסטריצקי האָט אים אַ ווונק געטאָן אין דער ריכטונג פון אַלקער. שייקע האָט זיך אומגעקוקט.

די טיר איז דאָרט געווען אָפן, און אויפן פינצטערן פאָן האָט זיך געגאָלדיקט אַ לעבעדיק וואָנטגעמעל: האַנקע איז אין דער טיר געשטאַנען אַ נאַקעטע.

זי האָט זיך געוויגט צום טאַקט, געמאַכט אַ טריט און נאָך אַ טריט פון אַלקער אַרויס און מיט אַ מאַיעסטעטישער גראַציע אַ שווּעב געטאָן איבערן טעפּעך, אין דער מיט אַטעליע, אויף די שווערע האַניק־ווּעלן פון באַכס קאַנטאַטע.

עמעצער האָט פון איבעראַשונג קורץ אַ לאַך געטאָן. עמעצער האָט געמאַכט:

— ש־ש־ש! און אין דער געוואָרענער שטילקייט האָט שוין בלויז באַך געברומט מיט אַ ליידנשאַפטלעכער הייליקייט, און אַנטקעגן די טענער האָט האַנקע געטראָגן איר הערלעכן נאַקעטן גוף מיט אַ הייליקער ליידנשאַפט. איר קליין פּנים איז אין גאַנצן פאַרזונקען אין שאָטן פון דער פּאַפּאַכע אירער. עס האָט לאַנגזאַם געשוועבט אַ ריין גאָלדיק לייב מיט חוצפּהדיקע קליינע שפּיציקע בריסטן, צעקריגטע, אָפּגע־קערטע איינע פון דער אַנדערער. חוץ דער מוזיק האָבן נאָך געריעדט צום אויער האַנקעס באָרוועסע טריט איבערן טעפּעך. אירע באַוועגונגען זענען געווען לייכט, אָבער דער דינער פּוס האָט שווער געדריקט דעם באָדן, דערציילנדיק וועגן דער רייפקייט פון איר גרויסן גאָלדיקן לייב. אויך שווער האָט זי געאָטעמט, האַנקע. און עס האָט זיך געדאַכט: זי וויינט, זי כליפּעט.

דער עולם איז נישט געווען אויף אַזוי פיל שיכור, ער זאָל נישט קאָנען באַ־מערקן די שיינע זייט פון האַנקעס שיכורער אימפּראָוויזאַציע. מען האָט זיך צוגע־קוקט שוויגנדיק, כאָטש יעדער האָט געפילט, אַז אָט־אָט ברעכט אויס אַ געשריי.

אָבער האַנקע האָט אַליין קאַליע געמאַכט איר דרייסטן שפּיל. איר האָט זיך פּלוצלונג דער קאָפּ פאַרדרייט און זי האָט זיך אָנגעכאַפּט אין טיש, נישט אומצופאַלן. ריטאָוו האָט געשפּילט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט איבערצורייסן, זיך אומצוקוקן.

דאַן האָט אים האַנקע אויסגעפונען מיט אירע פאַרשיכורטע אויגן, וואַקלדיק אַוועקגעשפּאַנט צו אים, און אין איר גאַנצער שיכורער נאַקעטקייט און אין דער קאַנטאַטע האָט זיך פּלוצלונג אַריינגעריסן איר הייזעריק־היסטערישער אויסגעשריי:

— דו! דו, וויצעק, האָסט מיך אומגליקלעך געמאַכט!

זי איז אומגעפאַלן אויף דער אָטאָמאַנע, צווישן די דאַמען. און שפּירנדיק איר איינציקע נאַקעטקייט צווישן אַלע באַקליידעטע לייבער, האָט זי זיך געקנוילט און געקאָרטשעט און היסטעריש געשריגן:

— מיידלעך! הערט, מיידלעך! ער האָט דאָך מיך גענומען! ווי אַ גאַסנפרוי

מיך געגומען! ווי אַ צויג! אַט אַזוי־אַ האָט ער זיך אַרויפגעוואַלגערט אויף מיר! איצט בין איך אַ נאַקעטע! איר זעט!

האַנקע האָט געוואָלט אויפשטיין און זיך אַראָפּגעגליטשט אויף דער פּאָדלאָגע. איר הייזעריקייט איז פאַרשוווּנדן. זי האָט געשריגן מיט אַ ריינער ברוסטשטים:

— איך שפּיי אויף אייך! אַ נאַקעטע בין איך אין דער גאַס אַרויסגעלאָפן! אין סאַלאָן אויף דער אויסשטעלונג, אויף פּאָסטקאַרטלעך בין איך אַ נאַקעטע אַריינגע־לאָפן אין אַלע וואַרשעווער הייזער! אַנו, פּרוּווט איר אַזוי! אַ נאַקעטע! כאַ־כאַ־כאַ!

מען האָט זי שוין איינגעהילט אין אַ שאַל, געטומלט אַרום איר, געפּרוּווט אַריינגיסן קאַלט וואַסער צווישן די פאַרהאַקטע ציין. לעאָן ברוינער, וואָס האָט זיך דער ערשטער אַ וואַרף געטאָן זי צו באַרויִקן, איז אָפּגעטרעטן מיט אַ צעדראָפּעט פּנים.

דאַמען האָבן געקוויטשעט און געגעבן עצות. ריטאָוו האָט זיך צוגעקלעפּט צו דער פיסהאַרמאָניע און, אַ פאַרלוירענער געצופּט דאָס בערדל. פון גרויס פאַר־לוירנקייט האָט ער אַפילו געפּרוּווט שמייכלען:

— זי... לייגט! ס'איז אַלץ אַן אָנשטעל אַזאַ... אַזאַ משוגעת ביי איר... אַלע, דאַכט זיך איר, ווילן איר טאָן שלעכטס...

און ער האָט געשמייכלט.

שייקע האָט איצט געזוכט מיט די אויגן ביסטריצקין, וואָס וועט יענער עפּעס זאָגן צו דעם אַלעם? אָבער ביסטריצקי האָט זיך אין גאַנצן נישט אַריינגעמישט אין טומל. ער האָט געהאַט דאָס זייניקע צו טאָן. דאָרעטשקע האָט פּלוצלונג באַקומען אַן אַטאַקע פון איר שווערער קרענק, וואָס מען האָט אויסבאַהאַלטן פאַר לייטן. זי איז פון גרויס אויפטרייסלונג איינגעשלאָפן אין אַ פאַרגליווערטן שלאָף, זיצנדיק אויף דער ערד, אין אַ ווינקל אַטעליע.

צווישן דער גאַנצער צערודערונג, שפּרייזנדיק אַן אויפגערעגטער אין די איצט געראַמע ווינקלען פון אַטעליע און ווישנדיק מיט אַ טיכל די שמאַרצנדיקע ווונדן, וואָס האַנקע האָט אים אָנגעקראַצט אויפן פּנים, האָט לעאָן ברוינער באַ־מערקט ריטאָוון, ווי ער צופּט זיך דאָס בערדל און שמייכלט. ער שטייט, ווי צו־געקלעפּט צו דער פיסהאַרמאָניע. מיט זיין גזשיווקע און בערדל, אַ צעשמייכלטער אין זיין אייגענער בושה און אומגליק, אַן אָנגעבויגענער איבער דער האַלב אָפּגע־דעקטער האַנקען אויף דער פּאָדלאָגע, האָט ריטאָוו אויסגעזען ווי אַן אומגליק־לעכער סאַטיר.

לעאָנען האָט אַזש אין מוח אַ זעץ געטאָן: אַ טעמע פאַר אַ ראָמאַן!

7

חברה זוכט אַ טרייסט

לעאָן ברוינערן איז נישט באַשערט געווען צו לויפן גלייך מיט דער טעמע אַהיים און זיך צושמידן צום שרייבטיש. די לאַדזשער פוטוריסטן האָבן אים פאַר־שטעלט דעם וועג אונטן, ביים אַרויסגאַנג. מיט זיי איז אויך געשטאַנען דער מיזאַנטראָפּ מיט די שלעכטע ציגאַרן, לעווקאָווסקי מיט די שוואַרצע ברעמען, און שייקע. ביים געהיימענישפולן שיין פון פּאַרצייטיקן לאָמטערן, וואָס איז אַראָפּגע־האָנגען פון סופיט אין געוועלבטן קאָרידאָר, האָט מען אָפּגעהאַלטן אַ באַראַטונג ווי אַהינצוטאָן די פּאָר שעה פון דער אויסגעוועפּטער נאַכט.

— אָט איז לעאָן אויך. קומט, לעאָן, מיט אונדז.

— וווהין ?

די פּאַרצייטיקע געשמידטע טיר האָט זיך געעפנט מיט אַ סקריפּ און זיי זענען אַרויסגעפאַלן פון פינצטערן קאָרידאָר אויפן אַלטן מאַרק אַרויס. דער אַלטער מאַרק איז גראָ געווען. ער האָט אויסגעזען ווי אַן אַלטע, פאַרטונקלטע גראַוויור.

לעאָן האָט נישט געפעלט ביי זיך אָפּצושטיין פון דער קאָמפּאַניע. ס'איז דאָך געווען אַזוי נאַטירלעך, אַוועקצוטרייבן דעם קאַצניאַמער בציבור. אַלעמען האָט געדריקט די שווערע שטימונג, וואָס זיי האָבן אַראָפּגעטראָגן פון דער הייך, פון אונטערן גלעזערנעם דאַך. מען האָט זיך אַזוי ווי אָפּגערעדט נישט צו ריידן וועגן דעם. און לעאָן האָט מיט אַ שיכורלעכן חשד אַ טראַכט געטאָן, אַז מיט דער טעמע מוז מען זיך צעיילן, אַז נישט אים אַליין איז זי אַריין אין דער נאָז.

— אָבער וווהין גייען מיר ?

— קומט, קומט, — האָט קורץ קאָמאַנדירט דער לאַדזשער מיט די בערשטלעך.

— און געלט ?

— אָט איז געלט ! — לעווקאָווסקי האָט אַרויסגעשלעפּט פון דער קאָמפּאַניע

באַסקיסן, דעם יונגן פאַרשעמטן מעצענאַט. ער איז געווען פאַרשעמט פון דעם גרויסן גליק, וואָס אים איז אויסגעפאַלן היינטיקע נאַכט. דער סקאַנדאַל ביי ריטאָוון האָט איבערגעשטיגן זיינע דערוואַרטונגען און באַסקיס האָט געפילט, אַז דער דאָזיקער סקאַנדאַל פאַרקניפּט אים, מאַכט אים פאַר אַ היימישן צווישן דער חברה קינסטלער.

דער אַלטער מאַרק האָט געדולדיק איבערגעוואַרט ביז די קליינע צעהיצטע קאָמפּאַניע וועט אַריבער מיט איר געפילדער, כדי צו ענדיקן רויִק זיין פאַרטאָגיקן זיסן שלאָף. ווייט גיין האָט מען נישט באַדאַרפט. די צווייטע גאַס נאָכן מאַרק איז שוין געווען אַזאַ, אַז ווּהין דו זאָלסט נישט ווענדן דעם בליק — שפּאַרט ער זיך אָן אַדער אין דעם ווינקל פון אַ קאָשציאָל אָדער אין אַ רויטן לאַמטערן. און די זייטיקע, נאָך שמעלערע געסלעך, זענען אויך געווען באַצירט מיט רויטע לאַמטערנעס. זיי האָבן זיך געהאַלטן אין דער הויפּטגאַס, ווי די כינעזישע מינדעריעריקע גאַסנפרויען אין דער מאַמעס פאָלע.

דער לאָדזשער פוטוריסט איז געווען דער אָנפירער. ער האָט פאַרקירעוועט אין אַזאַ שמאָל געסעלע, אַז מען האָט, דאַכט זיך, געקאָנט אונטערשפּאַרן די מויערן מיט ביידע אויסגעשטרעקטע הענט.

— שטילער, קינדער, דאָ קאָן מען נאָך כאַפּן מיט אַ מעסער אין זייט.

און דו האָסט שוין געכאַפּט?

— יאָ, געכאַפּט... אָבער נישט אין זייט און נישט מיט אַ מעסער.

— ב—ר—ר!

לעאָן האָט געטראַכט וועגן זיין טעמע. ער האָט איינגעפונען, אַז אַפילו די איצטיקע עקספּעדיציע אין די שמאָלע געסלעך מיט די רויטע לאַמטערנעס קאָן מען אין דער טעמע אַריינפלעכטן. און, בכלל, ווען מען זאָל האָבן אָפענע אויגן, איז די גאַנצע ווירקלעכקייט איין שטיק ליטעראַטור. מען דאַרף נאָר זיין געשטימט צו קוקן אַרום זיך... דורך פּאַפּירענע ברילן — אַ הערלעכע שטימונג!

— ש—שאַ, חברה!

דער לאָדזשער האָט אָנגעקלאַפּט אין אַ פאַרהאָנגענעם פענצטער. שייקען האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס פענצטער איז פאַרהאָנגען מיט אַ פרויענהעמד. און אָט האָט זיך אַ ברעג פון העמד אויפגעהויבן. זעט ער: צוויי אויגן מיט אַ באָרד. אין אַ ווײַלע אַרום האָט זיך שטיל געעפנט די דערבייִיקע טיר און דער עולם האָט זיך אַריינגעשאָטן אין אַ פינצטערע קאַטאַקאָמבע. מען האָט זיך געהאַלטן איינער פאַרן אַנדערן, זיך אָפּגעטראָטן די פיס און פאַרשטיקט געלאַכט. אַלע האָבן געשוויגן, ווי צונויפגערעדט זיך. אַ בלעכענער עמער איז אומגעפאַלן און קיינער

האָט שוין נישט אויסגעמיטן זיך אָנצושטויסן אין אים מיט אַ פוס. עס האָט געהאַלטן ביים אויסברעכן דאָס גרויסע געלעכטער. האָט זיך געעפנט אַ ליכטיקע טיר און אַ באָרד האָט זיך געבעטן פון דאָרט רחמים:

— אָן געוואַלדן, מענטשן! איר וועט מיר אויפוועקן מיינע געסט!

—אַ, געסט, געסט! וואָס מאַכט מען עפּעס? וואָס האָסטו דאָרט אין קעשענע, מיין בלאָנדין?

שייקען האָט אַרומגעכאַפּט אַ ברונעטקע מיט הייסע הענט און אַ הייס לייב. ער וואָלט שווערן, אַז דאָס מיידל האָט אַ געהעכערטע טעמפּעראַטור. מיט דער הייסער באַק האָט זי זיך צו אים צוגעטוליעט.

— פאַר וואָס האָט מען דיך אַזוי לאַנג נישט געזען ביי אונדז?

— אַ דאַנק פאַרן פרעגן. וואָס מאַכסטו עפּעס?

שייקע האָט דאָס מיידל געזען דאָס ערשטע מאָל פאַר זיין לעבן. ווען ער וואָלט זיך נישט געשעמט צו זאָגן דעם אמת, וואָלט ער אַהער בכלל נישט אַריינגעקומען. ביי זיין גאַנצער צעוואָרפנקייט האָט ער קיין מאָל נישט געהאַט קיין נאָענטע באַגעגעניש מיט אַ גאַסנפרוי.

און אָט פאַרבינדט זי אים אַזוי היימיש דעם קראַוואַט, ווי גאָר אַ נאָענטע באַקאַנטע, און ענטפערט אים אויף זיין פראַגע, וואָס זי מאַכט, מיט אַ צינישער פאַכמענישער פשטות.

די איבעריקע חברה איז שוין אויך פאַרטיילט געוואָרן פאַרוויז מיט פאַרשלאָפענע מיידלעך, גראָבע און דאַרע, האַלב־נאַקעטע און אָנגעטוענע, ווי צום גיין שפּאַצירן.

ביים לאַדזשער מיט די בערשטלעך זיצן אַזש צווי מיידלעך אויף די קני. לעאָן שמועסט זיך דורך מיט אַ קליין מיידל, וואָס אימיטירט מיט איר אָנטאָן אַ גימנאַזיסטקע, אַ גימנאַזיסטקע מיט אַ פּנים פון אַ סאָלדאַט. און דער צימער איז אומהיימלעך לאַנג, ווי אַ וואַגאָן. און עס פעלן בענקלעך, זיך אַוועקצוזעצן. מיט דער באָרד פערטראַקטירט דער לאַדזשער דיכטער מיט די נאַסע האָר, און דער פעטער שאָקלט צו מיטן קאָפּ און ציילט מיט די אויגן די פרישע געסט.

— נו, נו, מ׳עט שוין קריגן, פאַר געלט קריגט מען. דריי פלעשער, פיר פלעשער. האַ? עכטן, עכטן! פון פּוקערס וויינקעלער, וואָס מיינט איר עפּעס. צו מיר קומען אַריין אַפּיצירן!

און דער פעטער ציט אַרויף זיין קאַפּאָטע אויפן לאַנגן געקעסטלטן קאַפּטל אַרויף. ער וועט גיין באַזאָרגן וויין. שייקע האָט געפונען אַן אָרט צום זעצן זיך, אין ווינקל צימער, אויפן שלאַפבאַנק. דאָרט איז עפּעס אַ שוואַרץ קליין פּעקעלע

געלעגן. ער האָט באַמערקט דאָס פּעקל ערשט דאַן, ווען די מיידלעך האָבן געמאַכט אַ קוויטשיקן גערוואַלד, פאַר וואָס ער זעצט זיך. זיין הייסע ברונעטקע האָט אויך געשריען און אים געשלעפּט ביי דער האַנט פון שלאָפבאַנק. צום גליק האָט זיך נאָך שייקע נישט געהאַט אַוועקגעזעצט. באַציטנס זיך אומגעקוקט אויפן פּעקעלע.

— וואָס איז דאָ אַזוינס ?

— אַ קינד ! זעסט דען נישט ?

אין פּעקל איז באמת געלעגן אַ קליין קינד. אין גאַנצן פון אַ וואָכן פינף־זעקס. געלעגן איינגעוויקלט אין שוואַרצן און רויִק געשלאָפן.

האָט איצט דער גאַנצער עולם נייגעריק אַרומגערינגלט די שלאָפבאַנק, געקוקט אויפן קליינעם שלאָפנדיקן פּנימל. אַ קינד אויפן שלאָפבאַנק אין שאַנדהויז.

שייקע, וואָס האָט שיער זיך נישט אַוועקגעזעצט אויף דעם, האָט זיך אָנגעבויגן און אַ קוש געטאָן דאָס שלאָפנדיקע קינד.

מיידלעך הינטער אים האָבן זיך צעלאַכט.

— וועמענס איז עס ? — האָט עמעץ פון דער חברה געפרעגט.

— אונדזערס — האָבן די מיידלעך געענטפערט.

— אירס, — האָט איינע אָנגעוויזן אויף שייקעס ברונעטקע.

זי האָט זיך געטוליעט צו אים מיט איר הייסן לייב, און שייקע האָט פאַרשטאַנען, פאַר וואָס זיין דאַמע האָט אַזאַ הויכע טעמפּעראַטור.

ער האָט זי אַרומגענומען ביי דער וואַרעמער טאַליע און זיך צוגעדריקט צו איר הייסער באַק.

— לאַם—טאַ—דאַ—ריטאַם ! — האָט דער לאַדזשער דיכטער זיך צעזונגען — ווען מיר מאַכן אַ מזל־טוב.

און דער פּעטער האָט געפינטלט מיט בלייענע אייגעלעך און זיך געבעטן :

— אָבער שטילער ! איר וועט מיר אויפוועקן מיינע געסט.

און פלוצלונג איז ער געוואָרן אינטים, אָפנהאַרציק.

— וואָס זאָגט איר צו מיין אומגליק ? — ער האָט אָנגעוויזן אויפן קינד אין פּעקל — האָבן זיך איינגעשפּאַרט : האָדעווען דאָס קינד !

האָט זיך אָנטקעגנגעשטעלט די אימיטירטע גימנאַזיסטקע מיטן שוואַרצן שערצל.

— פאַר וואָס נישט ? און אַ קאַץ מעגט איר האַלטן, פּעטער עוזר ? און אַ קאַנאַריק ? צוויי קאַנאַריקעס !

ביים פעטער עוזר האָט זיך אָנגעגאָסן דער קאַרק מיט בלוט און די בלייענע אייגעלעך זענען פאַרלאָפן אונטערן שטערן.

— בהמה! וואָס פאַרגלייכסטו! דאָס איז דאָך אַ מענטש!

— כאַ־כאַ־כאַ! אויך מיר אַ מענטש! — האָבן געליאַרעמט די מיידלעך אַרום און מיט גרויס אייפערזוכט אָפּגעטריבן איינע די אַנדערע פון שלאָפנדיקן קינד. יעדע האָט עס געוואָלט אַ קוש טאָן.

אין אַ צען מינוט אַרום איז די גאַנצע קאָמפּאַניע געזעסן אין אַ באַזונדערן צימער ביי צוויי צוזאַמענגעשטעלטע טישלעך. שטולן האָבן געפעלט, איז מען געזעסן אויף מיידלשע בעטן און פון דער וואַנט האָבן אַראָפּגעקוקט צוויי פּאָר־טרעטן: דער קייזער מיט דער קייזערין.

דער פעטער עוזר אַליין האָט געעפנט די פלעשער וויין און אָנגעגאָסן אין טייגלעזער. ער האָט זיך געפילט מאָדנע היימיש מיט דער קאָמפּאַניע, ווי ער וואָלט זי אויפגענומען ביי זיך, אויף אַ היימישער שימחה. אַ פּאָר מיידלעך האָבן זיך באַצייטנס אויסגעטאָן און געזעסן ביי זייערע קאַוואַלערן אויף די קני אין איינע העמדער. אַ יידל מיט רויטע אויגן און מיט אַ קויש איז אויסגעוואַקסן אין צימער און פאַרגעלייגט קויפן שפּיגעלעך, קעמעלעך, שמעקעדיקע זייף. אַ צווייטער ייד, אין אַ געשטריקטן קאַמזויל און מיט אַ פּנים פון דער באָבע יאַכנע, האָט אַריינגעברענגט אַ גיטאַרע מיט נאָטן און זיך אַוועקגעזעצט גרימפּלען פון „שולמית״.

דער לאָדזשער מיט די בערשטלעך האָט געהאַלטן אַ העברעיִשע דרשה אין אַ ספרדישער הברה. דער עולם האָט געלאַכט, די גיטאַרע האָט געשפּילט „התקוה״, און איינע פון די מיידלעך, אַ צעהיצטע פון דעם וויין, האָט אויסגע־שריִען צום לאָדזשער:

— דו לייגסט ווי אַ הונט! דו קאָנסט גאָר קיין העברעיִש נישט. דו מאַכסט דעם אָנשטעל.

האָט זיך טאַקע אַרויסגעוויזן, אַז זי האָט יאָ געקאָנט אַ ביסל און זי האָט טאַקע אמת געזאָגט. דער לאָדזשער פוטוריסט האָט זיך אָבער נישט אָפּגעשראָקן און פונקט ווי ער האָט פריִער אימיטירט די קלאַנגען פון אַ העברעיִשער דרשה האָט ער איצט אָנגעהויבן ריידן ענגליש, ווי אַ וואַסער, און קיין ענגליש האָט ער אויך נישט געקאָנט.

זיין חבר מיט די נאַסע האָר האָט אָנגעקלאַפּט מיטן בלייפעדער אין טיש, אַלס צייכן, אַז ער האָט געענדיקט שרייבן זיין אימפּראָוויזאַציע. ער האָט זיך אויפגעשטעלט און גענומען לייענען פון פּאַפּיר:

שטאַרקע און שוואַכע

אַן אַלטער לץ ברומט אויס אויף זיין גיטאַרע
דאָס שטילע ליד, דעם ניגון פון שולמית.
אין זומפּ פון טומאה, אויפן גאָלד פון טהרה
צעשמייכלט זיך אַ קינד פון זיבן מאַמעס.

און אַלע מאַמעס — יונגע ווייבער זיבן —
זיי שטרעקן אויס צום קינד די פולע בריסטן,
און ריינע מילך פון מוטערלעכער ליבע
באַשפּריצט די ווענט פון טומאה־זינד פאַרמיסטיקט.

און ס׳ציטערן ביים לץ די פינגער דאַרע,
דערוועקנדיק אַ קלאַנג פון זיין גיטאַרע,
באַוועגנדיק די האַרציקע שולמית,
צו זינגען פאַר דעם קינד פון זיבן מאַמעס.

— בראַוואָ! בראַוואָ! פאַר דעם נייעם וואַרשעווער בירגער!

— פאַר דיין קינד! — האָט שייקע פשוט געזאָגט צו זיין הייסער דאַמע — און ער האָט אָפּגעזופּט פון גלאָז ווין. די שוואַרצע האָט זיך דאַנקבאַר געדריקט צו אים און זי האָט אים געשטערט. ער האָט געהאַלטן אין צייכענען דעם גיטאַריסט. אויף אַ ברעג טיש, אויף אַ שטיקל פּאַפּיר. יענער האָט דאָס באַמערקט און זיך באַליידיקט.

— איך וויל נישט, יונגער־מאַן! איר הערט? איך וויל נישט, איר זאָלט פון מיר מאַכן חוזק! אַרויסטראָגן מיין חרפה פאַר דער וועלט! גענוג, אַז מען האָט איין מאָל פון מיר חוזק געמאַכט. האָט מען מיר כאָטש באַצאָלט ווי געהעריק.

דער אַלטער מיטן פּנים פון דער באָבע יאַכנע האָט געטרונקען און געוויינט. לעאָן איז צו אים צוגעשטאַנען, ער זאָל דערציילן, ווי אַזוי מען האָט פון אים חוזק געמאַכט און באַצאָלט פאַר דעם.

און די באָבע יאַכנע האָט געוויינט, געזופּט פון גלאָז און דערציילט:

אַ מאָל איז ער יונג געווען. אַ מאָל האָט ער געשפּילט ביי גאָלדפאַדענען אין בוקאַרעשט. אָבער רחלע האָט אים נישט געוואָלט: וואָס טויג איר אַ בחור אַ קבצן? איז אַראָפּגעקומען קיין בוקאַרעשט אַ צירק מיט לייבן. לייענט ער אַן אַנאָנס: ווער עס נעמט זיך אונטער צו געבן קאָנצערט אין אַ לייבנשטייג, וועט קריגן גוט באַצאָלט. איז ער אַוועק צום דירעקטאָר. ער איז גרייט צו זינגען שולמית אין לייבנשטייג!

דריי מאָל האָט ער געזונגען און אָפּגעגעבן רחלען די שווערע געלטער, זאָל זי קלויבן, ווען ער אַנטלויפֿן מיט איר קיין אַמעריקע.

נאָכן פערטן קאָנצערט האָט ער שוין נישט געהאַט ווען אָפּצוגעבן דאָס געלט.

רחלע האָט געהאַלטן, אַז זי האָט גענוג. בעת ער האָט געזונגען ביי די לייבן, איז זי אַנטלאָפֿן מיט אַ ציגיינער קיין סטאַמבול...

— אַזוי, אַ מעשה!

— לאָמיר טרינקען פֿאַר דער לײדנדיקער מענטשהייט!

— הוראַ! הוראַ!

— ברידער און שוועסטער פון אַרבעט און נויט...

— קינדער, מאַכט נישט קיין טומל, מיינע געסט ווילן זיך אויפכאַפּן... ווער פון אייך בלייבט שלאָפֿן?

— ווער שלאָפֿן? וואָס שלאָפֿן? ס'איז דאָך שוין טאָג!

— זאָל לעבן דער נייער טאָג!

8

מיט דער טעמע האַלט שמאָל

אין פרי:ען פרימאָרגן האָט לעאָן געשפּאַנט אַהיים אַ פאַרשלאָפענער. שלאָפן האָבן דאַכט זיך בלויז די אויגן געוואָלט. דער קאָפּ איז געווען מונטער, די פאַנטאַזיע האָט אָנגעבויט פּיתום ורעמסס. איבער דער נאַכט איז די טעמע פון זיין ראָמאַן זיך צעוואַקסן און האָט, דאַכט זיך, געהאַלטן אין וואַקסן מיטן קוק, ווי עס וואַקסט מיטן קוק דער זאַנג פון מאַנגאָ, וואָס אַן אינדישער פאַקיר האָט פאַרזייט. מאָמענטנווייז, ווען לעאָן ברוינער האָט גייענדיק געכאַפּט אַ דרימל, האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז צענדליקער קאַפּיטלען האָט ער שוין אָנגעשריבן און זיי ליגן ביי אים אין טישקעסטל, גרייטע צום דרוק. ס'איז אים נאָר געווען אַ שאָד, וואָס די אויגן פאָלגן נישט און קלעפּן זיך און לאָזן פאַרביי אַזאַ שיין קאַפּיטל פון לויטערן פרימאָרגן, ווען מענטשן גייען צו דער אַרבעט. די גאַס, די הייזער, די מענטשן — זיי קלאַפּן אין די לאָדנס פון זיינע אויגן־לעפּלעך און בעטן זיך רחמים: נעמט אונדז אַריין אין ראָמאַן! און אָט שטייט שוין לעאָן ביים טויער פון זיין הויז און אין די אויגן רייסט זיך אים אַריין די פיגור פון דעם סטרוזש מיטן בעזעם. די פיגור פאַרנייגט זיך טיף הכנעהדיק און מיט אַ באַסאָוון געלעכטערל אויפן ניכטערנעם האַרצן.

— דזשיען דאָברי פּאַנו רעדאַקטאָראָווי! כע־כע־כע! שוין באַלד דער פופצנטער! כע־כע־כע!

אַ פאַרכישופטע דאַטע איז געווען דער פופצנטער. אין דעם טאָג פלעגט וואַיטשעך באַקומען פון די לאַקאַטאָרן חודש־געלט. און וואָס נעענטער צום 15טן — אַלץ טיפער פאַרנייגט ער זיך, אַלץ העכער באַגריסט ער. און וואָס ווייטער פון פופצנטן — אַלץ שטייפער ווערט זיין סטרוזשער רוקן, ביז ער ווערט שטייף און גלייך ווי דער שטעקן פון זיין בעזעם און פאַרנייגט זיך נישט און דערקענט שוין נישט דעם פּאַן רעדאַקטאָר. איצט פאַרנייגט ער זיך טיף און נעמט אַראָפּ דאָס היטל. וואָיטשעך האַלט אין היטל די פּאָטשט. און אָט דערמאָנט ער זיך, אַז ס'איז אָנגע־

קומען אין אָוונט אַ בריוו צום פּאַן רעדאַקטאָר. האָט ער אים ביים בריוועטרעגער איבערגענומען.

— פּראָשע! דליאַ פּאַנאַ רעדאַקטאָראַ!

מיט שלאָפנדיקע אויגן האָט לעאָן אויפגעריסן דעם קאָנווערט אויף די פינצ־טערע שטיגן און אין זיין האַלבן דרימל האָט זיך אים געדאַכט, אַז נישט ער טוט עס, נאָר עפּעס איינער פון זיינע העלדן פון ראָמאַן. מען האָט נאָך געדאַרפט צוטראַכטן אַן איינהאַלט פאַר דעם בריוו, אָבער אויף דעם איז שוין דער מוח צו מיד געווען. דאָס וועט ער לאָזן אויף מאָרגן, און לעאָן, ס'הייסט, נישט ער, דער העלד פון זיין ראָמאַן רוקט אַריין דעם בריוו אין קעשענע, אָט מיט אַזאַ באַ־וועגונג.

און אָט האָט ער שוין דערטאַפּט מיטן שליסל דעם לאָך פון קלאָפּשלאָס. און אָט איז ער שוין ביי זיך אין קאַבינעט. לעאָן קוקט פאַרבענקט אויף דער ווייכער קאָזעטקע. באַלד וועט ער זיך אויסציִען און כאַפּן דעם אמתן דרימל. אין שלאָפ־צימער וועט ער נישט אַריין. ער וויל נישט אויפוועקן באַסיען.

אגב, האָט זיין פאַרשלאָפענער מוח אַ שטיקל מיין דערביי. ער וועט קענען זאָגן, אַז ער איז פריִער געקומען אַהיים, אַז ער איז געזעסן ביי זיך אין קאַבינעט און געאַרבעט.

אָבער ביים אויסציִען זיך אויף דער קאָזעטקע פאַלט זיין בליק אויפן קאַלענ־דאַר: דער צענטער. נעכטיקע דאַטע. מען דאַרף אַראָפּרייסן... שוין באַלד דער פופצנטער, פּאַניע רעדאַקטאָזשע! כע־כע־כע! אַ קאָמישע בריאה דער וואַיטשעך! וואָס האָט ער עפּעס צוגעטראַכט אויף די שטיגן? יאָ: ווי אַזוי אַזאַ מין וואַיטשעך דערלאַנגט אַ בריוו דעם העלד פון זיין ראָמאַן. אָבער ווי פאַלט עס אים איין אַזאַ סצענע? אַך, ניין, דאָס איז דאָך געווען אין דער אמתן. וואַיטשעך האָט אים דאָך טאַקע דערלאַנגט אַ בריוו. אָט שטעקט אַרויס פון קעשענע אַ בלאָער קאָנווערט, און לעאָנען פאַראינטערעסירט מיט אַ מאָל דער קאָנווערט. זיין אויפגעוואַכטער מוח זאָגט אים, אַז אַ בריוו אויפן היימישן אַדרעס קאָן ער באַקומען העכסטנס פון אַ דיכטער אַן אָנפאַנגער, וועלכער וויל נישט אַריינפאַלן אין קאָרב פון דער רעדאַקציע, אָבער דער קאָנווערט איז עפּעס צו עלעגאַנט פאַר אַ פּראָווינציעלן קאָרעספּאָנדענט. אפשר שרייבט עס גאָר אַ מיידל צו אים? וואָס איז? האָט זיך דען נישט געטראָפן, אַז ער האָט באַקומען בריוו פון אומבאַקאַנטע מיידלעך?

לעאָנס גרויסער גוף ליגט מיד־אַפּהענטיק, אויף דער קאָזעטקע אויסגעצויגן, די פאַרזשמורעטע אויגן זעען דעם שפּיץ פון דעם בלויען קאָנווערט, ווי דורך אַ

שיטערן פאָרהאַנג, און דער מוח לויפט אין שלעפעריקער פאַנטאַזיע, ווי אַ משוגע־געוואָרענער זייגער.

...זיין העלד האָט באַקומען אַ בריוו פון אַן אומבאַקאַנט מיידל. טייערער מיינער! ליבסטער מיינער! — שרייבט זי אים. דו קענסט מיך נישט און דו ווייסט מיך נישט, אָבער מיין האַרץ איז מיט דיר שוין פון לאַנג, זינט איך האָב איבערגעלייענט דיין פרעכטיקע נאָוועלע: „דער גאָרטן שטייט אין בליִעכץ".

לעאָן כאַפּט זיך אויף פון אייפערזוכט. ער איז אייפערזיכטיק אויף זיין העלד. וואָס? ער וועט גיין באַשאַפן העלדן, כדי אומבאַקאַנטע מיידלעך זאָלן צו זיי שרייבן ליבעסבריוו? ער אַליין איז בילכער!

און ער צעלאַכט זיך, לעאָן. שוין אין גאַנצן אָפּגעטרייסלט פון זיך דעם דרימל. דער בריוו איז דאָך טאַקע צו אים!

ער שפּרינגט אַראָפּ פון דער קאָזעטקע, ציט אַרויס דעם בריוו פון קאָנווערט, און אָט ליגט ער שוין און לייענט:

„האַרציקע מיינע, איינציקע מיינע!"

וואָס? דאָס שרייבט גאָר דער העלד? נו, זאָל זיין אַזוי. די פאַנטאַזיע האָט זיך אירע קאַפּריזן, וועלכע מען מוז אַ מאָל נאָכגעבן. אינטערעסאַנט!

„האַרציקע מיינע, איינציקע מיינע!

דו ווייסט דאָך סאַראַ הייס בלוט איך האָב. און אָט דאַרף איך דיך צערטלען מיט ווערטער, אַנשטאָט צו צערטלען דיך מיט מיינע הייסע, משוגענע הענט".

— אָהאָ! — לעאָן גיט זיך אַ הייב אויפן עלנבויגן, גיט זיך אַ קניפּ אין באַקביין. ער חלומט נישט. ער פילט אַפילו ווי עס קלאַפּט אים דאָס האַרץ. גאָט שיקט צו דעם שפּינער זיין ליין און דעם טרינקער זיין וויין. אים, לעאָנען, האָט גאָט צוגעשיקט עמעצנס אַ הייס בריוול צו אַ דאַמע. און דער קאָמישער וואָיטשעך האָט עס באַדאַרפט זיין דער שליח. וואָס פאַר אַ פרעכטיקע קאָמבינאַציע! אמת טאַקע, עס פּאַסט נישט צו לייענען קיין פרעמדע בריוו. אָבער ער לייענט דאָך שוין סיי ווי, דעם קאָנווערט האָט ער דאָך נאָך פריִער אויפגעריסן. און דאָס שרייבט דאָך אַ יונגער־מאַן מיט אַ טעמפּעראַמענט. ניין, ער וועט שוין לייענען ביזן סוף און דערנאָך זיך צוקוקן דורכן פענצטער פון קאַבינעט צו די דאַמען, וועלכע וווינען אין דעם הויף, און פּרוּוון טרעפן — צו וועלכער. ער האָט זיך קיין מאָל נישט אינטערעסירט מיט די יונגע, אויסגעפּאַשעטע שכנות פון הויף. ווי קאַלטע פיש האָבן זיי אויסגעזען אין זיינע שרייבערישע אויגן. אוי, לעאָן, ביסט אַ טיפּש! דו ווייסט אַפילו נישט, אַז אונטער דער אויסערלעכער קאַלטקייט פליסט אַזוי פיל הייס־זינדיק בלוט!

און גלאַט, ווי פיין דאָס איז: ער, זי און לעאָן דער דריטער. הינטער דער פאַרטיערע פון זיין פענצטער. ער ווייסט זייער סוד און קען אַפילו זייערע נעמען נישט! וואָס זשע שרייבט ער צו איר?

„דו ווייסט דאָך סאַראַ הייס בלוט איך האָב"... דאָס האָט ער שוין געלייענט... ווייטער — אָט: „...דו ווייסט דאָך וואָס פאַר אַ ביטערע נעכט איך האָב. ווי עס פייניקט מיך, פאַרפאַלגט מיך דער בלאַסער פלאַם פון דיינע איידעלע גלידער! מיינע אויגן ווערן מיר טרוקן פון אויסקוקן די הייסע פינצטערניש. און מיינע הענט קנייפן און רייסן דאָס קישן, קנייפן ביז בלוט מיין אייגן לייב. איך בין גרייט זיך צעברעכן די פינגער"...

— אַ קאַווקאַזער טעמפעראַמענט, — אַנטציקט זיך לעאָן — אַ קאַווקאַזער! אויב ער זאָגט נאָר קיין ליגן נישט...

„...צו וואָס שרייב איך דיר דאָס? איך ווענד זיך נישט צו דיין האַרץ, וואָס איז פאַרשלאָסן אויף זיבן שלעסער, נישט צו דיין בלוט, וואָס דו האָסט דעם כוח צו הייסן עס שטיל־שווייגן. איך ווענד זיך צו דיין מוח. איך ווייס, אַז דיין גאַנצע ליידנשאַפט איז קאָנצענטרירט ערגעץ אין מוח ביי דיר. דאָרט שפילן זיך אָפ די ווילדסטע אָרגיעס. דיין פנים איז בלאַס, דיינע אויגן — שטיל. אָבער דיין מוח איז גיהנום. און איך וויל דעם גיהנום נאָך מער אונטערצינדן... מעגן אַפילו מיינע ווערטער אָפהילכן אין דיין מוח, ווי דאָס רעוועון פון אַ צערייצטן אָקס!..."

— הם! אַ בחור!

לעאָנען ווערט מיט אַ מאָל נישט אָנגענעם דאָס לייענען דעם פרעמדן בריוו. ווי דער ריח פון הייסן פרעמדן שווייס וואָלט אים אין דער נאָז אַ זעץ געטאָן. אָדער טאַקע, ווי דאָס רעוועון פון אַן אָקס.

לעאָנען ציטערט די האַנט מיטן בריוו. אים דאַכט זיך, אַז ער איז אייפערזיכטיק אויף יענער אומבאַקאַנטער דאַמע, וואָס אַ פרעמדער יונגער־מאַן פאַלט אָן אויף איר לייב און לעבן מיט זיין קאַווקאַזער טעמפעראַמענט. ווייזט זיך אַרויס, אַז באַאָבאַכטן יענעמס אָפענע ליידנשאַפט איז גאָרנישט פון די עסטעטישע זאַכן. און זי, די בלאַסע דאַמעלע? עפעס קומט זי פאַר לעאָנען צו זיין באַקאַנט.

אָבער לעאָן איז אַ דזשענטלמען. ער וועט נישט אויפהייבן דעם בלויען קאָנווערט, וואָס האָט זיך אַראָפגעגליטשט אויף דער פאָדלאָגע. ער וועט נישט נאָכקוקן דעם אַדרעס פון אַן אומבאַקאַנטער דאַמע, וואָס מיט עטלעכע הייסע ווערטער האָט דער צערייצטער קאַווקאַזער אָקס פון איר לייב די קליידער אַראָפ־געריסן. דאָס איז זייער זאַך. זייער אינטימע זאַך.

דער יונגער־מאַן שרייבט זיך אונטער מיט אַ צעשויבערטן איניציאַל.

אפשר מאַכט עס: דיין ט. און אפשר: דיין ש.

דער בריוו איז שוין אויך אַרויסגעפאַלן פון דער מידער האַנט און זיך אַראָפּגעגליטשט אויף דער פּאַדלאָגע. אַ ווײַלע איז לעאָן געלעגן ווי אין הינער־פּלעט, געוואַרט, ביז עס וועט זיך אויסוועפן דאָס שטאַרקע, אָבער אומאַנגענעמע געפיל פון בריוו.

אָבער דאָס געפיל האָט זיך נישט אויסגעוועפט. די ווערטער האָבן נאָכגע־הילכט מיט אַ שטאַרקן רעזאָנאַנס. די נייגעריקייט האָט גובר געווען דעם דזשענ־טלמען און לעאָן האָט אַ הייב געטאָן דעם קאָנווערט פון דער פּאַדלאָגע. ער מוז דאָך סוף־כל־סוף איינשלאָפן און ער וועט זיך נישט באַרויִקן, ביז ער וועט זיך נישט דערוויסן דעם נאָמען פון דער שכנה, וואָס דער טיפּש וואַיטשעך האָט איר געדאַרפט איבערגעבן דעם בריוו.

וואָס? ער חלומט ווידער? וואָס איז דאָס פאַר אַ העסלעכע פאַנטאַזיע?

„צו דער געערטער פרוי באַסיע ברוינער — אין די אייגענע הענט”.

אין אַזאַ פאַל זאָגט מען: ווען אַ דונער וואָלט אַריין דורכן פענצטער, וואָלט עס אים ווייניקער איבערראַשט.

ניין, ס'איז פאַראַן אַן ערגערע איבעררעשונג. די איבעררעשונג פון אַ מענטשן, וואָס איז אַלע זיינע טעג געווען אַזוי מיט זיך אַליין פאַרנומען, אַז ער האָט זיך נישט אַרומגעזען, ווען ער איז געשטאָרבן. איצט האָט ער זיך אויפגעכאַפּט נאָכן טויט.

און מיט אַ פרעמדער טויטער האַנט האָט לעאָן נאָך אַ מאָל צוגעטראָגן דעם קאָנווערט צו די אויגן. יאָ, עס שטימט. צו באַסיע ברוינער איז דער בריוו. צו זיין שטילער באַסיע. ער איז געווען אַזוי זיכער אין זיין פעסטונג, אין זיין שטילער היים. אָט ברענט זי, זיין שטילע היים, פלאַקערט העל און לויטער. מיט אַ קנאַק. זיין נעסט האָט זיך צעפלאַקערט, בעת ער איז געשלאָפן, אַליין אין זיך פאַרטאָן.

— געוואַלד!

ווער שרייט עס געוואַלד, ווען דער דאַך האָט שוין אָפּגעברענט? לעאָן זיצט אויף דער קאָזעטקע אַן איינגעהויקערטער, מיט געליימטע הענט און פיס.

— געוואַ—אַ—לד!

ווער שרייט עס דאָרט? ווער געוואַלדעוועט אַזוי פאַרשפּעטיקט? ער האָט זיך אויפגעכאַפּט נאָכן טויט. קאָן דען ווער דערהערן די געוואַלדן פון אַ טויטן?

וואָס וויל דער טויטער טאָן? ער וויל וועקן באַסיען, אַריינשטעכן איר דעם בריוו אין אירע אומפֿאַרשעמטע, שווייגנדיקע אויגן? אַ שטיל וואַסער גראָבט טיף.

צו שפּעט האָט ער זיך געכאַפּט, אַז אַ שטיל וואַסער גראָבט טיף.

— כאַ־כאַ! דער טויטער וויל פּאַטשן! ער וויל לויפֿן אויספּאַטשן די אומ־פֿאַרשעמטע בלאַסע באַקן אירע! ווער וועט עס הערן און ווער וועט עס פֿילן זיינע טויטע פּעטש?

און האָט אַ טויטער דאָס רעכט צו זיין אייפֿערזיכטיק? ער, דער קאָמאַנדאָר פֿון דאָן־זשואַן! אָבער ניין, לעאָן ברוינער איז נאָך נישט אין גאַנצן טויט. טויטע פֿילן נישט אַזאַ שטאַרקן ווייטיק, טויטע גוואַלדעווען נישט אַזוי פֿון געברענטע ווונדן. און טויטע לאַכן נישט אַזוי סאַרקאַסטיש פֿון זייער אייגענער מענטשלעכער נאַרישקייט!

ער, לעאָן ברוינער, וואָס ער קומט ערשט פֿון אַ שאַנדהויז, האָט געפֿונען אַ ליבעסבריוול צו זיין ווייבל; אָט איז אַ טעמע! אַ גאָלדענע טעמע! באַסקיס האָט זיך געוועט מיט אים אין אַ פֿינפֿהונדערטער. איז דען נישט ווערט קיין פֿינפֿהונ־דערטער אַ לעבעדיק שטיק פֿלייש פֿון זיין אייגן האַרץ אויסגעשניטן? באַסקיס — שיילאָק, לעאָן — אַנטאָניאָ! ניין, צו ביליק פֿאַרקויפֿט ער זיין פֿלייש. צען מאָל, צוואַנציק מאָל ווערט זיין האַרץ אויפֿגעשניטן. אַ גרויסער פֿלאַג איז צו פֿאַרמאָגן אַ לעבעדיקע פֿאַנטאַזיע, וועלכע איז דיין אייגענער שונא און לאָזט זיך נישט צוימען. צענדליקער באַקאַנטע מענער ווימלען פֿאַר זיינע אויגן. דווקא אַזעלכע, וואָס ער האָט זיך געהאַלטן ווייט פֿון זיי. וואָס טוט זי מיט זיי — מיט די מענער — אָט די בלאַסע באַסיע זיינע, די פֿרוי מיט די כשרע אויגן? אָט טאַנצט זי אַ נאַקעטע, ווי האַנקע אין ריטאַווס אַטעליע, אַ נאַקעטע און אַ ניכטערע. און ניכטערהייט פֿאַלט זי אַ נאַקעטע צו יעדן פֿון זיי אין די אָרעמס. לאָזט זיך דריקן, לאָזט זיך האַלדזן, זייגן דאָס לייב, שלענגלט זיך אַרויס פֿון איינעם, כדי צו פֿאַלן אין די אָרעמס דעם צווייטן, דעם דריטן!..

— אוי—אוי—אוי! — דאָס וויינט ער אַזוי, לעאָן. דאָס וויינט אין אים אַזוי. ער הערט נישט ווי ער וויינט. ער פֿילט אָבער ווי אַלץ וויינט אין אים. זיין גוף האָט זיך אויסגעלאָזן אין אַ מבול פֿון געוויין. אַלע טויטע וויינען אָן טרערן און אָן אַ שטים. ער אויך.

ער פֿילט אַפֿילו נישט ווי טרערן רינען אים איבער די באַקן, טריפֿן אַראָפּ אויף די געליימטע הענט. און אָט ליגט ער שוין מיטן קאָפּ צו דער וואַנט, אַ מידער, אַ צעבראָכענער, די נערוון זענען אָפּגעשוואַכט. די פֿאַנטאַזיע האָט נאָכ־געלאָזט איר משוגענע מאַלעריי פֿון העסלעכע, פּיינלעכע בילדער.

לעאָן פילט זיינע אָנגעבערענטע אויגן, ווי ער וואָלט די גאַנצע צייט פון זיי דעם בראָנפן אויסגעוויינט, דעם בראָנפן, וואָס ער האָט די פאַרגאַנגענע נאַכט אויסגעטרונקען. ער, דער באָהעמע־מענטש.

ער טראַכט. סקאַרבאָווע מחשבות טראַכט ער.

מען לעבט נישט אויף צוויי וועלטן. מען א י ז נישט קיין באָהעמע־מענטש אין גאַס און באַלעבעסל אין דער היים. דאָס לעבן איז זיך נוקם פאַר אַזאַ קאַלטער חכמה. ווער האָט אים דען געהייסן זיך שאַפן אַן אילוזיע פון ריינעם פאַמיליע־לעבן!

אמת, ער האָט זיי בירושה, די באַלעבאַטישע נייגונגען. פון באַלעבאַטישע טאַטע־מאַמע זיי איבערגענומען. האָט דאָך דער טאַטע געהאַנדלט מיט מעל און די מאַמע — געבענטשט ליכט!

און ער? ער האַנדלט דאָך מיט עסטעטיק, מיטן פיינעם וואָרט. ער ווייס דאָך יאָ, וואָס הינטער דעם פיינעם וואָרט שטעקט. ער, דער מאָדערנער מענטש, האָט דאָך יאָ געדאַרפט וויסן, אַז דער חלום פון אַ שטילער משפחה איז איין גרויסער פרימאַ־אַפּריל־ליגן, וואָס מען קאָן מיט אים בלויז נאַראָנים אָפּנאַרן. ווו איז זיין שכל? פאַר וואָס האָט ער זיך אַליין געלאָזט פאַרפירן פון אייגענער איינרעדעניש? און פאַר וואָס פילט ער זיך איצט, ווי נישט ער אַליין, נאָר באַסיע וואָלט אים אָפּגענאַרט? וואָס איז דען שולדיק באַסיע, אַז עס ברענט דער גיהנום אין איר מוח? ווי גוט ער האָט דאָס באַמערקט — דער אַנאָנימער ליבהאָבער אירער! אַ זינדיקן מוח האָט זי, באַסיע. זי איז געווען גוט און פרום און שטיל און צניעות־דיק, אָבער דער גאַנצער פלאַם האָט געבושעוועט ביי איר אין מוח. האָט ער דען נישט געוווּסט, לעאָן? און האָט ער זי דען נישט ליב געהאַט הויפּטזעכלעך טאַקע פאַר דער נישט־אויסגעלאָדענער זינדיקייט אירער, וואָס ער האָט געפילט אין איר, וואָס ער האָט געקענט אין איר? „ווילדע אָרגיעס אין מוח ביי איר"! דאָס איז משמעות די בלום, צו וועלכער אַלע מענער פליִען, ווי די בינען. ער האָט געוואָלט זי אויסבאַהאַלטן, איינהיטן פאַר זיך. ער האָט זי פאַרשלאָסן אין שטוב, געפרייט זיך, וואָס זי איז צום קינד צוגעבונדן. ער האָט ברוטאַל אַרויסגעריסן פון איר האַרצן אירע חלומות וועגן דער בינע, וועגן אַרטיסטישער טעטיקייט, ווייל אין די חלומות האָט ער געזען איר דראַנג צו באָהעמע, צום הפקר־לעבן. דער גיהנום האָט זיך געוואָלט אַרויסרייסן פון איר מוח אויף דער פרייער וועלט אַרויס.

— וואָס פאַר אַ טאַלאַנט האָסטו? ווייבערישע איינרעדענישן! קאָקעטעריע, היסטעריע און זינדיק בלוט! וואָס פאַר אַ טאַלאַנט האָסטו? ווועסט גיין אויף דער בינע און גיין פון האַנט צו האַנט!

אַזוי, אומגעפּער אַזוי האָט ער פון איר מיט געברענטע אייזנס אירע חלומות אויסגעברענט. און זי, די שטילע באַסיע, האָט נאָכגעגעבן. זכות־אָבות! ווי אים זיין איינגעבוירן באַלעבאַטיש געפּיל, האָט באַסיען פאַרפאַלגט די געירשנטע צניעות אירע, און די אַלטע גוטע מידה צו זיין געהאָרכזאָם צו איר מאַן. וואָס זשע האָט ער אויסגעפירט, לעאָן? האָט די מכה פון איר זינדיקייט נישט אויסגעשלאָגן אין דרויסן — איז דער סם אַריין אין אירע געבליטן. אַך, וואָס פאַר אַ פאַרגעניגן דאָס איז פאַר איר אויסגעלאָסענעם מוח, אָפּצונאַרן אים, לעאָנען, אין דער שטיל!

— ניין, קיין אָפּענע, פרייע ליבע וואָלט איר אַזאַ תענוג נישט פאַרשאַפט!

ער וועט אָבער דעם תענוג פון איר סוד ביי איר אָוועקנעמען. כאָטש דאָס זאָל זי נישט האָבן!

לעאָן האָט ווידער געוויינט, ווי אַ קינד, אַ באַליידיקט קינד. געוויינט מיטן האַרצן, אָן טרערן. מיד פון אייגן געוויין, איז ער געבליבן ליגן אַ פאַרשטיינערטער, אַ פאַרשטאַרטער, מיט אַ צוגעקוועטשטן געדאַנק, וואָס האָט שוין נישט קיין כוח געהאַט צו פּישטשען אַפילו. ווען אַ שריפה זאָל אויסברעכן אין הויז, וואָלט ער זיך פון אָרט נישט גערירט.

אַזוי איז ער געלעגן, ווען באַסיע איז אַריין אין קאַבינעט. אין איר לייכטן, עלעגאַנטן שלאַפראַק איז זי אַריין, די בלאַסע, באַרוועסע פיס אין געשטריקטע, ווייכע גאָלדפאַרביקע לעטשעלעך. און די זעלביקע טונקעלע בלאַסקייט אויף איר בלויזן האַלדז. די צעפּ האָבן איר דעם קאָפּ אָפּגעצויגן, צניעותדיק האָט אויסגעזען איר גלאַטער מיידלשער קאָפּ.

און אַט האָט זי פון צעשפּילעטן, לייכטן שלאַפראַק אַן אָטעם געטאָן אייף אים מיט דער דופּטיקער וואַרעמקייט פון איר לייב. לעאָן האָט די פאַרקוועטשטע פויסטן נאָך מער פאַרקוועטשט, די נעגל אין דער דלאָניע זיך אַריינגעשטאָכן.

— לעאָן, ביסט שוין לאַנג געקומען? שלאָפסט, לעאָן? פאַר וואָס ליגסטו אַזוי שטיל? פאַר וואָס האָסטו מיך נישט אויפגעוועקט? דו שוויגסט?

אומרויִק ווערט איר בלאַס פנים. זי הייבט לאַנגזאַם און נישט זיכער די האַנט, וויל אָנרירן זיין שטערן.

— ביסט נישט געזונט, לעאָן? עפּעס אַ מאָדנעם אויסזען האָסטו. ווי דו וואָלסט געוויינט. האָסט געוויינט?

מיט אַ האַסטיקער באַוועגונג ווענדט ער אָפּ דעם קאָפּ פון איר געצילטער האַנט. בלייבט איר האַנט אין דער לופט. קוקט זי פאַרחידושט. דערזעט זי דעם בריוו אויף דר׳ערד.

האָט זי דעם בריוו לאַנגזאַם אויפגעהויבן, דערקענט די האַנטשריפט און זיך לאַנגזאַם אויסגעגלייכט. זי האָט זיך אָפּגעקערט, אַרויסצוגיין פון צימער. זי האָט זיך אָבער אַנטשידן אומגעקערט און נאָך אויפגעהויבן דעם קאָנווערט אויך. און דאַן ערשט איז זי לאַנגזאַם אַרויס מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ. די שווערע צעפּ האָבן איר דעם קאָפּ אָפּגעצויגן.

9

האַנדל — האַנדל!

דאָס בילד וואָס מען האָט אַלע טאָג פאַר די אויגן הערט מען אויף צו זען. עס ווערט בטל, עס בלייבט נאָר איבער אַ גרופּע פלעקן אין אַ ראָם, מעג דאָס זיין אַפילו די באַרימטע דזשיאָקאָנדע אַליין.

דאָס בילד פון די טומלדיקע נאַלעווקעס — דאָס איז געווען די „דזשיאָקאָנדע“, וואָס ישראל האָט אַלע טאָג געהאַט פאַר די אויגן, גייענדיק צו דער אַרבעט און פון דער אַרבעט.

מיט דריי יאָר צוריק, ווען ישראל איז אַראָפּגעקומען קיין וואַרשע און דאָס ערשטע מאָל דערזען די נאַלעווקעס, האָט ער געעפנט אַ פּאָר קיילעכדיקע אויגן און אָנגענומען פולע לונגען מיט נאַלעווקע־לופט. — קיין עין־הרע, אַ בינטל יידעלעך! דאָס איז דאָך אַ קאַפּיטאַל, וואָס גייט צו גרונט! ווי מאַכט מען, אַז די דאָזיקע יידישע מאַסן־ענערגיע זאָל זיין אָנגעווענדט אויף שעפערישער אַרבעט? אין צוואַנציק יאָר וואָלטן זיי דאָך אַ לאַנד אויפגעבויט!

נו, מיט דריי יאָר צוריק איז ישראל נאָך געווען מער אַלגעמיינער ציוניסט. דער פּראָלעטאַרישער פּאַלעסטיניזם האָט זיך ערשט רעכט ביי אים אין וואַרשע אויסקריסטאַליזירט. איצט וועט ער שוין נישט זאָגן, אַז דער הו־האַ פון די נאַלעווקעס איז דער אויסדרוק פון יידישער מאַסן־ענערגיע. די געזונטע ענערגיע זעט ער שוין בלויז אין די אַרבעטער־וואַרשטאַטן, אין די קעלערן, ווו עס רוישן מאַשינען. דאָרט זאַמלט זי זיך, די ענערגיע, און זי איז שוין אָנגעזאַמלט, ווי דער אַלטער ווייַן ביי פוקערן אין זיין פינפהונדערט־יאָריקן ווייַנקעלער. זי דאַרף נאָר אַ געהעריקע פאַרווענדונג. און די נאַלעווקעס מיט זייער געפּלאַטעריי פון שוואַרצע קאַפּאָטעס, מיט די קאַשקעטן „פּאָ קאָזאַצקו“ אויף די פאַרשוויצטע מוחות — דאָס איז דער שוואַרצער יידישער שוים, דער געלויף פון פאַרסמטע מייז...

ישראל האָט איבערגעטריבן. ער האָט, פּשוט, קיין אויג נישט געהאַט פאַר דער אייגנאַרטיקער, שנעל־ריטמישער פּאָעזיע פון האַנדל, און אַזוי ווי ער האָט

געהאַלטן, אַז ס׳איז נישטאָ אויף וואָס צו קוקן, האָט ער מיט דער צייט אויפגעהערט די נאַלעווקעס צו זען, כאָטש ער פלעגט זיי דורכשפּאַנען פיר מאָל אַ טאָג. די טריקאָטאַזש־פאַבריק, ווו ישראל האָט געאַרבעט, איז געווען אין מיטן רעכטן קאַך, אויפן ראָג פראַנציסקאַנער. איצט האָט ער אין דעם געוויש פון די נאַלעווקעס בלויז געהערט דעם המשך פון די רוישנדיקע שטריקמאַשינען, אין דעם געווימל פון מענטשן בלויז געזען דאָס געדריי פון שוואַרצע שפּולקעס וואָל.

ער איז געגאַנגען פון מיטאָג צו דער אַרבעט און געטראַכט וועגן סלאָווען, וואָס ער האָט געטראָפן אַ פאַרוויינטע, אַ דערשלאָגענע, זיך סודען מיט זיין דינהן אין דער היים. וואָס פאַר אַ סודות די חברטעס האָבן געהאַט צווישן זיך האָט ער נישט געוווסט. ער האָט נאָר געזען, אַז דינה האָט זיך שטאַרק איבערגענומען מיט סלאָוועס צרות. געהערט האָט ער אָבער, מען דערמאָנט עפּעס באַסיען מיט איר מאַן, לעאָן ברוינערן.

הייסט עס: אין די צרות איז פאַרמישט אַ ברייטערער קרייז. און דאָס איז פאַר ישראלן געווען אַ שטיקל טרייסט. צוליב די מאָדנע באַציִונגען פון זיין דינהן צו שמואלן האָט ער שטאַרק מורא געהאַט פאַר צרות, וואָס קאָנען אָנרירן איינעם פון זיי פיר: דינהן, סלאָווען, אים אָדער שמואלן. סיי ווי וואָלט זיך עס אָפּגערופן אויף זיי אַלעמען. צוליב שמואלס קראַנקייט איז דינה שיער נישט אַריינגעפאַלן אין אַ קרענק. זי איז אַזוי לאַנג געלאָפן צו אים, אַזוי לאַנג געאַרבעט מעשים, ביז זי האָט זיך פאַרקילט און אַט טאַר זי שוין גאָר פון שטוב נישט אַרויס. פאַר איר צושטאַנד און ביי אירע שוואַכע כוחות, ווער ווייס וואָס עס קאָן נאָך אַרויסקומען!

דאָ האָבן די נאַלעווקעס אים אָפּגעריסן פון זיינע מחשבות. און אַז די נאַלעווקעס האָבן צו אים אַ רעד געטאָן, מסתמא איז שוין געשען עפּעס אַ קאַטאַס־טראָפע. אַנדערש וואָלט זיך ישראל דען אומגעקוקט?

וואָס טוט זיך דאָרטן? מענטשן לויפן אין איין ריכטונג. עס הערן זיך קולות פון זידלעריי און געשלעג. אויפן ראָג פראַנצישקאַנער ווערט אַן ענגשאַפט.

ישראל כאַפּט אָן אַ קאַשקעט מיט אַ באָרד פאַרן אַרבל:

— וואָס איז דאָרט געשען?

— ווייס איך וואָס! מעקלערס האָבן זיך צעפּאַטשט. מיין באָבעס עסק! כ׳האָב וויכטיקערע עסקים! — און דער קאַשקעט רייסט זיך אַרויס. אָוועקגעפלויגן.

דער קאַשקעט איז געווען אַן אויסנאַם, ווייל ער איז געלאָפן קעגן שטראָם. אַנדערע קאַשקעטן האָבן דווקא געשטרעבט צום ראָג פראַנצישקאַנער. און ישראל האָט הנאה געהאַט פון דעם געלויף. — ווי זיי האָבן דאָס צייט, די פאַרשמייעטע יידעלעך! שוים, אמתער שוים!

און רעזאנירנדיק אזוי, האט ער אליין נישט באמערקט, אז ער אליין לויפט אויך צוזאמען מיט אלע צום ראג פון פראנציסקאנער. ער וויל זיך איינרעדן, אז דאס לויפט ער צו דער ארבעט. ער איז שוין אבער אין מיטן געדרענג. צוריקציען זיך קאן ער שוין נישט. דער עולם שפארט אן אויף אים פון הינטן. שטופט זיך ישראל פארויס.

אומעטום געפינען זיך יידן צו מאכן א פשרה. דאס געשלעג איז שוין איינגע־שטילט. א פאר צעהיצטע מעקלערס פאכען נאך מיט די שטעקעלעך קעגן דעם נישט־אנזעעוודיקן שונא און יידן בני־רחמנים נעמען זיי איין מיט קלוגע רייד.

— באדארף מען זיך שלאגן אין מיטן גאס? באדארף מען ארייינפאלן צו די פאניעס אין צערקל אריין? זיי האבן דאך אים געממיתט, האבן זיי אים דאך! זעט, זעט, וואס מען האט געמאכט פון א יידן!

— ער איז קיין ייד נישט! א צלם־קאפ! א ליטוואק! כ'האב אים אליין געזען פרעסן חזיר, זאל איך אזוי זיין א טאטע צו מיינע קינדער!

דאס האט זיך געקאכט איינער פון די מעקלערס מיט אנגעדראלענע אדערן אויפן מאגערן רויטן, הינערישן העלדזל. ער האט געפאכעט מיטן שטעקעלע צום טויער. און דאן האט ערשט ישראל באמערקט דעם קרבן פון געשלעג.

אויפן טרעפל פון א טויער־געוועלב איז געזעסן א ייד אין א צעביילטן הארטן קאפעליוש און מיט א שמוציק נאזטיכל געווישט דאס בלוט פון דער נאז און פון פנים.

און וואס מער ער האט געווישט, אלץ מער האט ער צעשמירט. ער האט געמאכט דעם איינדרוק פון א געשאכטענעם. מיט בלוט איז געווען פארשפריצט דאס טרעפל ווו ער איז געזעסן, און אט האט א ברודיקער באראוועסער פוס אנגע־טראטן אויף א בלוטפלעק אין מיטן שטיינערנעם טרעטער. פרעמד און איינזאם איז געזעסן דער צעבלוטיקטער ליטוואק אין זיין קורצן רעקל און צעביילטן קאפעליוש, און פרעמד האט זיך צוגעקוקט צו אים די רונדע וואנט פון שווארצע קאשקעטן. מער נישט איין יידענע האט אין טויער געיאמערט, ווי נאך א טויטן.

— וואס ט'עך געהאט צו אים, יידן? פאר וואס האט עך עס דערהרגעט, יידן? וואס האט ענק געארט, אז א ייד האט געלעבט?

אבער דער צעבלוטיקטער אליין האט געשוויגן. מיט א טעמפער רויִקייט האט ער געטאפט מיט דער פארבלוטיקטער האנט ארום די ציין, צי זיי זענען אים נישט אויסגעזעצט געווארן, אזוי א שטייגער, ווי א סוחר טאפט זיך ארום, צי ער האט נאך דעם בייטל.

דער ליטוואק האט אויפגעהויבן זיינע אויגן, און אז ישראל האט זיי דערזען האט אים אנגענומען ביים הארץ. אזעלכע געדולדיקע, רויִקע, הכנעהדיקע אויגן

מוזן זיך איינשנײַדן אין האַרצן. ווי אַ גוט קאַלב האָט געקוקט דער צעבלוטיקטער ליטוואַק און דאָך זעגען די אויגן זײַנע נישט טעמפּ געווען. אָן שרעק האָט ער געקוקט און אָן כעס האָט ער זיי געוועגדט אַהין, ווו דאָס יידל מיט די אָדערן אויפן הינערהעלדזל האָט געקרייעט:

— מאַאַן שיתּף איז אַ נאַר, מאַאַן שיתּף! יאָך וואָלט דעם ליטוואַק אַ לעבעדיקן אין דר׳ערד אַרײַנגעשלאָגן — יאָך! וואָס הייסט עפּעס פּאַרלויפן אין מיסחר, וואָס הייסט? זיך אָנגעלאָדן ווי די פערד, פאַרשוואַרצט געוואָרן, געמאַכט אַ משא־ומתן — קומט ער עפּעס פון דר׳ערד אַרויס מיט זײַן טריפהנעם וואַגאָן סחורה און רײַסט דעם מקח!

— אָבער אַזוי צעמזיקן אַ מענטשן!

— מאַאַן שיתּף איז אַ נאַר, מאַאַן שיתּף.

— שאַ, אָט גייט אַ מענטש!

און ווי אַ כאַפּטע פייגל צעלויפן זיך די שוואַרצע קאַשקעטן.

איצט האָט דער ליטוואַק אָנגעשטעלט זײַנע שטילע אויגן אויף ישראלן. ס׳איז געווען כמעט פיינלעך צו פאַרטראָגן זייער בליק.

— העלפט מיר אויפשטיין — האָט דער ליטוואַק אים געבעטן, — פירט מיך אַוועק פון דאַנען. איך בעט אייך!

און ישראל איז גערן אים געקומען צו הילף. ער האָט אים אַרויסגעפירט פון געדראַנג און אים אַרײַנגעפירט אין טויער, ווו זײַן פאַבריק איז געווען. רעכטס ביי דער האַנט איז געווען אַ באַקאַנטע קאָוויאַרניע. ישראל האָט דעם ליטוואַק אַרײַנגעפירט גלייך אין קיך אַרײַן, צום קראַן.

— שרהלע, סט׳געבן אַ שטיק זייף מיט אַ האַנטעך.

אַ מיידל מיט רויטע פּיסקעס האָט אַ פליאַסקע געטאָן אין די געשוואָלענע הענט.

— אוי, ווײַ איז מיר, חבר ישראל! וואָס איז אים געשען? אַ קרבן פון דער הערשנדיקער אָרדענונג?

דאָס איז געווען אַ מיידל פון אַ „קרייז״. און זי האָט גערעדט, ווי זי האָט געהערט רעדן.

— גיי שוין, גיי שוין מיט דײַן אָרדענונג — האָט זיך געכעסט די באַלע־באָסטע — דערלאַנג אַ שטיקל זייף, זעסט דאָך!

אָפּגעוואַשן דעם ליטוואַק און געבראַכט אין אָרדענונג זײַן צעביילטן קאַפּעליוש, האָט ישראל אים אַרײַנגעפירט אין צווייטן צימער טרינקען טיי.

עפּעס האָט דער ליטוואַק אים צוגעבונדן צו זיך מיט זײַן מענטשלעכן שווײַגן.

ישׂראל האָט נישט געקאָנט אַזוי לייכט זיך שיידן מיט אים. ער האָט אַ קוק געטאָן אויפֿן זייגער: ער האָט נאָך צען מינוט צייט.

— ווי הייסט איר, פעטער?

— איך הייס פּינעס, הייס איך. איך בין אַ סאָקאָלאָווער, הינטער ביאַליסטאָק.

— און וואָס טוט איר אין וואַרשע?

— פֿרעגט בעסער: וואָס טו איך נישט אין וואַרשע? איך מעקל, איך כאַפּ קלעפּ...

— פֿאַר וואָס האָבן זיי אייך געשלאָגן?

— ווייזט אויס, אַז איך בין ווערט געווען. — צום ערשטן מאָל האָט ישׂראל דערהערט פֿון ליטוואַק אַ זיפֿץ. — געקראָכן יידן אין פּרנסה. אַ וואָגאָן גרויפּן צוגעשטעלט מיט אַ האַלבן פּראָצענט בילי‍קער.

— פֿאַר וואָס האָט איר דאָס געטאָן?

— וואָס איז? איך דאַרף נישט לעבן, דאַרף איך נישט? נישט מיין וואָגאָן, נישט מיין סחורה. כ׳בין אַ מעקלער, בין איך. מען הייסט מיר געפֿינען דעם בעלן, געפֿין איך.

דער ליטוואַק האָט ווידער אַ טאַפּ געטאָן, צי ער האָט אַלע ציין. די נאָז און די ליפּ זענען געווען ביי אים אָנגעשוואָלן. אונטערן אויג — אַ פֿלייש־רויטער צייכן, אונטערגעהאַקט.

— דעם ערשטן מאָל טרעפֿט זיך מיר, אַז יידן זאָלן מיך שלאָגן — האָט ער געזאָגט מיט אַ רו‍יִקער פֿאַרוווּנדערונג. — ביי יידן זאָל זיין אַזאַ רציחה!

ער האָט אָפּגעביסן מיט אַ קנאַק אַ שטיקל צוקער און זיך אָנגעכאַפּט ביי דער באַק. אָנגעגאָסן זיך טיי אין שאָל און פֿון שאָל געטרונקען, כליאַבענדיק הויך, שליננ־גענדיק הויך און הויך זיך פֿאַרסמאַקעוועט. נאָך די קלעפּ איז אים דאָס ביסל טיי געווען אַן אמתע רפֿואה.

נאָך דעם ווי ער האָט אויסגעזופּט דעם טיי האָט ער פֿאַרזיכטיק אָפּגעווישט מיטן אַרבל די צעקלאַפּטע ליפּ און זיך צעשמייכלט צו ישׂראלן מיט אַ פֿריינטלעכן שמייכל. אַ שמייכל האָט דער צעקלאַפּטער ליטוואַק געהאַט אַ ליכטיקן. דאָס גאַנצע קיילעכדיקע פּנים האָט ביי אים אויפֿגעלויכטן.

— איר האָט אין מיר אַזאַ אָנטייל גענומען און איך ווייס נישט ווי איר הייסט...

— ישׂראל הייס איך. איך בין דאָ אַ שטריק־אַרבעטער.

— אַזוי! — האָט דער ליטוואַק זיך אין גאַנצן דערפֿרייט. — קאָן איך אייך דאָך רופֿן חבֿר!

— זאָל זיין חבֿר — האָט ישׂראל מיטגעשמייכלט. וואָס עס קאָן ליגן אין קאָפּ אַ צעניזוקטן ליטוואַק! פּינעס איז געווען אַ מאָל ראַזירט אָדער אָפּגעשוירן. איצט

האָט אַ ברוין קורץ בערדל אַרומגענומען זיין רונדן פּנים ווי אַ פּלאַטשיק פּאַטשיי־לעכל קעגן צאָנווייטיק.

ווען ער האָט ווידער אָנגעגאָסן טיי אין שאָל האָט ישראל באַמערקט, אַז די האַנט ציטערט אים.

— זיי האָבן אייך שטאַרק צעקלאַפּט, חבר פּינעס?

— ע-עט! ביז דער חתונה וועט פאַרגיין! — איז ער, הייסט עס, אַ בחור. — און פּאַר בלוט שרעק איך מיך נישט, חבר ישראל. אָט ווי איר קוקט מיך אָן, האָב איך שוין געאַרבעט אין טשיקאַגאָ אין די שלאַכט־הייזער. מיין עבודה איז דאָרט געווען אונטערשטעלן אַ ברייטע שיסל אַזאַ, ווען מען פלעגט אויפשניידן דעם האַלדז ביי די אָקסן.

און זיין פּאַר קינדישע אויגן, קעלבערנע אויגן מיט אַ קעלבערנעם שטילן ווייטיק האָבן אַ גלעט געטאָן ישראלן איבערן פּנים.

— אַ־אָך, מיין פריינד, איך בין שוין אַמעריקע צו פוס אויסגעקראָכן. און מיין קעסטל מיט די זאַכן נאָכגעשלעפּט איבער מיסיסיפּי אויף אַ שטריק...

ישראל האָט פאַרגעלייגט דעם ליטוואַק צוצובייסן. מיט וואָס קאָן זיך אַ ליטוואַק דאָס האַרץ דערקוויקן, אַז נישט מיט אַ ציבלקע מיט הערינג?

ווייזט זיך גאָר אַרויס, אַז חבר פּינעס עסט קיין הערינג נישט. חבר פּינעס איז גאָר אַ וועגעטאַריער.

דער זייגער האָט געשלאָגן דריי. ישראל האָט שוין געדאַרפט זיין ביי דער אַרבעט. ער האָט זיך טאַקע געקליבן אַוועקגיין, כאָטש ס'איז אים אַ שאָד געווען זיך צו שיידן מיט דעם מאָדנעם פאַרשוין, וואָס ער האָט פון דער גאַס אויפגעהויבן.

פּינעס האָט בשום־אופן נישט געלאָזט באַצאָלן פאַר זיין גלאָז טיי.

— אַז איך האָב געלט. איך האָב גענוג געלט.

ער האָט ישראלן נאָך אַ ווילע פאַרהאַלטן.

— איך בעט אייך, אפשר קענט איר דעם זשורנאַליסט ש.?

— דעם זשורנאַליסט ש.? — ישראל האָט אים געקענט פון זיינע אַרטיקלען. ער האָט געוווסט, אַז ש. איז אַ גוטער סטיליסט און אַ רעליגיעזער דענקער. ביי אים איז ער פאַררעכנט געווען פאַר אַ רעאַקציאָנער.

ער האָט עס אַלץ געזאָגט פּינעסן און יענער האָט געשמייכלט.

— אַ שאָד, אַ שאָד, וואָס איר קאָנט מיך נישט באַקענען מיט אים. איך בין נישט קיין היגער, איר זעט דאָך.

פּינעס האָט געהאָט אַ קורצן האַלדז. איצט, ווען ער איז פאַרזאָרגט אַריין מיטן קאָפּ אין די פּלייצעס, האָט ער גאָר אויסגעזען ווי אַ הויקער.

— אָבער צו וואָס דאַרפט איר אים, חבר פּינעס? אַ מאמר עפּעס? וואָס?

— מער, זעט איר, פעלט מיר נישט, ווי שרייבן מאמרים — האָט זיך פּינעס באַליידיקט — גלאַט, כ׳האָב געוואָלט אים קענען. געוואָלט אים אויסזידלען. אפשר קאָנט איר עפּעס אַן אַנדער שרייבער אין וואַרשע ?

— אויף אויסצוזידלען ?

— אויב ער וועט עס פאַרדינען — פאַר וואָס נישט ? — אָבער איך דאַרף האָבן אַזעלכן נישט צוליב זידלען זיך, איך דאַרף איבערשמועסן וועגן אַן ענין.

„אַ מאָדנער מעקלער !״ — האָט ישראל געטראַכט. ס׳איז אים איינגעפאַלן צו באַקענען פּינעסן מיט לעאָן ברוינערן. פאַר יענעם איז דאָס אַ גאָלדענער טיפּ.

— גוט, — האָט ער געזאָגט — איך וועל אַ טראַכט טאָן. קומט זייגער זיבן, נאָך דער אַרבעט אַהער אין דער קאַוויאַרניע אַריין, וועלן מיר איבערשמועסן.

און זיי האָבן זיך געזעגנט ווי אַלטע גוטע פריינד.

10

חבר־באַלעבאָס

ביים גערויש פון די שטריקמאַשינען, ביים געזאַנג פון די נייטאָרינס האָט ישראל אָנגעשטרענגט געטאָן זיין אַרבעט, אָנצויאָגן די פאַרשפּעטיקטע צייט. ערשט איצט האָט זיך אים געדאַכט, אַז דאָס שטייט ער אין דער מיט פון די רוישנדיקע נאַלעווקעס. אַ קופּע רויט וואָל, וואָס איז געלעגן אין אַ וויטן ווינקל, איז אים אַלץ געקראָכן אין די אויגן אַריין. אָט האָט אַ ברודיקער באָרוועסער פּוס אָנגעטראָטן אויף רויטן. אָט זיצט דער צעבלוטיקטער ליטוואַק און קוקט מיט קעלבערנע אויס־געוואַשענע אויגן. אָפּגעוואַשן דאָס בלוט פון פּנים און פרעגט זיך נאָך אויף אַ שרייבער. אַ מאָדנער מענטש!

צו ישראלן איז צוגעגאַנגען די חברטע מינע פון דער דריטער אָפּטיילונג נייטאָרינס — אַ הויך מיידל מיט אַן ערנסט שמאָל פּנים.

— איר ווייסט, חבר ישראל, אַז מיר גרייטן זיך צו אַ שטרייק?

— וועט מען שטרייקן, — האָט ער אָפּגעענטפערט מיט אַ שמייכל און צוגע־רוקט צו איר אַ שטויס צוגעשניטענע סוועטערס — נעמט, חברטע, זאָלן זיי נישט זיצן ליידיק צוליב מיר.

די חברטע מינע איז געווען ישראלס אַ פּאַרטייִשע קעגנערין, און וויפל ער האָט זיך נישט באַמיט איינצוזען אירע פּערזענלעכע מעלות, האָט ער נישט געקאָנט פון זיין פּאַרפרוירן האַרץ אַרויסבאַקומען אַ פריינטלעכן טאָן פאַר איר.

ווען מינע מיט די צוגעשניטענע סוועטערס האָט זיך שוין פאַרנומען אַוועק־צוגיין, האָט ער נישט־נייטיק איבערגעחזרט:

— אַז מען וועט דאַרפן, וועט מען שטרייקן.

ער האָט אַוודאי געמיינט, אַז דאָס מאָל וועלן זיינע ווערטער קלינגען פריינט־לעכער. זיי זענען אָבער פאַרבליבן טרוקן־אָפיציעל. בכלל האָט ישראל פאַר זיין פּאַרטייִשער קעגנערין געהאַט ווייניק ווערטער.

אַחוץ פּרינציפּיעלע חילוקי־דעות האָט נאָך ישראל געהאַט איין גרויסע טענה

צו מינעס פּאַרטיי: זי נעמט אָן באַשלוסן אויף דער אייגענער האַנט און שטעלט אַלע אַרבעטער פאַר אַ געשעענעם פאַקט. אָט, צום ביישפּיל, דער איצטיקער שטרייק. ווען האָבן זיי דען אָנגעפרעגט? און פון דעסטוועגן וואַקסט זי — די קעגנערישע פּאַרטיי — און פאַרברייטערט איר השפעה...

„אַך, ווען מיר זאָלן דאָס האָבן זייער ביסל אינטעליגענץ! אַפילו מינע אַליין איז אַ גאַנצע אינטעליגענטקע!" — און ישראל האָט געפּלאָנעוועט פּלענער, ווי אַזוי צו באַקעמפן דעם געפערלעכן קעגנער.

פון דער מאַשינען־אָפּטיילונג האָט אַריינגעטאַנצט דער חבר־באַלעבאָס. אַזוי האָבן די עלטערע אַרבעטער גערופן דעם פאַבריקאַנט פּאָדלאַסקי. ער איז געווען ברייטפּלייציק און רירעוודיק. ער האָט געהאַט אַ פּנים פון אַ יונג ייִנגל, דאָס בערדל זיינס האָט אויסגעזען ווי צוגעקלעפּט, דער קאָפּ — נישט צוגעקעמט.

— האַ, ישראל? וואָס, ישראל? ס'וועט זיין ביי מיר אַ שטרייק? וואָס? ווי?

זיין ייִנגלש פּנים האָט געהאַט אַ שעמעוודיקן אויסדרוק און רעדנדיק האָט ער די אויגן שעמעוודיק אַראָפּגעלאָזט.

— פון וואַנען ווייסט איר דאָס, חבר־באַלעבאָס?

— פּטור, נו! איך וועל נישט וויסן! מינע האָט מיר געזאָגט. מיר זענען דאָך עפּעס שטיקלעך חברים... געוועזענע. וואָס הייסט? ביי מיר וועט מען נישט שטרייקן!

— פאַר וואָס מיינט איר אַזוי?

— ע, מע! כ'וועל נישט דערלאָזן. מ'עט דורכקומען. אַ רענדל אַרויף — אַ רענדל אַראָפּ. ווי זאָגט איר? כ'בין דאָך עפּעס נישט קיין הינטעראַויוונדיקער...

אַ שעמעוודיק פּנים, צאַפּלדיקע אויגן־לעפּלעך — אַרויף און אַראָפּ, ווי ער וואָלט נישט קיין מוט געהאַט אַ מענטשן אין די אויגן צו קוקן, צעוואָרפענע, צע־בראָכענע נישט־דעררעדטע רייד, און ביי דעם אַלעם אַ זיכערער, כמעט שניידנ־דיקער טאָן.

ער האָט געהאַט אַ בריליאַנטענע טבע, דער חבר־באַלעבאָס, אַשר פּאָדלאַסקי; ער האָט געקאַנט באַלאַנסירן. ער איז נישט געגאַנגען מיט קיין פעסטן, גלייכן טראָט. ער האָט געטאַנצט, באַלאַנסירנדיק. ער האָט נישט גערעדט קיין פעסטע, גלייכע רייד. ער האָט אַזוי באַלאַנסירט, אַז אין יעדן פאַל זאָל אויסקומען דאָס גלייכגעוויכט אויף זיין זייט. פון יעדער ריזיקאַלישער פּאָזיציע פלעגט ער אויסבאַ־לאַנסירן פאַר זיך דעם מאַקסימום נוצן. אַפילו זיין ייִנגלש אויסזען און זיין שעמעוו־דיק פּנים האָט אים געדינט. מיט סוחרים האָט ער זיך געהאַלטן מעשה ייִנגל, וואָס מען דאַרף פאַר אים קיין סודות נישט האָבן און מען דאַרף זיך נישט היטן פאַר אים. און אין דער נייטיקער מינוט פלעגט ער אַזוי אַ דריי טאָן, אַז די באַנאַרישטע סוחרים פלעגן האָבן צו זינגען און צו זאָגן.

בײַ זײַנע אַרבעטער האָט ער אויסגענוצט די פּאָזיציע פֿון חבר־באַלעבאָס. ער איז אין דער אמתן נישט געווען קלײנלעך, נישט געהאַלטן פֿון דעם כּלל, אַז אַ פֿאַרמעגן קאָן מען מאַכן פֿון נידעריקע לוינען. אַ פֿאַרמעגן, פֿלעגט ער טענהן, קאָן מען מאַכן בלויז פֿון פֿאַנטאַזיע. ווער עס האָט אַ ברייטערן פֿאַרנעם, דער מאַכט אַ גרעסערן כאַפּ. און עס האָט זיך געקאָנט דאַכטן, אַז נישט אַזוי דעם כאַפּ איז ער אויסן, ווי דעם פּראָצעס פֿון מאַכן אַ כאַפּ. געלט, ווען ער האָט עס געהאַט, האָט בײַ אים קיין ראָלע נישט געשפּילט. מיט געלט פֿלעגט ער זיך וואַרפֿן.

די גרעסטע ראָלע האָט אָבער בײַ אים געשפּילט אַ וואָרט. מיט אַ וואָרט איז ער געווען אָפּגעהיט. אַזוי ווי אין פֿאַנטנשפּיל, פֿלעגט מען בײַ אים די ווערטער יאָ און נ ײ ן קיין מאָל נישט קאָנען אַרויסבאַקומען. אַלע מאָל האָט ער זיך דורכגע־גליטשט צווישן יאָ און ניין. און נישט געבנדיק קײנעם קיין וואָרט, פֿלעגט ער במילא בלײַבן אַ וואָרטסמאַן. איז טאַקע געווען שווער צו טרעפֿן, צי איז דער חבר־באַלעבאָס אַן ערלעכער מענטש, צי איז ער דער גרעסטער אַפּעריסט פֿון די נאַלעווקעס.

די שטרײַק־טעמע האָט דער חבר־באַלעבאָס שוין איצט געהאַלטן פֿאַר אויס־געשעפּט. בײַ אַ געלעגנהייט וועט ער קאָנען זאָגן, אַז מיט ישׂראלן האָט ער שוין איבערגערעדט, כמעט זיך אויסגעגלײַכט. איז ער אַריבערגעשפּרונגען צו אַ צווייטער טעמע, וואָס האָט, דאַכט זיך, אַרויסגעבראַזט פֿון אים צוליב זײַן ייִנגל־שער אָפֿנהאַרציקייט.

— איר ווייסט, ישׂראל, דער פֿעטער מײַנער קומט צו פֿאָרן. ווי איך בין אַ ייִד! האַ? וואָס? טאַקע בכבודו ובעצמו, פּאָדלאַסקי בערל, פֿון די גרויסע מאַיאָנטקעס. איך וויל אים צורעדן, ער זאָל אַרײַן אין געשעפֿט. ווי מיינט איר? ס׳וועט גיין? מירן אָנדרייען אַ געשעפֿט, אַז בענק וועלן טרעשטשען, זאָג איך אײַך! מירן אָנשפּאַרן קיין סטאַמבול, קיין יאַוואַ, קיין יאַפּאַן און ווו נישט? אָבער קודם — אַ נײַע פֿאַבריק בויען. איך האָב שוין אַ פּלאַן. אַ פֿאַבריק, אַ ליכטיקע, אַ גרויסע, אַ באַקוועמע, אַ היגיענישע, ווי דען? דאָס איז דאָך אַ לאָך, אַ הקדש איז דאָ. איך ווייס דען נישט, אַז מען טאָר דאָ נישט אַרבעטן? אידע זאָגט אויך אַזוי!

זײַן העכסטע אינסטאַנץ איז געווען אידע. אָט דאָס ייִנגל מיטן בערדל איז געווען אַ מאַן פֿון אַ ווײַב און אַ טאַטע פֿון צוויי קינדער. און אויב ער האָט זיך געקאָנט פֿאַרגינען דעם לוקסוס צו פֿאַרבלײַבן בײַ זײַנע ייִנגלשע גענג — איז דאָס געווען בלויז זײַן ווײַב, אידען, צו פֿאַרדאַנקען, ווײַל די אמתדיקע מיושבֿדיקע סוחרטע איז זי געווען. דער חבר־באַלעבאָס מיט זײַנע ברייטע פֿאַנטאַזיעס האָט זיך געריסן אין דער לופֿטן ווי אַ באַלאָן אויפֿן ווינט, און ווי אַ באַלאָן פֿאַרן שטריקל, האָט אידעס מיושבֿדיקע פֿעסטע האַנט געהאַלטן דעם פֿליִענדיקן מאַן אירן און

געהאַמעוועט זיינע דרייסטע פאַנטאַזיעס. און אַפילו פון דער דאָזיקער באַגרענעצונג האָט פאָדלאַסקי זיך געקליגט אויסצובאַלאַנסירן אַ שטיקל נוצן פאַר זיך. עס זענען געווען פאַלן, ווען עס האָט פשוט געלוינט צום געשעפט.

— איך — מיטן גאַנצן האַרצן! אָבער אידע לאָזט נישט...

פאַר ישראלן איז קיין נייעס נישט געווען, אַז פאָדלאַסקי זאָל זיך מיט אים אָדער מיט אַנדערע עלטערע אַרבעטער אַן עצה האַלטן אין די אָנגעלעגנהייטן פון פאַבריק, אָדער אין מיטן דער אַרבעט זאָל ער פּונקט קומען מיט אַ היימיש שטיקל נייעס. דערפאַר האָט מען אים דאָך טאַקע געקרוינט מיטן נאָמען חבר־באַלעבאָס. אין די פאַמיליע־אָנגעלעגנהייטן פון די פאָדלאַסקיס זענען די אַרבעטער געווען אַ היפּש ביסל באַהאַוונט.

ישראל איז גאָרנישט נתפעל געוואָרן פון חבר־באַלעבאָס׳ פּראָיעקטן אַריינ־צוציִען דעם רײַכן פעטער אין געשעפט. ער האָט עס געהאַלטן פאַר פּוסטע פאַנטאַזיעס.

— אויף וויפל איך האָב געהערט פון אייער פעטער, פאַניע פאָדלאַסקי, איז ער נישט פון די מענטשן, וואָס לאָזן זיך אַזוי לייכט אַריינציִען אין מיסחר. ער וועט זיך אויסלאַכן פון אַלע אייערע פּראָיעקטן. איר וועט שוין זען.

— האַ, וואָס? אויסלאַכן זיך גאָר? פון וואַנען ווייסט איר?

— איך בין מיך משער.

— נו, גוט, וועלן מיר שוין זען. ס׳געהערט? אויסלאַכן זיך! וואָס איז דאָס געלעכטער? און פּוילישע פּריצים בויען דען קיין פאַבריקן נישט, וואָס? שאַ, אָט גייט דער טאַטע, לאָמיר ביים טאַטן פרעגן.

עס איז אַריין אַ ייד, אַ לאַנג־געקליידעטער, אין אַן עלעגאַנטער געהאַקטער קאַפּאָטע און גלאַנצנדיקע שטיוועלעך. ער האָט געהאַלטן אין פונאַנדערקעמען זיין קופּערנע באָרד.

— טאַטע, הער וואָס ישראל זאָגט. ער זאָגט, אַז דער פעטער בערל וועט נישט קומען!

פאָדלאַסקי האָט גערעדט מיט דעם נאַיוון ייִנגלשן טאָן, ווי פאַרמסרט אַ חבר פאַרן רבין.

דער טאַטע האָט זיך אַ קנייטש געטאָן און אַ פאַטש געטאָן מיט די ליפּן:

— אַ, וואָס? וואָס באַדאַרפסטו פּויקן, וואָס? וואָס מאַכסטו דעם טראַסק, וואָס? וועט ער יאָ קומען, בערל, וועט ער נישט קומען. בדלות בין איך!

דער טאַטע האָט געהאַט גאָר אַ דעקאָראַטיוון אויסזען. אַ באָרד, אַ בייכל און אַ שניטראָק מיט אַ טאַליע. אָבער אין געשעפט האָט ער געהאַט די קלענסטע דעה. ער האָט אַליין אָנערקענט, אַז דער זונדל אָשרקע שטייגט אים צען מאָל איבער אין

סוחרישע פעיִקייטן, און אַז די שנור האַלט די מזל־ברכה אין אַרענדע. אָבער פאַר לייטן האָט ער געמאַכט דעם אָנשטעל, אַז ער איז דאָ באַלעבאָס און אַז אַשרקען דאַרף מען אויסשייגעצן פאַר זיינע יינגלשע שטיק.

— שעמען האָסטו דיך געמעגט, דו פויקער דו! זע נאָר זע, אַ טאַטע פון צוויי קינדער איז דאָס! אַ גדולה אויף אים, דער פעטער בערל קומט צו פאָרן!

דער טאַטע פאַדלאַסקי האָט אַראָפּגענומען דעם קאַשקעט און גענומען זיך ווישן דעם ראָזן פאַרשוויצטן פּליך מיט אַ הימל־בלוי טיכעלע.

— אַי, אַ היץ אַ ביסל! דו זאָג מיר בעסער, ישראלקע, ווען דאַרף דאָס ווייבל דיינס געלעגן ווערן, ווען דאַרפן מיר זיך גרייטן אויף אַ ברית, האַ?

— מען וועט אייך שוין אָנזאָגן, ר׳ יונה!

— נו, גוט, גוט ביסט אַ כוואַט, ישראלקע — און דער אַלטער האָט ישראלן מכבד געווען מיט אַ גוט־ברודערישן קיצל אין זייט — מען זאָגט דאָך, אַז דו רעדסט אויף די פאַרזאַמלונגען, ציטערן די ווענט. ווען וועסטו שוין אַראָפּוואַרפן דעם קייזער, ווען?

— איר וועט שוין וויסן, ר׳ יונה, מען וועט שיקן איטשע דעם שמש אייך אָנזאָגן...

— אַזוי? כאַ־כאַ־כאַ! נו, קום, אָשר, קום אין קאַנטאָר אַריין. איך האָב עפּעס מיט דיר איבערצורעדן.

און צום לערנייִנגל, וואָס האָט זיך געפּאַרעט אַרום די צעוואָרפענע בינטן וואָל, כדי זיי צו ברענגען אין אָרדענונג, האָט דער אַלטער פאַדלאַסקי זיך געווענדט מיט אַ שטרענג פּנים.

— וואָס טרעטסטו אויף סחורה, וואָס? עס קאָסט דיר קיין געלט נישט? אַ, יונגע, יונגע! אָפּגעלאָזט די לייצעס און גאַר!

ווען דער טאַטע מיטן זון זענען געאַרעמט דורכגעגאַנגען דורך אַלע פיר ריזיקע צימערן פון פאַבריק, כדי צו קומען אין דער קאַנטאָר אַריין, האָבן אַרבעטער זיי נאָכגעקוקט מיט אַ שפּאַטישן שמייכל.

— לצים!

און איינער, אַן אַלטער מאַשיניסט האָט אַ פינטל געטאָן מיט אַן אייגל.

— שדימלעך!

— וואָס איז דאָס אַזוינס?

— אין אונדזער געגנט רופט מען אַלע פאַדלאַסקיס: די שדימלעך.

11

ווי ער ווייסט אָבער ווו צו טרעפן!

ישראל האָט דערוויל פאַרגעסן אין פינעסן. ער האָט געטראַכט וועגן באַרימטן פעטער פון חבר־באַלעבאָס, וואָס דאַרף, כלומרשט, קומען קיין וואַרשע מאַכן געשעפטן. די פּאַדלאַסקיס האָבן, אייגנטלעך, אַליין דעם פעטער באַרימט געמאַכט צווישן די אַרבעטער פון זייער פאַבריק. דער זון, דער טאַטע און די געלאַסענע אידע האָבן אַפילו אויסגעמאָלט דעם פעטער בערל אין אַזעלכע פאַנטאַסטישע פאַרבן, אַז פאַר די אַרבעטער איז אויסגעוואַקסן עפּעס אַ לעגענדאַרישער רעוואָ־לוציאָנער. און דאָס פּיקאַנטע איז דאָ געווען, וואָס פעטער בערל דער רעוואָלוציאָנער האָט איבערגענומען נאָכן טאַטנס טויט אַ גרויס פאַרמעגן. אַראָפּגעקומען פון סיביר, ווו ער איז געווען פאַרשיקט פאַר אַ פּאָליטישן פאַרברעכן, און גענומען באַלעבאַטע־ווען אין גרויסן מאַיאָנטעק זיינעם גאָר אויף אַ משונהדיקן שטייגער. דער פעטער בערל האָט, מיט דער הילף פון זיין גרויס פאַרמעגן, דוכט זיך, געוואָלט צואיילן די גאולה אויף דער וועלט.

אַזוי איז דאָס אויסגעקומען לויט די רייד פון די פּאַדלאַסקיס. און ישראל האָט זיך געטראַכט:

ווען אין די אַלע מעשיות וועגן פעטער בערל זאָל זיין אין צענט־חלק אמת, איז אויך אינטערעסאַנט צו באַקענען זיך מיט אים. יעדנפאַלס, איז דאָס אַ פיגור, וואָס צעשטערט אין גאַנצן דעם סיסטעם פון קלאַסן־פאַרטיילונג. עפּעס אַ מאָדנע בריאה, אַ קאַפּיטאַליסט־אידעאַליסט. ישראלן האָט זיך זייער געוואָלט, אַז דער באַרימטער פעטער בערל זאָל זיך שוין באַווייזן אַ מאָל אין וואַרשע, אַז מ׳זאָל קענען זען, ווו ענדיקט זיך די לעגענדע און ווו הייבט זיך אָן דער אמת אין די מעשיות וועגן אים. ער האָט אָבער נישט פאַרגונען דעם חבר־באַלעבאָס, אַז דער באַרימטער פעטער זאָל זיך אַריינלאָזן אין געשעפטן מיט אים. דאָס וואָלט צעשטערט די גאַנצע אילוזיע פון זיין רעוואָלוציאָנערישקייט.

„אויב ס׳איז אמת, וואָס מען דערציילט וועגן אים, וועט ער נישט קומען. און אויב ער וועט קומען, וועט ער קיין געשעפטן דאָ נישט מאַכן“. — אַזוי האָט ישראל

געטראַכט, שוין גייענדיק פון דער אַרבעט. ער האָט זיך געכאַפּט, אַז ער איז איפּערזיכטיק אויפן לעגענדאַרן פעטער בערל, ווי אויף אַ שטיקל פּאַרטיי־חבר, כאָטש ער האָט גאָר קיין גרונד נישט געהאַט פאַר אַזעלכן אים צו פאַררעכענען.

— שמאַלצהערינג, שמאַלצהערינג, גוטע שמאַלצהערינג!

אַ ייד איז געלאָפן מיט אַ פאַרקאַטשעטן אַרבל און מיט אַן עמער שמאַלצהערינג, ווי ער וואָלט זיי נאָר וואָס געפאַנגען אין ווייסל און מען יאָגט אים נאָך.

ישראלן האָט אַ זעץ געטאָן דער ריח פון הערינג אין דער נאָז אַריין. און דאָס האָט אים אין עפּעס דערמאָנט. עס האָט אים דערמאָנט, אַז ער האָט זיך באַקענט מיט אַ מענטש, וואָס עסט קיין הערינג נישט. פּינעס הייסט ער. ער האָט דאָך אָפּגע־שמועסט מיט אים אין דער קאָוויאַרניע צו טרעפן זיך! ווי אַזוי האָט ער דאָס פאַרגעסן אָן אים?

און ישראל קערט זיך אום פון דער מיט פראַנציסקאַנער צוריק צום טויער פון דער פאַבריק. צווישן שיטערלעכן עולם אין קאָוויאַרניע איז דער ליטוואַק גאַנץ געמיטלעך געזעסן, באַטראַכטנדיק פון אַלע זייטן אַ פּאָר נייע, בלויע סקאַרפּעטן.

דער הענדלער איז געשטאַנען איבער אים, באַלאַגערט מיט בינטן סקאַרפּעטן און זאָקן אויף די הענט און אויף די אַקסלען. דער הענדלער האָט אים פאַרגעלייגט אַ גרויסן אויסוואַל. אָבער פּינעס האָט, ווייזט אויס, געפונען יענע איינציקע פּאָר בלויע סקאַרפּעטן, צו וועלכע ער האָט געשטרעבט פון לאַנג. ער האָט זיך נישט געוואָלט שיידן מיט זיי. מען דאַרף זיי נאָר באַטראַכטן ווי געהעריק, פּרוּוון זייער שטאַרקייט, אַריינקוקן אינעווייניק און נעמען אַן ערנוואָרט ביים הענדלער, צי עס קריכט נישט אָפּ די פאַרב. דאַן וועט מען אַ שמועס טאָן וועגן מקח.

אָבער דאָ איז אָנגעקומען ישראל און פּינעס האָט מיט האַרצוויטיק אָפּגעגעבן דעם הענדלער די סקאַרפּעטן צוריק.

אַן אַנדערש מאָל — האָט ער געזאָגט — איך האָב איצט קיין צייט נישט. און דאַנקבאַר געגלעט ישראלן מיט זיינע קעלבערנע אויגן.

— זייער פיין, וואָס איר זייט געקומען, חבר.

— אָבער לאַנג פאַרברענגען קאָן איך נישט, חבר פּינעס.

— וועלן מיר דאָס מאַכן בקיצור. איר האָט אים שוין?

— וועמען?

פּינעס האָט אים אָנגעקוקט מיט אַ שטילן פאַרוואורף:

— האָט זשע מיר קיין פאַראיבל נישט, חבר, האָט איר דאָך אַ קורצן זכרון. מיר האָבן דאָך אָפּגעשמועסט וועגן אַ שריפטשטעלער.

ישראל האָט זיך געחידושט, וואָס פּינעס טרעט צו אַזוי ראַפּטעם צום ענין, לאָזט אַפילו נישט פרעגן, וואָס ער מאַכט נאָך די היינטיקע קלעפּ.

די נאָז איז אים שוין אָפּגעגאַנגען, אָבער די ליפּ איז נאָך געווען געשוואָלן און צעראַצט. אונטערן אויג, אַנשטאָט אַ רויטן צייכן — אַ בלויער.

— אַ שריפטשטעלער האָב איך — האָט ישראל געשמייכלט — ער הייסט ברוינער, לעאָן ברוינער.

— און ווי חתמעט ער זיך? וואָרט אָקאָרשט. נישט ברוין דער פּעליעטאָניסט?

— יאָ, אים מיין איך טאַקע.

— וואָרט אָקאָרשט, חבר! פֿאַר וואָס האָב איך עפּעס די לעצטע צוויי וואָכן נישט באַמערקט זיינע פּעליעטאָנען?

— איר לייענט דען די גאַנצע פּרעסע?

— וואָס איז? ווי גרויס איז דען אונדזער פּרעסע, אַז איך זאָל זי נישט לייענען?

ישראל האָט זיך אַלץ מער געחידושט אויף זיין נייעם באַקאַנטן. יענער האָט נישט נאָר געלייענט די פּרעסע, נאָר געוווּסט וואָס ער לייענט.

אָט האָלט פּינעס מיט זיך אַליין אַ יישוב־הדעת אין דער הויך:

— וואָרט אָקאָרשט. ברוין... אַפּילו גאָר אַן אַנדער פֿאַרשוין, ווי איך באַדאַרף. וואָס איז ער דען? אַ צווייפֿלער, אַ סקעפּטיקער. ער האָט דאָך, צו מאָל, אַליין קיין אמונה נישט אין דעם, וואָס ער שרייבט. נו, פֿאַרפֿאַלן. זאָל זיין ברוין.

— אָבער צו וואָס, אייגנטלעך, דאַרפֿט איר אים?

דער ליטוואַק האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט.

— נו, מירן נאָך שמועסן באריכות, דאָס איז אַן ענין גאָר אַ וויכטיקער. אַ שאָד, וואָס איך ווין אַזוי ווייט, אַזש אויף פּראַגע. אפשר ווייסט איר עפּעס פֿון אַ שטיקל דירה, חבר? כ׳דאַרף, אייגנטלעך, נאָר אויף צו שלאָפֿן. כ׳וועל באַצאָלן בכבוד גדול.

איז ישראלן איינגעפֿאַלן, אַז דער פֿאַרשוין קוואַליפֿיצירט זיך אויסגעצייכנט אין פֿייגע־פּעסיעס קאָמונע אַריין. ער איז אַן אָרעמאַן מיט האָנאָר. וועגן אינטעליגענץ איז דאָך אָפּגערעדט.

— אויסגעצייכנט! — האָט ער אויסגעשריען — קומט, איך וועל אייך אַוועקפֿירן צו מיין שוויגער, ס׳הייסט, אייגנטלעך, צו מיר אַהיים!

— הערסט, טאַ וואָס שוויגט איר, אַז איר האָט אַ דירה! קומט!

— שוין?

— פֿון מיין זייט איז קיין מניעה נישט.

פּינעס האָט זיך אַ ריס געטאָן פֿון אָרט. אָבער זייער לאַנגזאַם און שווער זיך אויפֿגעהויבן.

— אוי, די פֿיס מיינע... ווי די קלעצער. האָט איר אַן אַנונג, וואָס מען לויפֿט זיך אָן אַ טאָג פֿאַר די פֿאַר גילדן חיונה.

די פיס, ווי די פיס, אָבער די שיך זענען ביים ליטוואַק געווען היסטאָרישע, און אפשר גאָר פאַרהיסטאָרישע, פון דער פעל פון אַ מאַמאָנט. אין יענע צייטן האָט מען, וויזט אויס, נאָך נישט געוווּסט פון דער חכמה רעכט אָפּצושאַצן אַ פּאָר שיך. זיי זענען געווען גאַנץ. אָבער אַן אויסזען האָבן זיי געהאַט, ווי נאָך פּאָר פינעסן וואָלט זיי געטראָגן דער מאַמאָנט אַליין.

דערפאַר זענען די הויזן ביי פּינעסן געווען קירצלעכע און קיילעכדיקע, ווי אַ פּאָר רעגנרערן. און דעם ליטוואַקס גאַנצע פיגור מיטן קורצן האַלדז און רונדע פּלייצעס איז געווען קיילעכדיק, ווי אויסגעבעט מיט וואַטע.

— וואָס באַטראַכט איר מיך אַזוי, חבר?

ישראל האָט זיך פאַרשעמט.

— קומט, קומט! כ׳האָב מיך אַזוי עפּעס פאַרטראַכט...

פון פענצטער פון דער קאַוויאַרניע האָט זייביידן נאָכגעקוקט די מויד מיט די פּיסקעס, די חברטע פון קרייז. זי האָט געזען, ווי ישראל פירט זיך אַרום מיט פּינעסן און געטראַכט:

— אַ ברויזנדע פּערזענלעכקייט מוז זיין אָט דאָס פאַרשווינדל!

און אַז פינעס איז אַ שלימזל לויטן באַרוף, האָט זיך אַרויסגעוויזן גלייך, ווי ישראל האָט אים אַריינגעפירט אין שטוב אַריין.

געעפנט האָט זיי שניאור, ווי דער שטייגער איז. שניאור פלעגט פאַר אַלעמען עפענען די טיר. דאָס איז שוין געווען זיין חזקה, און געטאָן האָט ער דאָס, נישט צוליב וועלן זיך איינקויפן ביי לייטן, נאָר צו שטילן זיין גרויסע נייגעריקייט: טשעקאַווע צו וויסן, ווער עס קומט!

האָט ישראל פאָרויס אַריינגעשטופּט פּינעסן. און כאָטש שניאור איז געווען אַ דאַרער און אַן איינגעשרומפּענער, אָבער ער איז דאָך אויך געווען אַ ליטוואַק, האָבן זיךביידע ליטוואַקעס אין די האַרטע קאַפּעליושן אָנגעקוקט קרום און בייז, ווי זיי וואָלטן מורא געהאַט, מען זאָל זיי נישט פאַרבייטן, חלילה, צוליב זייער ענלעכקייט. האָט זיך שוין פּינעס באַמיט, עס זאָל זיך זען אַ חילוק. אין דער טונקע־לער קיך האָט ער גלייך ביי דער ערשטער באַגריסונג אָנגעטראָטן שניאורן אויפן קראַנקן הינעראויג.

האָט שניאור אַרויסגעלאָזט אַ ברום פון אַ לייב, קיין עין־הרע, און אַוועקגע־טאַנצט אין ווינקל. אויסהויכן די נשמה. פייגע־פּעסיע האָט דערווייל פאַר שרעק שיער נישט איבערגעקערט דעם ווייקשאַף און עס האָט פאַרנומען אַ היפּש ביסל צייט, ביז דער איינדרוק פון פּינעסעס ערשטן אַריינפאָר איז געמילדערט געוואָרן. פּינעסן איז דאָ דווקא געפעלן געוואָרן. ער איז מושווה געוואָרן מיט פייגע־פּעסיען און גלייך אויפן אָרט אַרויסגענומען אַ זילבערנעם רובל האַנטגעלט. אַ גאַנצן רובל

האָט פּייגע־פּעסיע שוין לאַנג פאַר די אויגן נישט געזען. איז זי געוואָרן סענטי־מענטאַל.

— וואָס זאָל איך דיר זאָגן, ישראל, — האָט זי דעם אידעם געפּאַקט אין אַ ווינקל ערגעץ — וואָלט איך אַזוי בטוח געווען, אַז ער וועט האָבן פּרנסה, ווי בטוח איך בין, אַז ער וועט מיינס, חלילה, נישט פאַרלאַנגען. מען זעט דאָך גלייך: אַ דימענטענער מענטש. און אַן איידעלער.

— יאָ, אַן איידעלער! — האָט זיך געהערט אַ בת־קול פון אַ צווייטן ווינקל. דאָרט איז צוריק שניאור ערשט קוים צום לעבן געקומען.

ישראל איז אַריין צו זיך אין צימער און געטראָפן דינהן אויפן בעט ליגן. דאָס בעט איז געווען נישט פאַרבעט נאָך פון פרימאָרגן און דאָס פלעגט זיך אָפט טרעפן ביי דינהן, ווען זי פלעגט אַריין אין אַ שלעכטער שטימונג: צו וואָס פאַרבעטן דאָס בעט, אַז מען דאַרף עס אין אָוונט צוריק אויסבעטן?

— שלאָפסט, דינהלע?

— ניין.

— וואָס איז דיר, מיין קינד? ביסט ווידער נישט מיט אַלעמען?

ישראל האָט זיך אָנגעבויגן איבער איר און דינה האָט זיך פויל און לאַנגזאַם אויסגעצויגן, ווי אַ קעצל.

זי האָט אַרומגענומען זיין האַלדז מיט אירע דינע הענטלעך.

— אוי, ישראל, ישראלינקע, כ׳האָב מורא איך זאָל נישט שטאַרבן!

— אַז דו טוסט גאָרנישט, דינהלע, דו ליגסט און דו טראַכסט איבער, קריכן אין קאָפּ אַלע נאַרישקייטן.

— וואָס זאָל איך טאָן, ישראל? וואָס קאָן איך טאָן? אַז קיינער גלייבט מיר נישט. כ׳האָב גאָר קיין כוח נישט. און דו גלייבסט אויך נישט! ביסט אַ שלעכטער.

ישראל האָט שיער נישט אויסגעשריען:

„און צו שמואלן צו לויפן דריי מאָל אַ טאָג האָסטו כוח?״

און פונקט ווי זי וואָלט הערן זיינע געדאַנקען, זאָגט זי מיט אַ זיפץ:

— איך בין שוין ביי שמואלן דריי טעג נישט געווען. ווער ווייסט, וואָס ער מאַכט?

— סלאָווע איז דאָך היינט געווען ביי דיר.

— סלאָווע האָט אויך אַ פאַרדרייטן קאָפּ, צוליב דער שוועסטער אירער. ווייסט, ישראלינקע, ס׳איז דאָך אַ גאַנצע געשיכטע מיט באַסיען. לעאָן ברוינער איז אַוועק פון דער היים און ער וויל זי נישט קענען, נישט וויסן.

— באַסיען?

— וואָס זשע וווּנדערסטו זיך אַזוי? נאַרעלע! אַלע ווייבער זענען ווייבער.

דו ווייסט ישראלינקע! איך ליג מיר אַזוי און איך טראַכט, וואָס פאַר אַן איידעלער מענטש דו ביסט. אַט חבר איך זיך מיט שמואלן און איך הער פון דיר קיין הויך וואָרט נישט. האָסט אַזעלכע ווייכע האָר, ישראל. איך האָב אַזוי ליב צו גלעטן דיינע האָר. ביי שמואלן זענען די האָר האַרטערע ווי ביי דיר.

דינה האָט צוגעצויגן זיין קאָפּ צו זיך, אָוועקגעשאַרט אים די האָר און אַריינגעטעמט הייס אין אויער.

— ביסט אַ ווייכער, ישראל. אַ האַרציקער ביסטו... און איך בין אַ שלעכט ווייבל. איך ווייס דאָך אַליין, אַז איך בין שלעכט. און אַ מאָל פאַרדריסט מיר, פאַר וואָס דו רייסט מיך נישט ביי די האָר, פאַר וואָס דו שלאָגסט מיך נישט אָן, פאַר וואָס דו ביסט אַ שמאַטע... כאַ־ כאַ־כאַ!

— שמואל רייסט דיך דען ביי די האָר?

— וואָס פאַלט דיר איין?

— דערפאַר, וואָס דו... ליבסט אים אַזוי?

ישראל האָט אַליין נישט געהערט, ווי אַזוי ער האָט די ווערטער אַרויסגערעדט און ער האָט אַליין נישט געפילט, וואָס פאַר אַ באַוועגונג ער האָט דערביי געמאַכט מיט די הענט.

ער האָט נאָר דערזען פאַר זיך דינהס אַנטציקטע גרויע אויגן אין זייער טונקעלער ראַם.

— אַך, ישראל!.. ווי דו ליידסט!

און זי האָט פאַרביסן די ליפּן נישט אַ געשריי צו טאָן. ישראל האָט פאַרדריקט ביז ווייטאָג אירע דינע הענט.

פון עסצימער האָבן זיך דערהערט קולות. פּינעס האָט זיך דאָרט מיט עמעצן געקריגט.

— שויך, אַזוי ראָפּטעם! — האָט זיך ישראל געחידושט און איז אַרויס אַ קוק טאָן מיט וועמען דער נייער לאָקאַטאָר קריגט זיך דאָרט.

פּינעס האָט געהאַלטן ביסטריצקין פאַרן ביינערנעם קנאָפּ פון זיין ווייסן רעקל און אַריינגעשריִען אים אין ברייטן, צעשמייכלטן מויל אַריין:

— דו אַכזר, דו! דו רוצח איינער! מיר וועסטו איינרעדן, אַז אין נאָמען פון מענטשן־ליבע מעג מען אָפּטאָן כל־דבר אָסור? מיר?

— אָבער לאָז אָפּ דעם קנעפּל, לאָז אָפּ!

— גיי אין דר׳ערד אַריין מיט דיינע קנעפּלעך! ווער דאַרף זיי, ווער? אָבער אין נאָמען פון מענטשן־ליבע זאָלסטו מיר נישט רעדן, דו הערסט? וואָרעם אין נאָמען פון מענטשן־ליבע האָב איך דיך געדאַרפט...

פּינעס האָט באַמערקט ישראלן און איז אָפּגעטראָטן פון ביסטריצקין.

— וואָס טוט זיך דאָ ביי אייך? — האָט זיך ישראל געחידושט, — איר קענט זיך דען?

ביסטריצקי האָט זיך ברייט צעלאַכט:

— חבר פינעס איז געקומען פאַרענדיקן אַ דיסקוסיע פון פאַר דריי יאָר.

— שוין פיר יאָר — האָט פינעס מיט כעס אויסגעבעסערט.

— פון וואַנען קענט איר זיך?

— פון ביאַליסטאָק...

פינעס האָט געוואָלט נאָך עפּעס זאָגן. ער האָט זיך אָבער איינגעהאַלטן. אַן אויסדרוק האָט ער געהאַט אַ האַפענונגסלאָזן, ער האָט אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער ווי די זון, וואָס איז דאָרט פאַרגאַנגען, וואָלט פאַרגאַנגען אויף אייביק. פינעס האָט, ווייזט אויס, זיך ערשט געכאַפּט, ווי גרויס זיין שלימזל איז.

באַדאַרף ער אַריינקומען אין אַ פרעמדע שטוב און אַנטרעטן אַ יידן אויפן ליבסטן הינעראויג.

באַדאַרף ער דאָ טרעפן אַ מענטשן, וואָס מאַכט אַ תל פון זיין גאַנצן אויסגעווייטיקטן גלייכגעוויכט און ער איז גרייט שיער זיך נישט צו פּאַטשן מיט יענעם.

און ביסטריצקי האָט זיך גאַנץ קאַלטבלוטיק אַרויסגענומען דאָס זעקעלע טאַבאַק פון קעשענע, פאַרשטעקט די אַנגעשטאָפּטע פייקע אין די ציין, אַ לאַך געטאָן און דערקלערט ישראלן, וואָס איז נאָך אַלץ געשטאַנען פאַרחידושט:

— פאַרשטייסטו מיך, חבר פינעס האַלט נישט פון אינדיווידועלן טעראָר.

ער האָט פאַרשטעקט די הענט אין די קעשענעס און גענומען אַרומשפּאַנען אין זיינע ווייכע שטעקשיך, מעשה באַלעבאָס.

איז אַריינגעקומען דער אַלטער מאיר־דוד, אַ פאַרשוויצטער, אַ פאַרסאָפּעטער, ווי ער וואָלט היינט מי יודע וועלכע גרויסע געשעפטן דורכגעפירט. קודם־כל האָט ער אָוועקגעשטעלט זיין שטעקן אין ווינקל.

— פייגע־פעסיע, איך בין הונגעריק! פייגע־פעסיע, האָב רחמנות, פייגע־פע...

ער האָט פאַרזשמורעט די אויגן און זיך צוגעקוקט צום פענצטער, ווו פינעס איז געשטאַנען. און מיט אַ מאָל האָט ער זיך אויסגעגלייכט און געבליבן שטיין אין דער קלאַסישער פּאָזע פון לוטס ווייב, בעת זי איז געוואָרן איינגעזאַלצן. פינעס, ווידער, אַז ער האָט דערזען דודן, האָט ער קיין רגע נישט געקלערט און אַנגעהויבן זיך צו רוקן פּאַזע וואַנט, נענטער צו דער טיר צו.

האָט ביי מאיר־דודן אָנגעהויבן עפּעס צו ברומען און צו קאָכן אין זיין גרויסער גופיקייט, און ער האָט פּלוצלונג אויסגעשאָסן:

— שטיי, דו טרייפענער פּיסק, דו! צלם־קאָפּ, דו! צו מיר אין שטוב אַריין געקומען מיך דערהרגענען? געוואַלד, יידן!

און ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אין ווינקל נאָך זיין שטעקן. פּינעס האָט זיך פאַרבאַריקאַדירט מיט אַן אומגעשליידערטן בעטל. פייגע־פעסיע איז אַריינגעלאָפן מיט אַ קוויטש. ישראל האָט געכאַפּט מאיר־דודן ביי דער אויפגעהויבענער האַנט. ווי משה רבנו האָט דער אַלטער מעקלער אויסגעזען אין זיין פלאַמענדיקן גרימצאָרן, ווי משה רבנו, וואָס גרייט זיך צעברעכן די לוחות.

ס'איז געווען קלאָר: מאיר־דודן מיט זיינע שותפים איז דאָס דער ליטוואַק אַריינגעפאַלן אין עסק מיט זיין וואַגאָן גרויפּן.

— איך וועל דיך! — האָט דער אַלטער זיך געצאַפּלט — איך וועל דיך!..

— שווער! איר זאָלט אַוועקליייגן דעם שטעקן, זאָג איך אייך!

ישראל האָט מיט אַ פלוצלונגער קראַפט אַ טרייסל געטאָן דעם אַלטן מאיר דודן, און יענער איז געבליבן זיצן מיט אַן אָפן מויל.

— האַ? וואָס?

— ווי אַ ייד האָט עס קיין בושה נישט! באַפאַלן אַ מענטשן אין מיטן גאַס! וואָס האָט ער אייך געטאָן, וואָס?

— ער האָט מיך געקוילעט! ער האָט דאָך מיך שיער נישט אַוועקגעקוילעט! — האָט מאיר־דוד זיך צעשריגן.

— טאָ רעדט מען זיך אויס, גייט מען צו מענטשן.

און מענטשן, קיין עין־הרע, האָט שוין דאָ אין שטוב אויך נישט געפעלט. שניאור איז געווען. ביסטריצקי איז געווען. דער פלאַטשיקער זייגער־מאַכער איז אָנגעקומען. די געפאַר פון אַ געשלעג איז שוין אַריבער. און וווּנדערלעך זענען גאָטס וועגן, באמת! אַז מען האָט גערעדט און מען האָט געטענהט, יעדער פון זיין צד, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז פּינעס, לא די, וואָס ער האָט געכאַפּט קלעפּ פון מאיר־דודס שותפים, איז ער נאָך פאַרבליבן מיט זיין וואַגאָן גרויפּן אָן אַן אָפּנעמער.

— טאָ ווו איז ער, דער וואַגאָן אייערער?

— אָט־אָ האָב איך דאָך די פראַכטן, ייד!

— הערסט, ליטוואַק! טאָ רעד זשע אַזוי!

ווייזט זיך אַרויס, אַז מאיר־דוד זוכט איצט אַרום סחורה, ווי מיט ליכט. ס'איז געוואָרן אַן אויסכאַפּעניש אויף גרויפּן. ער האָט אפשר זיבעצן בעלנים. און דאָ זיצט אַ ליטוואַק מיט אַ וואַגאָן סחורה און וויל וואַרפן דעם מקח.

— דאַרף מען זיי נישט ברענען און בראָטן, די ליטוואַקעס?

הכלל, וואָס איז דאָ צו רעדן, מען האָט געשלאָסן שותפות און מען וועט, בעזרת ה׳, פאַרדינען אַ שיינע פאָר רובל. פייגע־פעסיע האָט אַוועקגעשטעלט דאָס ביסל בראָנפן אויפן טיש.

— נו, בין איך נישט גערעכט געווען? — שמייכלט מאיר־דוד — אַ ליטוואַק דאַרף מען אָנלערנען, ווערט ער אַ מענטש.

און פּינעס האָט אַריינגעקוקט אין מילכיקן טעלער לאָקשן מיט אַ פּאָר גוטע, קעלבערנע אויגן.

12

יאָ אינטעליגענטיש, נישט אינטעליגענטיש

היינט איז ישראל נישט געגאַנגען צו דער אַרבעט, כאָטש ס׳איז געווען אין ברען פון סעזאָן און די פאַבריק האָט געאַרבעט איבער־שעהען. ער האָט געלאַכט פון דעם חבר־באַלעבאָס, וואָס איז נעכטן אין מיטן אַרומטאַנצן געבליבן שטיין ווי אַ בלעכן מענטשעלע, ווען ער האָט אים געמאָלדן, אַז מאָרגן פאַר מיטאָג קומט ער נישט.

— וו׳הייסט, ווי הייסט? איר קוילעט דאָך מיך אַוועק, ישראל!

— אַ האָפענונג, אַז איר וועט בלייבן לעבן.

— אָבער וואָס איז געשען? דאָס ווייב גייט געלעגן ווערן?

— ניין.

— משוגענער!

— משוגע זאָלט איר אַליין ווערן, חבר־באַלעבאָס.

נאָך דעם געמיטלעכן שמועס האָט ישראל אים געמאָלדן, אַז ער האָט אַ פאַרטייישן ענין צו דערליידיקן. האָט דער חבר־באַלעבאָס געמאַכט אַן אויסגעצויגן פנים מיט אַן ערנסטער מינע.

— אויב אַזוי, איז עפּעס אַנדערש. הערט! וואָס זשע האָט איר גלייך נישט געזאָגט? אין דער פאַרטיי איז, הייסט עס, אויך סעזאָן.

קיין סעזאָן איז אַפילו אין ישראלס פאַרטיי נישט געווען. אָבער אַ פרישער נומער פון פאַרטיייִשן העפט האָט איצט אַרויסגעשטעקט ביי אים פון קעשענע. בעת ער האָט האָפערדיק געשפּאַנט איבער דער זוניקער גאַס.

אַחוץ אַ פּאָר גראָבע דרוקפעלערן איז דאָס העפט אַרויס גלענצנד און מיט אַ שפּאָר ביסל מאַטעריאַל. און אויף אַ בוידעם־שטיבל אויף נאָוואָליפּיע האָט מען איצט געפּאַקט פּעקלעך און געמאַכט די עקספּעדיציע. אַ שווער לייעניש האָט ישראל דאָס מאָל געהאַט, ביז ער האָט אַרויסגעבראַכט דאָס העפט אויף דער ליכטיקער שיין. אָבער איצט איז שוין די אַרבעט אָפּגעטון, און ישראל שפּאַנט ווי אַ שטיקל בעל־שימחה.

עס קומט אים אַנטקעגן לעאָן ברוינער אין זיין ברייטן קאַפּעליוש. דעם שטעקן האַלט דער געערטער שריפטשטעלער מיטן הענטל אַראָפּ, פאַרשטעקט אין קעשענע. און אַזוי שפּאַנט ער לאַנגזאַם, ווי אַ זעלנער פון דעם פּאָלק מרה־שחורהניקעס.

— וואָס מאַכט איר, לעאָן?

— דאַנק. וואָס הערט זיך, חבר? זייט איר שוין מיט מזל אַ טאַטע געוואָרן?

— ניין, ס׳איז נאָך נישט צייט.

— דאָס, זעט איר, קען שוין קיין טאַטע נישט וויסן.

אָבער לעאָן פאַרכאַפּט זיך גלייך מיט אַ שולדיקן שמייכל.

— כ׳האָב, דוכט זיך, געזאָגט אַ נאַרישקייט?

— ווי איר פאַרשטייט.

— און וואָס שטעקט אַרויס ביי אייך אין קעשענע? אַהאַ! ליטעראַטור. רעוואָ־לוציע און פּאַלעסטינע? רעוואָלוציע מיט פּאַלעסטינע. ווי בינדט זיך דאָס?

— זעט איר דאָך!

לעאָן האָט אַ שמייכל געטאָן.

אַנטשולדיקט, חבר, עמעצער פון אונדז האָט ווידער געזאָגט אַ נאַרישקייט.

ישראל איז רויט געוואָרן. ער האָט נישט געוווסט וואָס צו ענטפערן. געפילט האָט ער, אַז דער דאָזיקער פאַרביטערטער אינטעליגענט גייט אים קאַליע מאַכן די זוניקע שטימונג.

לעאָן האָט אים אַרויפגעלייגט זיין שווערע האַנט אויפן אַקסל.

— הערט, ישראל! איר זענט פּאָרט אַ ווילער בחור, דער איינציקער אפשר, וועלכער מיינט ערנסט מיט זיין אַרבעט. אָבער... אָבער צו וואָס, מיין פריינד, שיקט איר צו מיר אַלע אידיאָטן?

— וועמען?

— נו, פּינעסן, צום ביישפּיל.

ישראל האָט זיך געפילט באַליידיקט פאַר פּינעסן. ער האָט אָבער קיין מוט נישט געהאַט פאַר אים זיך איינצושטעלן.

— מיר דוכט, ער איז גאָר קיין נאַר נישט, פּינעס.

— אַן אידיאָט! האָט איר געהערט אויף אייער לעבן, אַ ייד זאָל אין צוואַנ־ציקסטן יאָרהונדערט זיך אַרומטראָגן מיט אַ פּראָיעקט פון אַ יידישער מאָסאָנעריע?

— צוליב דעם האָט ער אייך געדאַרפט?

— אַוודאי! ער דאַרף, זאָגט ער, אַ שריפטשטעלער, וואָס זאָל פּאָפּולאַריזירן זיין גלענצנדיקע אידעע.

— וואָס פאַר אַן אידעע?

— דערצייל איך דאָך אייך. ער האָט איינגעפונען, אייער לאַנד־חכם, אַז אַלץ

איז בלאָטע. ער איז אויסגעווען, זאָגט ער, אין אַלע פּאַרטייען און אויסגעדינט אַלע עבודה־זרות און געקומען צום אויספּיר, אַז העכער ווי יידישקייט איז נישטאָ גאָר קיין אידעע אויף דער וועלט.

— צוליב דעם האָט ער דאָך געדאַרפט דעם שריפטשטעלער ש.!

— און איר האָט אים גאָר צו מיר געשיקט. אַ שיינעם דאַנק אייך. אָבער אפשר אינטערעסירט אייך זיין אידעע?

— ס'איז טאַקע אינטערעסאַנט.

— טאָ הערט מיט קאָפּ: היות יידישקייט איז די העכסטע אידעע, איז יעדער ייד אַ שטיק אידעען־טרעגער, אַפילו דאָס ערגסטע שלימזלדיקע יידל, אַפילו אַזאַ פושע ישראל און צווייפלער, ווי איר זענט דאָס אין דער אייגענער פּערזאָן, הער לעאָן ברוינער...

— אַזוי האָט ער געזאָגט?

— זיינע ווערטער. אָבער הערט ווייטער: אַזוי ווי יעדער ייד איז אַ שטיק אידעע (ער האָט זיך אויסגעדריקט: אַ שטיק קדושה) און מען קאָן נישט וויסן, וואָס פון אַ ייד קאָן אַרויסוואַקסן פאַר דער וועלט (איינעם האָט שוין די וועלט פאַר אַ גאָט געמאַכט), דעריבער איז מצווה עלינו צו דערהאַלטן דעם קיום פון יידישן מין, וואָס גייט נעבעך אונטער צוליב פינצטערע גזירות און צוליב דער שלעכטער עקאָנאָמישער סטרוקטור. זיין פּלאַן איז איינפאַך: שאַפן אַ וועלט־אָרגאַניזאַציע פון די אַלע, וועלכע האַלטן, אַז יידישקייט איז אַזאַ מין עטישער וועלט־עלעקסיר, וואָרעם טאָמער, חלילה, וועפט ער זיך אויס, דער עלעקסיר... הכלל, וועגן וואָס איז דאָ צו רעדן? אַ הונדערט־פּראָצענטיקער אידיאָטיזם. כ'האָב זיך קוים איינגעהאַלטן נישט אַראָפּצוואַרפן אים פון אַלע טרעפּ. אָט דאָ וווין איך. קומט אַרויף צו מיר.

ישראל איז נישט איין מאָל געווען ביי לעאָנען אין וווינונג. ער האָט איצט פאַרחידושט געקוקט אויף דער פרעמדער טיר. ווי קומט ער דאָ צו וווינען? ער האָט זיך דערמאָנט, אַז לעאָן וווינט שוין נישט צוזאַמען מיט באַסיען און עס האָט אים פאַראינטערעסירט צו זען, ווי אַזוי אַזאַ איינער אָרדנט זיך איין אין זיין איינזאַמקייט. איז ער אַרויף. אַ קאַוואַלערישער צימער פיין און ציכטיק צוגעקליבן. ישראלן איז אָבער פּלוצלונג געוואָרן ענג. ער האָט נישט געוואָלט זיך אַוועקזעצן. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט מיט דעם העלפן לעאָנען צו באַפעסטיקן זיין פאַלשן שריט.

— לעאָן, איך בעט אייך, איז דאָס אַלץ אמת?..

— וואָס אמת? וואָס איך האָב דערציילט פון פינעסן?

— ניין, וואָס איר האָט זיך אַרויסגעצויגן פון דער היים.

— דאָ איז מיין היים. ווו מיינע ביכער זענען — דאָרט איז מיין היים. איך האָב מער גאָרנישט, ישראל.

ער האָט אַ ווײַלע אַרומגעשפּאַנט מיט פאַרלייגטע הענט און זיך צעלאַכט:

— איך קלײַב מיך, ישראל, אָנשרייבן אַ ראָמאַן. טו איך נאָך קנוט האַמסונען. קודם: אַנטלאָפן פון דער היים. ס׳איז אַ סגולה, זאָגט מען, צום שרייבן.

ישראל האָט זיך צו אים צוגעקוקט. זיין פּנים איז געווען פאַרחושכט, ווי אָפּ־געברענט, פאַרשפּיצט און אויסגעצויגן ביי דער קין. פון פריערדיקן לעאָנען איז נאָר דער הויכער ווינקל־שטערן פאַרבליבן. לעאָן האָט ווייטער געשפּאַנט איבערן צימער. האָט ישראל אויך פאַרלייגט די הענט אויף הינטן און געשטעלט זיך אים אין וועג.

— הערט זיך איין, לעאָן, איר האָט אָפּגעטאָן אַ נאַרישקייט!

— אַזוי זאָגט איר? נו, רעדט, אדרבה, לאָמיר הערן.

— כ׳האָב שוין געזאָגט.

— און ווי וואָלט איר געטאָן, למשל, ווען איר דערוויסט זיך... ווען איר דער־וויסט זיך...

לעאָנען איז אַזש רויט געוואָרן דער שטערן פאַר אויפרעגונג. ער האָט זיך געשעמט אַרויסצוברענגען די נייטיקע ווערטער.

— נו, צום טייוול! ווען איר דערוויסט זיך...

— אַז מיין פרוי איז קעגן מיר נישט אין אָרדענונג... — האָט אים אַרויסגע־האָלפן ישראל.

— נו, לאָמיר זאָגן, אַזוי...

און אַז איך וועל אייך זאָגן, וועט איר מיר דען גלייבן? איר, אינטעליגענטן, האָט נישט די טבע צו גלייבן אַפילו איינער דעם צווייטן — וועט איר מיר גלייבן, מיר, דעם פּשוטן חי־וקיים?

— איך וועל אייך גלייבן.

— וועל איך אייך זאָגן, לעאָן. איך וואָלט מיט מיין ווייב זיך איבערגעבעטן, אויב זי וואָלט עס נאָר געוואָלט.

האָבן ביי לעאָנען נערוועז געציטערט די פּענסנע, צוזאַמען מיט דער הויט אויף די באַקנביינער.

— כ׳וועל דאָס פאַרנאָטירן... פאַר מיין ראָמאַן... אַזוי דענקט אַן אַרבעטער. אָבער צי זאָל איך אייך גלייבן, חבר?

ישראל האָט זיך טיף באַליידיקט.

— פאַרנאָטירט עס, לעאָן, פאַר אייער ראָמאַן... כ׳מיין, אייערע ווערטער פאַרנאָטירט! אַזוי רעדט אַן אינטעליגענט.

— כ׳האָב נישט געמיינט אייך צו באַליידיקן, ישראל, אסור! אָבער איך וויל, איר זאָלט מיך פאַרשטיין: כ׳מיין: טאָמער איז דער געדאַנק נישט אייערער, אַרויסגעלייענט ערגעץ. ערנסטע אַרבעטער זענען זייער געניגט אַנצונעמען פרעמדע תורות... בפרט אין געפילזאַכן...

— אַהאַ... איך פאַרשטיי שוין... פילן קאָנען נאָר אינטעליגענטן... וואָס קאָנען דען פילן מיר, גייענדיקע מאַשינען? מיר קאָנען נאָר איינחזרן אַ קאַפּיטל פּאָליטישע עקאָנאָמיע, נישט אַזוי, לעאָן?

לעאָן האָט זיך געוווּנדערט אויף ישראלס דרייסטע און גלייכע רייד. ער האָט ביז אַהער געהאַלטן דעם דאָזיקן בלאָנדן שטריקער־אַרבעטער פאַר אַ כבד־פּה. ערשט איצט האָט ער אָנגעהויבן צו רעדן מיט אים, ווי מיט אַ גלייכן. און זיין ערנסטע כוונה איז דאָך געווען אויסצוהערן די מיינונג פון אַ מענטשן מיט אַ פּשוטן שכל. ווייל אַליין האָט ער זיך שוין צו פיל פאַרפּלאָנטערט אין זיינע געפילעכצן.

— הייסט עס, ישראל, איר האַלט יאָ פון אַ משפּחה־לעבן. גוט. טאָ זאָגט זשע מיר ווי אַזוי בויט מען זי, די משפּחה, אויב איר זענט נישט זיכער, אַז אייער ווייב איז אייך טריי, אַז אייער קינד איז טאַקע אייערס?..

אין דער ערשטער רגע האָט זיך ישראל אַפילו נישט אָריענטירט אין דעם זין פון לעאָנס רייד, צי מעסט עס לעאָן אָן אויף אים זיינע אייגענעליידן? צי רעדט ער טאַקע וועגן ישראלס שווערע איבערלעבענישן? ער האָט געמוזט אָנטאָן זיך אַ כוח, גובר צו זיין זיין האַרץ־דריקעניש.

— לעאָן, מיר האָבן נאָך אַלץ אַ היפּש ביסל בורזשואַזע פאָראורטיילן.

— אָך, לאָזט מיך געמאַך! פאַפּירענע ווערטער!

— איר זענט גערעכט, לעאָן, ווערטער זענען גאָרנישט ווערט. וויכטיק זענען מעשים. און איר האָט געהאַנדלט ווי אַ ווילדער עגאָיִסט, זאָלט איר מיר מוחל זיין. איר זענט אַליין אומגליקלעך און באַסיען אומגליקלעך געמאַכט!

אַהיים איז ישראל געגאַנגען מיט אַ שווער געמיט. עס האָט אים פאַרדראָסן, פאַר וואָס ער האָט לעאָנען אַריינגעזאָגט די לעצטע האַרבע ווערטער. בפרט, אַז אין גאַנצן גערעכט האָט ער זיך אויך נישט געפילט. עפּעס האָט ער זיך דאָרט אין דעם עלעגאַנטן, קאַוואַלערישן צימער אָנגעשטעקט מיט אינטעליגענטישן סם. איצט האָט ישראל געבענקט נאָך דער פאַבריק, נאָך דער טאָג־טעגלעכער מעכאַנישער אַרבעט. אַ האַלבן טאָג נישט געאַרבעט — האָט ער זיך געטראַכט — און געוואָרן אינטעליגענטיש געשטימט. ווען ער זאָל זיך נישט שעמען — וואָלט ער איצט אַוועק אין פאַבריק, נישט וואַרטנדיק ביז נאָך מיטאָג. אָבער דאָס האָט ער נישט פאַרגונען דעם חבר־באַלעבאָס.

אויף אַ גאַס פון דער אַלטשטאָט, נאָענט פון דער היים, האָט ער באַגעגנט דינהן. ווי אַלע ווייבער פון מקום, וואָס פילן זיך דאָ ווי אין איין גרויסער דירה אָן אַ דאַך, איז דינה געגאַנגען מיט אַן אָפגעדעקטן קאָפּ, מיט דער מאַמעס פאַטשיילע פאַרשטעלט דעם שוואַנגערן בויך.

ס׳איז איר געווען שווער צו גיין, זי האָט געהאַט אַ מידן, אָבער אַ מונטערן אויסדרוק. דינה האָט זיך מיט ישׂראלן דערפרייט און געענטפערט אויף זיין פאַרחידושטן, פרעגנדיקן בליק.

— געווען אין מאַרק, ישׂראלינקע. דו זעסט מיין מיטהעלפער ?

פון צווישן עולם האָט אַרויסגעטויכט פינעס מיט אַ פולן קויש זילבערנע פישעלעך. ער האָט גוטמוטיק געשמייכלט און געגלעט גאָטס וועלט מיט זיינע קעלבערנע אויגן. אַ שנירל האָט זיך אים אָפּגעבונדן אויף איינעם פון זיינע העלפאַנד־שיך און ס׳איז אים געווען נישט באַקוועם צו גיין. דעם קויש האָט ער אָבער ישׂראלן נישט אָפּגעגעבן.

— לאָזט, לאָזט, חבר! ס׳איז אַ מצווה.

— אָבער וואָס איז דיר איינגעפאַלן, דינהלע? זע נאָר די באַלעבאָסטע! און איך האָב געמיינט, אַז דו שלאָפסט נאָך.

האָט דינה אָנגעבלאָזן די ליפּעלעך.

— דיך קען מען נישט צופרידנשטעלן, ישׂראל. ליג איך, — שרייסטו, איך בין אַ ליידיקגייערין. אַרבעט איך — הייסטו מיר ליגן.

און זי האָט זיך צעלאַכט:

— ווי זאָל איך ליגן, אַז איך האָב שוין פאַרבעט דאָס בעט?

13

אין תהום

פרייטיק צו נאַכט ווערט אין דער קאָמונע פאַר פרי שטיל. נאָך דער וועטשערע דערפילט מען ערשט די מידקייט פון אַ גאַנצער וואָך האַרעוואַניע און אַרומלויפעניש. אין איין טייל פון גרויסן עסצימער ציט זיך נאָך אַ פוילע דיסקוסיע, דורכגעפלאָכטן מיט הויכע גענעצן. אין צווייטן טייל שפּרייטן זיך שוין אויס די לייוונטענע בעטלעך, שטולן קומען זיך צוזאַמען אין אַ מזומן צו שאַפן אַ געלעגער. דער גרויסער עסצימער פון פייגע־פעסיעס קאָמונע ווערט ביסלעכווייז פאַרוואַנדלט אין אַ הקדש. עס גייט אַ סדרה קרעכצן. אַט הערט זיך שוין אַ כראָפּען און אַ פייפן מיט דער נאָז. געלאָזט אין גאַנג דעם סקריפּענדיקן מאַטאָר פון חלומות.

פרייטיק צו נאַכט איז מאיר־דוד זיך נוהג צו פירן אַ געראַנגל מיטן שלאָף פאַר זיין נשמה־יתירה. אַ גאַנצע וואָך אַ מעקלער, פאַרווילט זיך אים, צוזאַמען מיטן שבת־קודש, צו לאָזן אָפּעטעמען דעם אַלטן בעל־מגיה און אַריינקוקן אין אַ ספר. עס העלפן אָבער נישט די קיילעכדיקע ברילן אויף דער צעפּאַרעטער נאָז. דער מעקלער וויל שלאָפן.

מוסרט אים דער בעל־מגיה:

— פריש דיך אָפּ! כאַפּ אַ יידיש וואָרט! וועסט דאָך פאַרשימלט ווערן!

ענטפערט דער מעקלער מיט אַ גרעבץ.

אַזוי ראַנגלען זיי זיך, דער מעקלער מיטן בעל־מגיה, פאַר דער נשמה־יתירה. און מאיר־דוד ווערט שוין גאָר אַ דריטער צד. אַ זייטיקער עדות, ער פּיקט מיט דער נאָז אין די גרויסע ברילן, גיט ביידן גערעכט.

אין אַ ווינקל פון גרויסן צימער, הינטער אַ פאַראַוואַניק ברענט אַ ליכט און עס וויקלט זיך אַ שטילע דיסקוסיע, וועלכע וויל זיך גאַרנישט אויסשעפּן. ישראל מיט פינעסן אַמפּערן זיך וועגן דעם ווערט פון יידישקייט. דינה רופט פון צוריטן צימער מיט אַ רחמנותדיק קול:

— ישראלינקע, גיי שוין אַ מאָל שלאָפן.

— באַלד, באַלד, דינהלע, נאָך איין מינוט.

אין די ווייטערע צימערן איז שוין פינצטער און שטיל.

ביסטריצקי הערט ווי עס עפּנט זיך די טיר פון זיין צימער. אין אַ ווײַלע אַרום שוועבט איבער זיין פּנים אַ צאַרטע, כמעט קינדישע האַנט.

— טאַדעק, דו שלאָפסט?

ער ענטפערט נישט. ער רוקט זיך נאָר פויל אָפּ צו דער וואַנט. דאָרעטשקע גייט צו אים אין בעט אַריין, טוליעט זיך צו.

— טאַדעק, פאַר וואָס צערטלסטו מיך נישט? צערטל מיך!

לעבן אים ליגט אַ מיידעלע — לויטן וווּקס, — אָבער אַ רייפע פרוי, לויט איר באַנעמונג. ביסטריצקי מיט דאָרעטשקען שטייען אין אינטימע באַציִונגען שוין דאָס דריטע יאָר. זי איז געווען אַ שילערין פון דריטן קלאַס, בעת זי האָט חתונה געהאַט מיט ביסטריצקין אָן חופּה און קידושין.

ווען ביסטריצקי איז אָנגעקומען אין פייגע־פּעסיעס קאָמונע, האָט אים גלייך אַ זעץ געטאָן איבער די נערוון דאָס מיידעלע מיטן הויכן שטערן און מיטן לויטערן, רייפן געלעכטער.

זי איז פאַרבייגעלאָפן מיט איר טעקע ביכלעך אין דער שול אַריין און אים צוגעוואָרפן אַ חוצפּהדיקן בליק, פול מיט חוזק.

— אַ קליינע דאַמע.

פון דער שול איז די קליינע דאַמע צוריקגעקומען מיט פינגער איינגעשמירט אין טינט און געלאָזט זיך פון דער מאַמען לאַנג בעטן די הענט אָפּצוּוואַשן.

— סיי ווי, מאָרגן וועל איך ווידער איינשמירן!

און זי האָט געלאַכט און דערציילט אַ מעשה, ווי אַזוי זיי האָבן היינט אויסגע־נוצט דעם לערערס הוט פאַר אַ בריוועקעסטל צו די שילער פון פויזנערס גימנאַזיע. זיי האָבן אַרייננעשטופּט די בריוועלעך צווישן דער ברייטער סטענגע פון דעם לערערס הוט. דער לערער האָט שפּעטער אָנגעטאָן די פּאָסט אויף זיין פּליך און אַוועקמאַרשירט צו פויזנערן אויף אַ לעקציע פון געשיכטע. דאָרט האָבן שוין די יינגלעך די פּאָסט אַרויסגענומען.

לאַכנדיק האָט זי געווישט די נאַסע הענט און געקוקט אויף ביסטריצקין ווי פאַר זיינעטוועגן וואָלט זי דאָס דערציילט און שפּעטער האָט זי אים גענומען פאַר אַן עדות, אַז זי האָט שוין ריינע הענט.

— איר זעט?

אַזעלכע קליינע און דאָך רייף אויסגעטאָקטע הענטלעך האָט ביסטריצקי געזען צום ערשטן מאָל אויף זיין לעבן. האָט ער זיך פאַרליבט אין דאָרעטשקעס הענט. שפּעטער אַ ביסל האָט ער זיך פאַרליבט אין איר שטים. זי האָט געהאַט אַ

לויטערן סאָפּראַן. אָבער אַז מען זאָל צומאַכן די אויגן, איז גאָר שווער צו זאָגן, אַז דאָס זינגט אַ דרייצן־יאָריק מיידעלע, אַזוי פיל געפיל און טעמפּעראַמענט אין איר געזאַנג.

און ביסטריצקי האָט אָנגעהויבן אויך דרך־ארץ צו האָבן פאַר דער קליינער דאָרעטשקעס וויסן.

אין פאַרגלייך מיט אים איז זי געווען אַ געבילדעטע.

זי האָט פיל געלייענט. און אַלץ וואָס זי האָט געלייענט, האָט זי געדענקט.

און ער אַליין, ביסטריצקי, איז אַראָפּגעקומען פון ביאַליסטאָק אַ רויער מענטש. לויטן פאַך — אַ פריזירער, לויטן פּאָליטישן סטאַזש אַן אַנאַרכיסט און לויטן וויסן — כמעט אַן אַנאַלפאַבעט.

קיין האַלב יאָר איז נישט אַריבער, ווי דער ברייטפּלייציקער פריזירער מיטן חוצפּהדיקן ברייטן מויל איז שוין געווען אין גאַנצן אונטער דעם איינפלוס פון דעם קליינעם מיידעלע מיט די חוצפּהדיקע בלויע אויגן.

זי איז געוואָרן זיין לערערין און ער איז פון אָנהייב נתפּעל געוואָרן פאַר איר וויסן, פענאָמענאַלן געדעכעניש און רייפן שכל. דאָרעטשקע איז געווען פון יענע אַרטיסטישע נאַטורן, וועלכע צעבליען זיך אַלץ רייכער, וואָס מער מען אָנערקענט זייערע פעיקייטן. כדי זיך אויסצופיינען פאַר ביסטריצקין מיט אירע קענטעניש, פלעגט זי גאַנצע נעכט אָפּזיצן איבער גראָבע ביכער און אַחוץ די לעקציעס פון געאָגראַפיע, געאָמעטריע און פראַנצויזיש, האָט זי אָנגעהויבן צו פאַרשיטן איר שילער מיט גאַנצע טראַקטאַטן איבער ליטעראַטור־ און קולטור־געשיכטע. ביסטריצקי האָט אָבער נישט בלויז באַוווּנדערט זיין קליינע לערערין. ער האָט זיך אויך געלערנט.

און דאָרעטשקע האָט פריער מיט פרייד און שפּעטער מיט שרעק באַמערקט, אַז זיינע פעיקייטן שטייגן אפשר אַריבער אירע אייגענע. חוץ דעם האָט דער פריזירער געהאַט אַן אייזערנעם ווילן, נישט געוווּסט פון קיין מידקייט, און ביכער האָט ער אָנגעהויבן שלינגען מיט זיין ברייטן מויל. ביסטריצקי איז אויך געווען פון די נאַטורן, וואָס דאַרפן האָבן אַ שטויס אין לעבן, צו באַווייזן זייערע פעיִקייטן, אָבער אַ שטויס צו אַ פּראַקטישן ציל. און זיין פּראַקטישער ציל איז געווען: מאַטורע און, שפּעטער, בערן. אין איין יאָר האָט ער דאָרעטשקען אַריבערגעיאָגט אין קענטעניש. זיינע רייד זענען פון טאָג צו טאָג געוואָרן וואָגיקער און באַקומען דעם שטעמפּל פון סיסטעמאַטישן וויסן. פאַר אירע אויגן איז ער אויסגעוואַקסן — דער מענטש, וואָס מען הערט זיך שוין צו צו זיינע רייד מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. געוויס איז דאָרעטשקע שטאָלץ געווען מיט איר שילער. געוויס האָט זי געפילט, אַז זי האָט אים געשטעלט אויף די פיס. איר שטאָלץ איז אָבער באַגלייט געווען פון שטענ־

דיקער, וואַקסנדיקער שרעק: זי וועט אים נישט איינהאַלטן לעבן זיך. ער איז זי אַריבערגעוואַקסן...

און זי האָט אים שוין פון לאַנג קרענקלעך ליב געהאַט. זייער לעבן איז געווען אַ טאָפּלט לעבן. אַ טאָג־און נאַכט־לעבן. ביי טאָג איז דאָס געווען אַ שיין לעבן פון פאַרמעסטן זיך אין פעיקייטן און גייסטיקע כוחות. אָבער ביי נאַכט האָבן זיי געפירט אַ לעבן פון צוויי צעווילדעוועטע געשלעכטער, וועלכע ווייסן נישט פון קיין צוים און פון קיין אָפּהאַלט.

ביסטריצקין האָט געררייצט איר פריע רייפקייט. דאַרעטשקען האָט גערייצט אָט דער דערוואַקסענער מאַנספאַרשוין, וואָס שפּילט זיך מיט איר, ווי מיט אַ גרויסער.

אין דער פרי וועט ער זי באַגלייטן אין שול און אונטערטראָגן איר טעקע מיט ביכער. זי וועט זיך געזעגענען מיט אים און לויפן צו די חברטעס, פּלוידערן קינדערישע רייד און אין דער שטיל וועט זי לאַכן, לאַכן פון אירע נאַרישע חברטעס, וועלכע ווייסן גאָרנישט ווער זי איז און ווי זי לעבט.

אָבער צוזאַמען מיט דאַרעטשקעס ביינאַכטיק לעבן איז אויך אויסגעוואַקסן איר עפּילעפּטישע קרענק. נאָך גאָר ביי די ערשטע אינטימע באַגעגענישן האָט זיך די קרענק באַוויזן. זי האָט זיך אויסגעדריקט אין דעם, וואָס דאַרעטשקע פלעגט פּלוצלונג פאַרשטייפט ווערן אין אַ שטיינערנעם שלאָף. אַ מאָל אויף מינוטן, אַ מאָל אויף שעהען גאַנצע. און ס'איז שווער געווען צו זאָגן, צי האָט די קרענק אירע גורם געווען איר פריע געשלעכטלעכע רייפקייט, צי האָט די רייפקייט גורם געווען איר קרענק.

אַ שייכות איז דאָ זיכער געווען. וואָרעם ווען ביסטריצקי איז אויף אַ געוויסע צייט געווען אַוועקגעפאָרן קיין ביאַליסטאָק, צו ברענגען אין אָרדענונג זיינע דאָקומענטן, האָבן ביי דאַרעטשקען די אַטאַקן זיך פאַרשטאַרקט. עס האָט איר שוין פאַרפעלט דאָס ווילדע נאַכטלעבן.

זי האָט זיך אויסגעלערנט דראַסטיש צו מאָנען:

— טאַדעק, צערטל מיך!

האָט די דראַסטישקייט אירע פון אָנהייב ביסטריצקין באַרוישט, אַריינגעוואָרפן אין אַ ווילדע ליידנשאַפט. מיט דער צייט אָבער האָט ער אָנגעהויבן מורא צו האָבן פאַר דער ביינאַכטיקער דאַרעטשקען. אין דעם עראָטישן רוף אירן איז געווען אַ באַפעל און דראָונג. די ביינאַכטיקע דאַרעטשקע איז געוואָרן אַ געהיימענישפול, פרעמד באַשעפעניש פאַר ביסטריצקין. עפּעס ענלעך צו יענע שפּינען־נקבות, וואָס פאַרשלינגען די זכרים ביים געשלעכטלעכן פאַרקער. נישט איר ליידנשאַפט האָט אים אָפּגעשטויסן, נאָר דער מוז נאָכצוגעבן איר דראַסטישן רוף. די

דראָונג פון אַן עפּילעפּטישן אַטאַק, אויב ער וועט פאַרבלייבן קאַלט צו איר. ביסטריצקי וואָלט שוין לאַנג אַנטלאָפן, ווו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט, ווען צו דאָרעטשקען וואָלט אים נישט צוגעבונדן אַ צאַרט אוןליידנשאַפטלעך געפיל. אָבער דאָס געפיל איז שוין געווען אָנגעבראָכן. פאַרסמט סיי פון רחמנות צו דעם קראַנקן מיידל, סיי פון פּראָטעסט, וואָס איר קראַנקייט פאַרקנעכטעט אים. ביי טאָג האָט ער זי ליידנשאַפטלעך ליב געהאַט. ביי נאַכט פלעגט ער זיך דאַרפן אַ כוח אָנטאָן צו פאַרטראָגן איר נאָענטקייט אויפן געלעגער. דערצו איז נאָך צוגעקומען אַ זייטיקע סיבה, וואָס האָט פאַרטיפט דעם תהום צווישן אים מיט דאָרעטשקען. אָבער אין איר טעמפּער ביינאַכטיקער פאַרבלענדעניש האָט דאָרעטשקע נישט געקאָנט פילן ווי ווייט עס האָט זיך אָפּגערוקט פון איר אָט דער מענטש, וואָס האָט איר שטום אָפּגעטראָטן אַן אָרט אויף זיין געלעגער. זי האָט נישט געקאָנט פילן, וואָס אין זיין האַרצן טוט זיך. זי האָט זיך נאָר געחידושט און געמאָנט: טאַדעק!

ניין, זי ווערט אומדערטרעגלעך, העסלעך...

ער האָט זי אַרומגענומען און געגלעט:

— שלאָף, דאָרעטשקע, שלאָף!

— איך וויל נישט שלאָפן! איך בין נישט געקומען שלאָפן!

ער האָט געפּרוווט זאָגן מוסר:

— דאָרעטשקע, נאַריש מיידעלע! וואָס קומסטו זיך בעטן ביי מיר? ס׳איז נישט שיין. אַ פרוי באַדאַרף זיין שטאָלץ.

האָט זי אים איבערגעשלאָגן:

— דאַרפסט מיך נישט לערנען, טאַדעק! איך קאָן נישט זיין שטאָלץ. מיר איז ליב, וואָס איך דערנידעריק זיך פאַר דיר.

— אָבער ס׳איז צייט דו זאָלסט וויסן, דאָרע, אַז אַ מאַן האָט אויך זיינע געפילן, זיינע שטימונגען.

האָט זי זיך איינגעביסן מיט די ציין אין זיין אַקסל און אומבאַהאָלפן געוויינט:

— טאַדעק, דו ביסט אַנדערש געווען!

ביסטריצקי האָט זיך געראַנגלט צווישן רחמנות און פּראָטעסט. און דער פּראָטעסט האָט גובר געווען. ווי לאַנג איז דער שיעור צו זיין פאַרקנעכטעט ביי אַ קליין, קראַנק מיידל!

— נו, גוט, דאָרע, שטעל דיר פאָר, אַז איך בין טאַקע אַנדערש געוואָרן. אפשר... האָב איך עפּעס אַנדערע געפילן? אפשר... געפעלט מיר אַן אַנדערע פרוי?... עס קאָן זיך דען נישט טרעפן? שטעל דיר פאָר, אַז דו פאַרליבסט זיך...

ער האָט גערעדט לאַנג און מיט אַ מעסיקער שאַרפקייט, אויסגערעכנט אויף דעם, אַז דאָרעטשקע זאָל זיך באַליידיקן, ווערן אָפּגעקילט צו אים, אָבער דאָך,

נישט שטאַרק ליידן. ווייל אַפילו איצט, דורך זיין ווידערגעפיל צו איר, האָט ער זי דאָך ליב געהאַט. ס'איז אים געווען אויף איר אַ רחמנות. און דאַרעטשקע האָט אויפמערקזאַם זיך צוגעהערט צו זיינע שניידנדיקע רייד און אים נישט איבערגעשלאָגן. ער האָט געענדיקט רעדן און זי האָט אַלץ עקשנותדיק געשוויגן. ווייזט אויס, צו טיף איז געווען די באַליידיקונג. צו פיל שאַרפע רייד האָט ער אין איר האַרץ אַריינגעשטאָכן. פאַר וואָס זשע וויינט זי נישט? פאַר וואָס אַנטלויפט זי נישט? ביסטריצקין האָט זיך געדאַכט, אַז דאַרעטשקע ראַנגלט זיך צווישן יאָ און ניין, אַרויסצושפּרינגען פון בעט. ער האָט זי אַ גלעט געטאָן און דערוואַרט, אַז איר האַנט וועט אים אָפּשטויסן. אָבער איר האַנט איז געווען שטייף צו דער ברוסט צוגעדריקט, ווי אַן אייזערנער פּרענט. פאַר דער צייט וואָס ער האָט גערעדט איז דאַרעטשקע אַריינגעפאַלן אין איר שטיינערנעם, עפּילעפּטישן שלאָף. איצט ליגט זי נעבן אים איינגעקאַרטשעט, אומבאַוועגלעך, ווי אַ טויטע. מען הערט אַפילו איר אָטעם נישט. קיין מיטל זי צו וועקן איז נישטאָ. דאָס דאַרף מען וואַרטן, ביז זי וועט זיך אַליין אויפכאַפּן. ווי לאַנג?

ביסטריצקי ליגט לעבן דעם קליינעם פאַרשטאַרטן קערפּערל און ציילט די מינוטן. און וואָס לענגער עס געדויערט איר אַטאַק, אַלץ ענגער ווערט אים אַרום האַלדז. עס פאַרפעלט אים אָטעם, ווי מען וואָלט אים צוזאַמען מיט דאַרעטשקען באַגראָבן לעבעדיקערהייט. דאָס האָט ער מיט זיינע רייד זי אַריינגעטריבן אין דעם שטיינערנעם שלאָף. דאָס קליינע מיידלשע קערפּערל, וואָס ער האָט אַזוי אָפט און אַזוי הייס געצערטלט, האָט ער מיט עטלעכע בייזע ווערטער פאַרוואַנדלט אין אַ שטיין.

און עס בריט אים אָפּ אַ הייס חרטה־געפיל. דאָס איז שוין נישט קיין רחמנות. דאָס איז אַ שטראָם ליידנשאַפט צו דער אַנטלאָפענער דאַרעטשקע, וואָס האָט דאָ, נעבן אים, איר פאַרשטיינערטן גוף איבערגעלאָזט. ער מוז זי אויפוועקן! ער מוז זי צוריק צום לעבן ברענגען, — מיט זיינע ביסן, מיט זיינע קושן, מיט זיינע צערט־לעכקייטן. ער באַפאַלט איר קערפּער מיט אַ ווילדער ליידנשאַפט, ער קושט זי, ער בייסט זי. ער פּרוווט צעגעמען אירע הענט און פיס.

אָבער די קליינע הענט באַשיצן די ברוסט ווי אייזערנע פּרענטן. און די קליינע פיס זענען ווי מיט אייזערנע רייפן צוזאַמענגעשמידט. די קליינע פרוי, וואָס האָט זיך דערנידעריקט פאַר אים, שטעלט אים אַ ווידערשטאַנד אין איר עפּילעפּטישן שלאָף.

די באַוואַסערונג פון מעסאָפּאָטאַמיע

אין דער זעלביקער צייט האָט אין עסצימער הינטערן פּאַראַוואַניק זיך געוועבט אַ שטילע, אָבער ליידנשאַפטלעכע דיסקוסיע צווישן ישראלן מיט פינעסן וועגן דער באַדייטונג פון יידישקייט פאַרן קיום פון דער וועלט. פינעס האָט געהאַלטן פון יידישקייט אַן עולם ומלואו און געזען אין דעם דאָס אייבערשטע פון שטייסל. פאַר ישראלן איז אָבער וויכטיק געווען אָפּצוטיילן דעם לעבעדיקן ייד פון דער אַבסטראַקטער יידישקייט. ער האָט נישט געקאָנט אַריבערשפּרינגען אין ראיות פון רמב״ם צו דאַרווינען, אַזוי ווי פינעס האָט עס געטאָן, און ס׳איז אים נישט נייטיק געווען.

— אַלץ, וואָס איר רעדט, מיין פריינד, איז פשוטער שאָוויניזם און ווייטער גאָרנישט. יידן האָבן ביז אַהער געלעבט און ווילן אויך ווייטער לעבן. דאָ איז דאָס גאַנצע פּראָבלעם. וועלן זיין יידן אויף דער וועלט — וועט איר האָבן יידישקייט, אויב עס גייט אייך אין דעם. ס׳איז אַ פראַגע, ווי אַזוי דאָס יידישקייט וועט אויסזען. פון מיינעטוועגן מעג זי זיין אַ פּראָלעטאַרישע.

— אַט־אַט־אַט־אַט! האָט זיך פינעס דערפרייט, ווי ישראל וואָלט אים אַרויסגעהאָלפן אין אַ גרויסער דערפינדונג. — ענדלעך רעדן מיר זיך צוזאַמען. מיר גייען צו איין ציל פון פאַרשידענע זייטן. דער עיקר, אַז יידן זאָלן זיין, אַ פאָלק זאָל זיין, אַ פאָלק מיט אַ געזונטער סטרוקטור, מיט אַ נאָרמאַלן לעבנס־שטייגער.

פינעס האָט אָנגעהויבן צו רעדן פאַרשטענדלעכע רייד. געוויס איז ער נישט קיין ציוניסט. קיין פּראָלעטאַרישער פּאַלעסטיניסט אויך נישט. ער האָט אָבער געהאַט אַ ווייטן קוק און אַ ברייטע פאַנטאַזיע. לויט זיין פּשוטן חשבון, געשטיצט אויף סטאַטיסטיקעס, איז אויסגעקומען, אַז אין פופציק יאָר אַרום וועלן מיר האָבן איבער פערציק מיליאָן יידן אויף דער וועלט, אָט די פערציק מיליאָן יידן, ווייזט זיך אַרויס, האָבן אים שוין לאַנג נישט געלאָזט רוען און געפּאָדערט: פינעס! שאַף אַ פּראָיעקט, אַז מיר זאָלן קאָנען לעבן אויף דער וועלט! האָט ער טאַקע געטאָן און געשאַפן. דריי יאָר האָט ער געשאַפן אַ פּראָיעקט.

— און איצטער — זעט!

און ער האָט פון זיין טיפער, אָנגעבלאָזענער בוזעם־קעשענע אַרויסגעשלעפּט אַ באַרג פּאַפּירן, צוזאַמענגענייט מיט שוואַרצן פאָדעם אין אַ בייכיקן העפט. ישראל האָט אַריינגעקוקט אין דעם העפט און עס האָט אים אָנגעהויבן שווינדלען פאַר די אויגן. ציפערן און דיאַגראַמעס, דיאַגראַמעס און ציפערן. פּלענער און נאָך פּלענער. און לאַנדקאַרטעס. און אַלץ פון אויבן ביז אַראָפּ פאַרשריבן מיט דראָבנינקע, שפּאָרעוודיקע אותיותלעך.

— אָבער וואָס איז דאָס אַזוינס? — האָט ער געפרעגט פאַרצווייפלט.

— דאָס איז... דאָס איז — האָט פּינעס דערקלערט — אַ פּראָיעקט צו באַוואַסערן מעסאָפּאָטאַמיע, — און ער האָט אָנגעהויבן צו געבן דערקלערונגען:

— איר זעט, חבר! אָט דאָס איז דער אַריינפיר, אַ היסטאָרישער איבערבליק. דאָס איז די קאַרטע פון דעם לאַנד־שטח, לויט די בעסטע ענגלישע קוועלן. דאָס איז די קאַרטע פון דער אוראַלטער באַוואַסערונג פון אור־כשדים אין די צייטן פון האַמוראַבי. איצט גייט דאָס ערשטע קאַפּיטל. אייניקע ווערטער וועגן דער געדיכטקייט פון דער באַפעלקערונג אין האַלאַנד... אירווילט הערן!

— ניין, ניין! — האָט ישראל זיך דערשראָקן — איך פאַרלאָז מיך שוין אויף אייך.

מיט איין וואָרט, שוין ביים זיבעטן קאַפּיטל פון פּינעסעס פּראָיעקט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז פערציק מיליאָן יידן זענען פאַרזאָרגט מיט אַ גוט באַוואַסערט לאַנד אויף קינדער און קינדסקינדער.

— און וואָס וועט זיין אין דריי הונדערט יאָר אַרום, איז פּריצייטיק צו טראַכטן. נישט אַזוי, חבר?

פּינעס האָט רעפּערירט מיט היץ און געטייטלט מיטן פינגער אויף דעם און אויף יענעם אָרט פון זיין פּראָיעקט. ישראל האָט געהאַט אַ געפיל, ווי ער וואָלט מיט אַ מאָל אויסגעטרונקען אַ גאַנצע קוואָרט בראָנפן. דער קאָפּ איז שוין געווען פול מיט דיאַגראַמעס און לאַנדקאַרטעס. עס איז געווען שווער זיי איינצוהאַלטן, האָבן זיי זיך איינגעגעסן אין מאַרך. איז פון זיין איינפאַכן מענטשלעכן מאַרך געוואָרן אַ לאַנדקאַרטע פון אַ באַוואַסערטער געגנט מיט זייער פיל וואַסער־אָדערן. און פאַר די אויגן האָט זיך פון די פיל ציפערן אַלץ געטאָפּלט. עפּעס האָט געווימלט פאַר זיינע אויגן אַכציק מיליאָן יידן מיט נבוכדנצר־בערד, יידן, אָנגעטאָן אין גאָלד און אין זילבער, נאָר אַלע אָן הויזן.

— אָבער שטייט! אָבער וואַרט, חבר פּינעס! ווו וועט איר נעמען די מיליאַרדן אויף דורכצופירן אייער פּראָיעקט?

פּינעס האָט אים אָנגעקוקט מיט באַדויערונג, ווי אַ מענטש וואָס איז גע־שטערט געוואָרן אין מיטן טאָן זיין וויכטיקע אַרבעט.

— פֿאַר דעם, חבר, דאַרפֿט איר שוין זאָרגן. איר און אַלע יידן, וועלכע פֿאַרגיבן זיך מיטן פּראָבלעם פֿון קיום פֿון דער יידישקייט.

דאָס ליכטל, וואָס איז געווען צוגעשמאָלצן צום ברעג טיש, האָט געהאַלטן ביים אויסגיין. עס האָט זיך געשמאָלצן. און אויפֿן ברעג טיש האָט זיך שוין אָנגע־הויבן די באַוואַסערונג. דאָס ליכטל האָט גוססדיק אויסגעשטרעקט דאָס צינגל:

— יידן, האָט רחמנות, קומט צו אַ תכלית! איך גיי אויס!

אָבער דאָס ליכטל איז נישט אויסגעגאַנגען אויף אַ נאַטירלעכן אופֿן. עס האָבן זיך אַריינגעמישט סטיכישע כוחות, נעמלעך, דער ליטוואַק שניאור, וואָס האָט געסקריפּעט אין בעטל אויף יענער זייט פֿאַראַוואַניק. אין היץ פֿון דער דיסקוסיע האָבן זיי נישט געהערט ווי ער קרעכצט און ווי ער ברומט. איז ער פּלוצלונג אַרויס מיט לשון, מיט אַן אויסגעוואַשענער שטים:

— רוצחים, געשעדיקט זאָלט איר ווערן! ווי לאַנג איז דער שיעור נישט לאָזן צומאַכן אַן אויג? — און ער האָט אַקצענטירט זיינע ווערטער מיטן פֿוס.

האָט דער פֿאַראַוואַניק דערשראָקן אַ קרעכץ געטאָן, אַ פֿאַל אויף ביידע דיסקוטאַנטן, פֿאַרלאָשן דאָס ליכט, און דער מעסאָפּאָטאַמישער פּראָיעקט האָט אַ כליאָפּ געטאָן ווייט אונטערן בעט.

עס איז געווען די העכסטע צייט צו לייגן זיך שלאָפֿן.

אָבער יענע נאַכט האָט שוין ישראל נישט געקאָנט איינשלאָפֿן. פֿאַר די אויגן איז אים געשטאַנען דער מעסאָפּאָטאַמישער פּראָיעקט און, ווי אַ העלער פּראָ־זשעקטאָר, באַלויכטן דאָס יידישע לעבן. וווּנדערלעך האָט אויסגעזען דאָס יידישע לעבן אין ליכט פֿון מעסאָפּאָטאַמישן פּראָיעקט!

ביי די אָנהויבנדיקע יידן מיט נבוכדנצר־בערד זענען אויסגעוואַקסן גלעזערנע פֿליגעלעך, צו צוויי פּאָר גלעזערנע פֿליגעלעך ביי יעדן איינציקן. און אַלץ האָט געווימלט און געזשומעט און דיסקוטירט אין דער לופֿט, און גלעזערנע פֿליגעלעך האָבן, פֿלאַטערנדיק, געשפּילט אויף דער זון מיט די פֿאַרבן פֿון רעגן־בויגן. געשפּילט און געברומט. אונטן, אַנשטאָט אַ באָדן, איז געווען אויסגעשפּרייט פּינעסעס פּאַפּירענער פּראָיעקט מיט די לאַנדקאַרטעס...

געוויס איז ישראל נישט געווען קיין דענקער. אַזאַ לוקסוס קאָן זיך אַן אַרבע־טער נישט דערלויבן. אויפֿן מאַרק פֿון גייסטיקע פּאַרטיקע קליידער זענען פֿאַראַן וועלט־אַנשויונגען פֿון אַ דריי־פֿיר נומערן און פֿאַסאָנען. ישראל האָט זיך צוגעקליבן מער־ווייניקער לויט זיין מאָס און געשמאַק דעם פּועלי־ציוניזם. ער האָט נישט

געהאַט בדעה זיך אויסצוטאָן. אָבער געפילט האָט ער, אַז די דאָזיקע קליידונג הענגט אויף זיין איך ווי אַ זאַק.

„נישט דער מענטש פאַר די קליידער, נאָר די קליידער פאַרן מענטש!" — האָט ער זיך געטראַכט — „מען דאַרף די קליידער צופּאַסן. ווו — אַריינגעמען און ווו — אַרויסלאָזן...

ס׳איז אים פאַרגעשטאַנען אַ שווער שטיקל אַרבעט; רעווידירן זיינע אַנשוויונ־גען, נישט אַננעמען אויפן וואָרט קיין גרייטע טעאָריעס, וואָס שמעקן מיט פּאַפּיר און מיט לופט, ווי דער מעסאָפּאָטאַמישער פּראָיעקט. צום ערשטן מאָל האָט ער דערפילט, אַז אויך זיין פּועלי־ציוניזם פאַרמאָגט אַ היפּש ביסל פּאַפּיר. און דאָס געפיל איז אים געווען פיינלעך.

„וואָרט אַקאָרשט, וואָרט אַקאָרשט! פון וואַנען נעמען זיך די טעאָריעס?"

און ישראל מאַכט אַ פּלוצלונגע אַנטדעקונג, אַז טעאָריעס זענען נישט קיין תורה מסיני, אַז טעאָריעס שאַפן מענטשן, וועלכע ווילן הערשן, ווילן זיין מייסטערס איבער דער וועלט, איבער דער מענטשהייט, איבער אַ פאָלק.

נו, און וואָס וויל ער, ישראל?

ישראל וויל נישט זיין קיין הערשער און קיין וואָרטזאָגער. ביי אים האָט זיך נאָך נישט אַנטוויקלט די דאָזיקע אַמביציע. ישראל וויל לעבן. פּשוט זיך אויסלעבן. פּראַקטיש אָנווענדן דעם געדאַנק, וואָס ער האַלט פאַר גלייך צו זיין אייגן לעבן. ער וויל זיין אַ מייסטער איבער זיך אַליין. „אַ ייד אַן אַרבעטער! וואָס דאַרף טאָן אַ ייד אַן אַרבעטער, כדי נישט צו פליען אין דער לופטן? כדי נישט פאַרזונקען צו ווערן אין פּאַפּירענע רעצעפּטן?"

די באַן, מיט וועלכער ישראל איז ביז איצט געלאָפן, האָט זיך אָפּגעשטעלט. ער האָט אַראָפּגעשטיגן אָנטאַפּן דעם ווייטערדיקן וועג. און ער האָט נישט געוווסט, ווי ער וועט זיך אַן עצה געבן. „קודם־כל לאָמיר זיך האַלטן ביי דער ערד, לאָמיר נישט פליען".

ניין, ישראל איז באמת נישט געווינט געווען צו דענקען. ער האָט ביז איצט געדענקט פּאַרטייִש, געדענקט אויף באַרג. ער האָט זיך געפילט ווי אַ קינד, וואָס לערנט זיך גיין.

און דינה האָט נעבן אים עפּעס שטיל גערעדט פון שלאָף. זי האָט דערמאָנט בלויע פּאַטשערקעס. — מען דאַרף — זאָגט זי — די בלויע פּאַטשערקעס אויפ־הענגען ביי מאיר־דודן אין ספרים־שענקל, הינטער אַ גלאָז. זענען אים אַריין אין האַרצן אירע שלעפעריקע רייד. עפּעס ווי אַ פאָדעם פון אַ גוטער עצה וואָלט זיך געצויגן פון אירע רייד צו זיינע אויפגערודערטע געדאַנקען.

— ווי זאָגסטו, דינהלע? — האָט ער שטיל זי איבערגעפרעגט, נישט אויפצוּוועקן.

דינה האָט עפּעס נאָך אַ מורמל געטאָן און אים פאַרוואָרפן אויפן האַלדז איר דינע וואַרעמע האַנט. האָט ער פּלוצלונג זיך דערפילט פעסט און זיכער, צוגעבונדן צום באָדן. איר האַנט אויף זיין האַלדז איז געוועזן ווי אַ צוגעוואָרפענע שטריק אין אַ שיפלביים שטורעמדיקן ברעג.

אָט איז דאָס לעבעדיקע לעבן. די קעגנוואַרט אין געשטאַלט פון דער שוואַכער דינה, און די נאָענטע צוקונפט, וואָס באַוועגט זיך שוין אין איר אינגעווייד. ווי איינפאַך דאָס איז און ווי מיסטיש! עגאָיִסטיש? די וויטע צוקונפט — באַשטייט זי דען נישט פון מיליאָנען שוואַנגערע דינהס, וואָס פאַר זיי וועט די מענטשהייט מאַכן רעוואָלוציעס?

מיט ליבשאַפט, רחמנות און דאַנקבאַרקייט האָט ישראל זיך צוגעהערט צו דעם אָטעם פון זיין שלאָפנדיקן ווייבל און אַ באַרויִקטער, אַ צעשמייכלטער אַליין איינגעשלאָפן. פינעסעס פּראָיעקט האָט אים באַגלייט אַזש אין חלום, אָבער דער חלום איז געווען אַ לוסטיקער.

זיבעציק מיליאָן מיט נבוכדנצר־בערד און מיט גילדענע קרוינען האָבן זיך גענומען פאַר די הענט און געטאַנצט אַ קאַראַהאָד, ווי אין דער יידישער אָפּערעטע.

און געזונגען האָבן זיי אויפן מאָטיוו פון „אינטערנאַציאָנאַל״:

ברוב עם ישמח מלך!

ברוב עם ישמח מלך!

15

דער פעטער איז געקומען!

שבת אין דער פרי האָט זיך ישראל אויפגעכאַפּט מיט אַ קאָפּווייטיק און מיט אַ פּאַסקודנעם טעם אין מויל. דער קאָפּווייטיק האָט נאָכגעלאָזט באַלד ווי ישראל האָט זיך אָפּגעגאָסן מיט קאַלט וואַסער אונטערן קראַן, און דער פּאַסקודנער טעם איז אַראָפּ ערגעץ נידעריק, צום האַרצן. דאָרט איז ער געבליבן שטעקן, ענלעך צו אַ מין חרטה־געפּיל. פון וואַנען נעמט זיך דאָס דאָזיקע געפּיל?

צוויי פּאַסקודנע קלייניקייטן האָט ישראל איצט געהאַט אויף זיין געוויסן. ערשטנס, דעם מעסאָפּאָטאַמישן פּראָיעקט. ער האָט זיך געשעמט פינעסן אין די אויגן צו קוקן. אַזוי פיל צייט מיט אים אַוועקגעפּטרט צוליב אַ בטלנישער דיסקוסיע! צווייטנס, האָט ער זיך געשעמט פאַר דעם וויזיט, וועלכן ער דאַרף היינט אָפּשטאַטן. ווי קומט ער עפּעס מיט וויזיטן צום חבר־באַלעבאָס? און ווי מאַכט מען, אַז אין דער היים זאָל מען זיך דערפון נישט דערוויסן? אַפילו דינה אויך נישט. וואָרעם פון דינהן וועט עס אַריבער צו סלאָווען, פון סלאָווען צו שמואלן און אין גיכן וועט שוין די גאַנצע חברה וויסן, אַז ער גייט צו די באַלע־באַטים מיט שבתדיקע וויזיטן. איין טרייסט האָט ער געהאַט, וואָס חוץ אים וועלן נאָך צוויי עלטערע אַרבעטער זיך קאָמפּראָמיטירן מיטן דאָזיקן וויזיט. פּאָדלאַסקי האָט אויך פאַרבעטן די חברטע מינע און זלמן־קיווע דעם מאַשיניסט, דעם אַלטן פּפּ״סניק.

ישראל האָט זיך אַרומגעראַזירט און זיך אָנגעטאָן שבתדיק, מיט אַ נייעם קראַוואַט אַפילו. און פונקט דאַן איז אָנגעקומען סלאָווע.

— זע נאָר, זע! וווהין קלייבט איר זיך דאָס? אויף אַ באַל?

— יאָ, אויף אַ באַל, — האָט ער זיך צעלאַכט און איז רויט געוואָרן — וואָס איך, זעט איר, פּראַווע שוין בעלער!..

סלאָווע איז געקומען נעמען דינהן זיך דורכגיין. דינה האָט זיך געפוילט, געקווענקלט, זי האָט אַראָפּגעלאָזט אירע באַשירעמטע אויגן־לעפּלעך און מיט אַ נעבעך־שמייכל געקוקט אויפן אייגענעם גרויסן בויך.

— ווי באַווייזט מען זיך פאַר מענטשן?

— גיי, גיי, דינהלע, — האָט ישראל זי צוגערעדט — דו דאַרפסט זיך מער באַוועגן, נישט זיצן אויף אָן אָרט.

האָט זי ווידער געשמייכלט.

— וואָס זאָגסטו, סלאַווע, צו מיין פראָפעסאָר? ער ווייס, וואָס איך דאַרף! און דו, ישראל, בלייבסט אין דער היים?

— איך בין איצט פאַרנומען. כ׳וועל אפשר אַריינכאַפּן זיך פון דער גאַס צו שמואלן... אויב דו וועסט דאָרט זיין.

און פלוצלונג האָט ער זיך צעלאַכט.

— דינהלע! וואָס פאַר אַ בלויע פאַטשערקעס האָסטו דאָס געהייסן ביי דער נאַכט אויפהענגען צו מאיר־דודן אין שענקל?

זי האָט נישט געוווּסט פון וואָס צו זאָגן.

— גיי, גיי! ביסט אַ ליגנער! האָסט אויסגעטראַכט.

ביסטריצקי איז אַריין פון דער קיך אַ צעקנייטשטער, אַ פינצטערער אין ווייסן רעקל.

ער האָט געטראָגן אַ גלאָז קאַווע.

— שטעל דיר פאָר, ישראל, זי האָט ערשט נישט לאַנג זיך א ו י פ ג ע כ אַ פּ ט.

דאָס האָט געהייסן, אַז דאָרעטשקע האָט געהאַט אַ לאַנגן עפּילעפּטישן אַטאַק.

— מען דאַרף אַריינגיין צו אַ דאָקטער, טאַדעק!

האָט ביסטריצקי האָפּענונגסלאָז־ביטער אַ לאַך געטאָן:

— וואָס וועט עס העלפן, מענטש! אַן אָרגאַנישער פעלער...

און פון דריטן צימער האָט דאָרעטשקע גערופן מיט אַ פאַרענדערטער, הייזע־ריקער שטים:

— טאַדעק, גיב שוין די קאַווע, כ׳וועך דערשטיקט!

— איך גיי! איך גיי!

געוויינלעך פלעגט ביסטריצקי זיך פאַרהאַלטן שטאַלץ און פאַרריסן צו אַלע אַרומיקע. אָבער איצט האָט ער אויסגעזען צעבראָכן און אונטערטעניק און, דאַכט זיך, געבעטלט מיט די אויגן ביי ישראלן אַ שטיקעלע מיטגעפיל. ער האָט האַסטיק אַוועקגעשפאַנט אין זיינע שטעקשיך מיט דעם גלאָז קאַווע.

דאָרעטשקעס הייזעריקייט נאָכן אַטאַק פלעגט נישט אָנהאַלטן לאַנג.

ווען ישראל איז שוין געווען גרייט אַוועקצוגיין, האָט ער דערהערט דעם זילבערנעם גלעקל פון איר סאָפּראַן.

— דאָ—רע—מי—פאַ—סאָל—פאַ—מי—רע, דאָ—רע—מי—פאַ—סאָל—פאַ—מי—רע—דאָ־אָ־אָ!

ישראל איז אַרויס אויפן אַלטן מאַרק. דאָ איז געווען זוניק און שבתדיק פריילעך. יינגעלעך אין סאַמעטענע קאַשקעטן, אין אויסגעוואַשענע טלית־קטנס האָבן צוזאַמען מיט ווייסקעפּיקע שקאָצימלעך געלאָזט פּאַפּירענע טויבן אַרום דער וואַסער־פּאַנע און לעבעדיקע גרויע טויבן זענען האַסטיק און חוצפּהדיק־שרעקעדיק אומגעלאָפן איבערן פּלאַץ, אויטאָמאַטיש געבוקט מיט די קעפּלעך און שעמערירט מיט די מוטערפּערלנע קערקלעך אויף דער זון.

פּאַר ישראלן איז אויסגעוואַקסן שייקע מיט אַ דאַמע אין מיטן זוניקן פּלאַץ, אַרומגערינגלט מיט מוטערפּערלנע, רירעוודיקע טויבן. שייקע מיט זיין דאַמע זענען געשטאַנען געאָרעמט און מיט די פרייע הענט געשאָטן קרישקעלעך פּאַר די טויבן. שייקעס רויטער אָפּגעדעקטער קאָפּ האָט אויף דער זון ממש געפּלאַקערט. די דאַמע איז געווען אַ הויכע און שלאַנקע און האָט אויסגעזען פון דער וויטנס זייער שיין.

— דעם יאַט האָט אָפּגעגאָלטן! — האָט ישראל זיך צעשמייכלט.

שייקע האָט אים דערזען און צוגערופן מיט אַ ברייטן גוט־שבת.

מיט שייקעס „גוט־שבת" זענען די טויבן זיך צעלאָפן אין אַלע עקן פון פירקאַנטיקן פּלאַץ.

— זיי זענען אַנטיסעמיטן — האָט שייקע אויף זיי לאַכנדיק אָנגעוויזן און באַגריסט ישראלן מיט אַ פּלעם איבערן אַקסל.

— דאָס גיי איך, ברודער, אַן אָנגעלאָדענער מיט צוויי פּאָעמעס. איינע אָט־דאָ

— האָט ער זיך אַ פּאַטש געטאָן איבער דער קעשענע ·— די צווייטע — אָט איז זי!

און ער האָט שיער נישט אַ פּלעם געטאָן זיין דאַמע איבערן אַקסל. זי האָט זיך אָפּגערוקט.

— זייט באַקאַנט, פריילין האַנקע! דאָס איז מיין ערשטער רעדאַקטאָר. מען דאַרף אים די הענט מיט די פיס צעברעכן. ערשטנס, פּאַר דער שלעכטער קאָרעקטע, און צווייטנס, סתם דערפּאַר, וואָס ער האָט אָפּגעדרוקט מיין ערגסט ליד. אפשר קאָן מען צוריקציען די אויפלאַגע, ישראל? וואָלסט מיר אַן אמתע טובה געטאָן.

שייקע איז געווען אין אַ ווולקאַנישער שטימונג.

— געפעלט דיר עפּעס מיין דאַמע, ישראל? קוק זיך גוט צו צו די גרויסע אויגן און זע סאַראַ ציינדלעך ווייסע! אַי, קאָן זי בייסן, זאָג איך דיר!

ער איז אָפּגעשפּרונגען, ווייל האַנקע האָט זיך פאַרמאָסטן אויף אים מיטן שירעם. איר סאַמעטענער בערעט איז געזעסן אויף דער זייט פון איר שוואַרצער האָר־פּאַפּאַכע און, דאַכט זיך, געהאַלטן ביים אַראָפּפאַלן. זי איז געווען אָנגעטאָן געקירצט פון אויבן און פון אונטן, עלעגאַנט און פאַרשייט. זי איז מיט איר היפּשן גוף אַרויסגעוואַקסן פון די קליידער און, דאַכט זיך, ביי דער ערשטער ראַשער באַוועגונג וועלן די לייכטע קליידער זיך צעקנעפּלען און אַראָפּפאַלן. זי איז אויך

פון דער נאָענט געווען שיין, אָבער ישראלן האָט איר שיינקייט אויסגעזען צו שרייִק, נישט נאַטירלעך, ווי ביי די פּאַריזער וואַקסענע דאַמען אין די שויפענצטער אויף מאַרשאַלקאָווסקאַ. זי האָט איצט געהאַט טענות צו ישראלן:

— פֿאַר וואָס פירט ער זיך אויף ווי אַ יינגל, אייער חבר?

— ווייל ער איז נאָך אַ קינד, — האָט ישראל זי געטרייסט, ער וועט עלטער ווערן, וועט ער קליגער ווערן.

ביים געזעגענען זיך איז פּאַרלאָפן אַ קליינער אינצידענט. האַנקע האָט צו הויך אַ הייב און אַ בייג געטאָן איר שיינע, בלויזע האַנט. ישראל איז נישט געווינט געווען צו קושן ביי אַ דאַמע די האַנט. האָט שייקע אויסגענוצט די רגע פון ישראלס פאַרלעגנהייט און ער האָט אַ קוש געטאָן האַנקען אין דער האַנט. האָבן זיך אַלע צעלאַכט.

— ווי געפעלט דיר עפּעס, האַנקע, דער חבר מיינער?

הינטער זיינע פּלייצעס האָט איר שייקע שוין געזאָגט דו.

ישראל און האַנקע האָבן זיך גלייכגילטיק אומגעקוקט, זיך געטראָפן מיט די אויגן און ווידער זיך צעלאַכט.

דער זייגער אויפן אַלטן קאַשציאַל־טורעם האָט געקלונגען צוועלף און ישראל האָט זיך צוגעאיילט. די פּאַדלאָסקיס האָבן געוווינט ווייט, אין די פּריצישע אַלייען. דער חבר־באַלעבאָס האָט זיך די האָר פון קאָפּ געריסן, וואָס עס קומט אים אויס צו פאָרן אַזאַ ווייטעניש. אין האַרצן איז ער אָבער צופרידן געווען, וואָס ער וווינט צווישן פּריצים. און געווען איז דאָס אידעס אויפטו. צוליב די קינדער — האָט זי געזאָגט — מוז זי וווינען אויף אַ גאַס מיט אַ ריינער לופט. שווער צו פאַרשטיין, וואָס האָט דעם דאָזיקן מזלדיקן פאַבריקאַנטן־פּאָר באַוויגן צו פאַרענטפערן זיך פאַר די אַרבעטער מיט זייער וווינונג אויף אַ רייכער גאַס. ווייזט אויס, אַז מיטן געוויסן האָבן זיי נאָך געשטעקט אין דער יידישער אָרעמקייט. מען האָט לעצטנס אין פאַבריק זיך געריכט אויף אַ שטרייק. ישראל, מינע און זלמן־קיווע האָבן דאָס געדאַרפט קומען מיט פאָדערונגען אין נאָמען פון די אַרבעטער. איז אַנשטאָט אַ שטרייק גאָר אויסגעוואַקסן אַ גוט לעבן. דער חבר־באַלעבאָס האָט מיט גאָר אַ קליינער דינגעניש נאָכגעגעבן די פאָדערונגען און פאַרבעטן די דריי אַרבעטער אויף שבת צו מיטאָג. אויף זיין יינגלשן פּנים איז געווען צעגאָסן אַ ליכטיקער סוד און ער האָט אים לאַנג נישט געקאָנט איינהאַלטן.

איז פאַר די אַרבעטער געווען פאַרשטענדלעך, צוליב וואָס מען רופט זיי. מען דאַרף זיי פאַר אַ דעקאָראַציע ביים טיש, ווו עס וועט זיצן דער משונהדיקער פעטער בערל, דער רעוואָלוציאָנער מיט מאַיאָנטקעס. און אפשר דאַרף מען דאָס צוליב געשעפט? ס׳איז געווען אין דער הייסער מינוט, ווען מען איז דורכגעקומען מיט

די פּאָדערונגען און אָפּזאָגן זיך פון דער איינלאַדונג וואָלט געווען ממש נישט העפלעך. דער חבר־באַלעבאָס האָט עס אין דעם מאָמענט נישט פאַרדינט.

ישראל האָט אַ קליין ביסעלע פאַרשפּעטיקט אויף די אַלייען. ער האָט אָנגעקלונגען און אין אַ רגע אַרום האָט די טיר אָנגעהויבן ברומען און שווער און שטיל זיך אַליין געעפּנט.

אויבן האָט אַ פריילין אין אַ ווייסער שערץ צוגענומען ביי אים דעם הוט מיטן שטעקן. אַ געדיכטער געברום פון שטימען האָט דערלאַנגט פון אַ זייטיקער טיר. אין עסצימער האָט ער געטראָפן אַ גאַנצן ערב־רב, וואָס האָט דערמאָנט אין די בעסערע צייטן פון פייגע־פּעסיעס קאָמונע, אָבער אין אַן עלעגאַנטער אויסגאַבע.

דאָ זענען געווען סוחרים לאַנג געקליידטע, אָן היטלען און אין היטלען, מיט פליכן און הדרת־פּנימער. דאָ זענען געווען עטלעכע ליטווישע סוחרים, טייל ראַזירטע ווי די אַקטיאָרן, און טייל מיט אַן אויסזען פון פאַרזעסענע ישיבה־בחורים. דאָקטער לינדע מיט עטלעכע שיטערע הערעלעך און מיט אַ באַברילטער רויטער נאָז, דאָקטער בריסקער מיט אַ דעקאָראַטיוו־גרויען קאָפּ, ווי מיט אַ זילבערנער קאַסקע אַרום דעם ליימענעם פּנים. דאָ איז אויך געווען דער אַדוואָקאַט יאַקובסאָן, דער שיינינקער, מיטן געשניצטן נעזל און געשליפענע ליפּן — ווי אַ פּאָרצעלייענער, און אַן אַלטער, פאַרדייטשטער אַקטיאָר איז געזעסן און געדרשנט. דער אַקטיאָר האָט געהאַט אַזאַ שפּיציקע קין, אַז אין פּראָפיל האָט ער אויסגעזען ווי מיט צוויי נעזער, איינער אונטער דער אַנדערער. און צווישן דעם דאָזיקן עולם האָט זיך אַרומגעדרייט זלמן־קיווע, דער אַלטער פּפּ״סניק מיט זיין באַקאַלכט מלמדיש בערדל און מיט אַן עכט גוייִשער אונטערגעשוירענער פּאָלקע און ער האָט נישט געהאַט ווו אַהין צו טאָן זיינע גרויסע ידיים, כאָטש די קעשענעס פון זיין שבתדיקער מאַרינאַרקע זענען געווען אָפּגעשטאַנען ברייט און זיך געבעטן: פאַרפאָרט צו אונדז!

אָבער דעם גרעסטן רושם האָט אויף ישראלן געמאַכט די חברטע מינע. צו דער חברטע מינע איז ישראל געווען נישט גלייכגילטיק צוליב פּאַרטייִשער קאָנקורענץ. ער האָט שטענדיק געקוקט אויף איר מיט אַ שטיקל חשד און דעריבער קיין מאָל נישט באַמערקט, צי זי איז שיין. דערצו האָט ער זי נאָך קיין מאָל נישט געזען אַ שבתדיקע. דאָ איז זי געווען פאַר אים אַן אמתע אַנטפּלעקונג אין איר באַשיידענער עלעגאַנץ. ער האָט העפלעך געענטפערט פון דער ווייטן אויף איר באַגריסונג און ערשט נאָכהער האָט ער זי דערקענט, און האָט אַזש דאָס מויל געעפּנט. מ'האָט נישט געקאָנט זאָגן, אַז זי איז שטאַרק דעקאָלטירט. פּונקט אַזוי פיל, אַז עס זאָלן זיך אָנזען די שיינע רונדע ליניעס פון האַלדז צום נאַקן און צו די אַקסלען. אַ קונציקע, אָבער אויך באַשיידענע פריזור האָט גאָר געמאַכט רונדער איר לאַנג פּנים. און פון וואַנען האָבן זיך גענומען חן־גריבעלעך אין אירע באַקן? זי האָט

געדרייט אַ בלימל אין די פינגער און זיך געוויצלט מיטן שיינינקן אַדוואָקאַט יאַקובסאָן. און אָסור, אויב זי האָט זיך פאַרלוירן נעבן זיין פאַרצעלייענער שיינקייט.

ישראל איז צוגעגאַנגען נענטער און דערהערט, אַז די חברטע מינע דיסקוטירט עס אַזוי מיט אַ שמייכלענדיקער עלעגאַנטער מינע:

— ניין, פאַניע מעצענאַשיע, עס זענען נישטאָ קיין כלל־ישראל־אינטערעסן. עס זענען נאָר פאַראַן בורזשואַזע אינטערעסן און אַרבעטער־אינטערעסן — האָט זי אים געדראָט מיטן בלימל — און די טעאָריעס, וואָס אונדזער געערטער גאַסט פרוווט זיך דאָ פאַרשפרייטן — ברענגען נאָר אַריין אַ כאַאָס אין די מוחות. — און חברטע מינע האָט דערביי אַזוי אַ שפּיל געטאָן מיט די אויגן, אַז דער פאַרצעלייענער אַדוואָקאַט האָט פאַרשפרייט די הענט און זיך פאַרנייגט:

— איך גיב זיך אונטער, פריילין מינע! איר האָט מיך באַזיגט!

צו דעם געשפרעך האָבן אויך צוגעלייגט אַן אויער צוויי לאַנגגעקליידטע נגידישע סוחרים.

— נו, איטשע מאיר, וואָס זאָגסטו צו איר? — פרעגט דער אין די גאָלדענע ברילן ביי יענעם מיט דער גאָלדענער באָרד.

— יאַך זוג, אַז מיר זענען אין גלות, זענען מיר, זוג יאַך!

איז פון דער אַנדערער זייט צוגעשפרונגען דער דאָקטער לינדע מיט די שיטערע הערעלעך און האָט קריגעריש באַפעסטיקט די ברילן אויף דער רויטער נאָז.

— און ווי וועט איר אויסטייטשן די פּאָגראָמען, חברטע? און דעם עקאָנאָמישן באָיקאָט? און אַנדערע גזירות? ליידט פון זיי דער כלל־ישראל, צי נאָר די בורזשואַזיע?

— איך האַלט פולשטענדיק מיט דער חברטע! — האָט פאַטעטיש געמאָלדן דער אַדוואָקאַט.

ישראל האָט נישט געהערט, וואָס מינע האָט אָפּגעענטפערט דעם דאָקטער. ער האָט זיך אַריינגעקוועטשט אין ענגן רעדל, וואָס האָט אַרומגערינגלט דעם גאַסט, דעם פעטער בערל. ענדלעך זעט ער אים פאַר זיך, דעם לעגענדאַרישן פעטער, דעם רעוואָלוציאָנער מיט די מאַיאָנטקעס! אָט ווי אַזאַ איינער זעט אויס!

אַ הויכער, רונדער שטערן, צאַרט־ווייס, און דאָס פּנים טונקל אָפּגעברענט. אַ שוואַרצע הערצל־באָרד און אַ ברייט ווייס רוסיש העמד מיט אַ לעדערנעם גאַרטל און מיט קעשענעס. אַ פּאָר הויכע, עלעגאַנטע ברוינע שטיוול מיט שטייפע כאָליעוועס. די פיס האָט ער פונאַנדערגעשטעלט ברייטלעך, ווי נישט אויף אַ טעפּעך שטייט ער, נאָר אין מיטן פעלד. ער האַלט אַ גראָבן ציגאַר צווישן די פינגער און פון צייט צו צייט פאַרציט ער זיך. און צוזאַמען מיטן רויטן ציגאַר־פייערל צינדן

זיך אַן צוויי רויטע פינטעלעך אונטער זיינע צוזאַמענגעוואַקסענע ברעמען, ווו ס׳איז אַזוי פינצטער. ער הערט זיך צו צו דעם וויכוח, וואָס דער דאָקטער בריסקער מיט דער זילבערנער קאַסקע פירט מיט אַן אויסגעפּאַשעטן ליטוואַק, דער ליטוואַק האָט אַליין אַ פּנים פון אַ דאָקטער אָדער אַן אַקטיאָר. איזן איז ער אַ גערייבענער רייזנדער מיט אַ געשליפן צינגל. ער לאָזט כמעט דעם דאָקטער צום וואָרט נישט קומען און וואַרפט אויגן צום שמייכלענדיקן, געלאַסענעם פעטער בערל, ער וויל אים אַריינציען אין וויכוח. אָבער פעטער בערל לאָזט זיך נישט אַריינציען און דער ליטוואַק קאָכט זיך:

— פרעגט מיך, דאָקטער! איך בין אַ רייזנדער מיט אַן אַלטן מאַגן־קאַטאַר. איך ווייס אַלע וועגן און איך קען אַלע מערק. פון טאָמאַשאָוו ביז קאַמטשאַטקע. יידן האָבן נישט וואָס מורא צו האָבן פאַרן עקאָנאָמישן באָיקאָט, די וועלט איז פאַר זיי אָפן. בפרט אין אַזאַ בראַנזשע, וואָס האָט נאָך זיך אַליין נישט באַגראָבן. אָט נעמט, צום ביישפיל, טריקאָטאַזש. ווו איז דאָס אָשר פאָדלאָסקי, דער פאַבריקאַנט אונדזע־רער? ער איז דאָך אַ גאון אין דער דאָזיקער בראַנזשע. אַזאַ מענטש מיט געהעריקע קאַפּיטאַלן קען דאָך... ווו איז ער אַקאָרשט? ברענגט אים נאָר אַהער!

אָבער דער חבר־באַלעבאָס איז אַזוי ווי אויסגערונען. ישראל האָט אים שפּעטער באַמערקט הינטער דער טיר. אין צווייטן צימער. דאָרט האָט אים אַ היגער פעטער, דער פעטער עוזר, אויך אַ טריקאָטאַזש־פאַבריקאַנט, געהאַלטן ביי דער קלאַפּע און אין אים אַריינגעטענהט:

— זאָג איך דיר, אַשרקע, זאָלסט מיטן משוגענעם פעטער דיינעם אין קיין עסקים זיך נישט אַריינלאָזן. וועסט בדיל־הדל ווערן! ער איז דאָך אַ סאָציאַליסט, רחמנא־ליצלן! וועסט אָנשפּאַרן קיין סיביר, געדענק מיין וואָרט.

און דער חבר־באַלעבאָס האָט זיך געלאָזט טרייסלען ביי דער קלאַפּע און פאַר׳שעמט געקוקט אַראָפּ און געשמייכלט. אַז דער פעטער עוזר ווישליצער ציטערט פאַר קאָנקורענץ און האָט אַליין מורא בדיל־הדל צו ווערן — דאָס איז קלאָר פון לאַנג. אייגנטלעך, האָט ער אַליין געמאַכט, אַז דער פעטער זאָל אים נישט אָפּלאָזן און טרייסלען ביי דער קלאַפּע. דאָס האַלט ער גאָר צו דעם פעטער עוזר, אַז יענער זאָל זיך נישט אַריינמישן דאָרט אין וויכוח. גענוג, אַז דער פעטער עוזר האָט אָנגע־שטעלט פון זיין צד דעם דעקאָראַטיוון דאָקטער בריסקער. דערפאַר איז אָבער פון אָשרס צד דער ליטוואַק מיט אַ פּיסק... גוט אַזוי, זאָל ער אים האַלטן ביי דער קלאַפּע.

און דער פעטער עוזר איז צופרידן, וואָס זיינע רייד האָבן אַ ווירקונג. אָט שטייט ער, אַשרקע, ווי אַ יינגל, און שעמט זיך אים גלייך אין די אויגן צו קוקן. און פעטער עוזר גלייכט זיך אויס, ווי אַ דראַגון. ער איז אַ הויכער, מיט גלייכע פּלייצעס,

און פעטער עוזר בערשט זיך זיין שטרויען פריציש בערדל מיט דער דלאָניע אויף צוויי העלפטן. אַחוץ דער שטייפקייט פון אַ דראַגון, אַחוץ אַ פריציש בערדל האָט פעטער עוזר נאָך אַ מעלה. ער איז אַ דעמאָנסטראַטיווער אָרטאָדאָקס און טראָגט אַן אַכטקאַנטיק זיידן קאַפּל אויפן מוח. וואָס צו גאָט איז צו גאָט, וואָס צו לייט איז צו לייט.

דער חבר־באַלעבאָס האָט באַמערקט ישראלן ביי דער טיר און זיך שטאַרק דערפרייט.

— גוט־שבת, ישראל, גוט־שבת אייך! איר זענט שוין לאַנג דאָ? האָט קיין פאַראיבל נישט, מיר האָבן זיך פאַרשמועסט. באַלד גייט מען צום טיש.

ער האָט זיך העפלעך אַרויסגעכאַפּט פון פעטער עוזרס אַפּוטרופּסות, אַרויפגעלייגט ישראלן אַ האַנט אויפן אַקסל, גאָר מעשה חבר, און געפרעגט כסדר:

— געפעלט אייך פעטער בערל? דער אמתער אָריגינאַל, האַ?

— יאָ, זיין הילוך...

— כאַ־כאַ־כאַ! ער שעמט זיך נישט, וואָס? ער פייפט אויף דער וועלט! דאָס איז ער ערשט מיט אַ שעה צוריק אַראָפּגעקומען. זיין באַגאַזש האָט מען נאָך נישט געבראַכט. נו, קומט צום טיש, אידע רופט.

אידען האָט ישראל געזען אַ פּאָר מאָל דורכלויפן. זי איז געווען פאַרבאַלעבאַטעוועט, צעהיצט, דענערווירט און צעשמייכלט. אָבער אין איר באַנעמונג צו די געסט: די זעלביקע צוריקגעהאַלטענע, אויסגערעכנטע, טאַקטישע באַלעבאָסטע, וועלכע ער האָט געקענט פון דער פאַבריק. קיינעם נישט פאַרזען. פאַר יעדן אַ וואָרט, אַ שמייכל, אַ נייג מיטן קאָפּ פאַרביילויפנדיק, צו דער ריכטיקער צייט.

אויב מיטן באַלעבאָס האָט זיך ישראל געקאָנט פאַרהאַלטן אויסערלעך מעשה גוטער־ברודער, האָט ער זיך אָבער געהאַלטן פון דער ווייטן פון אידען. ער האָט קיין שום צוטרוי נישט געהאַט צו דער דאָזיקער קלוגער פרוי, וואָס איר טאַקטישקייט און קאַלטבלוט זענען געווען אין סתירה צו איר ברייט אָפענעם און ליידנשאַפטלעכן פּנים. זי האָט געהאַט אַ הויט פון ציגל־קאָליר, ווי זי וואָלט זיך אָנגעהיצט ביי אַן אָפענעם אויוון. אָדער ווי אויף איר וואָלט געפאַלן דער אָפּשיין פון אַ זוניקער ציגלנער וואַנט. און אַן אויסדרוק האָט זי מיט זיך געטראָגן, ווי זי וואָלט נאָר וואָס מיט עמעצן זיך צעקריגט. און מיט דעם דאָזיקן אויסדרוק פלעגט זי קאָנען אַריינזאָגן די פיינסטע הערלעכקייטן. ישראל האָט שוין ביי זיך לאַנג באַשלאָסן, אַז אידע איז אַ פאַלשער מענטש און קיין זאַך וואָס זי רעדט מיינט זי נישט. איין זאַך האָט ישראל נישט געקאָנט באַגרייפן: פון וואַנען נעמען זיך צו דער דאָזיקער האַרטער, פאַלשער פרוי, אַזעלכע דינע, זיידענע, צעשויבערטע האָר? די האָר זענען געווען ווי פון אַן אַנדערן מענטשן, אָפנהאַרציק קאַפּריזנע, צעפלוי־

געגנע. אַרום איר קאָפּ האָט זיך שטענדיק אַרומגעטראָגן אַ זוניקער כאַאָס, וואָס האָט געקאָנט אונטערקויפן, מאַכן זי אין לייטנס אויגן מילד און סימפּאַטיש. און איר אַרט פאַרריכטן די האָר מיט דער האַנט איז אויך געווען אַ מילדער און אַ סימפּאַ־טישער, ווי זי וואָלט זיך אַנטשולדיקט אָדער געלאַכט איבער זיך אַליין:

— איר זעט, סאַראַ צעוואָרפענע איך בין?

אַפילו פאַרן ענג באַזעצטן טיש האָט זיך אידע אַרויסגעהאָלפן מיט דעם דאַזיקן זשעסט. זי האָט געהאַט צו דיריגירן מיט אַ היפּשן כאָר. מיט דער דינער־שאַפט איז זי אויסגעקומען בלויז מיטן בליק און מיט אַ פּאָר האַלבע ווערטער אויף אַ נידעריקער אָקטאַווע. מאכלים און משקאות האָבן זיך געטווישט צו דער ריכטיקער מינוט. מיט די געסט איז געווען אַ ביסל שווערלעך. גיי רייס איבער די דיסקוסיע ביי מינען מיטן אַדוואָקאַט אָדער ביי דעם פריידענקער דאָקטער לינדע מיטן אָר־טאָדאָקסישן פעטער עוזר.

אידע איז בייז געווען, וואָס איר מאַן האָט צוליבן פעטער צונויפגענומען אַזאַ משונהדיקע קאָמפּאַניע. זי האָט אָבער געלאָזן געשמייכלט:

— עסט, מיינע פריינד, ס׳וועט זיך אָפּקילן, וועט איר קיין הנאה נישט האָבן!

— דאָקטער! צו אייך רעד איך, דאָקטער! פעטער עוזר!

און דערווייל כאַפּט זי אַ קוק פאַרזאָרגט און צעשמייכלט צום גאַסט, צום פעטער בערל, צי פעלט אים נישט וואָס.

מיטן פעטער בערל האָט זי געקאָנט זיין צופרידן. ער האָט סיסטעמאַטיש געקייט, סיסטעמאַטיש געטרונקען און געגרויכערט ביים טיש. און זיין איינציקע זאָרג איז, דאַכט זיך, געווען, אַז דער אַש פון זיין ציגאַר זאָל זיך האַלטן וואָס לענגער, נישט אַראָפּפאַלן. אין די געשפּרעכן אַרום טיש האָט ער זיך אויך איצט נישט געמישט, נאָר אָנטייל גענומען אין זיי מיט די אויגן.

און אָט איז ער גאָר אויפגעשטאַנען, דער פעטער בערל. אויסגעטרונקען אַ האַלב גלאָז וויין, אַ קוק געטאָן אויף זיין גאָלדן בראַסלעט־זייגערל, וואָס האָט זיך באַהאַלטן אין פוײערישן אַרבל פון זיין העמדל, און, פאַרצויגן זיך מיטן ציגאַר, אַרויסגעלאָזט דעם רויך אין דער ריכטונג פון פעטער עוזרס אָרטאָדאָקסישער יאַרמלקע.

אַרום טיש איז געוואָרן שטיל, מען האָט געמיינט, דער גאַסט גייט האַלטן אַ ספּיטש.

דער גאַסט האָט אָבער באַוויליקט צו זאָגן:

— מיינע הערן, האָט קיין פאַראיבל נישט. איך בין מיד פון וועג. איך גיי זיך לייגן שלאָפן.

און ער האָט לאַנגזאַם פאַרקערעוועט זיינע ברייטע ברייטע פּלייצעס, און אין די הויכע שטיוול אַוועקגעשפּאַנט איבערן גלאַנציקן פּאַרקעט. די געסט האָבן נאָר געהאַט די זכיה צו זען, אַז זיין העמדל איז געשטוקעוועט. אַ גלאַטע פּלייצע און, נידעריקער, אין פעלדעלעך. אַזעלכע העמדער פלעגט טראָגן לעוו טאָלסטאָי.

16

פעטער בערל קאָן טאַנצן!

דער חבר־באַלעבאָס האָט דאַנקענדיק נאָכגעטאַנצט יעדערן פון די געסט, וואָס האָט זיך אָפּגעזעגנט אַוועקצוגיין. ער האָט אויך נאָכגעטאַנצט זיינע דריי אַרבעטער, וואָס זענען אַרויסגעגאַנגען צוזאַמען, ווי אָפּגעשמועסטערהייט.

— איך דאַנק אייך, איך דאַנק אייך זייער, אין מיין נאָמען, אין אידעס נאָמען... אָט אַזוי, חבריש, היימיש... איך דאַנק אייך נאָך אַ מאָל. און אויפן פעטער דאַרפט איר נישט פאַראיבל האָבן. אַ מענטש פון וועג, מיד...

אונטן האָבן זיי נאָך געדאַרפט וואַרטן ביז די טיר האָט זיך עלעקטריש צעברומט און דאַן זיך געעפנט. האָבן זיי אַ שפּאַר געטאָן אַלע מיט אַ מאָל, ווי אויס מורא צו בלייבן הינטערשטעליק. מינע מיט ישראלן זענען צום ערשטן מאָל געווען אין אַזאַ חברישער נאָענטקייט, צום ערשטן מאָל געהאַט גלייכצייטיק דאָס אייגענע געפיל — דאָס איז געווען אַ געפיל פון באַליידיקונג און קאָמפּראָמיטאַציע. זיי האָבן זיך אָנגעקוקט — ביידע מיט רויטע פּנימער — און זיך צעלאַכט אין מיטן דער גאַס. און דער אַלטער מאַשיניסט זלמן־קיווע האָט אַ קעם געטאָן מיט די פינגער דאָס באַקאַלכטע בערדל פון אונטן אַרויף און געזאָגט פילאָסאָפיש:

— מילא, אַז דער מיליאָנשטשיק איז אַ כלב שבכלבים איז דאָך קלאָר ווי דער טאָג, אָבער וואָס האָבן מיר זיך דאָס האַרץ אָפּצועסן, האַ?

און פון דער אָפּגעשטאַנענער קעשענע האָט ער אָנגעהויבן שלעפּן לעקעכלעך, וואָס זענען אַהין אויף אַ וווּנדערלעכן אופן אַריינגעפאַלן פון רייכן טיש.

— נאַט אייך, קינדער, אונדזער פּראַצע. עס מעג אונדז וויל באַקומען. האַ?

מינע מיט ישראלן האָבן זיך ווידער צעלאַכט. אָבער באַלד האָט דאָס געלעכטער זיך אָנגעבראָכן. מען איז אַוועק שווייַגנדיקע. זלמן־קיוועס טרייסטן זיך מיט פּאָדלאַסקיס לעקעכלעך האָט נאָך מער אויפגערייצט און באַליידיקט.

צוזאַמענגערופן מענטשן, כדי זיי צו ווייזן דעם רוקן! דאָס קאָן זיך דערלויבן אַ משוגענער מיליאָנער! געוויס זענען זיי קאָמפּראָמיטירט אַלע!

און זלמן־קיווע זאָגט אַרויס אין דער הויך אַלעמענס געדאַנק:

— זאָלט איר וויסן, קינדער, מיין פוס וועט מער די דאָזיקע שוועל נישט אַריבערטרעטן. זאָל ער זיך אויפהענגען מיט זיין פעטער אין איינעם, דער חבר־באַלעבאָס!

מינע איז געווען טאָפּלט באַליידיקט. ווי אַן אַרבעטערין און ווי אַ יונגע פרוי, אויף וועלכער דער גאַסט האָט זיך כמעט נישט אומגעקוקט.

האָט זי געשוויגן און געפלאַמט, און ישראלן האָט זיך אויסגעוויזן: זי איז נאָך שענער געוואָרן.

ישראל אַליין איז אויך געווען טיף דערשלאָגן. שוין אָפּגערעדט פון דער קאָמפּראָמיטאַציע. אַן אילוזיע איז אים צעבראָכן געוואָרן. ער האָט זיך געמוזט, נעבעך, מודה זיין, אַז אַ היפּשע צייט האָט ער זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ משונהדיקער פאַנטאַזיע וועגן אַ קאַפּיטאַליסט־אידעאַליסט, וועלכער קאָן אין דער באַוועגונג אַזוי נוצלעך זיין...

אָט אַזוי זעט ער אויס, דער אידעאַליסט, וואָס זיינע הויכע שטיוול קאָסטן מער, ווי דער טייערסטער אָנצוג. און דאָס זייגערל אויפן גאָלדענעם בראָסלעט אין דעם טעאַטראַליש־פויערישן אַרבל!..

— דאָס ערשטע און דאָס לעצטע מאָל! — האָט ער געטראַכט וועגן זיין היינטיקן וויזיט.

אָבער אַ מענטש קאָן נישט איבערטראַכטן.

גרויס איז געווען זיין שטוינונג, ווען אויף מאָרגן האָט דער חבר־באַלעבאָס אַריינגעטאַנצט אין דער פאַבריק אַ יום־טובדיקער און געהיימעניש־פול גענומען עפּעס שלעפּן פון די קעשענעס. ער האָט געשלעפּט און פאַרטיילט דעם פעטער בערלס וויזיט־קאַרטן מיט אַ פערזענלעכער איינלאַדונג אויף היינט אין אָוונט אין „סאַוואָי".

— איך גיי נישט! — האָט ישראל געזאָגט צו זיך, באַקומענדיק אַזאַ איינלאַדונג. — איך האָב גענוג דאָס נעכטיקע.

ער האָט זיך דערמאָנט און איז רויט געוואָרן.

אָבער אין משך פון טאָג האָט ער איייניקע מאָל איבערגעטראַכט.

ערשטנס, האָט זיך אים שטאַרק געוואָלט זען נאָך אַ מאָל דעם דאָזיקן אויסטערלישן פאַרשוין. אמת, ישראל האָט זיך אַנטוישט אין אים. ער האָט אָבער דאָך געמאַכט אַן איינדרוק, דער פעטער. צווייטנס... צווייטנס, האָט זיך אים פאַרוואָלט צו געבן דעם דאָזיקן פאַרריסענעם נגיד אַ ביסל פעפער צו שמעקן, האָבן מיט אים אַ צוזאַמענשטויס. און אָט מאַכט זיך די געלעגנהייט. ער וועט זיך שוין אָפּרעכענען מיטן מיליאָנער פאַר מינען און פאַר זלמן־קיווען אויך. אין ישראלן האָט

פלוצלונג אויפגעוואַכט דאָס געפיל פון אַרבעטער־סאָלידאַריטעט, כאָטש מינע און זלמן־קיווע זענען געווען זיינע פּאַרטייִישע קעגנער. דריטנס, איז זיין אין דעם גרויסאַרטיקן רעסטאָראַן „סאַוואָי" גלאַט אַן אַטראַקציע פֿאַר אַן אָרעמען אַרבעטער. פאַר וואָס זאָל ער נישט אויסנוצן די זעלטענע געלעגנהייט? ער איז עפּעס אַ סך מאָל געווען אין דעם באַרימטן „סאַוואָי"? פערטנס, לייענט ער מאָדנע, פּשוטע ווערטער:

„חבר ישראל! טוט מיר אָן דעם פאַרגעניגן און כאַפּט זיך אַריין אין „סאַוואָי" אויף אַן אָוונטברויט אין אַן ענגערן היימישן קרייז". — חבר גאַר! אָדער דער פעטער בערל איז בלויז נעכטן געווען משוגע, אָדער ער, ישראל, וועט אים היינט דערווייזן, אַז ער איז בטבע אַ משוגענער. ער וועט זיך נישט שעמען פאַר אים.

אין אָוונט איז ישראל, צו זיין גרויס פאַרוווּנדערונג, געווען אין „סאַוואָי", און צו זיין נאָך גרעסערער פאַרוווּנדערונג, אונטן אין פאָיע, זיך אָנגעשטויסן אויף מינען, וועלכע האָט, ווייזט אויס, זיך אויך געלאָזט איבערבעטן. האָבןביידע זיך פאַרשעמט, רויט געוואָרן און געפּרוווט מאַכן אַן ערנסטע מינע, ווי יעדן פון זיי וואָלט אַהער געבראַכט זיין פּריוואַטער ערנסטער ענין, וואָס איז דעם צווייטן נישט באַוווּסט. דער אָנשטעל האָט אָבער לאַנג נישט אָנגעהאַלטן. זיי האָבן זיך דערפילט ווי חברים פון איין פאַרברעכן מיט זייער אַריינדרינגען אין דעם דאָזיקן בורזשואַזן פרעסטעמפּל. און דאָס האָט צום צווייטן מאָל דערנענטערט די ביידע פּאַרטייִישע קעגנער. זיי האָבן זיך געלאָזט גלייכצייטיק גיין איבער די ברייטע, ווייך געדעקטע שטיגן אַרויף און צו זיי אַנטקעגן איז אַרויפגעשטיגן אַ ישראל מיט אַ מינע אין דער שפּיגלוואַנט. האָט מינע זיך דערזען אין שפּיגל און נערוועז פאַרריכט די זיידענע בלאַסע רויז, וואָס איז געווען צוגעשפּיליעט צו איר סאַמעטענעם אַקסל. ערשט אין שפּיגל האָט ישראל באַמערקט, אַז מינע איז אָנגעטאָן אין סאַמעט און מיט בלויזע הענט און אין געפּרעגטע לאַקירענע לעטשלעך — אַ וואַרשעווער נגידישע טאָכטער און גאַר!

— איך שטעל מיר נאָר פאָר, ווי דער גאַסט וועט דאָס אויסזען אין זיינע הויכע שטיוול מיט דעם רוסישן העמדל!

מינע האָט עס געזאָגט און איר אייגענע שטים נישט דערקענט. ס'האָט געקלונגען מיט אַ נערוועזן ציטער. זי האָט אין שפּיגל איר אייגענעם בליק נישט דער־קענט. זי האָט באַמערקט אין איר אויג אַ נערוועזן בריליאַנט. זי האָט עס באַמערקט אין יענער רגע, ווען פון דער הייך איז זיי אַנטקעגנגעקומען אַ ברייטער שטראָם טענער פון פידלען און פלייטן.

פון אָנהייב האָבן זיי זיך פאַרלוירן אין די גרויסע, געדיכט באַזעצטע, העל באַלויכטענע זאַלן. זיי האָבן געמוזט זוכן מיט די אויגן די כאַראַקטעריסטישע פיגור

אין אַ ווײַס העמדל און מיט אַ שוואַרצער באָרד. און נישט זיי האָבן פּאָדלאַסקין געפֿונען, נאָר ער האָט זיי פֿון דער ווײַטן באַמערקט און צוגעשיקט צו זיי דעם גאַרסאָן, זיי צו ברענגען צום טיש.

עס איז געווען פֿאַר זיי אַ נײַע איבערראַשונג.

בײַ צוויי צוזאַמענגערוקטע טישן, צווישן אַ היפּשער קאָמפּאַניע איז געזעסן בערל פּאָדלאַסקי, אָבער גאָרנישט דער נעכטיקער בערל. זײַן באָרד איז גאָר קלענער און עלעגאַנטער געוואָרן, און אָנגעטאָן איז ער געווען אין אַן ענגלישן אָנצוג פֿון זייער אַן אײדעלער פֿאַרב: קאַקאַאָ מיט מילך. און דער אָנצוג איז געלעגן אויף אים ווי אויסגעגאָסן און די פֿאַרב האָט האַרמאָנירט מיט זײַן אָפּגעברענטער ברוינער הויט אויפֿן פּנים און אויף די הענט. נאָר דער הויכער געוועלביקער שטערן איז געווען מיט זײַן ווײַסקייט, ווי צוגעשטוקעוועט. פּאָדלאַסקי האָט געשמייכלט און גערויכערט, ווי נעכטן בײַם טיש. ער איז אָבער געווען מונטערער און באַרעדעוודיקער און זיך פֿאַרהאַלטן, ווי אַן אמתער באַלעבאָס, וואָס פֿאַרווײַלט זײַנע געסט. אידע האָט מיטגעהאָלפֿן דעם פֿעטער אויפֿצונעמען און צו פֿאַרנעמען די געסט. און געסט האָבן געהאַלטן אַלץ אין אײן אָנקומען און טוישן זיך. בערל פּאָדלאַסקי האָט פֿאַרוואַנדלט דאָס ווינקל פֿון „סאַוואָי" אין זײַן געשעפֿטס־קאַנטאָר און אָפּגעהאַלטן קורצע קאָנפֿערענצן מיט זײַנע וואַרשעווער אינטערעסאַנטן.

ער האָט זיך זייער פֿרײַנטלעך באַגריסט מיט ישׂראלן און מיט מינען און דער גאַרסאָן האָט אויף זײַן ווונק צוגעשטעלט פֿאַר זיי נאָך צוויי שטולן. נענטער צו אים.

— ווי איר זעט, חבֿרים, האָב איך דאָ קײן עין־הרע מיט וועמען צו ריידן. וועט איר דאָך פֿרעגן, פֿאַר וואָס האָב איך דאָ געמאַכט מײַן קאַנטאָר? וועל איך אײַך ענטפֿערן: עס מאַכט מיר אויס ביליקער. איך דאַרף קײן דירה־געלט נישט צאָלן און איך פּטר אָפּ אַלע פֿאַר אַ מאָל.

און ער האָט זיך צעלאַכט, בערל פּאָדלאַסקי, געבעטן אידען מיטן בליק זיך צו פֿאַרנעמען מיט די נײַע געסט און אַליין זיך אָפּגעקערט צו די אינטערעסאַנטן. ערשט איצט האָט ישׂראל באַמערקט, אַז הינטער דעם פֿעטער בערלס שטול זיצט אַ דיקלעכער יונגער־מאַן מיט אַ דײַטשן אויסזען און פֿאַרנאָטירט אין אַ ביכעלע אַלץ, וואָס דער פֿעטער בערל הייסט אים פֿאַרנאָטירן. צײַטנווײַז מאַכט ער אויך זײַן אײגענע באַמערקונג אין געשעפֿטלעכן געשפּרעך. אידע האָט זיך אָנגעבויגן צו ישׂראלן און מיט יראת־הכּבֿוד אים דערקלערט, אַז דער יונגער־מאַן איז דעם פֿעטערס וואַרשעווער אַדוואָקאַט און געשעפֿטס־פֿאַרטרעטער. ישׂראל האָט צום ערשטן מאָל געזען, ווי ווייניק צײַט עס פֿאַרנעמט צו ריידן וועגן גרויסע געשעפֿטן. אָט זיצט אַ גופֿיקער זאַפּרענדיקער ייִד מיט אַ פּנים און מיט אַ באָרד, וואָס וואָלטן געפּאַסט פֿאַר שלמה המלך. ער שמועסט געלאַסן מיטן פֿעטער וועגן וואַלד. עס פֿליען

אין געשפּרעך צענדליקער טויזנטער — ישראל ווייסט נישט וואָס:ביימער צי רובלס. און שמועסנדיק, שפּילט זיך שלמה המלך מיט זיין אייגענער באָרד. אַ האַנט איז ביים סוחר ווי פון רויען ווייסן טייג און באַשאָטן מיט זומער־שפּרענקעלעך. שפּילן שפּילט זיך די האַנט מיט דער באָרד, אויסציענדיק זאַפּרען־הערעלעך איינציקווייז, איינציקווייז. און אָט שטייט ער שוין אויף צום געזעגענען זיך. דאָס געשעפט איז געשלאָסן. דער דייטש פאַרנאָטירט. אויף זיין אָרט זיצט שוין אַ צווייטער גופיקער מאַנספאַרשוין, וואָס זיין ראַזירט פּנים איז אונטן פיל ברייטער ווי אויבן. פון זייערע פאַרשוואָלענע נעסטן לאַכן אַרויס זיינע קליינינקע, קלוגיטשקע אייגעלעך, און הענט מיט פינגער האָט ער אַזעלכע, וואָס מען קאָן מיט זיי ברעכן קופּערנע צענערס. ער טראָגט אַ שווערן רינג אויף אַ פינגער— אַ באַנקיר. נישט ער רעדט, נאָר ער שוועבט, ער פליט. דאַכט זיך, פּאָדלאַסקי אַליין קאָן מיטן אויער נישט נאָכפליען די שנעלקייט פון זיינע רייד. אָפּגעפּטרט. דער דריטער אינטערעסאַנט — אַ מיליטער־מאַן פון אינטענדאַנטור, מיט אַראָפּגעהאָנגענע באַקן און אַראָפּגעהאָנגענע וואָנצעס. מיט אים אַ יידישער מעקלער מיט אַ לייבערדל און מיט אַ קליין פליכל. דער מעקלער האָט, ווייזט אויס, צוליב דעם באַזוך אין „סאַוואָי" עקסטראַ אויסגעטאָן די לאַנגע קאַפּאָטע און ער פילט זיך איצט אין זיין קורץ רעקל ווי אַ הונט אָן אַן עק.

און ביים טיש גייט דערווייל אַ היימישער שמועס. דאָקטער לינדע האָט זיך אויך דאָ צוזאַמענגעטראָפן מיטן פעטער עוזר, וועלכער זיצט, נאַטירלעך, אָן אַ קאַפּל און זיי שפּינען ווייטער דעם פאָדעם פון זייער נעכטיקן דיספּוט איבער רעליגיע און פרייען געדאַנק. דער באַלעבאָס קוקט אויף זיי מיט אַ יינגלשן געלעכטער און רייצט זיי אָן איינעם אויפן אַנדערן. די מומע זלאַטע איז אויך דאָ. דאָס איז דעם פעטער עוזרס פרוי. זי האָט אַ פּריצישן אויסזען און זי רעדט מיט אידען וועגן איינגעמאַכטס. דער אַדוואָקאַט יאַקובסאָן איז נישט געשטימט. אים פאַרדריסט אַפּנים, וואָס נישט ער איז פעטער בערלס פאַרטרויונגס־מאַן אין וואַרשע. איז ער דעריבער געשטימט פּעסימיסטיש צום גלות און פּאָלעמיזירט מיט מינען.

אידע לאָזט אַרויס גאַנץ דרייסטע ציוניסטישע געדאַנקען. און צו ישראלן ווענדעט זי זיך:

— חבר, מאַכט מיר קלאָר, איך בעט אייך! ווי ווייט איז פון אייך ביז מיר, צום ביישפּיל? פון דעם פּועלי־ציוניסט ביז דער בורזשואַזער ציוניסטקע?

איר ברייט, רונד פּונים איז, ווי שטענדיק, ליידנשאַפטלעך און אויפגערעגט. צוליב דער רויטלעכער ציגלפאַרב דאַכט זיך: עס איז באַלויכטן פון אַן אינערלעך פייער. און אַן אויסדרוק — ווי זי וואָלט זיך געהאַט ערשט מיט עמעצן געקריגט. אָבער אידע רעדט מילד און געלאַסן און מיט הומאָר אַפילו. זי איז אָנגעטאָן צום פאַרב פון פּנים, רויטלעך־ברוין; זעט זי אויס ווי פון איין גוס. אַ געשטאַלט פון

רויטלעכן אייזן, אַ שטאַרקע געשטאַלט. און אַרום קאָפּ — אַ רויכיקער כאַאָס פון צעשאָטענע האָר. זי פאַרריכט זיי מיט אַ קאָמישער באַוועגונג.

— איך פאַרשטיי נישט, ישראל, מאַכט מיר קלאָר, וואָס איז צווישן מיר מיט אייך דער חילוק? מיט וואָס טויג איך זיך נישט פאַר אַ פועלי־ציוניסטקע?

מינע כאַפּט אונטער מיטן אויער דאָס געשפרעך און קוקט אויף איר פאַרטיי־קאָנקורענט, ישראלן, מיט אַ פאַרניכטנדיקן שמייכל.

— איך מיין אויך אַזוי, פרוי פאָדלאַסקי.

— דערווייל איז נאָך פאַראַן אַ שטיקל פרינציפּיעלער חילוק — פּרוּווט ישראל זיך אַרויסמאַכן פון אַ דיסקוסיע.

— אַ האָפענונג אַז מיר וועלן זיך דערנענטערן, ישראל.

און אידע שטרעקט אויס צו אים איבערן טיש איר גלעזעלע ליקער, זיך אָנצוקלאַפּן אָן זיין גלעזל.

— אם־ירצה־השם, נאָך דער סאָציאַלער רעוואָלוציע, אידע. — און קלאָפּט אָפּ זיין גלעזל אָן אירן.

אָפּיציאַנטן מיט ווייסע גאָרסן, מיט פּנימער פון ענגלישע לאָרדן, דערלאַנגען צום טיש. און ישראל מיט מינען האָבן זיי אויפן פּראָלעטאַרישן געוויסן. ס׳איז אויסגעוואַקסן אַ ניקלנער עמער מיט שאַמפּאַניע אויף אייז, אונטער אַ טישטעכל. ישראלן ווערט קאַלט. דער אַלטער יונה פאָדלאַסקי גלעט די באָרד מעשה פּריץ און פּרוּווט רויכערן דעם ציגאַר אַזוי ווי בערל, זיין יונגער שטיפברודער, דער אַש זאָל נישט אַראָפּפאַלן.

ענדלעך זענען שוין ביים טיש קיין אינטערעסאַנטן נישט פאַראַן. בערל פאַרלייגט אַ סערוועטל הינטערן קאָלנער. דער חבר־באַלעבאָס האַלט אין אַריינריידן אין אים:

— איר זעט דאָך, פּעטער, ביי מיר איז אַ האַלבע קאָמונע אין פאַבריק. מיט די אַרבעטער זענען מיר אויסגעבונדן. אָט פרעגט ישראלן...

בערל האָט זיך צעשמייכלט צו מינען:

— אַנטקעגן דעם, חברטע מינע, וואָס איר האָט נעכטן געטענהט: „נישטאָ ביי אונדז קיין כלל־אינטערעסן”. אָט עסן מיר דאָך צוזאַמען.

— יאָ, מיר עסן... על חשבון הגביר... — האָט זיך מינע צעלאַכט.

דער חבר־באַלעבאָס האָט זיך דערשראָקן און געוואַרט ביז דער פעטער האָט זיך צעשמייכלט.

— אָבער ניין, חברים. איך האָב נעכטן נישט גערעדט וועגן כלל־ישראל־אינטערעסן אין דעם זין, ווי מיט דעם אויסדרוק באַנוצט זיך די בורזשואַזיע... וואָס איך האָב דעם צווייפלהאַפטן כבוד צו געהערן צו איר...

דער פעטער בערל האָט מיט קורצע הפסקות גערעדט און געגעסן. און ישראל האָט אָנגעשפּיצט די אויערן, וואַרטנדיק אויף דעם מאָמענט, ווען ער וועט דאַרפן אַריינפאַרן דעם פעטער בערל מיט אַ ביטער פּראָלעטאַריש וואָרט. ס׳האָט זיך אָבער נישט געמאַכט די געלעגנהייט.

— דער אונטערשייד צווישן מיר און אייך, חברים — פּאָדלאַסקי האָט בפירוש גערעדט צו מינען און ישראלן, איגנאָרירנדיק די איבעריקע, ווי זיי וואָלטן גאָר ביים טיש נישט געווען — דער אונטערשייד צווישן מיר און אייך איז דער, וואָס איך האָב געלט און איר נישט. אָבער דער צוועק אונדזערער איז איינער. דאָס וואָס איר ווילט מאַכן דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציע, פּרוּוו איך זיך, אין די ראַמען פון מיינע מעגלעכקייטן, צו מאַכן פאַר מיין געלט.

ישראל און מינע —ביידע פּאַרטיי־קעגנער — האָבן זיך אומרויִק איבער־געקוקט און פאַרשטאַנען זיך. די צעשטערטע אילוזיע פון אַן אידעאַליזירנדיקן קאַפּיטאַליסט איז פאַר זיי ווידער אויסגעוואַקסן. ווי צו רעאַגירן האָבן זיי נישט געוווּסט. זיי האָבן פאַרזיכטיק איבערגעקליבן וואָס פאַר אַ פראַגע צו שטעלן.

— וואָס קאָן דען איין מענטש אויפטאָן, הער פּאָדלאַסקי?

— און וואָס ווילט איר אויפטאָן? — האָט מינע דרייסטער געפרעגט.

— איין מענטש קאָן פיל אויפטאָן, ווען ער האָט מיטלען און איניציאַטיוו — האָט פעטער בערל געענטפערט ישראלן און דאַן זיך געווענדעט צו מינען:

— וואָס וויל איך אויפטאָן? איך טו דאָס, וואָס עס דיקטירט מיר מיין רעוואָלוציאָנער און יידיש געוויסן, חברטע. צי טו איך גוט אָדער שלעכט — קומט אַראָפּ צו מיר, וועט איר זען. קומט אַראָפּ, חברים, איך מיין ערנסט. אשר! דיינע אַרבעטער האָבן ביי דיר אורלויב?

— אַ שאלה! ווי דען? — דער חבר־באַלעבאָס האָט זיך צעשמייכלט און נערוועז געטאַנצט אויף זיין זיצפּלאַץ — וואָס מיינט עפּעס דער פעטער, איך בין אַן עקספּלואַטאַטאָר, בין איך? האַ, מינע? זאָל מינע זאָגן.

הכלל, דער פעטער בערל פאַרבעט די אַרבעטער, ישראלן מיט מינען, הייסט עס, אַראָפּקומען צו אים אין מאַיאָנטעק אונטער ליאַסאָווע און זען מיט די אייגענע אויגן זיינע ראַדיקאַלע רעפאָרמען דאָרטן.

דער חבר־באַלעבאָס איז צופרידן. אידעע ווערט סענטימענטאַל. אַזאַ מין קלאַסן־דערנענטערונג! די אַרבעטער פאָרן צו גאַסט אין מאַיאָנטעק! דאָ — מאַכט דער פעטער אַ נייע פאַבריק בשותפות. אַן אמתע כלל־ישראל־אידיליע. דעם חבר־באַלעבאָס ווילט זיך אויפהייבן אַ כוס פאַר דעם איצטיקן מאָמענט. ער האָלט אָבער פאַר וויכטיקער צו כאַפּן מיטן פעטער אַ שמועס וועגן דער בשותפותדיקער

טריקאָטאַזש־פֿאַבריק. דאַכט זיך, אַז דער משוגענער אידעאַליסט, וואָס איז רייך ווי קורח, לאָזט זיך אָנרעדן.

דער חבר־באַלעבאָס האָט נאָר וואָס אויף רעכט אַנטוויקלט זיינע ברייטע געשעפֿטלעכע פּלענער פֿאַרן פּעטער. אידע האָט אים נאָר וואָס געמאַכט די ערשטע באַמערקונג, אַז ער זאָל נישט פֿליען צו הויך אין זיינע פֿאַנטאַזיעס, — ווען... ווען די מוזיק האָט אָנגעהויבן שפּילן אַ וואַלס.

האָט דער רייכער פּעטער איבערגעשלאָגן דעם שמועס, עלאַסטיש זיך אויפֿגעהויבן, פֿאָרזיכטיק אַוועקגעלייגט דעם ציגאַר, אַז דער אַש זאָל נישט אַראָפּפֿאַלן און פֿאַרבעטן אידען צום טאַנץ.

קיינער האָט זיך נישט געריכט אויף דעם און אַלע האָבן פֿאַרלעגן געשמייכלט. אידע האָט האַסטיק אַוועקגעשאַרט די צעשאָטענע האָר. און אָט שוועבן זיי שוין צוזאַמען מיט אַנדערע פּאָרן איבערן ליכטיקן פּאַרקעט צווישן די באַזעצטע טישלעך. דער רייכער פּעטער האָט געטאַנצט מיט אַ פֿעסטער גראַציע, געטראָגן אידען ווי אַ סטאַטועטקע פֿון רויטלעכן שטיין. און זיין שוואַרצע באָרד און אירע רויכיקע האָר האָבן גלייך צוגעצויגן פֿרעמדע אויגן ביי די טישלעך. ווען ער האָט זיך צוריקגעקערט מיט זיין צעפֿלאַמטער דאַמע האָט מען אים ביים טיש באַגעגנט מיט אַ בראַוואָ. אַפֿילו דער פּעטער עוזר האָט געפּאַטשט, די מומע זלאַטע האָט געפּאַטשט. דער חבר־באַלעבאָס האָט געמיינט, אַז מען קאָן זיך שוין אומקערן צום וויכטיקן שמועס. ווען די מוזיק האָט אָנגעהויבן שפּילן אַ פּאָלקע, האָט דער רייכער פּעטער זיך אָפּגעשטעלט מיט די אויגן אויף מינען. מינע איז רויט געוואָרן. און נאָך מער — ישראל. ס׳איז אים געווען אַ רחמנות אויף זיין פּאַרטיי־קעגנערין, וואָס זי איז אויסגעשטעלט אויף אַ בורזשואַזן נסיון. צום גליק קאָן זי אַוודאי נישט טאַנצן, וועט זי נעבעך אָפּקומען בלויז מיטן רויט ווערן.

אָבער ווער זאָגט עס, אַז מינע קאָן נישט טאַנצן? זי שטייט אויף, די פּאַר־רעטעריך פֿון אַרבעטער־קלאַס, זי לייגט אַוועק איר האַנט אויפֿן ברייטן בורזשואַזן אַקסל פֿון קאָליר „קאַווע מיט מילך". שעם זיך, וואַרשעווער אַרבעטערשאַפֿט! און זי טאַנצט זייער לייכט די משוגעדיקע פּאָלקע. דעם קאָפּ פֿאַרבויגן, די אויגן אַראָפּגעלאָזט, בלאַס, סענטימענטאַל — די חברטע מינע. אָבער די פֿיס אין די לעטשלעך אַרבעטן מונטער און לעבעדיק. צי חלומט זי נישט איצט פֿון געבראָטענע טייבעלעך?

אַן אָפֿיציאַנט איז צוגעגאַנגען צום טיש און פּראָפֿעסיאָנעל זיך פֿאַרנייגט:

— מען פֿרעגט זיך אויף דעם הער פּאָדלאַסקי.

— ער איז פֿאַרנומען. ער טאַנצט.

דער אָפֿיציאַנט האָט עס גענומען צו קענטעניש און העפֿלעך אָפּגעוואַרט אין

דער זייט, ביז דער רייכער פעטער האָט געענדיקט טאַנצן און אָפּגעפירט זיין דאַמע צום טיש. דאַן האָט דער אָפיציאַנט אים שטיל און העפלעך עפּעס איינגערוימט און פּאָדלאַסקי האָט אים אָנגעקוקט מיט פאַרוווּנדערטע אויגן. ער איז אָבער אַרויס נאָך אים פון זאַל.

— אַוודאי ווידער אַ סוחר.

— אַן אייזערנעם קאָפּ דאַרף ער האָבן, דער בערל!

— ער האָט דאָך אַ דייטש.

— דער דייטש איז שוין לאַנג אַוועק שלאָפן.

דערווייל איז דער פעטער צוריקגעקומען צום טיש. ער האָט עמעצן רויִק געזוכט ביים טיש און זיינע אויגן האָבן געשפּילט. זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף ישׂראלן.

— דאָס מיינט מען אייך, חבר. אַ דאַמע פרעגט זיך.

— צו מיר? אַ דאַמע? — ישׂראל האָט נישט געגלייבט.

— יאָ, אַ דאַמע, אַ פריילין, הייסט עס. אַ יונגע, אַ שיינע.

— צו מיר אַ דאַמע? ישׂראל איז אויפגעשטאַנען אַ פאַרשעמטער. ער האָט אַלץ נישט געגלייבט.

— האָט פּאָדלאַסקי אָנגעשריגן:

— גייט, חבר ישׂראל! אַז אַ פריילין רופט, לאָזט מען זיך נישט בעטן.

— אָבער ווער איז זי? וואָס וויל זי?

ישׂראל האָט זיך געפילט נישט באַקוועם אונטער אַלעמענס שמייכלען. און פּאָדלאַסקי האָט איינציקווייז אויסגעלייגט אירע סימנים:

— זי איז אַ קליינינקע... האָט פּרעכטיקע הענט... בלויע אויגן.

ישׂראל האָט זיך, ווייזט אויס, אָנגעשטויסן און ער איז האַסטיק אַרויסגעלאָפן. פּאָדלאַסקי האָט זיך צעשמייכלט צום עולם.

— זיין שוועגערין. איך האָב מיך שיער נישט פאַרליבט.

ישׂראל איז באַלד צוריקגעקומען אַ צערודערטער.

— איך בעט אַלע אַנטשולדיקן. איך מוז לויפן אַהיים.

— אָבער וואָס איז געשען?

פּאָדלאַסקי האָט אים אָנגעכאַפּט ביי דער האַנט און נישט אָפּגעלאָזט. לאָמיר פריער מאַכן „לחיים״.

— איך קאָן נישט.

— טאָ זאָגט כאָטש אויס, וואָס לויפט איר אַזוי? איר שעמט זיך, וועל איך זאָגן. מענטש! ס'איז דאָך אַ יידישע זאַך.

ער האָט אָפּגעלאָזן ישׂראלן און פייערלעך געמאָלדן:

מיר וועלן האָבן אַ שׂימחה, יידן! ישׂראלס ווייב גייט צו קינד!

ישׂראל איז שוין נישט געווען דערביי, ווען פאַר זיין כּבוד וועגן האָט אויס־געשאָסן די ערשטע פלאַש שאַמפּאַניער.

17

אַ סגולה פאַר ליטעראַטן

אַז אַ מענטש איז אַ גזלן איבער זיך אַליין, איז אים קיינער נישט שולדיק. לעאָן ברוינער האָט צעבראָכן זיין פאַמיליע־לעבן איבער עמעצנס אַ הייס בריוול צו זיין ווייב, און ווער דער איינער איז האָט ער עד־היום נישט געוווּסט. ער האָט געשאַפן פאַר זיך דעם ריכטיקן גיהנום. ס'איז שוין נישט געבליבן קיין איינציקער פון זיינע פריינד און גוטע באַקאַנטע, וועמען ער זאָל נישט חושד זיין, אַז צוליב אים האָט ער דאָס געמוזט אַוועק פון דער היים. לעאָן ווערט אַ מיזאַנטראָפּ. ער האָט פיינט געקריגן דעם פאַררעטערישן מין — אַלע ווייבער. ער האָט שוין אָבער אויך פיינט דעם פאַרפירערישן מין — אַלע מענער. אים דוכט זיך, אַז ער איז דער איינציקער צדיק אויף דער וועלט. אָבער צוליב איין צדיק וועט סדום נישט איינשטיין. און צייטנווייז דוכט זיך אים, אַז ער איז דער איינציקער נאַר אויף דער וועלט, דער נאַר וואָס האָט זיך אַליין אָפּגעשמיסן. דער טייוול האָט אים געשטויסן צו אַנטלויפן פון דער היים. באַסיע האָט דאָך אים סיי ווי גאָרנישט אויסגעזאָגט. און ס'איז נאָך אויסגעקומען, אַז זי איז געבליבן די באַעוולטע.

ער האָט אָבער געמוזט אַנטלויפן. פון זיך אַליין איז ער געלאָפן. זיינע אייגענע פויסטן אָפּגעטראָגן, עס זאָל נישט קומען צו קיין קלעפּ, וואָרעם ער האָט געפילט: עס האַלט דערביי.

אַז זי שווייגט. קוקט אים אָן מיט דעם בליצל, וואָס האָט זיך אָנגעצונדן אין איר שטענדיקן מאַטן בליק און — קיין וואָרט נישט. ער רייסט זיך שיער די האָר פון קאָפּ. שרייט ביטערע און נאַרישע ווערטער און זי — נאָר איין טענה:

— האָסט מיך באַליידיקט.

— סטייטש! אַזאַ בריוו!

— ס'איז גאָרנישט געשען, לעאָן.

— פאַר וואָס זשע זאָגסטו מיר נישט, ווער דאָס איז?

צעלאַכט זיך בייז דאָס בליצל אין אירע אויגן.

— און אַז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו געהאָלפֿן ווערן? אַבי מען טענהט, אַז מיר, ווייבער, זענען נייגעריק.

— האָסט אים ליב?

— איך ווייס נישט. אפשר.

ער שטוינט. ווי איז דאָס געשען, וואָס אין דעם דאָזיקן צאַרטן טונקל־בלאָסן כשרן קערפּער האָבן זיך פֿאַרקליבן שדים פֿון פֿאַלשקייט און שמוץ?

ער קאָן דאָס נאָך איצט נישט באַגרייפֿן. ווען ער ווינט שוין אָפּגעזונדערט און האָט פֿיל ביטערע שעהען צו טראַכטן און איבערצוטראַכטן, צו רייצן די אייגענע וווּנד.

נו, געוויס האָט ער געמוזט אַנטלויפֿן, נישט צו לאָזן אין גאַנג זיינע פֿאַרפֿרעסטע פֿויסטן. נאָר דאָס האָט אים געפֿעלט!

לעאָן ברווינער האָט אויסגעצייכנט פֿאַרשטאַנען און מיטגעפֿילט די מענער, וואָס שלאָגן זייערע ווייבער אין אַזאַ פֿאַל, וואָס שלאָגן די געליבטע פֿון זייערע ווייבער.

אַז ער האָט דאָך אויך געשלאָגן. מיט פֿאַרקריצטע ציין און פֿאַרגאָסענע אויגן, פֿאַרשלאָסן זיך אין זיין איינזאַמען צימער, האָט ער פֿאַרפֿרעסט זיינע פֿויסטן און געשלאָגן באַסיען מכות־רצח... אין דער פֿאַנטאַזיע, פֿאַרשטייט זיך. ער וואָלט יענעם אויך צו רעכט געמאַכט, ווען ער זאָל וויסן, ווער ער איז — דער יענער. אָבער זיין פֿויסט טרעפֿט אין דער לופֿט. נישטאָ קיין יענער. ס'איז נאָר דאָ אַ בריוול און באַסיעס פֿאַרביסענער שווייגן. לעאָן האָט איצט דערפֿילט דעם ביטערן טעם, וואָס הייסט האָבן קנאַפּע אינפֿאָרמאַציעס וועגן זאַכן, וואָס זענען אים צום מיינסטן נוגע. שוין אָפּגערעדט פֿון זיין היים און פֿון באַסיען. ער האָט זיך דאָך פֿון זיין איינציק קינד אָפּגעריסן צוליב סיבות, וועלכע זענען נישט קלאָר גענוג און נישט וואָגיק כדי אַזוינס צו טאָן. ניין, וואָג האָבן זיי, די סיבות, ווייל ער איז אַנטלאָפֿן פֿון דער היים. אָבער קלאָרקייט? ס'קאָן זיין, אַז קיין מאָל וועלן זיי אים נישט קלאָר ווערן! און זיין לעבן האָבן זיי דאָך צעבראָכן.

לעאָן ברווינער איז געווען אַ פֿעיקער נאָוועליסט: די צרות פֿון לייטן זענען אים נישט אָנגעגאַנגען. דאָס זענען געווען פֿאַר אים נישט צרות, נאָר טעמעס. ביי אים איז אַפֿילו געווען אַ הומאָרעסקע וועגן אַ מענטשן מיט אָפּגעהאַקטע הענט און פֿיס. און דער דאָזיקער הומאָריסטישער העלד זיינער, אָן הענט און אָן פֿיס, איז אים אַנטקעגן געקומען אין זיינע איצטיקע ליידן.

— האָסט געזינדיקט מיט דיין פּען! האָסט געזינדיקט! האָט דיר עפּעס שטאַרק ווי געטאָן, ווען דו האָסט מיט דיין פּען מיך געמאַכט פֿאַר אַ וויסטע קאַליקע?

אַן אמת! עס האָט אים נישט ווי געטאָן. ער, וואָס האָט כלומרשט געדאַרפט פילן פאַר זיינע אַרויסגעפירטע העלדן, האָט נישט געפילט פאַר זיי, ווייל ער האָט נישט געליטן, ער איז נישט געבענטשט געווען מיט ווייטאָג. איצט, ווען ער האָט פּלוצלונג דערזען די וועלט אין דעם שיין פון זיין אייגענעם ווייטאָג, איז דאָס געווען פאַר אים אַ נייעס, אַן איבערראַשונג. אַלץ וואָס ער האָט אָנגעשריבן ביז איצט האָט זיך אים אויסגעוויזן ווי שוואַרץ־קינצלעריי. ער האָט, ווייזט אויס, געקענט די קונץ פון פאַרבלענדן דעם לייענער מיט דער אויסערלעכער צייכענונג, מיט דער פאַרביקער פראַזע.

ניין, לעאָן שרייבט נישט מער. ער אַנטלויפט פון שרייבטיש. ער מיידט אויס מיט די אויגן זיין פאַרזשאַווערטע פען. זאָל זי זשאַווערן. אויב ער וועט זיך שוין נעמען צום שרייבן, וועט ער שרייבן מיט בלוט, מיט בלוט פון זיין האַרצן. אָבער ווער עס האָט שוין דעם האַרציקן רויטן טינטער, ווער עס איז שוין מיט ליידן געבענטשט — דער ווערט קאַרג אויפן וואָרט, אייפערזיכטיק אויפן פּאַפּיר, וואָס דאַרף דאָס דאָזיקע רויטע וואָרט דאָס ערשטע אויפנעמען אויף זיין ווייס געלעגער. לעאָנען איז שווער זיך צו שיידן מיט די ווערטער, וואָס זאַמלען זיך אין זיין האַרצן. ווי צייטיקע רויטע עפּל זאַמלען זיי זיך דאָרט. ער שפּירט זייער שווערקייט און זייער זאַפט און אַנשטאָט צו מאַכן שותפות מיט דער פאַרזשאַווערטער פען, שפּאַנט ער בעסער איבערן צימער אין דער קרום, פון ווינקל צו ווינקל, די הענט פאַרלייגט אויף הינטן. ער שפּאַנט, און אים דאַכט זיך — ער שרייבט:

— יאָ, חברים ליטעראַטן! אייגענע צרות זענען אַ גייסטיקע דעזינפעקציע! איך ווינטש זיי אייך וואָס מער!

אָבער נישט וועגן זיינע אייגענע צרות האָט לעאָן געשריבן אין געדאַנק, שפּרייזנדיק איבער זיין צימער. ער האָט געוועבט אין געדאַנק דעם ראָמאַן, וואָס האָט גענומען זיין אָנהייב ביי ריטאָוון אין אַטעליע, בעת האַנקע האָט געטאַנצט. דער עפּיזאָד מיט דער טאַנצנדיקער האַנקע האָט איצט אָנגענומען בלוט און קאָנדענסירטע פאַרבן. ס'איז געווען אַ גרייט נשמה־געשריי. וואָס פאַר אַ פּאָעמע פון גאָלדן לייב און בלוטיקע ליידן דאַרף עס אויסוואַקסן, אויב דער טאַנץ אירער איז דאָס ערשטע געשריי, דער ערשטער אַקאָרד! די טעמע איז אָבער איבערגע־וואַקסן די העלדין. אויב האַנקע האָט געטויגט פאַר אַ מאָדעל צו ריטאָווס פרע־מירטער „חוה", האָט דאָך ריטאָוו געמאָלן לייַב און ווייַב. לעאָן האָט אָבער געוואָלט אַרויסבאַקומען עפּעס מער: אַ פאַרבלוטיקטע נשמה. און האַנקע — די האַנקע, וועלכע לעאָן האָט געקענט, איז געווען אַ צו שוואַכער מאָדעל. זאָל ער וויסן וועגן האַנקען מער ווי ער האָט געוווּסט וועגן באַסיען, ווי ער ווייס

וועגן זיך אַליין, דאָס הייסט, וועגן יענע פאַרגעפּלטע אומוועגן, וועלכע האָבן אים געבראַכט צו זיין איצטיקן בראָך?

לעאָן האָט פּלוצלונג פאַרלוירן דעם גלויבן אין זיין חוש און אינטויִציע. ער האָט זיך דערפילט ווי אַ יאַכטהונט, וואָס פאַרלירט דעם שפּור. און דאָס געפיל איז געווען פיינלעך. דאָס געפיל האָט אים געמאַכט פאַר אויס שרייבער און איבער־געלאָזט אים אויג אויף אויג מיט זיינע אייגענע פרישע ווונדן. ער האָט פאַרלוירן די טרייסט פון קאָנען אַריינדרינגען אין פרעמדע ליידן און דורך דעם פאַרטויבן די אייגענע, נישט האָבן קיין צייט פאַר די אייגענע צרות.

לעאָן האָט איצט צו פיל צייט געהאַט פאַר די אייגענע צרות. ער האָט זיך אָפּגעריסן פון מענטשן, געלעבט ווי אַ נזיר און אַחוץ דער רעדאַקציע מיט קיינעם זיך נישט געטראָפן.

דער איינציקער, וואָס פלעגט אים ברענגען גרוסן פון דער וועלט, איז געווען — שייקע. שייקע האָט געטראָפן דעם וועג צו זיין איינזאַמער באַהעלטעניש.

ביז אויף דער גאַנצער וועלט, האָט לעאָן צום ערשטן מאָל אים אויפגענומען זייער נישט פריינטלעך:

— פון וואַנען קומסטו אַהער? ווער האָט דיר געזאָגט?

האָט שייקע תמימותדיק געענטפערט:

— באַסיע האָט מיר געזאָגט.

האָט אים לעאָן אַ כאַפּ געטאָן ביים אַקסל, ווי מיט אַן אייזערנער צוואַנג.

— צו באַסיען גייסטו? וואָס האָסטו עפּעס צו טאָן ביי באַסיען, האַ?

— לאָז אָפּ! לאָז אָפּ די האַנט, זאָג איך דיר!

שייקעס כינעזישע אייגעלעך זענען פּלוצלונג רונד געוואָרן. מיט פאַרביסענע ציין האָט ער זיך אַ ריס געטאָן און זיך אַרויסגעריסן פון לעאָנס אייזערנער האַנט. ער האָט אָנגעקוקט דעם ליטעראַרישן נזיר מיט רונדע אויגן און אויסגעשריען:

— אידיאָט איינער! אין וואָס ביסטו מיך חושד?

און ער איז אַוועק צום פענצטער וויינען. לעאָן האָט אים לאַנג איבערגעבעטן.

אָט דער דאָזיקער אינצידענט האָט דווקא באַפעסטיקט זייער פריינטשאַפט. שייקע איז געווען ביי לעאָנען דער איינציקער אָפּטער איינגייער און דער איינציקער פאָדעם, וואָס האָט אים פאַרבונדן מיט זיין פאַרלוירענער היים. שייקע איז אויך מיט באַסיען געווען באַפריינדעט און ער האָט נישט נאָר פון דעם קיין סוד נישט געמאַכט, ער פלעגט יעדעס מאָל ברענגען לעאָנען פרישע גרוסן פון זיין קינד. און לעאָן איז אים געווען דאַנקבאַר. וועגן באַסיען האָט ער נישט נאָכגעפרעגט. ער האָט געוווסט, אַז נישט שייקע איז דער מענטש וואָס מען קאָן געברויכן אויף

אויסצושפּירן דעם ווייבס געהיימענישן. און אַז לעאָן האָט וועגן באַסיען נישט געפרעגט, האָט שייקע אויך געשוויגן.

ער איז פּלוצלונג פאַרלוירן געגאַנגען, שייקע. אַ טאָג צען זיך נישט געוויזן. און אויך אַזוי פּלוצלונג האָט ער זיך אָפּגעפונען. אַריינגעשפּרונגען מיט אַ צע־שויבערטן, פלאַמענדיקן קאָפּ און מיט אַ פולן בויך נייעס.

— מזל־טוב, לעאָן! ישראל איז אַ טאַטע געוואָרן!

— מזל־טוב. וואָס? אַ זון? אַ טאָכטער?

— שטעל דיר פאָר אַ מזל פון אַ קבצן. אַ זון מיט אַ טאָכטער. כאַ־כאַ־כאַ! דאָס דינע ווייבעלע האָט אים באַשאָנקען מיט אַ צווילינג.

— אַ קשיא אויף די ווייבער!..

— מען זאָגט אָבער, אַ שווערער קימפּעט געוועז. דינה איז שיער נישט אַוועק פון דער וועלט.

— איך שטעל מיר שוין פאָר!

לעאָן האָט זיך נערוועז פאַרקרימט. עס האָט אים אויפגעשוידערט. לעצטנס פלעגט ער אַ פרעמדן ווייטאָג זיך נישט פאַרשטעלן. ער פלעגט אים פיזיש דער־פילן מיט די נאַקעטע נערוון.

— און צוליב דעם ביסטו דאָס אַזוי לאַנג נישט געקומען?

ניין, שייקע איז אין יענע פאָר מעת־לעת אַפילו נישט געוועזן אין וואַרשע. געקומען שוין נאָך אַלעמען. דאָ, אייגנטלעך, שטעקט די צווייטע נייעס. שייקע איז אַ העלד פון אַ ראָמאַנטישער געשיכטע. די העלדין איז... האַנקע.

— האַנקע גאָר?

— וואָס וווּנדערט עס דיך אַזוי?

לעאָן האָט נערוועז אויפגעלעבט.

— דערצייל, דערצייל! ס'איז דאָך אינטערעסאַנט! זעסטו, דאָס האָסטו דאָך מיר צו פאַרדאַנקען, וואָס דו קענסט זיך מיט איר!

— אָבער די געשיכטע, ברודער, איז גאָר אַ וווּנדערלעכע, כ'האָב מורא, וועסט נישט גלייבן.

— פאַר וואָס עפּעס נישט גלייבן?

— צי גלייבסטו דען שמ"רן?

— המ... — לעאָן האָט זיך ווידער נערוועז פאַרקרימט. שוין פון אייגענעם ווייטאָג. נישט קיין שמ"ר־העלדין האָט ער געדאַרפט.

18

שייקע דערציילט זיין שמ״ריאַדע

...איך מוז דיר זאָגן, אַז דו קענסט נאָך נישט האַנקען. אַלץ וואָס זי טוט איז מיט אַ ברייטן פאַרנעם און מיט אַ הילכיקן אָפּקלאַנג. מאַכט זי אַ סקאַנדאַל — איז דאָס איינער אין וואַרשע. פאָרט זי צו אַ חתן, נעמט זי מיט אַ באַגלייטער אויף צרה שלא תבוא. זי איז אַ מיידל מיט פאַנטאַזיע. געדענק מיין וואָרט: זי וועט נאָך מאַכן אַ קאַריערע!

אָבער לאָמיר דיר קודם דערציילן, ווי אַזוי קום איך גאָר צו איר. פאַרשטייסט: אַז גאָט וויל שטראָפן אַ מענטשן, נעמט ער ביי אים אַוועק דעם שכל. און ביי מיר איז דאָס געשען, אַז אין איין פרימאָרגן האָב איך אָפּגעטאָן דריי נאַרישקייטן, איינע גרעסער פאַר דער אַנדערער. כ׳האָב דאָס געהאַלטן בסוד. אָבער איצט איז דאָס מער קיין סוד נישט. געדענקסט יענע נאַכט ביי די מיידלעך דאָרט, נאָך דער ביבע ביי ריטאָוון? האָסט רעכט מיר נישט צו גלייבן. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, ווען מיין פוס האָט באַטרעטן די שוועל פון אַ שאַנדהויז. כ׳האָב וויניק געטרונקען. אָבער דער סקאַנדאַל ביי ריטאָוון און שפּעטער די סצענע ביי די מיידלעך האָבן מיך געמאַכט שיכור. כ׳האָב געפילט, אַז דער מאַרך ליגט מיר נישט אויף זיין שטענדיקן פּלאַץ, אַז ער האָט זיך איבערגעדרייט אין מוח מיטן אונטערשלאַק אַרויף. פאַרשטייסט? דאָס ווירקט אויף די אויגן אַזוי, ווי די גאַנצע וועלט וואָלט ביז איצט געווען אַ פאָטאָגראַפישער נעגאַטיוו און ערשט איצט האָסטו דערזען דאָס עכטע, דאָס אמתע אין זייער ריכטיקן פאַרהעלטעניש. דאָס איז די העכערע ניכ־טערקייט פון שיכרות, ווען מען הייבט אָן פריש דערקענען און פריש פאַרשטיין.

מיט אַזאַ רעוואָלוציע אין קאָפּ בין איך אַרויס פון די מיידלעך און דערזען דעם ליכטיקן פרימאָרגן.

וואָס הייבט מען איצט אָן צו טאָן? איז מיין ערשטער געדאַנק געווען: זיך אָפּטובלען אין דער ווייסל, פאַרטרייבן דעם שלאָף און אַראָפּשווענקען דעם שפּינ־וועבס פון דער משוגענער נאַכט מיינער, אַ געדאַנק, דאַכט זיך, אַ ניכטערער. טאָ

הער זשע די קאָנסעקווענצן. זיך אויסגעבאָדן — פיל איך: איך בין געוואָרן גאָר אַן אַנדערער, אַ נייער מענטש. ריין ווי דער הימל און לייכט ווי דאָס וואָלקנדל. איז מיר געווען אַ שאָד, אַז דער נייער מענטש זאָל זיך אַוועקלאָזן אויף פּראַנצישקאַנער מאָלן סופּיטן אין פּוסטע הילכיקע ווינונגען. אַ נייער מענטש דאַרף כאַפּן אַ דרימל אין וועלדל ביי דער ווייסל, נאָך דער באָד. פאַרן נייעם מענטשן זינגען דאָך די פייגעלעך! הכלל, איך האָב געכאַפּט אַ שפּאָרן דרימל אויף אַ פּיכטער, הילצערנער באַנק און זיך אויפגעכאַפּט, ווי ערשט פון אַ קרענק אַרויס. די זון האָט מיך אויסגעוואָרעמט. כ׳האָב געוואָלט אַרומנעמען די גראָבע וועלט ביי איר שווייסיקער טאַליע און כאַפּן מיט איר אַ טענצל אויף דער זון, גיין צו דער אַרבעט איז שוין געווען צו שפּעט. פאַרלוירן אַ טאָג. און דאָס איז געווען די ערשטע נאַרישקייט מיינע אין יענעם פרימאָרגן. דאַרף מען דאָך מיט עפּעס דעם טאָג אָנפילן. לאָז איך מיך גיין אויפן מאַרק. אויפן מאַרק, פאַרשטייסטו, איז וווּיל. ערשטנס — אַ סך מענטשן, ס׳איז דאָ אויף וועמען די אויגן אָפּצושטעלן. אַ גאַנצע ביבליאָטעק פון פּנימער. און צווייטנס — טויבן. דו פאַרשטייסט זיך עפּעס אויף טויבן? ס׳איז אַ באַזונדערע וועלט און אַ באַזונדערע תורה. פאַר די באַרוועסע שקצים, וואָס האַנדלען מיט טויבן, דאַרף מען גרויס דרך־ארץ האָבן. ס׳איז נישט קיין קלענערע ספּעציאַלי־טעט, ווי טראַנזאַקציעס מיט אַקציעס און אָבליגאַציעס, בפרט, ווען מען נעמט אין באַטראַכט, אַז די פאַרקויפטע טויבן דאַרפן קומען צוריק צו פליען צו זייער ערשטן באַלעבאָס און נאָך מיטברענגען מיט זיך פרעמדע טויבן. גיי איך מיר אַזוי איבערן מאַרק, קוויק זיך מיט די שווייסיקע פּנימער און זוך טויבן. דערזע איך גאָר העמדלעך. פאַרשטייסט? אַזעלכע קליינינקע קינדישע העמדלעך מיט שפּיצן, אָנגעצויגן אויף אַ שטריקל, אויפן לאָדן פון אַ קראָם, צעלניק. פלאַטערן זיי, די ווייסע העמדלעך, ווי צוגענאָגלטע טויבן. טראַכט איך מיר: וועמער דאַרף עס אַזעלכע פּיצינקע העמדלעך פאַר קימפּעטקינדער? פאַלט מיר איין, אַז איך אַליין דאַרף זיי. הכלל, אַ חרפּה אָן אַ זייט, שייקע האָט איינגעהאַנדלט אַ האַלבע טוץ קליינינקע ווייסינקע העמדעלעך, טאַקע יענע, וואָס זענען געהאָנגען אויף אַ שטריקל פאַר דער טיר. קודם — זאָלן זיי נישט פלאַטערן, ווי די געקרייציקטע טויבן. האָב איך שוין, הייסט עס, אַ שיינע מתנה, וואָס מאַכט מיר אַ לאָך אין מיין בודזשעט. אָבער — עס שאַדט נישט. כ׳האָב, פאַרשטייסטו מיר, דערפילט אַ טאַטנס אַ פליכט. וואָר׳עם ווען דאָס קינד האָט קיין טאַטן נישט, זענען דאָך אַלע זיינע טאַטעס — גאַנץ וואַרשע. איך אויך. איך בין דאָך דאָרט אויך געווען ביי זיי, ביי די מיידלעך. הכלל, איך האָב אַוועקגעגעבן אַ שייגעצל דאָס לעצטע פון מיין קליינגעלט און אָפּגעוואָרט, ביז ער איז אַריין צו די מיידלעך מיט מיין מתנה. דאָן האָב איך גע־מאַכט פּיס. איז דאָס געווען — מיין צווייטע נאַרישקייט. די דריטע קומט ערשט.

עס קײַטלט זיך אײנס מיטן אַנדערן. דערזען, פֿאַרשטײסטו, אַז מען יאָגט אים נישט נאָך, שטײט שײקע — די גאָלדענע נשמה — אין מיטן אַלט־וואַרשע און זײַנע אויגן זענען אים אויף אַ נאַס אָרט. ער איז געוואָרן סענטימענטאַל.

...אוי, שײקע, סאַראַ האַרציקער מענטש דו ביסט! זאָג נאָר, סערצע־לעבן, אפֿשר ווּעסטו זיך גאָר צעקושן מיט יענער גויע מיט דער בלויער נאָז און לעדערנע אַרבל, וואָס שטײט דאָרט בײַ דער טון הערינג? האָסט דאָך אָנגעהויבן אַ נײַ קאַפּיטל, וואָס דאַרף הײסן: דאָס הײליקע לעבן פֿון שײקע פֿײפֿער! נו, נו, מירן זען דײַנע ווײטערדיקע טאַטן! איז דער ווײטערדיקער טאַט געווען: אַ באַזוך בײַ ריטאָון. פֿאַר וואָס עפּעס אַהין? דאָס נעכטיקע בילד איז געשטאַנען פֿאַר די אויגן, ווי אַן איבערגעריסענע לענטע אויפֿן עקראַן: ריטאָוו שטײט אַ פֿאַרלוירענער און צופּט זיך דאָס בערדל, האַנקע — אַ נאַקעטע, קאָרטשעט זיך אויף דער אָטאָמאַנע אין היסטעריקע, ווי אין קימפּעט, און שרײַט אַרויס זײער בײדנס חרפּה פֿאַר דער וועלט. אַלע זענען אַוועק און זײ זענען פֿאַרבליבן אויג אויף אויג מיט זיך און מיט זײער גיהנום. אַ רחמנות. מײנסט, כ'האָב נישט געטראָפֿן? פּונקט ווי כ'וואָלט דערבײַ געווען. זי — אין איר שאַלכל, אַ צעבראָכענע, אַ פֿאַרלוירענע, מיט אַ פּנים, ווי זי וואָלט אומגעבראַכט אַ קינד. ער — אַ צעקנײטשטער, אַ פֿינצטערער, דער קאָפּ איז אים אין די אַקסלען אַרײַנגעקראָכן, די הענט ציטערן. מען רעדט נישט, מען קוקט נישט, מען רײכערט. אַ גאַנצער האָגל פֿון אויסגערײכערטע פּאַפּיראָסן אויף דער פּאָדלאָגע. נו, געוויס האָבן זײ זיך דערפֿרײט מיט מיר. פֿאַרדינט אַ מיצווה. אַרויס־געשלעפּט צוויי מענטשן פֿון דעם טורעם פֿון שווײַגעניש. זײ האָבן זיך צערעדט. כ'האָב נישט דערלאָזט דערמאָנען דאָס נעכטיקע. פֿאַרצײלט באָבע־מעשׂיות, געהאַקט אַ טשײַניק, געמאַכט קונצן און זײ אָנגעפּײפֿט אַ פֿולן קאָפּ. ריטאָוו האָט מיר פֿעסט געדריקט די האַנט, האַנקע איז אַראָפּ מיך באַגלײטן. אויף די שטיגן האָט זי מיך אַרומגענומען און אַ קוש געטאָן.

— ביסט אַ האַרציקער בחור, קום צו גײן.

אַזוי בין איך, פֿאַרשטײסטו, דורך דעם טויער פֿון דרײַ נאַרישקײטן אָנגע־קומען צו האַנקען.

און איצט הער, ווי אַזוי איך בין געפֿאָרן מיט מײַן דאַמע הינטער פּלאָצק, צו טרעפֿן זיך מיט איר חתן — דעם באַראָן. נישט קײן באַראָן, נאָר אַ גראַף אַ גאַנצער. דאָ, אײַגנטלעך, הײבט זיך אָן דער שמ״ר. ווילסט גלײבן — גלײב. נישט — איז אויך רעכט. אַבי מײַן האַנקע האָט פֿאַנטאַזיע.

דאַרפֿסטו וויסן, אַז צוליב גרויס פֿרײַנטשאַפֿט האָט דאָס מײדל מיר פֿאַרטרויט אַ פּאָר אײנצלהײטן פֿון איר ייחוס. און געצויגן האָט זי איר ייחוס אַזש פֿון בערעק

יאָסעלעוויטשן. דער זיידע אירער האָט געטראָגן אמתע שליאַכעצקע וואָנצעס מיט באַקנבערד. אַזעלכע וואָנצעס מיט באַקנבערד מיט אַ ראַזירטער קין קאָנסטו זען אויף די בילדער פון די באַרימטסטע משומדים אין פוילן. דער טאַטע אירער האָט שוין קיין באַקנבערד נישט געטראָגן; דערפאַר האָבן די וואָנצעס איבערגע־שטיגן דעם זיידנס. ער איז געווען סרסר אין גראַפס וועלדער און געוווינט געווען, אַז פויערים זאָלן ציִען די היטלען פאַר אים, ווי פאַר אַ פּאַן. געוווינט האָבן זיי ביים גראַף אין הויף, אין איין הויז מיטן דייטש — דעם פאַרוואַלטער, און אַזוי ווי דער סרסר האָט געשטאַמט פון די יאָסעלעוויטשעס און דער פּריץ אַליין, גראַף פּלאַטען־מאַיעווסקי, האָט געצויגן זיין ייחוס פון די פראַנקיסטן, האָבן זיי ביידע געהערט צו דער נייער ראַסע פּאָליאַקן מיט יידיש בלוט. קיין וווּנדער נישט, אַז דער גראַף האָט זיין סרסר פּראָטעזשירט און אַז האַנקע האָט געכאַפּט דעם פּריצישן שניט. אַפילו געלערנט זיך אין פּלאָצק, אין אַ „פּענסיע" פאַר פּריצישע מיידלעך. נו, דאָ, אייגנטלעך, הייבט זיך אָן דער ראָמאַן. פאַראַן אַ יונגער פּאַן אַדאַם פּלאַטען־מאַיעווסקי, אַ שילער פון רוסישן קאַדעטן־קאָרפּוס, — אַן אויסגעצויגענער בחור מיט קורצע אַרבל און מיט אַ פּנים — פול פּרישטשיקעס. פאַראַן זיינע צוויי שוועסטערלעך, אַניעלציאַ און בראָנקאַ — האַנקעס חברטעס פון דער „פּענסיע" און נאָך צוויי שוועסטערלעך, אַ קיטי מיט אַ מיצי, מיט גראָבע פּיסלעך און שטרויענע צעפּלעך — דעם פאַרוואַלטערס טעכטער. פון עלטערן דור — דער אַלטער גראַף מיט זיין טערקישער ליולקע, אַן אַלטע פּאַננע מיט אַ שיטער פּלעכטל אויפן שפּיץ קאָפּ און קיצי־מיציס מוטערקע, וואָס איז זיך אַזוי צעוואַקסן, אַז ווען זי קערט זיך אָפּ, דאַכט זיך: אָט שטייען צוויי שוואַנגערע דייטשקעס. דער ראָמאַן צווישן האַנקען מיט פּאַן אַדאַם האָט זיך אָפּגעשפּילט אין פעריען־צייט, אין פינצטערן פּאַרק מיט פיל הונדערט־יאָריקע ביימער, ביי דער פאַרשימלטער סאַזשלקע אויף אַ שטיינערנער באַנק. אין דער סאַזשלקע זינגען זשאַבעס. זינגען פאַרשידן: אַנדערע פּרווון געדולדיק, שעהען־לאַנג אָפּדרייען אַ פאַרזשאַווערטע קליאַמקע, און אַנדערע האַלטן אין שווענקען דעם ברייטן האַלדז: א־ר־ר־ר־אַ־אַ! אַן אמתע וואַקכאַנאַליע פון לאַנגווייליקייט. האָבן צוויי קריסטלעכע נשמות זיך מרחם געווען איבער דער פאַרליבטער פּאָר און זיי אויסגעלייזט פון די זשאַבעס. די שמאָלע אַלטע פּאַננע מיטן פּלעכטל און די טאָפּלטע דייטשישע מוטערקע האָבן אונטערגעקוקט וואָס עס טוט זיך אָפּ אויף דער שטיינערנער באַנק און פאַרמסרט דעם פּריץ מיט דער ליולקע. האָט פּאַן אַדאַם געמוזט, נעבעך, זיך צואיילן צוריק אין קאַדעטן־קאָרפּוס און האַנקען האָט מען אויסגעריכט צו אַ מומען אין וואַרשע. דערווייל איז געשטאָרבן דער טאַטע מיט די וואָנצעס און דער פּריץ מיט דער ליולקע. האַנקען האָט זיך פּלוצלונג פאַרגלוסט צו פאָרן קיין פּלאָצק, זען זיך מיט

איר אַמאָליקן חתן. עפּעס האָט איר עמעצער איבערגעגעבן, אַז פֿאַן אַדאַם איז אַראָפּגעקומען פֿון פּעטערבורג אַ פֿריש געבאַקענער אָפֿיציר.

באַדאַרף, הייסט עס, שייקע זיין איר באַגלייטער און באַשיצער און ריטאָוו דאַרף אונדז בענטשן אויפֿן וועג. ריטאָוו האָט געבענטשט. ער האָט געבענטשט די שעה, ווען ער קאָן פּטור ווערן פֿון זיין בייז אָנשיקעניש אויף אַ פּאָר טעג. הלוואי — האָט ער געזאָגט — לאָזט זיך אויס אַן אמת פֿון אירע פֿאַנטאַזיעס, און האַנקע בלייבט ביים חתן אין פּלאָצק. און איך האָב טאַקע געוואָלט וויסן, צי איך לעב, צי איך שוועב, בעת איך האָב גענומען האַנקען אונטערן אָרעם און זיך געלאָזט מיט איר צום דאַמפּער אויף דער ווייסל. מיר זענען געשווומען צווישן טאָג און נאַכט, דאָס האָט מיך געפֿאַנגען אַ בת־מלכּה און געפֿירט אין ערגעץ־לאַנד. האַנקע איז געזעסן שוויגנדיק, פֿאַרחלומט, ערנסט — אַן אמתע בת־מלכּה. איך בין געווען איר געפֿאַנגענער קנעכט.

— שייקע, דערלאַנג דעם רידיקיול! שייקע, דעק מיר צו די פֿיס מיטן פּלעד! שייקע, ברענג מאַזאַגראַן פֿון בופֿעט.

דאָס איז אפֿשר געווען גאָלד קעגן דעם, וואָס איך האָב נאָך געהאָט אויסצושטיין. פֿון פּלאָצק דאַרף מען פֿאָרן מיט אַ פֿור אַ פּאָר צענדליק ווי־אָרסט. הייסט זי דווקא דינגען אַ פֿאַעטאָן, פֿאַר פֿופֿצן רובל. פֿאַרפֿאַלן. איך בין איר קנעכט. געזעסן בין איך אין מיין גרינעם ייִדענעם העמדל נעבן שמייסער, אַזוי האָט מיין קעניגין פֿאַרלאַנגט. איך האָב מיך, אייגנטלעך, יעדע מינוט געקאָנט אויסלאַכן פֿון האַנקעס פֿייערלעכן ערנסט און פֿון דער גאַנצער קאָמעדיע. איך בין שוין אָבער אַריין אין דער ראָלע און איך האָב מיך געפֿלייסט זי אָפּצושפּילן וואָס ערנסטער. איך בין האַנקעס לאָקיי. אַ „קאָזאַטשאָק" — אייגנטלעך. איך בין געווען אין מיינע הויכע שטיוול, געגלייבט אָבער האָב איך, אַז דאָס איז אַלץ אַ פֿאַרבלענדעניש, אַז די פֿערד זענען קיין פֿערד נישט און דער שמייסער — קיין שמייסער נישט. באַלד וועט ער מאַכן אַ קאָזיעליק, ווייזן אַ צונג און זיך פֿאַרוואַנדלען אין אַ צאַפּ. און קיין „הויף" איז נישטאָ און פֿאָרן וועלן מיר עד סוף כּל הדורות.

אַ הויף האָט זיך אָבער באַוויזן, נאָך צוויי שעה פֿאָרן מיטן שליאַך און אויפֿן טויער — אַ בפּירושער שילדל: „דאָמיניום פֿון די גראַפֿן פּלאַטען־מאַיעווסקיס". פֿון האַנקעס פֿאַנטאַזיע האָט אָנגעהויבן זיך אויסצושיילן אַ ווירקלעכקייט. און אָט זענען מיר אין פּאַרק. האַנקע לויפֿט פֿאָרויס אין איר קורצן זומערדיקן קליידל מיטן שירעמל. איך, ווי עס פּאַסט פֿאַר אַ גוט דערצויגענעם קאָזאַטשאָק, גיי איר נאָך באַשיידן, אויף אַ היפּשן מהלך. איך בין באַלאָדן מיט איר מאַנטל, מיט איר פּלעד און מיט איר טאָרבע.

האַנקע איז ערגעץ פאַרשוווּנדן און איך שטעל מיך אָפּ ביי דער סאַזשלקע מיט די זשאַבעס. זיי דערציילן מיר איבער די גאַנצע געשיכטע אויף זייער אַמעריקאַנער ענגליש. האַנקע האָט נישט אויסגעטראַכט. אָט איז די שטיינערנע באַנק.

— ניין, יאַסניע ווּיעלמאַזשנאַ פּאַני, פּאַן אַדאַם האָט נישט געקאָנט קומען. ער איז אין דיפּלאָמאַטישן קאָרפּוס אין אויסלאַנד. באַווּיליקט אין די צימערן, יאַסניע ווּיעלמאַזשנאַ פּאַני!

האַנקע קומט אָן מיט דער אַלייע פון גרויע, פעלדזיקע שטאַמען; זי קומט אין דער באַגלייטונג פון אַ גרינעם, אַלטן יעגער. אַפילו די באַקנבערד זענען אים גרין. און ער בייגט זיך אין דרייען פאַר איר. איז עס ווידער אַ פאַרבלענדעניש?

דער יעגער שטעלט אָן אויף מיר אַ פּאָר פאַרוווּנדערטע אויגן און פרעגט מיטן בליק ביי האַנקען, צי האָב איך צו איר אַ שייכות.

— דער לאַקיי מיינער — באַרויִקט זי דעם אַלטן.

זי באַדאַנקט אים פאַר די אינפאָרמאַציעס מיט אַ קעניגלעכן זשעסט און גיט אים די האַנט אַ קוש צו טאָן. דער אַלטער פאַרבייגט זיך אין דרייען.

מיר פאָרן צוריק, אַזוי ווי מיר זענען געקומען. זי אין פאַעטאָן, איך נעבן שמייסער. פויערים שטעלן זיך אָפּ, שלעפּן אַראָפּ די היטלען, פאַרנייגן זיך. האַנקע ענטפערט זיי קוים מיטן קאָפּ. געקומען קיין פּלאַצק און ס'איז נישטאָ מיט וואָס צו באַצאָלן פאַרן פאַעטאָן. מיין גרעפין מאַכט מיר אַ שטרענגן פאָרוווּרף, פאַר וואָס איך האָב נישט גענומען קיין געלט פון דער היים. שטיי איך מיט אַ געבויגענעם קאָפּ ווי אַ שולדיקער. מיין גרעפין האָט אָבער אַ פאַנטאַסטישן אויסוועג. זי נעמט אַראָפּ אירע לאַנגע אַנגעבלאָזענע אויערינגלעך און הייסט מיר זיי אַריינטראָגן צום יידישן זייגער־מאַכער. איך מאַך די לעצטע אַנשטרענגונג נישט אויסצושיסן דאָס גרויסע געלעכטער. אָבער איך פאָלג, איך מאַך זיך צום נאַרן.

אַ ייד מיט אַ שפּאַקטיוו אויפן שטערן באַטראַכט די מציאה און פרעגט וויפל וויל איך.

— די גרעפין — זאָג איך — פאָדערט פאַר דעם זעכציק רובל.

מיין ייד קוקט אַרויס צום פאַעטאָן, באַטראַכט נאָך אַ מאָל די מציאה און — דרייסיק רובל גיט ער שוין.

איך האָב זיך איינגעשפּאַרט און גענומען פינף און פערציק.

איך האָב נאָך הינטער זיך זיין טיר נישט פאַרמאַכט, הער איך:

— מ־מנאַ! אַ וועלט אַ ביסל! שרה! קום נאָר אַהער, שרה, ווּעסטו זען אַ שיינס.

מיין גרעפין האָט זיך געבייזערט, פאַר וואָס איך האָב זי געלאָזט לאַנג וואַרטן. דעם שמייסער גיט זי צוויי צענערלעך. ערשט אויפן דאַמפּער אין דער קאַבינע פון

ערשטן קלאַס, ווו חוץ אונדז איז קיינער נישט געווען, האָט מיך מיין גרעפין דער־הויבן פון נידעריקן גראַד.

זי האָט זיך מיר געוואָרפן אין די אָרעמס.

— אוי שייקעלע, סאַראַ טייערער בחור דו ביסט! ווי מען קאָן מיט דיר שפּילן טעאַטער!

און מיר האָבן זיך ביידע צעלאַכט דאָס גרויסע געלעכטער.

געשווומען אין דער נאַכט, צווישן הימל און וואַסער און איך האָב ווידער נישט געוווּסט, צי איך לעב, צי איך שוועב. זי איז פאַרבליבן אין מיינע אויגן די גרעפין. אָבער אַליין בין איך געוואָרן אַ גראַף. און די גרעפין איז געווען דעם גראַפס געליבטע.

מיר זענען געשטאַנען אַרומגענומען אויפן באָרט פון שיף אין דער וואַרעמער נאַכט און זיך צוגעקוקט, ווי אונדזער מעכאַניקער כישופט אַרויס מיט זיין העלן רעפלעקטאָר שטיקער פאַנטאַסטישע ווירקלעכקייט, דאָ פון רעכטס, דאָ פון לינקס פון פינצטערן כאַאָס. אַ זילבערנער וואַלד, אַ ברעג מיט פאַרשטאַרטע מענטשעלעך מיט פיאָלעט־טויטע פנימער, אַ פאַס זאַמד מיט אַן איבערגעקערט שיפל, וואָס איז געפּאַנצערט אין זילבערנע שופּן. און אין ריזיקן ליכטקאָנוס פון רעפלעקטאָר, וואָס איז נישט מיד געוואָרן אַרומצוטאַפּן די פינצטערניש, האָט עס אומאויפהערלעך געשנייט — אַ זילבערנער שניי; די נאַכטפליגעלעך פון דער גאַנצער וועלט זענען זיך אָנגעפלויגן אויף אונדזער חתונה. עמעצער, וואָס איז געשטאַנען איבערן באָרט אָנגעבויגן, האָט מיט אַ שטאַנג דעם גרונט פון ווייסל געטאַפּט און פון דאָרט די בייזע גייסטער אַרויסגעטריבן: ער האָט רויִק־מאָנאָטאָן געזאָגט זיין שפּרוך:

— צוויי... אַנדערטהאַלבן... צוויי... צוויי אַ האַלבס...

אונדזער שיף האָט אונדז געוויגט און געטראָגן אין ערגעצלאַנד צו אַן אינדישער פּאַגאָדע, וואָס דער רעפלעקטאָר האָט פּלוצלונג אַרויסגעריסן פון דער פינצטערניש.

*

שייקע האָט פאַררייכערט אַ פּאַפּיראָס.

— ווילסט גלייבן — גלייב. נישט — איז אויך רעכט.

לעאָן האָט אויף אים געקוקט מיט חשד און מיט קינאה.

— וואָס איז די מעשה, שייקע, וואָס אַלע גליקן טרעפן מיט דיר? סיידן דו האָסט עס אויסגעטראַכט.

האָט שייקע זיך צעלאַכט און פאַרלוירן פון מויל דעם פּאַפּיראָס.

— כאַ־כאַ־כאַ! באַסיע מיינט אויך אַזוי!

צום ערשטן מאָל האָט ער היינט דערמאָנט באַסיעס נאָמען.

19

געקומען זיך געזעגענען

נאָך שייקעס אַוועקגיין האָט לעאָן געטראַכט און איבערגעטראַכט וועגן די וווּנדערבאַרע וועגן פון אַ ראָמאַן. זאָל זיין, אַז שייקע האָט די מעשה מיט האַנקען אויף צוויי דריטל אויסגעטראַכט. נישט אַלץ האָט ער דאָך געקאָנט אויסזייגן פון פינגער. איז דען אָבער אַזאַ מעשה נישט אינטערעסאַנטער פאַר דער וואָגיקער און וואָכעדיקער גראָער שילדערונג? און ווו שטייט עס געשריבן, אַז אַ ראָמאַן דאַרף זיין נישט אינטערעסאַנט?

יאָ, לעאָן האָט זיך אַריינגעלאָזט אין פּראָפעסיאָנעלע מחשבות, כדי צו פאַר־טויבן זיין אייגענע טרויעריקעווירקלעכקייט. אָבער וועגן שייקען האָט ער זיך טועה געווען. שייקע איז בטבע נישט געווען קיין ליגנער. ער פלעגט נאָר אַ ביסל פאַרשענערן די זאַך. האָט שוין במילא זיך באַקומען אַן אויסטערלישע געשיכטע, ווי אויסטערליש עס איז געווען די רויטע טשופּרינע זיינע. זיין אייגענער ראָמאַן מיט האַנקען האָט זיך באמת פאַרקניפּט אַזוי, ווי ער האָט עס געשילדערט פאַר לעאָנען. האָט זיך פון דעם דאָזיקן פאַנטאַסטישן קניפּל געצויגן אַ דין פעדעמל צו אים אין האַרצן אַריין, אַ פעדעמל אַ רעאַלס, מיט די פינגער אָנצורירן. שייקען האָט זיך געדוכט, אַז ער האָט זי טאַקע ליב, האַנקען.

אויב נישט, טאָ וואָס וואָלט אים געצויגן איצט אויף אַלטשטאָט, צו דעם אַלטן מאַרק, צו ריטאָווס אַטעליע, צו דעם גאַנצן אָפּגעשלאָסענעם וועלטל פון אַלט־וואַרשע? די דאָזיקע אַלט־וואַרשע האָט איצט אין זיינע אויגן אַ באַזונדערן חן, דווקא צוליב דעם, ווייל דאָרט וווינט האַנקע, די היסטערישע פאַנטאַזיאָרקע מיט דער שוואַרץ־זיידענער פּאַפּאַכע, מיט די פאַרגרעסערטע, ווי אונטערגעשלאָגענע, אויגן, וואָס צוזאַמען מיט זייערע בלויע שאָטנס פאַרנעמען זיי דאָס גרעסטע אָרט אויף איר קליין פּנימל.

אָבער געקומען אויפן אַלטן מאַרק און פאַרריסן דעם קאָפּ אַרויף, צו ריטאָווס אַטעליע, דערפילט שייקע אַן אומעט אין האַרצן. פון דעם דינעם פעדעמל, וואָס

ציט זיך פון קוים־באַלויכטענעם אַטעליע — האַנקעס נעסט, אַראָפּ, צו שייקעס האַרץ, וואָס טרינקט זיך איצט אין אָוונט־שפּינוועבס פון אַלטן מאַרק, פון דעם פּעדעמל איז געוואָרן אַ שטריקל, אַ גראָ און שניידיק צוקערשטריקל. דאָס שטריקל פאַרציט זיך און אין האַרצן ווערט ענג.

„וואָס איז די מעשה, שייקע, וואָס אַלע גליקן טרעפן זיך מיט דיר ?״ „כאַ־כאַ־כאַ ! באַסיע זאָגט אויך אַזוי !״

אָט דאָס איז דאָך די מעשה ! מיט פיל פאַרגעניגן וואָלט ער זיך איצט געוואַלגערט אויפן טעפּעך, ביי באַסיען אין שמאָלן קאַבינעט און געפּייפט אַ סערע־נאַדע און געקוקט אין די שטומע שוואַרצע אויגן צוויי, וואָס שטופן דיך אָפּ און האַלטן דיך צו מיט זייער מענטשלעכן טרויער און ווייבערישן סוד. אָבער צו באַסיען קאָן מען נישט גיין, ווען עס ווילט זיך, נאָר ווען זי באַשטימט אַליין. און צו האַנקען איז דער וועג אַזאַ שווערער, אַזאַ ווייטער. גאַנצע פינף שטאָק אַרויפצוקלעטערן.

שייקע קוקט נאָך אַרויף מיט פאַרזשמורעטע אייגעלעך און קראַצט זיך די טשופּרינע אין פוילער פאַרלעגנהייט. ענדלעך זיפצט ער אָפּ גאָר גוטמוטיק : „זייט מיר געזונט, ווייבער, מיט אייערע חנדלעך און זיסקייטן. וואָס ווייטער פון אייך, אַלץ ליבער זענט איר מיר !...״

און פון גרויס ליבשאַפט צו האַנקען און צו באַסיען, פאַרנעמט ער זיך גאָר צו ישראלן, דערוויסן זיך וואָס מאַכט די קימפּעטאָרין. ווען ער איז אַראָפּגעשטיגן פון די פינצטערע, שטיינערנע טרעפּ, וואָס פאַלן צו דער ווייסל, האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז באַסיע האָט פאַרבייגעשוועבט. ביים שיטערן שיין פון ווייסן גאַז־לאָמפּ האָט אַ שוועב געטאָן אַ פרויען־סילועט און פאַרשוווּנדן. אַ פּאָר ליניעס פון געשטאַלט, דער לייכטער טראָט פון פיסל האָבן דערמאָנט אָן באַסיען. אַ דין פּעדעמל האָט זיך געצויגן פון זיין האַרץ אַהין, ווו די פרוי איז פאַרשוווּנדן אין דער פינצטער. אָבער ווי קומט באַסיע אין דעם דאָזיקן לאַבירינט פון אַלט־וואַרשע ? שייקע וויל נאָכגיין און באַטראַכט זיך : ער דאַרף דאָס נישט טאָן. אפשר וויל זי גאָר נישט, אַז אַ באַקאַנטער זאָל זי דאָ טרעפן ? ער איז דאָך לעאָנס פריינד, אַזוי ווי אירער. עס פּאַסט נישט ער זאָל נאָכקוקן אירע סודות. ער איז צופרידן, אַז ער ווייסט נישט פון זיי...

ביי דער שמאָלער קאַטאַקאָמבע, וואָס פירט צו דער קאָמונע, וואַרט אַ פּאַטאָן. אַ האַלב געסל האָט ער פאַרנומען און ס׳איז שווער צו פאַרשטיין, ווי אַזוי האָט ער זיך אַריינבאַקומען אַהער אין לאַבירינט. אַ פּאַטאָן אין די געסלעך איז אַן אויסנאָם. אַוודאי געקומען צו פאָרן פון אַנשטאַלט די קימפּעטאָרין מיטן צווילינג...

שייקע לויפט אַרויף אין דער הייך, פאַלט אַריין אין דער קאָמונע און פּלאַצט אויס, ווי אַ באָמבע :

— מזל־טוב!

האָט זיך דער עולםביים טיש צעלאַכט און שייקע בלייבט פאַרחידושט. אויפן טיש — אַן אמתער מזל־טוב, ווײַן, פּרוכט, לעקעכלעך. און אַלץ פון דער ברייטער האַנט. אַרום טיש — סאַמע מענער: ישראל, ביסטריצקי, פּינעס דער ליטוואַק, דער צווייטער ליטוואַק און, אויבן־אָן — עפּעס אַ פּריצישער ייִד אין אַ רוסיש העמדל און מיט אַ הערצל־באָרד; אַ פינצטערע באָרד מיט אַ ליכטיקן שטערן.

שייקע שטויסט זיך אָן, אַז דאָס איז דער באַרימטער בערל פּאָדלאַסקי, וואָס סיי אייגענע, סיי פרעמדע רופן אים שוין: דער רייכער פּעטער. ווי קומט ער אָבער אַהער?

שייקע האָט נישט געוווּסט, אַז בערלס וויזיט אין דער קאָמונע האָט דעם היימישן עולם פאַרחידושט נישט ווייניקער ווי אים אַליין. ישראל האָט זיך געפילט באַזונדערס אומגליקלעך צוליב דעם גאַסטראָנאָמישן מאַגאַזין פון ווײַנען און גוטע זאַכן, וואָס פּאָדלאַסקי האָט אָנגעבראַכט מיט זיך.

אָבער דער רייכער פּעטער האָט אַרויסגעוויזן זיין גוטברודערישקייט אויף זיין אייגענעם שטייגער.

— זייט נישט קיין שוטה. איך בעט אייך! איך בין געקומען אָפּגעבן מזל־טוב. ווי קומט מען עפּעס מיט ליידיקן? דאָס האָב איך דאָך דער ערשטער אייך אָנגעזאָגט, אַז איר זענט אַ טאַטע געוואָרן, אגב — פאַר איך שוין אַוועק. געקומען זיך געזעגענען.

אין אַ ווײַלע אַרום איז ער שוין דאָ געווען אַ היימישער. אויך שייקע האָט זיך דערפילט מיט אים היימיש גלייך נאָך דער ערשטער באַקאַנטשאַפט.

ער האָט מיט פאַרגעניגן אַ פּיר געטאָן מיט דער האַנט איבער פּעטער בערלס ברייטן אַקסל און אָנגעטאַפּט דעם שטייפן מוסקול, וואָס האָט קאַקעטיש אַרויס־געשפּאַרט דורך דעם דינעם ברייטן אַרבל.

— אַ סיביריאַק! אַן אמתער סיביריאַק!

פּאָדלאַסקין האָט דער קאָמפּלימענט הנאה געטאָן.

ער האָט אָנגעקניפּט דעם שמועס, וואָס שייקע האָט געהאַט צעשטערט מיט זיין קומען.

— יאָ, קינדערלעך, איך בין נישט קיין טעאָרעטיקער. כ׳האָב דורכגעמאַכט אַ שווערן חדר, נאָך פאַר סיביר. אַנטלאָפן פון אַ רייכן טאַטן, געווען אַ סטאָליער, אַ שלאָסער, אַ טרעגער, אַ משורר ביי אַ חזן; אין די זאַלצגרובן געאַרבעט, גוטע לערער געהאַט — נאַראָדאָוואָלצעס איצט...

ישראל האָט זיך שוין געפילט מיט אים געגנוג היימיש, כדי אים איבערצושלאָגן.

— איצט זענט איר, חבר, אַ רעוואָלוציאָנער אין די מאַיאָנטקעס און אַ טרי־קאָטאַזש־פאַבריקאַנט אין וואַרשע.

— האָט איר טאַקע נישט געטראָפן — האָט זיך פּאָדלאַסקי צעשמייכלט — זאָל מיין פלימעניק אָשר אַליין בויען פאַבריקן. פאַר מיר איז דאָס אַ פוילער עניין. איך פאָר אַוועק.

— טאַקע ? — האָט זיך ישראל דערפרייט — כ׳האָב אים געזאָגט, דעם חבר־באַלעבאָס, כ׳האָב אים געזאָגט, אַז גיכער וועל איך שוין ווערן אַ שותף מיטן פעטער בערל איידער ער.

— ס׳קאָן גריילעך געמאָלט זיין — האָט פּאָדלאַסקי ווייטער געשמייכלט. ער האָט געשמייכלט מאָדנע געלאַסן, צוריקגעהאַלטן, ווי ער וואָלט זיך נישט פאַרגינען קיין פולן געלעכטער.

— כ׳האָב אייך דאָך געזאָגט, חבר ישראל ! קומט אַראָפּ צו מיר אין מאַיאָנטעק, וועט איר זען, אַז מען קאָן מאַכן אַ רעוואָלוציע מיט געלט. איר וועט ווערן אַ שותף. קומט אַלע, ווער עס וויל נאָר ! — האָט ער זיך געווענדט צו די איבעריקע. — אָבער פוילע זאָלן זיצן אין דער היים. און קיין טעאָרעטיקער באַדאַרף איך אויך נישט.

— אָט דאָס געפעלט מיר ! אידעאַליזם און אַליינהערשאַפט !

דאָס איז געווען די איינציקע באַמערקונג וואָס דער שווייגנדיקער ביסטריצקי האָט געמאַכט ביים טיש. און עס האָט זיך געקאָנט דאַכטן — ער איראָניזירט. אָבער זיין ברייט מויל האָט נישט געוואָלט שמייכלען היינט. ביסטריצקי איז געווען שלעכט געשטימט און אויפגערעגט. ער האָט זיך געצווונגען צו זיצן ביים טיש און צו שווייגן. און אַפילו אויף זיין איינציקער באַמערקונג האָט אים באַנג געטאָן. ער האָט פאַרפרעסט די ברייטע ליפּן און צונויפגעפלאָכטן די הענט אַרום די קני.

פּאָדלאַסקי האָט אים אָנגעקוקט מיט זיין געלאַסענעם האַלבן שמייכל.

— חבר... ביסטריצקי ! איר וואָלט אויך געהערשט, ווען איר האָט די געלעגנהייט.

— איך ? איך ווייס נישט...

זיי האָבן זיךביידע אָנגעקוקט. צוויי פרעמדע מענטשן, ביי זייער ערשטער און אפשר איינציקער באַגעגעניש. זיי האָבן זיך אָנגעקוקט מיט קעגנזייטיקן אומחן.

— אָבער ווי פאַרגינט זיך דאָס אַ ייד צו האָבן אַזעלכע מוסקולן ? — האָט שייקע נישט געקאָנט ביישטיין זיין אַנטציקונג.

— איר האָט אפשר אַ קופערנעם צענער ? — האָט פּאָדלאַסקי געפרעגט.

אַ צענער האָט זיך געפונען.

דער רייכער פעטער האָט געשעפּטלעך און ערנסט גענומען די מטבע און מיט אַ קליינער אַנשטרענגונג זי צעבויגן, כמעט איינגעקנייטשט אויף העלפט.

— איר קאָנט אויסגלייכן — האָט ער צוגעוואָרפן דעם פּאַרקריפּלטן צענער צו ביסטריצקין.

יענער האָט זיך אויפגעהויבן, אַ שמייכל געטאָן און איז אַוועק פון טיש.

אויך פעטער בערל האָט זיך אויפגעהויבן.

— נו, חבר ישראל, מירן זיך געזעגענען. איך דאַרף שוין פאָרן. לאָזט גריסן אייער פרוי און האָט נחת פון אייער צווילינג. באַזונדערס לאָזט גריסן די קליינע דאַרעטשקע. זאָגט איר, אַז איך האָב געוואָלט זי זען און זיך נישט דערוואָרט.

פּאָדלאַסקי האָט אַ ווילע נאָכגעדענקט.

— מאָדנע. כ׳האָב געזען דאָס פריילין איין מאָל, גערעדט מיט איר געציילטע ווערטער — דאָן אין „סאַוואָי״, בעת זי איז געקומען צו לויפן נאָך אייך. און מיר דאַכט זיך, אַז מיר קענען זיך שוין פון לאַנג, אַלטע חברים.

פּאָדלאַסקי האָט זיך געזעגנט און ישראל האָט אים באַגלייט ביז צו דער טיר. ווייטער, פון טרעפּ אַראָפּ, האָט זיך דער רייכער פעטער נישט געלאָזט באַגלייטן.

ישראל איז געשטאַנען אין דער אָפענער טיר און זיך צוגעהערט, ווי דער גאַסט גייט אַראָפּ פון די שטיגן. ער האָט געפילט אַ דערלייכטערונג. פּונקט האָט אים אָנגעטראָגן אַהער, דעם רייכן פעטער, ווען אין דער היים איז קיין פרוי נישט געווען, וועלכע זאָל קאָנען ווי געהעריק דעם גאַסט אויפנעמען. פייגע־פעסיע און דאַרעטשקע זענען ביי דער קימפּעטאָרין אין אַנשטאַלט. באַלד דאַרפן זיי קומען צו פאָרן מיט דינהן און מיט די קינדער. סלאַווע איז אויך דאָרטן. זיי וועלן זיך אַריינרייסן מיט זייער ווייבערישן טומל און מיט דער קוויטשעריי פון די פּיצלעך קינדער. גוט וואָס דער גאַסט איז אַוועק באַצייטנס.

אָבער אָט דערלאַנגט צו ישראלן בערל פּאָדלאַסקיס האַרטלעכע שטים פון אונטן, פון די שטיגן. אים ענטפערט אָפּ דאַרעטשקעס לויטערער געלעכטער, זיי האָבן זיך געטראָפן אין דער קאַטאַקאָמבע.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז שוין דאַרעטשקע אויבן, אַ צעפלאַמטע.

— אוי, אַ קאָמיקער דיין פּריצישער חבר, ישראל! נישט אַנדערש געוואָלט זיך מיט מיר געזעגענען, אַז איך זאָל אים אַ קוש טאָן. ב־רר! ס׳אַ שטעכיקע באָרד ער האָט!

— ווו איז דינה? די מאַמע?

— זיי פאָרן, זיי פאָרן שוין. דאָס בין איך געקומען צו לויפן צוגרייטן דאָס בעט, איבערציען די ציכלעך.

זי האָט אַראָפּגעריסן דאָס היטעלע פון איר הויכן שטערן און עס אַ שליידער געטאָן אויף הפקר.

זי איז אַריינגעלאָפן ברענגען אין אָרדענונג דער שוועסטערס צימער און פאַר איין וועג געכאַפּט אַ קוק צו ביסטריצקין.

איז זי געבליבן שטיין פאַר דער טיר.

ביסטריצקי האָט געפּאַקט און געבונדן אין שטריק זיינע ביכער — זיין איינציקע באַלעבאַטישקייט.

— וואָס... וואָס טוסטו, טאַדעק?

האָט ער פאַרשאַרט די האָר פון שטערן און שווער אָפּגעאָטעמט.

— זעסט דאָך. איך פּאַק זיך.

— טאַדעק!

— אָבער זיי דאָך נישט קיין קינד, דאַרעטשקע. איך מוז דאָך אַנטלויפן פון דאַנען. אַן ענגשאַפט... די שוועסטער מוז האָבן דאָס צימער... און די פּיצלעך קינדער... ווער וועט קאָנען אויסשטיין זייער געשריי? ווער וועט עס קאָנען לערנען זיך ווייטער?

אַלץ, וואָס ביסטריצקי האָט גערעדט איז געווען זייער לאָגיש און אַפּעלירט צום גלייכן פאַרשטאַנד. אָבער פון אַ הויכן באַרג אַז עס פליען שטיינער, פליען זיי אויך מיט אַ באַשטימטער לאָגיק. און ווי איז צו דעם, וואָס שטייט אונטערן באַרג. דאַרעטשקע איז איצט געשטאַנען אונטערן באַרג און אויף איר זענען געפלויגן די לאָגישע שטיינער.

— הייסט עס... אַ סוף?

— ווו אַ סוף? וואָס אַ סוף? קינד איינע!

— האָסט מיר גאָרנישט געזאָגט, גאָרנישט דערציילט...

— אַז ערשט היינט האָב איך געקריגן אַ צימערל...

אין עסצימער האָט זיך אויפגעהויבן אַ טומל. ער איז אָנגעפּילט געוואָרן מיט ווייבערישע שטימען. די ערשטע איז אַריין סלאַווע, מיט אַ קינד אין אַ קישעלע, מיט לויכטנדיקע אויגן.

— מיר זענען געקומען, חברים! גיט אונדז אָפּ מזל-טוב!

נאָך איר, מיטן צווייטן קינד, איז אַריין פייגע-פּעסיע, מיטן שייטל אויף אַ זייט, גאָר אַ יונגע, אַ צעפלאַמטע.

— דאַרעטשקע, דאַרע! האָסט צוגעקליבן? צו רעכט געמאַכט דאָס בעט? ישראל, וואָס איז אַראָפּגעלאָפן אונטן, ווען ער האָט דערהערט זיי צופאָרן, האָט

אַריינגעפירט דינהן אונטערן אָרעם. זי איז נאָך געווען זייער שוואַך. זי איז קוים געגאַנגען.

און אַז דאָרעטשקע איז אַרויס פון ביסטריצקין, פּאַרטויבט פון איר אייגן אומגליק, האָט סלאָווע שוין באַוויזן דאָס קינד אין קישעלע אַוועקצולייגן אויפן בעט און אין איבערפלוס פון גליקלעכקייט איז זי איר אויפן האַלדז געפאַלן.

— דאָרעטשקע! מזל־טוב דיר! ביסט דאָך שוין מיט מזל אַ מומע!

שייקע האָט זיך צעלאַכט צו דאָרעטשקען:

— אַזאַ פּיטשינקע און שוין אַ מומע!

צווייטער טייל

שדים־טאַנץ

1

אַ יום־טוב אַזאַ

אויף דער קראָקאָווער פאָרשטאָט, פון בײדע זײטן „זיאַזד״, האָט זיך פאַרזאַמלט אַן עולם צו זען און צו באַגריסן די אויטאָמאָבילן מיט פאַרוואונדעטע, וואָס מען האָט געפירט דירעקט פון שלאַכטפעלד אין שטאָט אַרײַן. יעדע װײַלע פלעגט קומען צו פליען פון דער בריק אַ פרישער אויטאָמאָביל מיט קלאָרע לײלעכער פאַרבעט, מיט נאַקעטע הענט און פיס אין פאַרבלוטיקטע באַנדאַזשן. דאָס „טעאַטער פון קריגסהאַנדלונגען״ האָט זיך צוגערוקט נאָענט צו וואַרשע און איצט האָט מען געפירט די אַקטיאָרן פון דער שפיל — די העלדן.

אָבער די פנימער פון די פאַרוואונדעטע העלדן האָט מען כמעט נישט אַרויסגעזען. פאַרשטעלט האָבן זײ יונגע־לײַט מיט פרײלינס, מיט בענדער פון רויטן קרײץ אויף די אָרעמס — באַרעמהאַרציקע שוועסטער און ברידער, וואָס זענען מיטגעפאָרן מיט די אויטאָמאָבילן, פון פאָרנט, פון הינטן, אויף די טרעפלעך. און זײ, די ברידער און שוועסטער, האָבן דאָס אַראָפּגעקוקט פון זײערע פלעצער מיט פלאַם־און־פאַראַכטונג פון אמתע העלדן.

און בעת דער עולם צושויער האָט באַגריסט די פאַרוואונדעטע מיט געמאַכטער אָדער אמתער התפעלות, האָט אומאויפהערלעך געברומט אין דער ווײַט די שווערע אַרטילעריע, ווי פאַרטויבט פון שווערע דיקע פאָרהאַנגען. און אָט רײַסט זיך דורך דורכן טויבן פאָרהאַנג דער ציניש־נאַקעטער קנאַלן פון קאַרטעטש. יעדער אײנער קוקט זיך אום, צי די מלחמה איז נישט הינטער זײַנע פלײצעס.

און איבער דעם ברומען און קנאַלן און איבער די אויסגעשרײען פון המון שטײַגט אויף אַ טיפער, פלושענער אַקאָרד, פילט אָן הימל און ערד, דרינגט אַרײַן אין אַלע אויערן. איבער דער וועלט האָט זיך צעשפּילט אַן אָרגל. ער קאָן אָבער נישט אַרויסקריכן פון די ערשטע פעכיקע טענער. דאָס איז הויך איבער די וואָלקנס געגאַנגען אויף וואַרשע אַ צעפּעלין און שטאָלץ געטראָגן קעגן דער זון זײַן באַלויכטענע רונדע ברוסט פון אַ פעטער גאַנדז.

קליינע רויכלעך ווערן געבוירן און צעשווומען אין די צענדליקער אויף ביידע זייטן הימלוועג פון דעם גייענדיקן צעפּעלין. דאָס יאָגט אים נאָך די רוסישע קאַרטעטש און טרעפט נישט.

ערגעץ ווו אויף דער גאַס קנאַלן די פאַלנדיקע קוילן אַן ברוק, ווי אַ שפּיל אין ניס. און ווי אַ ריזיקע ניימאַשין שטעפּט ערגעץ אַ קוילן־וואַרפער.

דער עולם אויף דער גאַס פאַרמערט זיך. דער עולם ווייסט נישט פון קיין שרעק. דער אויטאָריטעט פון פּאָליציי איז געפאַלן. אָט שטייט ער, דער פּאָליציי־מאַן, אין ווייסע הענטשקעס, אַליין צווישן עולם. אַ מענטש אַ פאַרחידושטער, ווי אַלע אַרום אים. שטייט אויף איין פאָר פיס, מאַכט מיט איין פאָר הענט, גאַפט מיט איין פאָר אויגן אויפן צעפּעלין אין דער הויך. פון וואַנען האָט זיך פריער גענומען די מורא פאַר דעם דאָזיקן פּשוטן שטערבלעכן אין ווייסע הענטשקעס ?

ניין, דער עולם ווייסט נישט פון קיין שרעק.

אַ קנאַל און נאָך אַ קנאַל. שוין נישט קיין וואָלקן־דונער, נישט קיין האַרמאַטן־שאָס. עפּעס אַ נייעס. ווי די שטאָט וואַרשע וואָלט איין מאָל נאָכן צווייטן באַקומען מיט אַ מעשענער פויסט אין די ציין אַריין, ווייסט מען נישט וואָס האָט אַזוי פאַרקלונגען, צי דער מענטש, צי די ציין. די שטאָט וואַרשע האָט זיך אַ וואַקל געטאָן. דאָס פאַלן באָמבעס פון צעפּעלין, דאָס ווערן מענטשן געהרגעט. און דער עולם גאַפט. גאַפט און שווייגט. מענטשן פאַלן אין מיטן געלאָף און בלייבן ליגן. אַז זיי איז ליב — איז דעם עולם ניחא. ס'איז אַ יום־טוב אַזאַ, ווען די שרעק איז געשטאָרבן. ווען מענטשן מיט אָפּגעריסענע קעפּ טאַנצן פראַנק און פריי אין דער גאַס אַרום.

*

און אויב נישט איך פאַר זיך — טאָ ווער זשע ? און אויב נישט איצט — טאָ ווען זשע ? די שטאָט לעבט מיט אַ דאָפּלטן דופק, ווי באַקומען אַריינגעשפּריצט קאַמפער. די שטאָט איז פול מיט שפּע און לייכטע מלחמה־פאַרדינסטלעך. זיי נאָר נישט פויל !

ריזיקע פורן מיט מיליטערישע באַשטעלונגען שפּאַרן זיך קוים פון די טויערן אַרויס אויף גענשע, אויף פראַנצישקאַנער. גרויסע שווערע פערד ברעכן דעם ברוק מיט די פּאָדקאָוועס, באַרירן דעם ברוק מיט די גזשיוועס, צו רירן פון אָרט די איבערגעלאָדענע צווייַשטאָקיקע וועגענער. און פאַרווילדעטע שמייסערס מיט בלוי־רויטע פּנימער, צו קיין יידן נישט ענלעך, צו קיין מענטשן

נישט ענלעך, טרייבן אָן די פערד מיט נישט־מענטשלעכע הייזעריקע קולות. און די אָדערן — ווי בלויע שטריק. און די שטריק אַרום גאַרטל ווי אַרויסגעקראָכענע קישקעס. אַ צעיושעטע אָנשטרענגונג פון חיהשן ווילן ביי זיי. נישט פון אַ ווילן — פון אַ מוז.

לויפן לייכטע סוחרים אויף געיעג. אויף דראָזשקעס, אויף אויטאָס. אַהאַ, מען פירט שוין פאַרוואונדעטע! עמעצן האָט דאָך אָפּגעגאָלטן צוצושטעלן לייוונט פאַר די לאַזאַרעטן! אַזאַ מענגע לייוונט! ווו נעמט מען דאָס שטיקעלע מזל! עס ליגט דאָך ביי דער האַנט ערגעץ. געלט וואַלגערט זיך אין דער בלאָטע. מען דאַרף נאָר קאָנען אויפהייבן. אָבער ווי אַזוי? די סוחרישע מעטאָדן פון דער רויִקער צייט זענען אָפּגעשפּילט. ערלעכקייט — בטלנות. פאַר אַ שווינדל קאָן מען מאַכן מיט אַ קאָפּ קירצער. זיי ערלעך און שווינדל גלייכצייטיק! צו דעם באַדאַרף מען דאָך טאַלאַנט, טאַלאַנט פון אַ מלחמה־ספעקולאַנט, אַ ברכה פאַר געציילטע. זיי זענען איבער דער נאַכט אויסגעוואַקסן. נעכטן האָט מען זיי נישט געקענט. היינט — בוקט מען זיך פאַר זיי, פאַר די נייע סוחרישע מלחמה־טאַלאַנטן.

היינט דאַרף מען זיין אַ ביסטריצקי. ווער איז ביסטריצקי? נו, ווער קען אים דען נישט? אָט דער, וואָס איז אויסגעבונדן מיט אַלע אינטענדאַנט־אָפיצירן, וואָס ווייסט אַלע גענג און הינטערגענג, וואָס האַלט אין זיינע הענט די שליסלען פון די צענדליקער פּאָדריאַדן. אַ פּשוטער ליטוואַק, זאָגט מען. ווער זאָגט עס אַזוי? ביסטריצקי איז קודם אַ קאָפּמענטש. און דאַן אַ געבילדעטער מאַן. אַליין אַ דאָקטער. און זיין טאַטע איז געווען, זאָגט מען גאָר, אַ מיליטערישער דאָקטער, אַ פּולקאָווניק, דעריבער האָט ער אַזאַ גרויסע פּראָטעקציע.

ווי די מעשה זאָל נישט זיין, אָבער איינס ווייסט מען זיכער: ביסטריצקי האָט אָנגעהויבן דרייען זיינע געשעפטן אָן אַ פּרוטה אייגן געלט. געלט דאַרף מען דען? אַ מענטש דאַרף מען זיין. געלט אין וואַרשע וואַלגערט זיך אין בלאָטע. מיט געלט בעט מען זיך ביי אים, מען שלאָגט אים אָפּ די שוועלן. וואָלט ער נאָר וועלן נעמען אַזוי פיל! איז ער אָבער אַ גרויסער מפונק, ביסטריצקי. דאָ געפעלט אים נישט דער שותף, דאָ שמעקט אים נישט דאָס געשעפט. און אַז ער וויל, לאָזט ער זיך גאָר נישט כאַפּן. נישט אין דער היים, נישט אין קאַנטאָר, נישט אין „סאַוואָי", ווו ער טרינקט מיט די אָפיצירן. וואַרשע איז אַ ים. און איבער דעם דאָזיקן ים שמייען אַרום יידן אויף דראָזשקעס. יידן פאַרסאָפּעטע. מיט פולע פאָרטפעלן קנאַקעדיקע פינפהונדערטער. דאָס יאָגט מען זיך נאָך ביסטריצקין מיט אַ גאָלדענער נעץ.

עס זענען שוין אַפילו אַריין אין חשיבות יענע יידן, וואָס מען זאָגט וועגן

זיי, אַז זיי ווייסן ווו מען קאָן ביסטריצקין אויסגעפינען, אַז זיי קאָנען האָבן צו אים אַ שטיקל צוטריט.

צו פּאָדלאַסקין אין טריקאָטאַזש־פאַבריק, ווו מען אַרבעט איצט הענטשקעס און סוועטערס פאַר דער אַרמיי, לאָזט זיך אַריין אַ האַלבער מנין בכבודיקע יידן.

דער פאַבריקאַנט איז נישטאָ אין קאַנטאָר. מען בעט זיי צווואַרטן. אָבער זיי דאַרפן נישט דעם פאַבריקאַנט, זיי שפּאַרן אין צווייטן צימער, פון צווייטן אין דריטן. ביז זיי געפינען ישראל דעם צושניידער.

— צו אייך דאַרפן מיר טאַקע, פּאַניע־לעבן!

— צו מיר? — ישראל האָט קיין מאָל נישט געהאַט צו טאָן מיט אַזעלכע יידן.

— צו אייך, פּאַניע־לעבן, צו אייך.

יידן מאַכן עס בקיצור. נישטאָ קיין צייט. יידן לייגן זיך צוזאַמען צו פופציקער — צוויי הונדערט מיט פופציק קאַרבן, קנאַקעדיקע, נייע מלחמה־באַנקנאָטן. עס טרעט אַרויס זייער ראש המדברים.

— אויף אייך זאָגט מען, פּאַניע־לעבן, אַז איר זענט אַ שטיקל קרוב מיט ביסטריצקין, פּאַניע לעבן. כאָטש צוריק געשמועסט, לייגט זיך נישט אויפן שכל. וואָרן וואָס וואָלט איר דען געשטאַנען און געאַרבעט, איר זאָלט זיין זיינס אַ קרוב?

ישראלן ווערט הייס אין די ביינער. ער מאַכט מיט דער שער, ווי אַ פריזירער צווישן איין האָרשניט און אַ צווייטן. ער באַמיט זיך צו רעדן קאַלט.

— יאָ, ליבע יידן, ביסטריצקי איז טאַקע מיינער אַ קרוב. אָבער ווייסט איר וואָס איך וועל אייך זאָגן? גייט און צעברעכט הענט און פיס! בלוטזויגערס! אַרויס, וואָרן איך וואַרף אייך די שער אין קאָפּ!

ישראל האָט געענדיקט מיט אַ קוויטש, ווי אַ כעסדיקע יידענע. די סוחרים האָבן זיך אַרויסגעשאַרט און זיך געייִשובט הינטער דער טיר, צו פּרווון דאָס מזל נאָך אַ מאָל, מוסיף זיין אַ הונדערטער.

און ביי ישראלן האָבן זיך הענט און פיס געטרייסלט פאַר אויפרעגונג.

אָט דער ביסטריצקי, וואָס האָט אַ תל געמאַכט פון דער קליינער דאַרעטשקען, אין אַ קרענק זי אַריינגעטריבן און אַוועקגעוואָרפן, אָט דער ביסטריצקי, וואָס האָט פאַרביטן זיינע ביכער און אַנאַרכיסטישע טעאָריעס אויף דער געמיינער מלחמה־ספּעקולאַציע — ער איז אין ישראלס אויגן געווען דער סימבאָל פון מלחמה און פון אַל דאָס בייז אויף דער וועלט. ביסטריצקי — דאָס איז דער צעיושעטער קאַפּיטאַל, וואָס ווייסט נישט פון קיין הייליקייטן, וואָס טאַנצט איבער ברידער־קברים, וואָס האָט אים, ישראלן, אָנגעשטעלט צושניידן מלחמה־סוועטערס.

ער, ישראל, וויל דאָך נישט צוהעלפֿן צו דער מלחמה. און ער העלפֿט. ער מאַכט סוועטערס פֿאַר דער אַרמיי. מיט פֿיר יאָר צוריק האָט ישראל זיך באַפֿרייט פֿון מיליטער־דינסט צוליב דעם, ווייל עס האָבן אים געפֿעלט די פֿאָדערשטע ציין אין מויל. ערשט שפּעטער האָט ער זיך אַריינגעשטעלט גאָלדענע. ביים אויסבראָך פֿון דער מלחמה איז ער געווען זיכער, אַז ער וועט צו איר קיין האַנט נישט צולייגן. האָט אָבער ביסטריצקי אַנדערש באַשטימט: ישראל מוז מאַכן סוועטערס פֿאַר די זעלנער...

און וואָס זאָלן שוין זאָגן יענע אַרבעטער, וואָס מוזן מאַכן גראַנאַטן, וואָס מוזן מאַכן דום־דום־קוילן?

אַ מאָל האָט דאָך ישראל געגלייבט אין אַ סאָציאַלער רעוואָלוציע. אַ מאָל? ווי לאַנג איז דאָס געווען? אין אַ רויִקער צייט האָט מען געקאָנט וועבן חלומות. איצט איז דער גלויבן אַוועק מיטן רויך. איצט האָט ישראל געזען, ווי מעכאַניש און פֿאַרהיפּנאָטיזירט, רייענווייז, פֿאַלקנווייז, מיט אָפֿענע פּאָנעם, ביים מעשענעם ברום פֿון אָרקעסטער — גייען מענטשן צום טויט. איז אויף דעם אָרט פֿון אַמאָ־ליקן גלויבן אין דער סאָציאַלער רעוואָלוציע אויסגעוואַקסן אַ וויסטעניש פֿון פֿאַרצווייפֿלונג. אין פּראָטעסט האָט ער דאָך געגלייבט.

ווען אַ טייל באַוווסטזיניקע אַרבעטער — האָט ער געטראַכט — זאָלן זיך צוזאַמענעמען און אַרויס קעגן די אַנגעלאָדענע קוילנוואַרפֿערס: שיסט אין אונדז! מיר ווילן נישט קיין מלחמה! נו, וואָלט מען זיי צעשאָסן. זיי וואָלטן אָבער געווען אין אָרדענונג, די אַרבעטער, זיי וואָלטן געהאַט אָפּגעטאָן זייערס. איצט... מאַכן זיי סוועטערס און דום־דום־קוילן.

ער איז געווען פֿאַרביטערט, ישראל, און איבערגעמאַטערט פֿון דער אָנגע־שטרענגטער אַרבעט. אין שטוב איז געוואַקסן די נויט. ס׳איז שווער געווען אָנצו־יאָגן די הוצאה. דינה האָט צוגעקרענקט. די קינדער זענען אויך נישט קיין איבע־ריקע גיבורים.

ישראל איז איין מענטשן מקנא געווען. פּינעסן דעם ליטוואַק. יענער, אַן עלטערער בחור, אַ פֿרייער מענטש, האָט פֿון אָנהייב אָן געהאַט דעם מוט זיך צו שטעלן אין דער פּאָזע פֿון פּראָטעסט.

ווען פּינעס האָט געבראַכט דעם ערשטן לייכט פֿאַרדינטן הונדערטער פֿון מלחמה־מעקלעריי, האָט ער אים אַרויסגעצויגן פֿון קעשענע מיט צוויי פֿינגער און געהאַלטן פֿון דער ווייט, ווי אַ שרץ.

— פֿייגע־פּעסיע! — האָט ער געזאָגט — לאָמיר מאַכן אַ חשבון, וואָס קומט אייך. דאָס איז מיין לעצט געלט. מער וועל איך שוין נישט האָבן.

און ער האָט אמת געזאָגט. מער האָט ער שוין קיין געלט נישט פאַרדינט. ער האָט זיך אָפּגעטרייסלט פון מלחמה־מעקלעריי.

— שלאָגט אייך, קינדערלעך, איך וועל צו דעם ענין קיין האַנט נישט צולייגן.

און עס האָט זיך אָנגעהויבן פאַר פּינעסן אַ צייט פון נסיונות. ער איז אָנגעקו־מען אין אַ הענטשקע־פאַבריק און זיך אָפּגעטרייסלט. ער האָט איינגעפונען, אַז אויך דאָ העלפט ער מיט צו דער מלחמה.

און ער איז אין גאַנצן פאַרשוווּנדן פון דער קאָמונע. ישׂראל האָט אים געפונען אין אַ קליין בית־המדרשל אויף נאַלעווקעס. פּינעס איז געשטאַנען מיט זיין גרינעם קאַפּעליוש איבער די אויערן און זיך געשאָקלט איבער דער גמרא.

— איך זאָל אַפילו וויסן, אַז איך וועל אויסגיין פון הונגער — האָט ער געזאָגט, — צו דער מלחמה וועל איך מיין האַנט נישט צולייגן.

— אָבער ווו שלאָפסטו? ווו עסטו?

— גוטע מענטשן פאַרלאָזן נישט.

יאָ, באַלעבאַטים האָבן געוואָרפן אַן אויג אויפן ליטוואַק, אים אויסגעהאַלטן מיט „טעג". איז ער אָבער אין אַ וואָך אַרום געקומען, ווי אַן אָפּגעבריטער. ער האָט זיך געכאַפּט, אַז דאָס עסט ער „טעג" ביי מלחמה־ספּעקולאַנטן.

זיין מנוחה האָט ער איצט געפונען אין אַ בעקעריי. העגט זענען אומעטום נייטיק. און ברויט איז אַ נייטראַלע זאַך. אַלע דאַרפן ברויט.

ישׂראל האָט אַפילו געוואָלט אונטערזעצן דעם צוויגיג, אויף וועלכן דער ליטוואַק האָט זיך אַרויפגעכאַפּט, געוואָלט אים דערקלערן, אַז דאָס פאַרבייט ער אייגנטלעך אַן אַרבעטער, וואָס איז אַוועק אין שלאַכט, און אַפילו דורך דעם העלפט ער צו דער מלחמה. ישׂראל האָט אים אָבער צו רו געלאָזט. צו פיל נאַיִווער ערנסט האָט אַרויסגעקוקט פון פּינעסעס קעלבערנע אויגן, אַז מען זאָל זיך קאָנען דערלויבן אויף אַזאַ שפּאַס מיט אים.

ענדלעך איז פּינעס געוואָרן אויפגעריכט. אין וואַרשע האָט אַ שפּאַר געטאָן דער גרויסער שטראָם היימלאָזע. גוטע מענטשן האָבן איינגעאָרדנט קיכן פאַר זיי. אַ קלוגע האַנט האָט דערטאַפּט פּינעסן, אים אַרויסגעשלעפּט פון דער בעקעריי און אָנגעשטעלט פאַר אַ משגיח איבער אַזאַ קיך. דער ליטוואַק האָט געפונען זיין ריכטיקן פּלאַץ.

אַהיים פלעגט ער איצט קומען ביי דער נאַכט, אַ פאַרהאָרעוועטער, אַן אויס־געשמירטער אין מעל און אין קרייטעכצער. ער פלעגט אַנידערפאַלן ווי אַ סנאָפּ, כדי מיטן פרימאָרגן ווידער צו לויפן אין קיך אַריין.

ער האָט זיך אָבער נישט באַקלאָגט אויף זיין אַרבעט, כאָטש פון טאָג צו טאָג האָט ער אויסגעזען ווילדער, באַוואַקסענער. ער האָט אַפילו אויפגעהערט צו רעדן ווי אַ מענטש, נאָר געברומט, ווי אַ בער אין רציחה, און זיין בליק האָט פאַרלוירן די קעלבערנע ווייכקייט. ישראל האָט אים איין מאָל געזען אין זיין קיך ביי דער אַרבעט. ביי די לאַנגע, רויע טישן איז געווען אַן אָנגעלויף. ס׳איז אָנגעגאַנגען אַ שלאַכט פאַר די ערטער. בערדיקע יידן, ווייבער, קינדער, אַרומגעריסענע, פאַרווילדעטע, פאַרלוירן די בושה צוזאַמען מיט זייער היים, האָבן געליאַרעמט און געוואַלדעוועט, געקראָכן מיט די פויסטן, מיט די נעגל אין פנים אַריין. און העכער פאַר אַלעמען האָט געוואַלדעוועט פינעס אַליין. ער האָט געאַרבעט מיט די פויסטן אויף רעכטס און אויף לינקס. דאָס האָט ער געמאַכט אָרדענונג.

— זיצט, זאָג איך אייך! זיצט אויף די ערטער! אַז נישט וועל איך אייך... ר׳ ייד, אַרויס פון דאַנען, אַרויס! וואַרט אויף דער צווייטער פאַרטיע.

— דו ליטוואַק איינער, ווערסט מיך גיין וואַרפן? דיין טאַטע האָט מיין מיסט נישט פאַרמאָגט! איך וועל דיך...

— אַרויס!

עס איז אָבער דאָך שטילער געוואָרן. פינעס שלעפּט קוישן ברויט. פינעס שרייט אין קיך אַריין.

באַרעמהאַרציקע פריילינס אין ווייסע פאַרטעכער, פריילינס מיט רחמנות און עקל אויף זייערע פנימער טראָגן פונאַנדער שיסעלעך געקעכטס.

אַ שוואַרצע פאַטראָנעסע מיט אַ ליאָרניאָן ביי דער נאָז שרייט אויף פינעסן:

— איר האַלט נישט קיין אָרדענונג! ס׳איז שמוציק, ס׳איז אָנגעשפּיגן! פוי!

און פינעס שרייט איר אין ליאָרניאָן אַריין:

— האַלט ס׳מויל!

און די צווייטע פאַרטיע צעשויבערטע קעפּ, וואָס שפּאַרן אין דער אָפענער טיר און האַלטן זיך צוריק ביי דער שוועל ווי דורך אַ כישוף, שרייט צו פינעסן:

— גנב! ליטוואַק! זויפסט אונדזער בלוט! לאָזט אונדז הונגערן!

און פינעס שרייט צו אַ פאָר בערדיקע גבאים:

— וואָס מישט איר זיך דאָ, וואָס מישט איר זיך? אין קיך אַריין גייט! זעט נאָר די גרויפּן, זעט נאָר! טוכלע גרויפּן. ווי פאַר הינט! מנדבים!

ישראל האָט זיך אַרויסגעריסן פון דער קיך, ווי פון אַ גיהנום, אַ פאַרטויב־טער, אַ באַרוישטער.

אויף דער גאַס האָט געשיינט די זון. אַן עשעלאָן דראַגונער האָט געהאָגלט אויף דעם ווייסן ברוק מיט פערדישע קאָפּיטעס. ווי צערייצטע בולדאָגן האָבן געבילט אין אויער אַריין עלאַגאַנטע אויטאָמאָבילן. און אָט גייט אַריבער די גאַס

אַן אָפּיציר מיט אַ דאַמע. ער איז אַ הויכער, זי — אַ קלייניקנקע, נישט קיין גלייכע פּאָר. און זיי גייען זייער אומבאַהאָלפן. ער איז אַ דראַגונער, נישט געוווינט צו גיין צו פוס. מיט איין האַנט האַלט ער צו די לאַנגע שווערד, זי זאָל זיך אים נישט פּלאָנטערן, מיט דער אַנדערער האַנט האַלט ער צאַרט געאָרעמט זיין קליין דאַמעלע. די דאַמעלע איז אויף דער צייט. ער פירט זי פּאָרזיכטיק אַריבער די גאַס און קוקט מיט שרעק אין אַלע זייטן, זי אָפּצוהיטן פון אַ בייז באַגעגעניש.

2

ביסטריצקי

— אַט־אַט־אַ! אַט פֿאָרט ער!

אַ כאַפּטע יידן אין קאַשקעטן און קאַפּעליושן האָבן זיך אַ לאָז געטאָן פֿון טויער צו דער דראָזשקע און זי באַלאַגערט פֿון אַלע זייטן.

— פּאַניע ביסטריצקי, צוויי ווערטער!

— פּאַניע ביסטריצקי, מיר וואַרטן אויף אייך!

— יידן! וואָס זענט איר באַפּאַלן דעם הער ביסטריצקי, יידן! לאָזט מען צו, מען!

און אַז ביסטריצקי האָט אויפֿגעהויבן זיין האַנט, זענען אַלע שטיל געוואָרן. ס'איז געווען נישט קיין פּשוטע האַנט, נאָר אין אַ לייקענער הענטשקע און געהאַלטן האָט די האַנט אַ זילבערן בייטשל און געווען איז זי איינגעפּאַסט אין אַ קלאָרן מאַנקעט מיט אַ גילדענער ספּינקע.

— יידן, דולט מיר נישט קיין קאָפּ און לויפֿט מיר נישט נאָך. ווער עס האָט צו מיר אַ געשעפֿט — זאָל זיך מטריח זיין אין קאַנטאָר אויף קרולעווסקע.

— אַז מען קאָן אייך דאָרט נישט כאַפּן!

— אַז מען קאָן זיך נישט דערשלאָגן!

— אַז מען לאָזט גאָרנישט צו!

ביסטריצקי האָט געשמייכלט מיט זיין ברייטן מויל, אַראָפּקוקנדיק צו דער בערדיקער, טומלדיקער חברה.

— אין דער היים נעם איך נישט אָן. ביי מיר איז איצט מיטאָג. איר פֿאַרשטייט?

— וועלן מיר וואַרטן.

— ווי איר ווילט.

ער איז אַראָפּ פֿון דער דראָזשקע און זיך דורכגעשלאָגן אַ וועג צו דער שווערער, דעמבענער טיר מיט דער מעשענער שמידעכץ. די טיר האָט זיך געעפֿנט, זיך צעשמייכלט פֿאַר ביסטריצקין מיט די ווייסע מאַרמאָרנע שטיגן און זיך צוגעמאַכט ביי די יידן פֿאַר דער נאָז.

די שטיגן זענען געווען פלאַכע און ברייטע. אין זיין לייכטן ספּאָרטאַנצוג האָט זיך ביסטריצקי געפילט אויף זיי גרינג ווי אַ פעדער. ער האָט געשוועבט אַרויף, פּאַכנדיק מיט זיין זילבערן ריטל. אָבער אויפן צווייטן שטאָק האָט ער זיך געמוזט אָפּשטעלן.

— טאַדעק! וואַרט, טאַדעק!

דאָס האָט אים געפעלט! אים האָט דאָ אָפּגעוואַרט דאַרעטשקע מיט דעם היטעלע אין האַנט, נישט קיין פּאַרקעמטע, דוכט זיך, נישט קיין געוואַשענע, אַ פאַרשטויבטע, אַ צעקנייטשטע — די אָפּגעלאָזנקייט אַליין איז פאַר אים געשטאַנען. און געשטאַנען איז זי נעבן דער גיפּסענער דיאַנע, וואָס האָט באַצירט די נישע אויף די מאַרמאָרנע שטיגן. די גיפּסענע פיגור איז געווען גרעסער פאַר דאַרעטשקען, האָט מיט פאַראַכטונג זיך אָפּגעקערט פון דאַרעטשקען, ווי פון אַן אַלטער בעטלערין.

צוויי שעה איז זי געשטאַנען ווי אַ בעטלערין ביי דער נישע אויף די שטיגן און אָפּגעוואַרט ביסטריצקין. און אַז זי האָט אים דערזען, האָט איר פאַרכאַפּט דער אָטעם און זי האָט שוין נישט געהאַט וואָס צו זאָגן. זי האָט קוים געשמייכלט.

— טאַדעק...

— נו?

— ניין, גאָרנישט, טאַדעק. אַן סצענעס. געקומען דיך זען. איך פאָר... איך פאָר אַוועק...

— הם...

— דאָס מעג איך דאָך... זען דיך. פרייע מענטשן... דו ביסט אַ פרייער מענטש, טאַדעק, גוט אַזוי.

דאָס זענען געווען ברעקלעך פון די רייד, וואָס זי האָט געהאַט צוגעגרייט, וואַרטנדיק. די געדאַנקען אַליין זענען געווען צעשאָסן, פרעמד, ווי אָפּגעשאָסענע הענט און פיס.

זי האָט גובר געווען די ערשטע, האַרטע טרערן און געשמייכלט. ביסטריצקי האָט אָפּגעזיפצט.

— ווי דו זעסט אויס, דאַרע! זע דיין הילוך! ווי אָפּגעלאָזט!..

— זאָרג נישט, טאַדעקל, זאָרג נישט... ס'וועט איבערגיין. מען קומט זיך צוזאַמען, מען גייט זיך פונאַנדער. מענטשן זענען... ווי די פליגן. ס'וועט איבערגיין. איך אַרבעט שוין אין אַ קינדערהיים.

פריער אַ רגע האָט זי געזאָגט, אַז זי פאָרט אַוועק, איצט — אַז זי אַרבעט, און לויט איר אויסזען און הילוך האָט ביסטריצקי פאַרשטאַנען, אַז ביידע זאַכן זענען נישט אמת. גיכער שלעפּט זי זיך אַרום איבער דער שטאָט און בלייבט ערגעץ ווו נעכטיקן אויף פרעמדע שטיגן.

— איז ווי זשע, טאַדעק? קיין מאָל זיך נישט זען? טאַקע קיין מאָל נישט?

— דאַרע, מיר מוזן זיך אויסהיילן איינע פון די אַנדערע.

— יאָ, זייער גלייך. זייער גלייך האָסטו געזאָגט. איך מוז זיך היילן, טאַדעק. איך בין משוגע.

— דאַרע!

— נו, איז דאָס נישט קיין משוגעת, אַז איך קום צו דיר אויף די שטיגן? זי קאָן נאָך אָנקומען, זי!

— דאַרע!

— נו, נו, איך גיי שוין. זיי געזונט. יאָ, וואָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגן, קיין ליגן נישט?.. גאָרנישט, זיי געזונט, טאַדעק!

זי האָט אַ כאַפּ געטאָן זיין האַנט אין דער הענטשקע, אַ קוש געטאָן און אַראָפּ־געלאָפן פון די שטיגן. ביסטריצקי האָט געמאַכט אַ פּאָר טריט נאָך איר און זיך אָפּגעשטעלט.

— בעסער אַזוי. זאָל שוין נעמען אַ סוף. וואָס וועט ער איר נאָכגיין? אַ פאַר־גאַנגענע קרענק. אַ מאָל האָט ער ליב געהאַט דאָס דאָזיקע אָפּגעלאָזענע באַשעפע־ניש. זי איז דאָך אַלע מאָל געווען אָפּגעלאָזט. ווי האָט ער זי געקאָנט קושן? ווי האָט ער געקאָנט זיין נאָענט צו איר? ביסטריצקין הייבט אָן איבלען ביי דעם געדאַנק. עס איבלט אים אָבער נישט פון זיין פאַרגאַנגענער ליבע. אַ פאַרטריקנט בלימל אין האַרצן. אַ חלום פון פאַרגאַנגענעם דופט.

ער איז האַסטיק אַרויף אַ שטאָק העכער, אָנגעקלונגען. געעפנט האָט אים אַ באַיאָרנטע פרוי אין אַ ווייסן טשיפּיק. אָפּגענומען זיין הוט און רוט אין פאָרצימער און זאַכלעך און פינקטלעך אים געמאָלדן פון אַ פאַרשריבן צעטעלע, ווער עס איז געווען און ווער עס האָט צו אים געקלונגען. אַ פּאָר נעמען האָט ער אַריינגעשריבן אין נאָטיץ.

— די פאַני איז אין דער היים?

— יאָ, מיין הער, די פאַני איז היינט נישט אַרויסגעגאַנגען. קאָן מען דער־לאַנגען צום טיש?

— באַלד.

ער איז דורכגעגאַנגען דעם עסצימער, דעם קאַבינעט און שטיל זיך דערנענ־טערט צו דער אָפענער טיר פון א י ר צימער.

ז י איז געזעסן נעבן דער אָפענער פיאַנינע, מיטן רוקן צו דער קלאַוויאַטור און זיך געשפּילט מיט אירע אייגענע פינגער, ווי אַ קינד. האָט ער זי אַ ווײַלע אָנגעקוקט מיט אַ ברייט צעשמייכלט מויל, געוואָרן ערנסט און שטיל אַ הוסט געטאָן. זי האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ — באַסיע.

זי האָט אים באַטראַכט מיט איר רויִקן טונקעלן בליק, וואָס האָט געהאַט די מאָדנע אייגנשאַפט צוזוציען און אָפּצושטויסן גלייכצייטיק, און אַזוי לאַנג ווי זי האָט אים ערנסט באַטראַכט, איז ביסטריצקי געשטאַנען, ווי צום אָרט צוגעשמידט. אָבער אירע אויגן האָבן אָנגעהויבן שמייכלען. דאַן איז ער צוגעגאַנגען, שוועבנדיק־שטיל, ווי אַ לעמפּערט. העפלעך אַ קוש געטאָן איר בלאַסע האַנט און דורשטיק־פאַרליבט צוגעפאַלן צו אירע פולע ליפּן. זי האָט אים אַ גלעט געטאָן איבערן קאָפּ און אָפּגעשטופּט פון זיך. און האַלטנדיק זיין קאָפּ ביי די האָר, האָט זי אים באַטראַכט פון דער ווייטן מיט פאַרווונדערונג, ווי זי וואָלט נישט פאַרשטיין וואָס, אייגנטלעך, פאַר אַ שייכות האָט צו איר אָט דער מאָדנער שטאַרקער קאָפּ מיטן קאַנטיקן שטערן און ברייטן מויל.

— איך זיץ און טראַכט, ביסטריצקי, איך טראַכט און טראַכט... — זי האָט באַפרייט זיין קאָפּ פון געפאַנגענשאַפט.

— וועסט גאָרנישט איבערטראַכטן, באַסיע. דאָס לעבן איז צו קורץ.

— און געשעפטן — אַזוי פיל.

— און עסן ווילט זיך, האַרציקע...

— וואַרט, זיץ אַ ווײַלע. איך זע דיך אַזוי זעלטן.

האָט ער זיך טאַקע אוועקגעזעצט ביי אירע פיס און זיי אַרומגענומען — די צוויי שלאַנקע צווילינג־שוועסטער. און זי האָט אים ווידער אָנגעכאַפּט ביי די האָר, מיט אַ כאַפּ פון אַ רויבפויגל. און געוועזן איז זי אַזאַ שטילע דערביי, אַזאַ צאַרטע.

— ביסטריצקי, ווער בין איך? איך וויל וויסן ווער איך בין. דיין ווייב?

— באַסיניו!..

— פאַרשטייסט? ס'איז מיר די שטוב אַ פרעמדע. איך אַליין בין זיך פרעמד.

— דיין שטוב, באַסיניו. מעגסט אַלץ איבערדרייען און אַרויסוואַרפן וואָס דיר געפעלט נישט. נאָר מיך וואַרף נישט אַרויס.

און ער האָט זיך צוגעטוליעט צו אירע פיס. צווישן די ברעמען איז אים געלעגן אַ קנייטשל פון שווערן ערנסט.

— הם... מאָדנע. בין איך, הייסט עס: פרוי ביסטריצקי... גאָר...

זי האָט געוואָלט, ווייזט אויס, נאָך עפּעס צוגעבן אָבער — פאַרשוויגן. ביסטריצקי האָט שטאַרק געוואָלט צעשלאָגן אירע רעיונות. ער האָט עס אָבער נישט געטאָן. ביי זיי ביידן זענען געלעגן אויף דער שפּיץ צונג די זעלביקע פאָר ווערטער: דאָס קינד.

און די ווערטער זענען אַזוי פאַרבליבן דאָס מאָל נישט אַרויסגעבראַכט.

ער איז אויפגעשטאַנען און זי געבעטן צום טיש. זי האָט געזאָגט: „באַלד", און איז געבליבן זיצן.

איז ער אַליין אַוועק צום טיש. ער האָט שוין געהאַלטן אין מיטן עסן, ווען באַסיע איז אַריין אין עסצימער. אירע צעפּ זענען איצט געווען פאַרלייגט אַרום קאָפּ אין שווערע רייפן און ס'איז געווען אַזוי נאַטירלעך, וואָס זי האָט ביי יעדער געלעגנהייט דעם קאָפּ אַראָפּגעבויגן. אַזעלכע שווערע רייפן!

זי האָט זיך נישט גלייך גענומען צום עסן. לאַנג באַטראַכט אַ זילבערנעם עס־לעפל, ווי אַ פרעמדן זעלטענעם חפץ. מיט דרך־ארץ און אַ ביסל מיט מורא האָט זי געקוקט אויף דער באַיאַרנטער קעכין אין טשיפּיק, וואָס דערלאַנגט צום טיש אַזוי געניט — באַלעבאַטיש.

ווען די קעכין איז אַרויס:

— זעסטו, ביסטריצקי, אַלץ וואָלט גוט געווען, ווען נישט די געשעפטן דיינע. זיי נעמען דיך אַוועק ביי מיר, נעמען זיי דאָך אַלץ אַוועק. איך האָב דאָך קיינעם נישט. איז אַפילו די היים נישט מיינע.

— ווידער דאָס אייגענע.

— ניין, ניין, זיי נישט בייז, ביסטריצקי. איך בלייב מיט זיך אַליין. פאַר־שטייסט? איך דאַרף נישט בלייבן מיט זיך אַליין...

— אָבער די געשעפטן, מיין קינד, קאָן מען נישט אָפּלייגן און מען דאַרף זיי נישט גרינגשעצן.

ער האָט זיך אַרומגעקוקט אויף די נייע סאָלידע מעבל פון עסצימער, אויף די פיינע טאַפּעטן, אויף די פּאָר בילדער. ער האָט זי ווי פאַרבעטן מיטן בליק מיטצומאַכן דעם זעלביקן שפּאַציר מיט די אויגן, כדי זי זאָל פאַרשטיין, אַז דאָס האָבן זיי בלויז צו פאַרדאַנקען די געשעפטן, וואָס זיי זענען ענדלעך צוזאַמען סאָליד איינגעאָרדנט.

— איך בין אָבער, באַסיע, נישט קיין געשעפטסמאַן, ווי דו מיינסט. די צייט איז אַזאַ, אַ געלעגנהייט־צייט. און איך בין אַ רענעסאַנס־נאַטור. איך קאָן אַלץ. איך קאָן אַפילו די צייט און די מענטשלעכע נאַרישקייט אויסנוצן. און איך האָב פון דעם הנאה. וואָס דען? נישט אויסנוצן די מענטשלעכע נאַרישקייט און זייער אומשולדיקן דראַנג צו פאַרניכטן איינע די אַנדערע?

ער האָט צוזאַמענגעדריקט די סערוועטקע און זי אָפּגעוואָרפן אין אַ זייט אויפן טיש.

— איך בין דורכגעגאַנגען אַ גיהנום און געלעבט ערגער ווי אַ הונט, אַזוי לאַנג, ווי זיי זענען געווען ביים שכל און זיך פרידלעך געטיילט מיטן אָנגערויבטן פאַרמעג. איצט, ווען זיי טיילן זיך פעטש — לאָמיך קודם אַוועקנעמען פון גרייטן טיש דאָס מייניקע. זיי רויִק, באַסיע, דאָס געשעפט וועט מיך נישט אויפעסן.

— אָבער מיך!..

האָט ער זיך פֿאַרטראַכט.

— יאָ, דאָס איז נישט גוט, באַסיע. מען דאַרף זען עפּעס אַן עצה.

און די עצה איז ווידער געלעגן בייביידן אויף דער צונג: דאָס קינד. באַסיע דאַרף נעמען צו זיך דאָס קינד, כדי צו געווינען איר גאַנצקייט און גלייכגעוויכט.

ס'איז אָבער געווען לייכטער צו טראַכטן, ווי אַרויסצורעדן. ווייל ביידע האָבן געוווּסט, אַז פֿון רעדן ביז טאָן איז אַ גרויסער מהלך. נישט זי איז געווען די איינציקע בעל־דעה אין דער אָנגעלעגנהייט. און מיטן צווייטן צד, מיטן פֿאָטער פֿון דעם קינד, איז נישט לייכט דורכצוקומען. און פֿאַר וואָס זאָל עפּעס לעאָן וועלן איר טאָן אַזאַ געפֿעליקייט, ווי אָפּטרעטן דאָס איינציקע קינד?

נאָכן עסן איז באַסיע אַוועק צו זיך, מאַכן איר טואַלעט אויף אַרויסצוגיין. זי האָט בכיוון אָפּגעלייגט דעם טואַלעט־ענין אויף נאָך מיטאָג, כדי ווי עס איז אָנצופֿילן די ליידיקע צייט.

און ביסטריצקי, פֿאַרבייגייענדיק די עלעגאַנטע ביבליאָטעק, האָט געעפֿנט דאָס מאַסיווע טירל און אַראָפּגענומען אַ פּראַכטבאַנד פֿון פּאָליצע. דאָס איז געווען מאָליער אין אָריגינאַל.

איז ווידער געשטאַנען פֿאַר אים דאָרעטשקע, נישט דאָס דערשלאָגענע באַשעפֿעניש, וואָס ער האָט היינט געטראָפֿן אויף די שטיגן, נאָר דאָרעטשקע פֿון אַמאָל, מיט איר קלינגענדיקער אויסשפּראַך, מיט איר לויטערער שטים. זי האָט אים געלערנט פֿראַנצייזיש.

באַסיעס שטים איז אַ מאַטע, ווי די אויגן אירע, קיין פֿראַנצייזיש קען זי נישט.

ביסטריצקין האָט צוליב אַן אַסאָציאַציע אָפּגעקלונגען די מאַרסעליעזע אין די אויערן. ער האָט זי אָנגעהויבן אויסצופּייפֿן. אָבער כמעט גלייכצייטיק דערהערט ער, צו זיין גרויסער פֿאַרוווּנדערונג, די מאַרסעליעזע אין מעטאַלענע טענער אויף דער גאַס. ער וויל נישט גלייבן זיינע אויערן. ווי איז דאָס מעגלעך אַזאַ צוזאַמענטרעף? ער לויפֿט צו צום פֿענצטער, קוקט אַראָפּ.

נו, געוויס, די מאַרסעליעזע. דאָס גייט מיליטער מיט אָפֿענע פֿענער צום פֿראָנט. דאָס שפּילט מען לכבוד דעם פֿראַנצייזישן פֿאַרבינדעטן.

3

באַסיע

ווען ביסטריצקי איז נאָך מיטאָג אַוועק אין קאַנטאָר, האָט נאָך באַסיע געהאַלטן מיט איר טואַלעט ביים סאַמע אָנהייב. זי איז געווען אויסגעטאָן, נישט אָנגעטאָן. אין דעם עצם קולט פון טואַלעטן איז זי געווען ווייניקער אַריינגעטאָן, ווי אין דער פּראָבלעם צו פּטרן וואָס מער צייט. האָט זי לאַנגזאַם און אַפּאַטיש זיך געפּאָרעט צווישן די דריי שפּיגלען, באַלאַגערט פון אַלע זייטן מיט ווייבערישע קלייניקייטן. ביסטריצקי האָט פאַרן אַוועקגיין אויסגענוצט איר לאַנגזאַמקייט און איז אויסגעוואַקסן אין איר בודואַר אין דעם מאָמענט פון איר פולער אומבאַהאָלפנקייט, בעת זי איז געווען אויסגעטאָן. דאָס האָט נאָך פאַרלענגערט די פּראָצעדור פון מאַכן טואַלעט. און איצט, נאָך זיין אַוועקגיין, האָט באַסיע געהאַלטן ביים סאַמע אָנהייב. זי האָט זיך געפּאָרעט אַ ביסל שנעלער ווי פריער, ווייל פון ביסטריצקיס באַזוך אין בודואַר איז איר פאַרבליבן אַ שנעלערער דופק און ס׳האָט הייסער געשלאָגן דאָס בלוט אין די שלייפן. עס האָט זיך אָבער אויך אינטענסיווער באַוועגט דער געדאַנק:

איז זי ביסטריצקיס ווייב? נו יאָ. אויף דעם געדאַנק האָט ברוטאַל עדות געזאָגט דאָס פריש צעקנייטשטע בעטגעוואַנט פון הינטער דער טיר, וווּ זי וויל נישט אַריינקוקן. זי קען הייסן איבערשטעלן דאָס מעבל און טוישן די פאָרהאַנגען, לויט איר אייגענעם געשמאַק. זי קען זיך שאַפן מיט דער בכבודיקער קעכין אין טשיפּיק...

זי איז אָבער נישט פרוי ביסטריצקי. זי איז באַסיע ברוינער. אָדער נאָר — באַסיע, אָן אַ ביינאָמען, אַ פרייער מענטש, וואָס וויל זיך נישט בינדן. זי איז באַסיע. ער — ביסטריצקי. כל־זמן מען האָט זיך ליב — לעבט מען צוזאַמען.

איז זי, הייסט עס, אַ פרייער מענטש. גוט, פרייע מענטשן האָבן גלייכע רעכט און גלייכע פליכטן. און זי — אָט האָט זי אַ פולן רידיקול מיט נייינקע מלחמה־באַנקנאָטן, טאַשנגעלט פאַר אירע ווייבערשע קלייניקייטן. עס באַטרעפט פיל מער, ווי איר אַמאָליקע הוצאה מיטן ערשטן מאַן און מיטן קינד.

ביסטריצקי וואַרט נישט ביז זי וועט דערמאָנען. ער באַמערקט, אַז איר רידיקול ווערט מאָגערער — שטאָפּט ער אים אָן מיט דער ברייטער האַנט. הייסט עס: ער צאָלט איר... פאַר איר גוטסקייט צו אים. פאַר די צעקנייטשטע קישנס דאָרט. יאָ, פאַר די צעקנייטשטע קישנס.

אָן עקל און אָן פּראָטעסט אַפילו מאַכט באַסיע דעם חשבון אַז פאַר דעם געלט וואָס זי קאָסט אים אָפּ וואָלט ביסטריצקי געקאָנט אויסהאַלטן דריי ערשט־קלאַסיקע פּראָסטיטוטקעס. פאַר וואָס זשע טוט ער עס נישט? ווייל ער האָט זי ליב. נו יאָ, געוויס האָט ער זי ליב. און זי האָט אים אויך אפשר ליב. ער האָט זי אָנגעצונדן מיט זיינע ביינאַכטיקע ווילדקייטן. ווי צוויי וועלף אין פינצטערן וואַלד האָבן זיי זיך דערקענט לויטן ווייטן רוף און זיך צונויפגעקומען. פאַר וואָס זשע איז געשאַפן געוואָרן אַזאַ לאַגע אַז ער צאָלט איר פאַר איר לייב?

ס׳איז אמת, אַז באַסיע איז פאַרסמט מיט אויסגעלאַסענע ווילדע געדאַנקען, אַז עס האָט געטליִעט און איצט האָט זיך העל אָנגעצונדן אַ גיהנום אין איר מות. אָבער וואָס האָט עס צו איר לייב? צו איר אייגן לייב האָט באַסיע אַלע מאָל געהאַט אַ צניעותדיקע אַכטונג. זי האָט עס געהילט און צוגעדעקט ווי אַ ספר־תורהלע. זי האָט אַליין געשעמט זיך צו זען איר אָפּגעדעקט לייב. איצט האָט זי עס פאַרקויפט.

באַסיע פאַררייכערט אַ דינעם פּאַפּיראָס. באַסיע וואַרפט אַראָפּ פון זיך דעם פּעניואַר און בלייבט שטיין פאַר די דריי שפּיגלען אָנגעטאָן בלויז אין אירע שוואַרצע זיידענע צעפּ און שוואַרצע זיידענע זאָקן. אָט איז איר פאַרקויפט לייב. פאַר דעם צאָלט ביסטריצקי, אַ מענטש, וועלכן זי האָט אפשר ליב. ס׳איז זיינס. אונטער דער לינקער ברוסט אויפן בויך בלויע צייכנס פון זיינע נאָגנדיקע קושן. זי באַטראַכט זיך אין די שפּיגלען מיט גרויס פאַרוווּנדערונג. זי איז שלאַנק, זי איז שיין. איר לייב איז טאַקע יונג אָבער נישט נאַקעט. איר לייב איז נישט מסוגל צו אַבסאָלוטער, אויגן־שטעכנדיקער נאַקעטקייט. אַ דין רויכל פון אויסגעאיידלטן ייחוס־בלוט האָט אַרומגעוועבט איר הויט מיט אַ בלאַס־גרינעם שלייער, איינגעהילט איר לייב אין אַ פּאַנצער פון צניעות. שעמעוודיק האָבן זיך צוזאַמענגעפּרעסט אירע גלידער פאַר זייער אייגענער אָפּשפּיגלונג.

באַסיע דעקט זיך האַסטיק צו מיט אַ געפּיל, ווי זי וואָלט באַגאַנגען אַן עבירה דורך דעם, וואָס זי האָט זיך אָנגעקוקט. עס שלאָגט אַרויס אַ טונקעלע רויטקייט אויף אירע באַקן.

איר געדאַנק האָט זיך ביז איצט געדרייט אַרום דעם אמת, כדי זיך אַליין אָפּצונאַרן און דעם אמת אויסצומיידן. אָבער דער אמת ציט אַריין אין אַ קעסלגרוב. זי האָט זיך נישט פאַרקויפט צו ביסטריצקין. און נישט צוליב דער גרויסער ליבע איז זי אַוועק צו אים. לעאָן איז שולדיק. לעאָן האָט געוואָלט פון איר אויס־

בילדן אַ צאַרט, היימיש חיהלע, פֿאַר זיין אייגן געברויך, פֿאַר זיין אייגענער רויִקייט. האָט ער אַנשטאָט דעם קולטיווירט און פֿאַרשטאַרקט אירע פֿאַרבאָרגענע איך־געפֿילן, איר גרויסן פּראָטעסט. אויס פּראָטעסט איז זי אַוועק פֿון אים. אויס פּראָטעסט האָט זי פֿאַרביטן איר פֿאַרשקלאַפּטקייט אויף פֿאַרקויפֿטקייט! און דאָ איז דער פּלאָנטער. איר איך איז ווידער אין סכנה. און דאָ איז נאָך אַ גרעסערער פּלאָנטער. ביסטריצקי האָט זי אפֿשר ליב. זי וואָלט שוין נישט געוואָלט זיך אָפּזאָגן פֿון זיינע צערטלעכקייטן. אָבער לעאָנען האָט זי נאָך זיכער ליב. און מיט פֿאַרגעניגן וואָלט זי, די אַנטלאָפֿענע פֿרוי, מיט די אויפֿגעוועקטע געבליטן פֿון ביסטריצקיס באַרירונג, מיט דעם זוימען פֿון הפֿקרות פֿון דער פֿאַרזוכטער פֿרייהייט, געקומען אויך צום געליבטן לעאָנען ביי דער נאַכט אויפֿן געלעגער.

זי האָט געוווּסט, אַז זי וועט עס נישט טאָן און זי קען דאָס נישט טאָן. איר צניעותדיק לייב וואָלט דאָס ערשטע פּראָטעסטירט קעגן צוזאַמענלעבן מיט צוויי מענער. זי איז אָבער מקנא געווען יענע פֿרויען, וואָס קאָנען דאָס יאָ.

און דאָס איז געווען די שפּיל פֿון איר אָנגעצונדענעם מוח, די שפּיל, וואָס האָט פֿאַרסמט אירע נעכט.

אירע טעג האָבן פֿאַרסמט די געדאַנקען וועגן קינד. און דאָ איז אויך געווען די זאַך נישט אַזוי פּשוט, ווי ביסטריצקי האָט געקאָנט מיינען. ס'איז נישט געווען קיין געוויינלעכע בענקשאַפֿט פֿון אַ מוטער. אויך דאָ איז די בענקשאַפֿט געווען פֿאַרמישט מיט שינאה און פּראָטעסט. ביסטריצקי אַליין וועט זיך קיין מאָל נישט דערוויסן, וואָס פֿאַר אַ ראָלע דער קליינער באָרינקע האָט אָפּגעשפּילט אין באַסיעס אָפּענער דערנענטערונג צו אים.

באַסיע האָט דאָך נישט געמאַכט דעם ערשטן שריט זיך צו באַפֿרייען פֿון לעאָנס שווערער ליבע. לעאָן האָט דער ערשטער פֿאַרלאָזט זיין הויז, נאָך דעם ווי ער האָט אַראָפּגעשלונגען דעם ביטערן פּיל פֿון אייפֿערזוכט. באַסיע איז פֿאַרבליבן מיטן קינד האַלב געבונדן, האַלב באַפֿרייט. און דאָ איז באַסיען באַשערט געווען אַ ווייטאָג, וועלכער האָט אין גאַנצן באַצאָלט פֿאַר דעם צער, וואָס זי האָט פֿאַרשאַפֿט לעאָנען.

באָרינקע האָט געבענקט נאָכן פֿאָטער. און וואָס מער ער האָט געבענקט נאָכן פֿאָטער, אַלץ קעלטער איז ער געוואָרן צו דער מוטער. ער האָט זי אָפּגעשטויסן פֿון זיך. ס'איז געקומען אַ נאַכט, ווען דאָס קינד האָט נישט געוואָלט, אַז די מוטער זאָל אים אויסטאָן און קושן פֿאַרן שלאָף. געטאָן האָט עס די דינסט. און באַסיע איז אַרומגעלאָפֿן איבער די צימערן אַ פֿאַרווונדעטע.

ענדלעך איז זי אַריינגעלאָפֿן צום קינד, אויפֿגעדרייט דאָס ליכט אין צימער. באָרינקע איז געלעגן אויף זיין בעטעלע, פֿאַרלייגט די הענטלעך הינטערן קאָפּ, ווי

דער טאַטע, און ערנסט געקוקט צום סופיט מיט צווײ גרויסע אויגן. באַרינקע האָט געטראַכט.

באַסיע האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן זײן בעטעלע און האַסטיק, מיט אַ שניידיקן ערנסט, ווי מען רעדט צו אַ דערוואַקסענעם, אַ פרעג געטאָן:

— זאָג מיר, מײן זון, צו וועמען ווילסטו בעסער? צום טאַטן אָדער צו דער מאַמען?

— צום טאַטן. — איז געווען די קלאָרע תשובה.

באַסיע האָט שוין אין דער היים נישט געקאָנט נעכטיקן. זי האָט זיך געפילט אין גאַנצן באַפרײט, באַפרײט פאַר דעם טײערסטן פרײז. זי האָט זיך געפילט פרײ און אויסגעלײדיקט.

זי האָט זיך אָנגעטאָן און איז אַוועק צום פעטער עוזר, ווו איר שוועסטער סלאָווע האָט געוווינט.

— גײ דו צום קינד. איך קאָן נישט.

די שוועסטער האָט זיך געבעטן בײ איר. די שוועסטער האָט געוויינט פאַר איר. באַסיע איז געבליבן בײ דאָס איריקע.

איז סלאָווע אַוועק צום קינד. און באַסיע האָט אָנגעשריבן צו לעאָנען אַ קורץ בריוול, אַז ער פאַרשפּאָרט שוין איר שיקן געלט אין קאָנווערטן. ער קאָן קומען אַהײם. ער וועט אַלץ געפינען אין אָרדענונג.

די שוועסטער האָבן זיך געביטן מיט די ערטער. סלאָווע האָט געוווינט בײ לעאָנען. באַסיע — בײם פעטער עוזר. מער ווי אַ יאָר צײט איז אַריבער, ביז זי האָט באַשלאָסן צו באַטרעטן די שוועל פון ביסטריצקיס נײער וווינונג.

אָבער איצט האָט זי זיך אַלײן חושד געווען, אַז ווען ביסטריצקי זאָל פאַרבלײבן אַן אָרעמאַן, וואָלט זי נישט אַריבער צו אים וווינען.

4

חבּרטעס

ישׂראל האָט געהאַט אַ שווער געפּיל. דינע און די קינדער האָבן כּסדר צוגע־קרענקט און זיך געניייטיקט אין דאָקטוירים און אין רפואות. אין די קליינע צוויי צימערלעך האָט געשמעקט ווי אין אַן אַפּטייק און ישׂראל האָט זיך געפילט שלעכט אין דער היים. אָבער נישט בעסער איז געווען אין דרויסן. אויף דער וועלט האָט זיך אָפּגעשפּילט אַ שדים־טאַנץ, וואָס האָט געקאָנט אַוועקנעמען דעם מוט ביי דעם מוטיקסטן. דער טאָג האָט זיך אָנגעהויבן פון ליגנערישן קריגסבאַריכט און זיך אויסגעלאָזט מיט אַן עקסטראַ טעלעגראַמע וועגן געהרגעטע און פאַרוווּנ־דעטע שונאים. דאָס פאַרטיי־לעבן, וואָס האָט גלייך מיטן קריגסצושטאַנד זיך פאַרבאָרגן אין די טיפסטע אונטערערדישע קעלערן, איז דאָרט דערשטיקט געוואָרן אָן לופט. די יוגנט איז געווען צעזייט און צעשפּרייט און דעזאָריענטירט.

שמואל דער לידער· האָט זיך פאַרלאָזט אַ בערדל, אָנגעטאָן אַ האַרטן קראַגן און געגעבן העברעישע לעקציעס אין אויפגעקומענע הייזער. ישׂראל פלעגט זיך זעלטן מיט אים טרעפן. סיידן ווען ער פלעגט פילן, אַז ער ווערט דערשטיקט פון דער מלחמה־לופט, אַז ער מוז אויסרעדן אַ וואָרט מיט אַן אַלטן חבר, דאַן פלעגט ער לויפן זוכן שמואלן.

און ביי דעם שווערן געמיט זיינעם, ביי די גרויע, אַלטעגלעכע דאגות, האָט ישׂראל דאָך באַמערקט אַ זאַך, וואָס האָט אים תּחילת שטאַרק פאַרחידושט.

ווי האָט עס געקאָנט פאַרלויפן, וואָס אַזעלכע צוויי האַרציקע חבּרטעס ווי דינה מיט סלאָווען זענען פּלוצלונג געוואָרן אָפּגעקילט איינע צו דער אַנדערער? דעם לעצטן אויסדרוק פון זייער אידעאַלער גוט־פריינטשאַפט געדענקט ישׂראל פון יענער צייט, ווען דינה איז געלעגן אין קימפּעט.

סלאָווע איז דאַן פון איר נישט אָפּגעטראָטן. געפּועלטביים דאָקטער זי איבער־צולאָזן ביי דער קימפּעטאָרין ווי אַ פלעגערין.

אין די געבורטסווייען האָט דינה מיט אַ שמערצלעך אויסגעקרימטער ליפּ און מיט רונדע אויסגעבלייכטע אויגן, זיך געקלאַמערט אין דער חבּרטע:

— סלאָוועשי! כ׳האָב מורא איך וועל שטאַרבן!

און סלאָווע, אַ באַהנטע אין דעם ווייסן כאַלאַט פון אַ פלעגערין, אַ צעפלאַמטע פון מיטלייד, האָט זיך געטוליעט צו דער חברטע מיט איר בייגעוודיקן מיידלשן גוף, גרייט, דאַכט זיך, איבערצונעמען אַ חלק פון אירע חבלי־לידה.

— שטאַרק דיך, דינהלע, שטאַרק דיך!

אַפילו ישראלן האָט סלאָווע אַרויסגעבעטן פון צימער.

— וואָס וועט איר אונדז דאָ העלפן, ישראל? לאָזט אונדז בעסער אַליין און פאַרלאָזט זיך אויפן דאָקטער.

און אַלע האָבן שפּעטער געהאַלטן פאַר נאַטירלעך סלאָוועס נאַיווע, שטאָלצע באַרימעריי:

— מיר האָבן געבוירן אַ צווילינג!..

קיין זייטיקער איז דערביי נישט געווען, ווען מיט אַ צען טעג שפּעטער, נאָך דער קימפּעט, איז צווישן דינהן מיט סלאָווען פאַרלאָפן אַ קורצער ווערטער־אויסטויש.

דינה: מיך האָסטו באַזאָרגט מיט צוויי פּיצלעך און אַליין ביסטו אַ פרייער מענטש.

סלאָווע (פאַרוווּנדערט): ס׳איז מיר נישט איינגעפאַלן, זעסטו!

זי האָט פליסיק און מיט אַ דערוואָרבענער געניטקייט איבערגעלייגט דאָס אומבאַהאָלפן שרייענדיקע קינד אין אַ פרישן קאָנווערט, בעת דינה האָט דאָס צווייטע קינד געהאַלטן ביי דער ברוסט.

זי האָט אַוועקגעלייגט דאָס קינד נעבן דער מוטער און עס נישט אַ קוש געטאָן ווי שטענדיק.

— סיי ווי, וואָס איך וועל פאַר דיר נישט טאָן, וועסטו מיינען, איך צאָל דיר אַ חוב.

סלאָווע האָט געהאַט שאַרפע, שוואַרצע ברעמען. זיי זענען זיך איצט כמעט צוזאַמענגעקומען ביי דעם קנייטשל איבער דער נאָז. און כדי דינה זאָל נישט מיינען, אַז סלאָווע צאָלט איר אַ חוב, האָט די חברטע אָנגעהויבן אַרויסצווייזן אַ קאַלטקייט. אין האַרצן, איז זי זיכער געווען, האָט זי דינהן ליב, ווי פריער.

ס׳איז אָבער געווען אַ טעות. פון דער בכיוונדיקער קאַלטקייט איז אויסגעוואַקסן אַ נאַטירלעכע. סלאָווע האָט אויפגעהערט אַרויפצוקומען. און איין מאָל האָט ישראל געטראָפן דינהן וויינען, ווי אַ באַליידיקט קינד. ער האָט נישט געוווּסט, ווי זי איינצונעמען.

— אפשר אַריבערגיין נאָך סלאָווען?

— לאָז געמאַך! זי איז אַ פאַלשער מענטש. אַלע מאָל געווען אַ פאַלשע!

דינה איז געווען אַן אומבאַהאָלפענע מאַמע. מיט די קינדער האָבן זיך פאַרנומען פייגע־פעסיע, ישראל און אַפילו דאָרעטשקע, ווען זי איז געווען אין דער היים. דינה אַליין איז געלעגן און געטראַכט, ווי דאָס לעבן איז אַ מאַמע פאַר איינעם, אַ שטיפמאַמע פאַרן אַנדערן.

ישראל האָט זי נישט געקאָנט פאַרשטיין. זי איז געווען צו אים צאַרט און דאַנקבאַר, ליגנדיק און טראַכטנדיק. דאַכט זיך, מער אין זינען געהאַט ישראלן, ווי די קינדער. וועגן שמואלן פלעגט זי קיין וואָרט נישט דערמאָנען. אָבער ישראל האָט זיך דאָך אָנגעשטויסן, אַז די שינאה צו סלאָווען שטאַמט ביי איר פון קינאה. זי האָט נישט פאַרגונען סלאָווען איר פרייהייט. זי האָט נישט פאַרגונען סלאָווען, וואָס יענע קאָן זיך זען מיט שמואלן, בעת זי — דאַרף זייגן די קינדער.

האָט זיך דער הימל אַליין אָנגענומען דינהס קריוודע. דער דאָקטער האָט איינגעפונען, אַז זי טאָר נישט נערן די קינדער מיט דער ברוסט. איר מילך איז פאַר זיי שעדלעך. האָט מען די קינדער אָנגעהויבן נערן מיט זייג־פלעשלעך און די מאַמע האָט באַקומען מער פרייע צייט. דינה האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגיין. דעם ערשטן לענגערן באַזוך האָט זי געמאַכט, פאַרשטייט זיך, ביי שמואלן. און געקומען איז זי גאָר אַן אויפגעמונטערטע. אירע לאַנגזאַמע מלכותדיקע באַוועגונגען האָבן, דאַכט זיך, פאַרשנעלערט זייער טעמפּ.

דינה איז געווען צופרידן פון איר באַזוך און צופרידן פון דעם, וואָס ביי שמואלן האָט זי סלאָווען נישט געטראָפן. ווייזט זיך אַרויס, אַז אויך סלאָווע איז ביי אים אַ זעלטענער גאַסט, אַז אויך סלאָווע טראָגט אויף זיך דעם עול פון אַ מאַמע. נישט איבער אַן אייגן קינד, איז איבער דער שוועסטערס. סלאָווע האָט איצט געוווינט ביי לעאָנען, דערצויגן באָרינקען און געפירט די ווירטשאַפט. דינה האָט טריומפירט.

*

ביידע קינדער זענען איינגעשלאָפן. פייגע־פעסיע האָט אָנגעטאָן אַ פּאָר ברילן און זיך גענומען צירעווען זאָקן. ווען זי זאָל לעבן צוויי לעבנס, וואָלט זי נישט געענדיקט פאַרצירעווען דעם באַרג זאָקן, וואָס זי האָט אָנגעוואָרפן אויפן טיש. פייגע־פעסיע האָט אָבער געהאַט אַ ברייטן פאַרנעם. און איצט, ווען זי האָט זיך געפּאָרעט אַרום די פּיצלעך קינדער, האָט זי זיך דערמאָנט אין אירע יינגערע יאָרן און זי איז טאַקע גאָר יינגער געוואָרן מיטן אויסזען אויך. איז זי פול געווען מיט ענערגיע. און מיט גאָר אַ יונג־ווייבלשן שמייכל אויפן פּנים האָט זי זיך פאַרמאָסטן אויף דעם באַרג לעכערדיקע זאָקן.

אויף מאיר־דודן, פאַרקערט, האָט מיט דעם קומען פון צווילינג אויף דער

וועלט זיך אָנגערוקט די עלטער, ער האָט איצט מער גערדרעמלט ווי געוואַכט. מער געקרעכצט ווי געגעסן. פון דעם גרויסן עסצימער פלעגט ער כמעט אויף דער גאַס נישט אַרויס. ער האָט מורא געהאַט פאַר אַ באָמבע פון אַן עראָפּלאַן.

די קאָמונע האָט געהאַלטן ביים צעפאַלן זיך. דאָס יונגוואַרג איז זיך צעלאָפן. פון די עלטערע האָבן אויך אַ פּאָר געפעלט. דער פלאַטשיקער זייגער־מאַכער האָט זיך אויף דער גאַס פאַרגאַפט אויף אַ משונהדיקן משחית, וואָס האָט זיך אַליין באַוועגט און קיין מענטשן האָט מען נישט אַרויסגעזען — אַ טאַנק. ער האָט זיך אַזוי פאַראינטערעסירט מיט דער דאָזיקער מאַשינקע, אַז ער האָט נישט געהערט, ווי אַן אויטאָמאָביל איז אָנגעפאָרן. האָט דער אויטאָמאָביל אים געמאַכט נאָך פלאַטשיקער ווי געווען. איצט ליגט ער אין שפיטאָל.

דער דאַרער ליטוואַק, שניאור, האָט זיך איצט געכאַפּט צו אַ מלחמה־געשעפט. ער האָט געהאַנדלט מיט צייטונגען אויף דער גאַס און פלעגט זעלטן אין שטוב אַריינשמעקן. איצט, ווען פייגע־פעסיע האָט זיך גענומען צו די זאַכן, איז שניאור גראָד אַריינגעקומען אויף אַ קורצער הפסקה צווישן צוויי עקסטראַ־טעלעגראַמעס. האָט ער קודם־כל געעפנט דאָס פענצטער: ער האָט זיך צוגעוווינט צו פרישער לופט.

— איז פייגע־פעסיע אויפגעשטאַנען און צוגעמאַכט דאָס פענצטער.

— משוגענער ייד! איר וועט פאַרקילן מאיר־דודן!

ס'איז געווען אַן אויסרייד. זי האָט אַליין מורא געהאַט פאַר פרישער לופט.

האָט שניאור, אַן אויפגערעגטער, אַ הייזעריקער פון אויסשרייען די נייעס פון טעלעגראַמעס, גענומען דערווייזן, אַז פרישע לופט איז געזונט, על־פּי שׂכל און על־פּי מעדיצין.

האָט פייגע־פעסיע גענומען דערווייזן פאַרקערט.

האָט זיך אַריינגעמישט אין דער מחלוקת דאָס וויטע געקלאַפּעריי פון אַ קוילן־וואַרפער: ער ווייס אָבער, וואָס איז געזינטער.

ישׂראל האָט נישט געהאַט ווו זיך אַהינצוטאָן. ער האָט געווענדט זיינע אויגן צו דינהן. זי איז געלעגן און געטראַכט, געלעגן און געוואַרט. זי האָט אויך נישט געהאַט ווו זיך אַהינצוטאָן.

— קום צו שמואלן, דינה!

— גוט.

און אויף דער גאַס האָט געווימלט פון מענטשן. ישׂראל האָט פעסט געהאַלטן דינהן ביים אָרעם, כדי נישט צו פאַרלירן זי. איבערן טונקעלן הימל האָבן זיך אומגעדרייט און געקרייצט ריזיקע ליכטשטראַלן. דאָס האָבן פּראָזשעקטאָרן געזוכט אַ דייטשן עראָפּלאַן. פון ערגעץ ווייט האָט דערלאַנגט דער צים־צאַם פון מעשענע

טעלער: מיליטער איז געגאַנגען מיט מוזיק. אויף קראָקעווער פאָרשטאָט איז געווען אַן אמתער יריד פון גאַסנפּרויען און דערנעבן, ביי דער מאַדאָנע, אויפן פּלאַץ, האָבן געברענט בלויע לאַמטערנעס און עטלעכע מינים גלייביקע האָבן געקניט אויף דער גאַס און געזונגען תפילות. אַ קליין רוסיש זעלנערל, וואָס האָט ערגעץ דעם פּאַסיק פאַרלוירן, האָט זיך געדונגען מיט די גאַסנפּרויען און געקנאַקט באַניעקערן. ער איז נישט דורכגעקומען מיטן מקח און איז אַוועק צו דער מאַדאָנע קני̂ען און מתפלל זיין.

דינה האָט פּלוצלונג זיך מיישב געווען: זי וויל נישט צו שמואלן, זי וויל צוריק אַהיים.

— וואָס טוט זיך מיט דיר, דינה? וואָס מאכסטו זיך נאַריש? קום!

— ווער? זי מאַכט זיך נאַריש? אַז זי איז אומרו̂יק פאַר די קינדער, מאַכט זי זיך נאַריש?

דינה איז אַריינגעפאַלן אין קאַרב פון באַליידיקונג און קאַפּריז, און צוליב אַ קלייניקייט. צוליב דעם, ווייל זי האָט אין ישראלן געוואָלט איינשמועסן, אַז זי וויל צוריק אַהיים צוליב די קינדער. געוואָלט האָט זי צו שמואלן, אָבער אָן דעם באַגלייטער אירן. און ישראל האָט עס נישט געקאָנט פאַרשטיין.

— אגב, אויב דיר איז עס נישט ניחא, דינהלע, קאָנען מיר גיין אַהיים.

ניין, איצט איז איר שוין אַלץ איינס. זאָל זיין צו שמואלן. מען גייט דאָך צו שמואלן.

ביי שמואלן האָבן זיי געטראָפן סלאָווען, די חברטעס האָבן זיך קאַלט באַגריסט. דינה, מיט פאַרשנירלטע ליפּעלעך און סלאָווע מיט פאַראייניקטע שוואַרצע ברעמען ביים קנייטשל איבער דער נאָז.

אָבער סלאָוועס איצטיקע אומצופרידנקייט מיט דער חברטעס אָנקום האָט געשטאַמט גאָר פון אַן אַנדערן מקור. נישט פון דעם, וועגן וועלכן דינה האָט געטראַכט. סלאָווע האָט זיך באַשטעלט מיט שמואלן צוליב אַ וויכטיק געשפּרעך, צוליב אַן עצה. און דינה מיט ישראלן האָבן מיט זייער אָנקום איבערגעריסן דעם וויכטיקן געשפּרעך אין דער מיט.

ישראל איז געקומען זיך אַראָפּרעדן דאָס האַרץ. גערעדט האָט מען, פאַרשטייט זיך, וועגן דער מלחמה און וועגן איר מעגלעכן סוף. ביים אויסברוך פון דער מלחמה האָט מען זיך אָנגעגרייט מיט געדולד אויף געציילטע וואָכן. איצט איז מען שוין פאַרקראָכן אין לאַנגע חדשים און מען זעט נאָך נישט קיין סוף. נישט נאָר פעלקער, רעגירונגען, אַלע קלאַסן זענען אַריינגעצויגן אין דעם מלחמה־אימפּעט. דער אַרבעטער־קלאַס אויך. וואָס האָט דאָ צו טאָן דער אַרבעטער־קלאַס? ישראל האָט דאָס נישט געקאָנט תופס זיין און געזען די צוקונפט אין שוואַרצע פאַרבן.

שמואל איז אָבער געווען אָפּטימיסטיש. ער האָט געהאַלטן, אַז די מלחמה קאָן ברענגען צו גרויסע סאָציאַלע איבערקערענישן, צו רעוואָלוציעס אַפילו. שמואל האָט גערעדט ווי פֿון בוך אַרויס. ער האָט קודם־כל געלייגט האָפֿענונגען אויפֿן דייטשישן פּראָלעטאַריאַט.

סלאָווע האָט זיך געזעגנט אַהיים צו גיין. באַרינקע וועט אָן איר נישט איינ־שלאָפֿן. און לעאָן קומט באַלד פֿון דער רעדאַקציע. שמואל האָט זי באַגלייט אויף די טרעפּ. דאָרט האָט ער זי אַרומגענומען ביי דער טאַליע, ווי זיין שטייגער איז געווען, ווען ער האָט געשמועסט מיט אַ נאָענטער חברטע, און סלאָווע, צוגעוווינט צו דעם דאָזיקן שטייגער, האָט זיך נישט געווערט. זי האָט פֿאַרטרויליך אים אַרויפֿ־געלייגט די ווייכע האַנט אויפֿן אַקסל.

— נו, שמואל, וואָס ווערסטו זאָגן וועגן דעם?

— איך האָב דיר שוין, אייגנטליך, מיין מיינונג געזאָגט. דאָס פֿאַמיליע־לעבן איז אַן אָפּגעלעבטע אינסטיטוציע. עס ברענגט נישט קיין גליק, עס גיט נישט קיין פֿרייד.

שמואל האָט גערעדט ווי פֿון אַ בוך אַרויס, מיט דער פֿולער איבערצייגונג, מיט אַ באַשטימטן דרוק אויף זיין צוהערערין.

דאָס געפֿיל פֿון זעלבשוץ האָט אים צוגעגעבן דעם איבערצייגנדיקן טאָן, ווען ער האָט פֿאַרענטפֿערט סלאָוועס האַרבע פֿראַגע וועגן פֿאַמיליע־לעבן. גלאַט אין דער וועלט אַריין וועט דאָך אַ נאָענטע חברטע נישט שטעלן אים אַזאַ פֿראַגע. מסתמא האָט זי אַ מיין דערביי. מסתמא זיך מתקנא געווען אין דינהס פֿאַמיליע־גליק. און, ווער וויים, אפֿשר האָט זי איצט אַן אויג אויף אים, אויף שמואלן?

שמואלס פּרינציפּיעל בחוריש האַרץ האָט אַ ציטער געטאָן פֿאַר דער געפֿאַר. ער האָט באַשלאָסן אָנצונעמען אַ שטעלונג, און סלאָווע האָט אויסגעהערט זיין נעגאַטיווע שטעלונג צום פֿאַמיליע־לעבן אָן איבעריקער קרענקונג. זי האָט גע־טראַכט, אַז דאָס רעדט ער אַזוי דערפֿאַר, ווייל ער האָט פֿאַרן אויג דעם טרויע־ריקן ביישפּיל פֿון איר שוועסטער מיט לעאָנען. אויף אַזוי פֿיל איז ער גערעכט, אָבער... זי האָט אויך געהאַט אַ שטעלונג.

און שמואל האָט דערווייל געטראַכט וועגן די גליקלעכע, אומגעפֿערלעכע צייטן, ווען זיי האָבן געשפּילט אַ ליבע זאַלבע דריט, ער, סלאָווע און דינה. עס פֿלעגט טרעפֿן, אַז דעם לאָמפּ פֿלעגט מען אין גאַנצן פֿאַרדרייען און קושן זיך און האַלדזן אין דער פֿינצטער. ווי גוט עס איז געווען! דינהס צעבראָכן געלעכטערל אָדער סלאָוועס אָן אַנגעגליט וואָרט, אַרויסגעשליידערט מיט אַ טיפֿער ברוסטשטימע (אין אַזעלכע מינוטן פֿלעגט איר שטים באַקומען טיפֿע סאַמעטענע טענער), פֿלעגן ווי זעלטענע שטיינער אין וואַסער, אַריינפֿאַלן אין דער סודותדיקער שטילקייט. און

אַז דעם לאָמפּ האָט מען אויפגעדרייט זענען געווען די פּנימער גליקלעך־צעפּלאַמט, די אויגן האָבן געגלאַנצט אומהיימלעך־שטיפעריש און פאַרשעמט. ס'איז געווען פּיקאַנט און קרענקלעך, אָבער אָן סכנות. גליקלעכע, אומגעפּערלעכע צייטן, ווען אַ פּרינציפּיעל בחוריש האַרץ האָט פאַרשפּאָרט צו ציטערן פאַר דער געפאַר פון פאַמיליע־לעבן!

— שמואל! ווי מיינסטו, וואָס פאַר אַ מענטש איז לעאָן?

— לעאָן? וועלכער לעאָן? וואָס האָט דאָ לעאָן צו זאָגן?

ווידער האָט שמואלס האַרץ אַ ציטער געטאָן, דאָס מאָל — אַן אַנדער מין ציטער: אָט פאַרלירט ער עפּעס. אָבער מיטן פאַרלוסט באַפרייט ער זיך פון סכנה.

— הייסט עס: עס האַנדלט זיך גאָר וועגן דיר מיט לעאָנען? אַזוי איז גאָר די מעשה?

— יאָ.

זיין האַנט האָט אומבאַהאָלפן זיך געקלאַמערט אַרום איר האַלדז. אָט פאַרלירט ער זי! און ער וויל זי נישט פאַרלירן. אָבער זיין מויל האָט שוין געלויבט לעאָנען אין זיבעטן הימל אַריין. געוויס טיילט ער נישט לעאָנס איבערצייגונגען, לעאָנס לעבלעכן, בירגערלעכן סאָציאַליזם. ער איז אָבער אַ מענטש מיט טאַלאַנט. יאָ, זיכער, און אַ מענטש מיט אַ ריינעם נאָמען. אָן צווייפל... און...

(„הוראַ, לעאָן! האָסט מיך באַפרייט!”)

און:

(„סטייטש, לעאָן! פאַר וואָס קומט עס מיר, זאָלסט מיך באַרויבן?”)

די לעצטע געדאַנקען האָט שמואל, נאַטירלעך, נישט אַרויסגעזאָגט. אָבער סלאָווע האָט, ווייזט אויס, זיך אָנגעשטויסן אויף דעם ביטערן ויתרוצו, וואָס ער האָט איצט דורכגעמאַכט. זי האָט אַראָפּגענומען זיין האַנט פון איר האַלדז צאַרט, אָבער אַנטשלאָסן. און שמואל, אָט דער באַלעזענער, אַלזייטיקער שמואל, וואָס האָט זיך לעצטנס פאַרלאָזט אַ בערדל, האָט זיך דערפילט מעשה ייִנגל קעגן איר. דאַכט זיך אים: אַ צו טייערן פּרייז באַצאָלט ער פאַר זיין פּרינציפּיעלער בחורישער פרייהייט.

— האָסט אים ליב? יאָ? דו האָסט אים ליב?

ווען שמואל וואָלט בייגעווען אַ מאָל די ביטערע סצענע צווישן באַסיען מיט לעאָנען, וואָלט ער געזאָגט, אַז ער הערט איצט דאָס זעלביקע וואָרט מיטן זעלביקן ברוסט־טעמבער:

— אפשר...

סלאָווע האָט זיך געלאָזט פון שמואלן אַ קוש טאָן צום געזעגענען. זי האָט אָבער געבראָכן די טראַדיציע און נישט געענטפערט אויף זיין קוש.

5

אַ מזלדיקער

שמואל איז צוריק אַריין אין צימער אַ צעקנייטשטער, אַ דענערווירטער. און אים האָט כמעט ווי באַליידיקט, וואָס ער האָט געטראָפן ישראלן מיט דינהן שטיין און לאַכן איינער קעגן אַנדערן.

ישראל האָט געפּאָכעט מיט עפּעס אַ בריוו אין דער האַנט און דינה האָט געהאַט צו אים טענות:

— ווי איז דאָס אַ מענטש אַזאַ פאַרחושטער?

ווייזט זיך אַרויס, אַז דעם בריוו האָט ישראל אָפּגענומען גייענדיק צו דער אַרבעט. ער האָט אים אַרומגעטראָגן צוויי טעג אין קעשענע און זיך ערשט דערמאָנט אין אים. דער בריוו איז געווען פון שייקען. ער האָט דעם בריוו געשריבן מיט אַ בלייפעדער, זיצנדיק אין ליימיקן שוצגראָבן. שייקע איז שוין געווען אַ געריבענער קריגסמאַן. דריי שלאַכטן האָט ער שוין דורכגעמאַכט און איז נאָך געווען גאַנץ אויף אַלע אברים. ער האָט זיך געוויצלט און געוווּנדערט איבער דעם. דער עיקר האָט אים געוווּנדערט, וואָס ער קאָן בשום אופן נישט אָפּמשלען, וואָס איז אַזוינס אַ שלאַכט. ער האָט זי נישט געזען, די שלאַכט. מען האָט געהייסן גיין אין אַטאַקע — איז ער געלאָפן. מען האָט געהייסן שיסן — האָט ער געשאָסן אויף גאָטס באַראָט. פאַר זיין אויער האָבן געזשומעט בינען. זעלנער האָבן זיך אויסגעגליטשט און געפאַלן, אָבער שייקע האָט זיך אַלץ געטראַכט: אויך מיר אַ שלאַכט! עס האָט לחלוטין געפעלט דאָס בילד פון דער באַטאַליע. עפּעס אַ וואָכעדיקע שלאַכט. און וואָס האָט אים געערגערט? וואָס אים איז באַשערט געווען צו פאַרגיסן זיין בלוט פאַרן פאָטערלאַנד אויף גאָר אַ מיאוסן אופן: אַ גרויסער פעלדשטשור האָט אים אַ ביס געטאָן ביי נאַכט אין די ווייכע ערטער. ער האָט געמאַכט אַ געוואַלד. מען האָט געשמירט מיט יאָד און אויף מאָרגן איז ער געלעגן אויפן בויך, זעצן זיך נישט געקאָנט, און געדאַרפט צוהערן ווי עס לאַכט זיין באַטאַליאָן, זיין ראָטע, זיין פּאָלק. ער איז געווען פּאָפּולער אויף אַ האַלבן פראָנט... שרעק? פאַר דער גאַנצער

צייט האָט ער נאָר איין מאָל געזען די שרעק אין אַ פּאָר בלויע קאָזאַקישע אויגן. דער קאָזאַק איז נאָר וואָס געקומען פון אַ „ראַזוויעדקע‟, ווו זיי האָבן איבערגעלאָזט צוויי חברים אויפן פעלד. אַ הויכער, אַ ברייטער, אַ „קלאַפּטער אין די אַקסלען‟, ווי מען זאָגט ביי דעם רוס, איז געשטאַנען דער בלוי־אויגיקער קאָזאַק און זיך געצלמט מיט אַ ציטערדיקער האַנט. צום ערשטן מאָל פאַר זיין לעבן איז ער געווען אין געפעכט. דער דייטשישער הוזאַר האָט זיך אים אונטערגעדרייט אונטער דער שווערד. האָט ער אַ פאָך געטאָן מיט דער שווערד פון אויבן אַראָפּ און געבליבן נשתומם. פון הוזאַרישן פערד זענען אַראָפּגעפאַלן צוויי האַלבע דייטשן. „האָספּאָדי פּאָמילוי!‟ — ער האָט זיך קיין מאָל נישט פאָרגעשטעלט, דער קאָזאַק, אַז אַ מענטש איז אַזוי ווייך...

עמעצער האָט אָנגעקלאַפּט אין דער וואַנט און דינה האָט אַ קוויטש געטאָן. מען האָט געהאַלטן אין מיטן לייענען שייקעס בריוו. שמואל איז אַרויס עפענען די טיר און צוריק איז ער אַריין מיט דאָרעטשקען.

דאָס איז געווען אַ שטיקל איבערראַשונג פאַר דינהן מיט ישראלן. ווי קומט עפעס דאָרעטשקע אַהער? צי איז עפּעס אין דער היים נישט געשען?

ניין, דאָרעטשקע קומט נישט פון דער היים, זי קומט פון שטאָט. און אַן אויסזען האָט זי, ווי זי וואָלט געקומען פון דאָרף. פאַרשטויבט און אַרומגעצופּט. זי זעצט זיך אַ מידע, זי פילט זיך גאַנץ היימיש. ווייזט אויס, אַז ביי שמואלן איז זי נישט צום ערשטן מאָל.

כדי אַ סוף צו מאַכן צו דינהס אָפענער פאַרווונדערונג, הייבט שמואל אָן צו ריידן געשעפטלעך.

איר האָט מיך טאַקע געפאָלגט, דאָרע. איר לאָזט זיך איבערריידן. זייער גוט. ס'איז אַ שווערער פאָסטן, אָבער אַ גוטער. דער עיקר: מער דיסציפּלין סיי פאַר זיך, סיי פאַר די קינדער. דאָס זענען דאָך כמעט גאַסנקינדער.

— גוט, שמואל, מיר וועלן נאָך ריידן וועגן דעם. אפשר האָט איר אַ שטיקל ברויט מיט פּוטער. איך בין הונגעריק.

דינה מאַכט איר אַ פאָרוווּרף:

— האָסט נישט געקאָנט גיין אַהיים אָפּעסן?

— כ'האָב נישט געוואָלט.

דאָרעטשקע זיצט אויף אַ הויכן טאַבורעט. אירע פיס אין די אויסגעקרימטע שיכלעך הענגען אַראָפּ, דערלאַנגען נישט צו דער פּאָדלאָגע. זי וואַרפט מיט די פיס, ווי אַ קאַפּריז קינד.

— כ'האָב נישט געוואָלט, בין איך נישט געגאַנגען.

שמואל האָט אַרויסגענומען פון שענקל ברויט מיט פּוטער, געשטעלט אויפן טיש. דאַרעטשקע האָט געגעסן מיט אַפּעטיט און געוואָרפן מיט די פּיסלעך.

מען האָט געענדיקט לייענען שייקעס בריוו.

ישראל האָט געמאַכט אַ באַמערקונג:

— נישטאָ קיין העלדן ביי יידן. אַט, שייקע...

האָט זיך דינה הייס אָנגענומען שייקעס קריוודע. אין אירע אויגן איז ער אַ העלד. אין דריי שלאַכטן געווען. וויסט נישט פון קיין שרעק...

— ניין, דינה, דאָס איז נישט קיין העלדישקייט. דאָס איז אפשר דרייסטקייט, אָבער נישט קיין העלדישקייט.

צו דינהס פאַרוואונדערונג האָט שמואל געהאַלטן מיט ישראלן.

— דאַרפסט וויסן, דינה, אַז יידן שלאָגן זיך אויף אַלע פראָנטן. שלאָגן זיך מוזן זיי. מען צווינגט זיי. אָבער די גאַנצע מלחמה האָט אין זייערע אויגן אַ פּנים פון חוזק. יידן זענען נישט קיין קריגספאָלק. ישראל איז גערעכט.

און ישראל האָט זיך געקווענקלט, צי זאָל ער אַרויסזאָגן דעם געדאַנק, וואָס האָט אים געדריקט.

— איך וואָלט וועלן, איר זאָלט מיך פאַרשטיין, שמואל. דאָס זענען נישט קיין פּראָלעטאַרישע געדאַנקען. איך פיל, אַז איך בין קאַליע געוואָרן. איך וויל אָבער רעדן ווי אַ ייד. מלחמה איז טאַקע אַ ווילדע זאַך. אמת. ווען אַ ייד אָבער זאָל האָבן פאַר וואָס צו שלאָגן זיך, פאַר וואָס צו קריכן אין פייער... דאַן, דאַן וואָלט עס געווען אַ גוטע זאַך. דאַן וואָלט אַזאַ שייקע געווען אַ העלד, נישט קיין לץ, וואָס שפּילט זיך מיטן טויט. דאַן... איך אַליין וואָלט דאַן געלאָפן זיך שלאָגן.

— איר זענט מיליטאַריסטיש געשטימט, ישראל. אַ סכנה מיט אייך.

ישראל איז געווען רויט, פאַרשעמט. איצטער איז ער בייז געוואָרן.

— מלחמה איז אַ ווילדע זאַך. יידן לאַכן פון מלחמה און זיי זענען נישט סאָראַ ווילדע ברואים זיי זענען אַליין.

— מיר זענען קינדער פון אַ דרייטויזנט-יאָריקער קולטור.

— אַ ליגן! — ישראל האָט אַ זעץ געטאָן אין טיש מיט דער פויסט און מיט שינאה געקוקט שמואלן גלייך אין די אויגן אַריין. אויף די שלייפן האָבן זיך אים אָנגעגאָסן בלויע אָדערן. — אינטעליגענטע בטלנות זענען אייערע רייד! דאָס גאַנצע פאָלק — אַן אינטעליגענטישער בטלן! דער ייד לאַכט, ווייל ער איז אַן אויסגעוואָרצלטער. עס פעלן אים די רויע, פּרימיטיווע חושים, וואָס ציִען זיך ווי וואָרצלען פון דער ערד. גיט מיר פאַר װ ו אָ ס — גיי איך זיך שלאָגן!

ישראל האָט ווירקלעך געהאַט אַן אויסזען, ווי ער וואָלט זיך שוין די מינוט פאַרמאָסטן צו שלאָגן זיך און שמואל האָט זיך אַ ביסעלע אָפּגערוקט פון אים.

סיי דינה, סיי דאַרעטשקע האָבן געקוקט אויף ישראלן ווי אויף גרויסע חידושים, פון וואַנען נעמט זיך דאָס צו אים אַזאַ כעס?

ס׳איז געוואָרן אומאַנגענעם שטיל. צי איז דאָס געווען אַ גרינגשעצונג, צי טאַקטישקייט. שמואל האָט נישט געוואָלט מער דיסקוטירן. דינה מיט ישראלן האָבן זיך געקליבן אַהיים.

— דו גייסט? — האָט דינה געפרעגט ביי דאַרעטשקען.

— כ׳האָב געטראָפן אַהער אַליין, איך וועל אַליין טרעפן אַהיים.

אויף דער גאַס האָט זיך געצויגן דער המשך פון אומאַנגענעמען, הילכיקן שווייגן.

דינה האָט דאָס שווייגן איבערגעריסן.

— ווי איז דאָס אַ מענטש אַזוי ווילד?

— שווייג!

איז דאָס געווען איין איינציק געשריי אויף איר. אפשר צום ערשטן מאָל וואָס זיי קענען זיך.

און דינה האָט אַ ציטער געטאָן און זיך צוגעטוליעט צו איר מאַן, ווי אַ דער־שראָקן קינד. צום ערשטן מאָל האָט זי דערפילט, אַז ער איז עלטער און חשובער פאַר איר. צום ערשטן מאָל האָט זי דערפילט, אַז זי האָט אים טאַקע ליב.

אויך ביי שמואלן אין צימער האָט נאָך זייער אַוועקגיין זיך געצויגן דער המשך פון אומאַנגענעמען שווייגן. שמואל האָט אַרומגעשפּאַנט איבערן צימער און דאַרעטשקע איז אים נאָכגעגאַנגען מיטן בליק.

ענדלעך האָט ער זי באַמערקט אין ווינקל אויף איר הויכן טאַבורעט. ער האָט זיך האַרטלעך צעלאַכט.

— וואָס... וואָס זיצט איר, ווי אַ כינעזישער מאַנדאַרין? פאַר וואָס רעדט איר נישט.

שמואל איז אַריבער אין אַ קריגשטימונג. דער היינטיקער אָוונט איז געווען פאַר אים אַן אָוונט פון מפּלות. פריער סלאָווע, גאָר נישט די, וואָס אַ מאָל. אַ זעלבשטענדיקער מענטש. האָט אים אָפּגעשטויסן... איצט דער... ישראל. אויך אַ גאַנצער קענער געוואָרן. וואָס טוט זיך דאָס?

— נו, דאָרע, איר נעמט אָן דעם פּאָסטן, צי נישט?

נאָך איר אויסדרוק האָט ער געזען, אַז נאָכן פּאָסטן אין דער קינדערהיים יאָגט זי זיך נישט, נאָר זי וויל הערן ווי ער רעדט. אים איז אָנגענעם געווען דער בליק פון אירע בלויע אויגן, וועלכע האָבן זיך אָנגעלענט אין אים, ווי אויף דער לעצטער רעטונג.

דאַרעטשקע האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט דער האַנט אין טיש. דער אַרבל פון

איר מאַנטל איז טאַקע געווען פאַרפּעטסט און אַרומגעריסן, אָבער פון דעם דאָזיקן אָרבל האָט זיך אַרויסגעגליטשט אַ האַנט אַ פּרעכטיקע, אַ האַנט — אַ געטאָקטע מיניאַטור, יעדעס פינגערל אויסצוקושן.

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און גענומען זי צורעדן צום פּאָסטן. און רעדנדיק האָט ער גענומען איר קליינע האַנט אין זיינע און זיך געשפּילט מיט אירע פינגערלעך. דאָס האָט אים מאָדנע באַרויִקט.

אַז ער האָט זיך שטאַרק צערעדט, איז ער אויפגעשטאַנען און גענומען זי גלעטן איבערן נישט פאַרקעמטן קאָפּ. דאַרעטשקע האָט זיך אַלץ אָנגעהאַלטן אין אים מיט איר בלויען בליק.

און פּלוצלונג האָט זי אַ ציטער געטאָן און געזאָגט הייזעריק:

— שמואל, מיט מיר טאָר מען נישט אַזוי.

— וואָס — אַזוי?

— איר קענט מיך נישט, שמואל. מיך טאָר מען נישט אָנרירן. איך שעם מיך. איך בין אַ ווילדע.

— פאַר וואָס עפּעס, דאַרעטשקע? וואָס איז עס דען פאַר אַ חטא? זענט איר דען אַ צנועה?

— ניין, שמואל, איר קענט מיך נישט. איך קאָן אַריבערכאַפּן די מאָס. איך קאָן זיין גראָב, ציניש.

— וואָס? איך וואָלט עס וועלן זען.

— עס וועט אייך אָפּשטויסן פון מיר.

— אַ מאָדנע זענט איר, דאַרעטשקע. — און ער האָט איר אַ קוש געטאָן אין די ליפּן.

האָט זי פאַרהאַלטן זיין ליפּ מיט די ציין, אויסגעשטרעקט אַ האַנט און דעם לאָמפּ פאַרדרייט.

— און איר שטים האָט אָפּגעקלונגען מיט אַ זילבערנער לויטערקייט:

— שמואל, צערטל מיך!

6

געשעפטן! געשעפטן!

דער חבר־באַלעבאָס האָט אָפּגעגאָלט זיין רונד בלאָנד בערדל, וואָס האָט זיך אַ מאָל אַזוי פּלאַטשיק געוויקלט אַרום זיין פּנים, ווי אַ געל טיכל קעגן צאָנווייטיק. ער האָט איצט באַקומען דעם אויסזען פון אַן אָפּגעריסענעם שייגעץ מיט אַ טשוב. ער האָט שוין יאָ געהאַט אַ צוטריט צו ביסטריצקין און דווקא אין דער פּריוואַט־וווינונג און נישט אין די אויפנאַם־שעהען. ער האָט געאַרבעט מיט ביסטריצקין בשותפות און חוץ דעם זענען זיי גלאַט געוואָרן גוטע פריינד.

אַ, מאָיע אושאַנאָוואַניע, פּאַני באַסיו! וואָס האָט איר זיך אַזוי אויסגעפּוצט? אין דער אָפּערע אַריין, וואָס?

באַסיע האָט אים אויסגעשטרעקט די בלאַסע האַנט אַ קוש צו טאָן. זי איז געווען געצירט אין שוואַרצן סאַמעט.

— מיר גייען אויף אַ קאָנצערט, פּאַניע פּאָדלאַסקי. ביסטריצקי טוט זיך אָן. ער וועט באַלד אַריינקומען. זעט, פּאַררעדט זיך נישט לאַנג. מירן פּאַרשפּעטיקן.

— הם, אַ שאָד. כ׳לעבן. איך גיי אין דער אָפּערע. מען מוז אומעטום זיין. ס׳געשעפט פּאָדערט.

ביסטריצקי האָט אויך עפּעס געברומט, אַז ער מוז עמעצן טרעפן, אַ גראַף עפּעס...

— אָט, אָט... איצט איז די צייט, פּאַני באַסיאַ, איצט איז די צייט. און מאַכנדיק מיט די הענט, ווי אַ ווינטמיל, האָט פּאָדלאַסקי זיך אויסגעדרייט און אַרויסגע־טאַנצט פון צימער — אַן אויסגעפּוצטער שייגעץ מיט אַ ווייסן גאָרס און מיט אַ טשוב.

מיטן שותף האָט ער זיך געטראָפן אין קאַבינעט. ביסטריצקי איז אויך געווען גאַלאַ, מיט אַן אויסגעשניטענעם וועסט און האָט אויסגעזען ווי אַ דיפּלאָמאַט און ווי אַן אָבערקעלנער גלייכצייטיק.

זיין פּירקאַנטיק פּנים מיט בּרייטן מויל, מיט די אויגן פון אונטערן שטערן אַרויס האָט געהאַט גאָר ווייניק אַריסטאָקראַטישס אין זיך. דאָס איז אין אַנפאַס. אָבער דערפאַר האָט ביסטריצקי געהאַט אַ פיינעם פּראָפיל. קורץ געשניצט, דער שטערן — ווי אַ דאַשיק איבער די אויגן, די קין רונד און שאַרף אַרויסגעשטעלט — אַן אָדלער.

פּאַדלאַסקי אָבער האָט זיך מיט קיין פּראָפיל אויך נישט געקאָנט באַרימען. אַרום און אַרום — אַ קיילעכדיקער שייגעץ, מאָדערן אַרומגעגייט, ווי אַ נייע פוטבאָל־פּילקע.

— אַ, דו ביסט עס, אָשר? — ער האָט זיך געפּאָרעט מיט די שליסלעך ביי דער קליינער אייזערנער קאַסע — נו, וואָס וועסטו זאָגן?

— וואָס זאָל איך זאָגן? מען טראַסקעט. איך גיי אין דער אָפּערע, דו אין קאָנסערוואַטאָריום. ווו טרעפן מיר זיך?

— אין קאַפע, מיין טייערער. יאָ, אַ גוטע נייעס. מיט די זאַטלען גייט עס אויף אַ דרך. איך האָב שוין געהערט, אַז זיי טויגן נישט.

— טאַקע? זעסט שוין אַז איך האָב אַ קאָפּ אויף די פּלייצעס, האָ? באַסיע האָט אָנגעקלאַפּט און געעפנט די טיר.

— ביסטריצקי, מירן פאַרשפּעטיקן.

ס'איז געווען צווישן בקשה און באַפעל.

— באַלד, באַלד, מיין טייערע!

און די שותפים האָבן זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שנעלן סודותדיקן שמועס מיט האַלבע, נישט־דערגעדטע ווערטער, ווי די ווענט וואָלטן געהאַט אויערן.

באַסיע האָט דערווייל זיך אָנגעקוקט אין שפּיגל. זי האָט געקאָנט צופרידן זיין פון איר לייכטער, מיידלשער פיגור, נעט אַרומגענומען מיט שוואַרצן סאַמעט. פון דעם אויסשניט איז איר פולער האַלדז אַרויסגעוואַקסן ווי אַ בלאַסע מאַרמאָרנע וואַזע. דער מאַרמאָר האָט נישט געבלאַנקט, ער האָט געטראָגן זיין גרינלעכן שאָטן אין זיך. איינס האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן: די לאַנגע בריליאַנטענע אויערינגלעך, וואָס זי האָט היינט אָנגעטאָן צום ערשטן מאָל.

מיט זייער חוצפּהדיקן גלאַנץ האָבן זיך אָנגעשטעקט אירע אויגן און אויך אָנגעהויבן חוצפּהדיק צו גלאַנצן.

— ביסטריצקי! צייט צו גיין!

דאָס איז שוין געווען אַ באַפעל.

ביידע שותפים זיינען אַריין צעפלאַמטע און צופרידענע פון זייער שמועס. ביסטריצקי האָט אַ בליק געטאָן אויף באַסיען און זיין שטערן האָט זיך אויף אַ רגע פאַר גדולה אַ הייב געטאָן איבער די אויגן. ער האָט גאָרנישט געזאָגט, נאָר

ברייט געשמייכלט. פון די שטיגן איז מען אַראָפּ זאַלבע דריט און אויף דער גאַס זיך געזעגנט מיט פּאָדלאַסקין.

באַסיע האָט זיך נישט געמישט אין ביסטריצקיס געשעפטן. ער האָט אָבער געהאַלטן פאַר העפלעך אַליין איר זאָגן עפּעס.

— פאַרשטייסט, באַסיניו, עס רוקט זיך אָן אַ גרעסערע זאַך, איך דאַרף זיך נאָך היינט זען מיט אים נאָכן קאָנצערט.

— אפשר שטער איך דיר? אפשר ווילסטו גאָר נישט גיין?

— חלילה!

אָבער באַסיע איז שוין געווען באַליידיקט. איז שוין דער אָוונט אויך נישט אין גאַנצן אירער. נאָר אַ געבאָרגטע פּאָר שעה. און ווייל ביסטריצקי איז געווען ווי אַ ווינטשפינגערל, נישט צו כאַפּן אים, נישט איינצוהאַלטן נעבן זיך, האָט זיך באַסיען אויסגעוויזן, אַז זי וואָלט געווען פיל גליקלעך, ווען זי קאָן אים וואָס לענגער נעבן זיך איינהאַלטן, הייסט דאָך עס: זי האָט אים ליב! אָבער צוליב איר וואָלט ער אַפילו אויפן קאָנצערט נישט געגאַנגען. שוין לאַנגע חדשים, אַז זי האָט קיין מוזיק נישט געהערט. און זי האָט דאָך אַזוי ליב בעטהאָווענען. זי האָט אַזוי זיך געפרייט מיטן היינטיקן קאָנצערט. איצט איז שוין די פרייד אויך פאַרסמט. זי גייט אויפן קאָנצערט ווייל ביסטריצקי דאַרף דאָרטן האָבן אַוודאי עמעצן, וואָס איז אים נייטיק צום געשעפט.

און פונקט צו איר איצטיקער שטימונג האָט אָנגעהויבן רעגענען נאָך איידער זיי האָבן באַוויזן צו כאַפּן אַ פיאַקער.

אין קאָנצערטזאַל זענען געווען מיליטער־לייט מער ווי ציווילע. עס האָט זיך געדוכט: אַלע אָפיצירן פון פראָנט האָבן זיך דאָ געראַטעוועט פון געפאַר און פון שלאַקסרעגן. אויף דער גאַס האָט געגאָסן אַ מבול. און דאָ זענען געווען די ריזן־פענצטער פאַרהאָנגען, נישט אַרויסצולאָזן אויף דער גאַס די אָנגענעמע ליכטיקייט פון עלעקטרישע קאַנדעלאַברעס. דאָ האָט מען געשפּילט בעטהאָווענען, און פליכן זענען געזעסן רייענווייז און זיך צוגעהערט, פאַרכישופטע. אויף דער וועלט איז אָנגעגאַנגען אַ פאַרפלייצונג. מענטשן האָבן זיך געוויגט אין די פינצטערע, פאַרגאָסענע שוצגרובנס, מענטשן האָבן זיך געוויקט אין דער פינצטערער וויסטעניש, אויף אָנגעלאָדענע פורעלעך מיט בעטגעוואַנט, מיט בעבעכעס, פאַר־טריבענע, פאַריאָגטע פון זייערע היימען; בהמות, וואָס האָבן פאַרלוירן דעם שטאַל, זענען געשטאַנען אין פינצטערן פעלד, מיטן אויסגעבויגענעם רוקן צו די רעגנבייטשן און נידעריק געערדט צו דער ערד. אויף דער וועלט איז אָנגעגאַנגען אַ מבול. און דאָ איז געווען ליכטיק אין זאַל, ליכטיק און פייערלעך. אַ זאַל אַ תיבה.

און געשווומען איז די תיבה איבערן מבול און אָנגעפירט מיט דער תיבה האָט בעטהאָווען. וווהין פירט ער זי און וווהין וועט ער זי ברענגען — דער נוצלאָזער גאון?

ביסטריצקי האָט די גאַנצע צייט געזוכט וועמען מיט די אויגן. ענדלעך האָט ער זיך צעשמייכלט.

— זעסט, באַסיע! יענער אין די ברילן, דער גרויער, דאָס איז גענעראַל רודזסקי, און דער, פון רעכטס, מיט די באַקנבערד, דער אַדיוטאַנט זיינער, גראַף...

דעם נאָמען האָט באַסיע נישט דערהערט. זי האָט געמאַכט אַן אומגעדולדיקע באַוועגונג, ער זאָל איר נישט שטערן הערן די מוזיק.

אין פּאַיִע, בעת דער פּויזע, האָט ביסטריצקי געהאַלטן אויפן אויג רודזסקין מיטן אַדיוטאַנט.

ער האָט פּלוצלונג אַ צי געטאָן באַסיען ביי דער האַנט:

— זע!

און ס׳איז טאַקע געווען וואָס צו זען. נישט זיי אַליין האָבן זיך געצויגן מיטן בליק צו דער אויסטערלישער סצענע.

נאָך פריער האָט זיך געהאַט געוואָרפן אין די אויגן אַ שלאַנקע דאַמע מיט אַ קליין פּנימל און ווילד צעקרייזלטע האָר. קינדיש האָט אַרויסגעקוקט איר אויסגעטאָקט פּנימל מיט די גרויסע אויגן פון ריזיקן האָר־געמאַך. עס האָט אויסגעזען: דער קאָפּ וועגט אַריבער איר שלאַנקע פיגור. די דאַמע האָט געגלאַנצט מיט בריליאַנטן און געבלאַנקט מיט די גאָלדיקע אַקסלען, וואָס האָבן זיך אַרויסגעוויקלט פון גרין פּאַרוועלקטן בראָקאַט. זי איז געשווומען איבערן פּאַיִע אין דער באַגלייטונג פון אַן עלטערן הער מיט אַ פּליך פון אַ פּראָפעסאָר און מיט אַ נאַקן פון אַ קצב. ער איז איר נאָכגעגאַנגען הכנעהדיק, ווי אַ קו נאָך אַ קאַלב. און ס׳איז געשען, אַז אין אומאויפהערלעכן שפּאַציר איבער דעם לאַנגן פּאַיִע האָט זיך דאָס דאָזיקע פּאָרל צוזאַמענגעטראָפן מיט רודזסקיס אַדיוטאַנט. און דאָס איז געווען די סצענע וואָס האָט צוגעצויגן אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט. סיי די דאַמע, סיי דער אַדיוטאַנט האָבן זיך פּלוצלונג אויפגעשטעלט, אָנגעקוקט, זיך צוריקגעצויגן און זיך אַ וואָרף געטאָן איינער צום צווייטן. זיי האָבן, דוכט זיך, קוים זיך באַהערשט נישט צו פאַלן איינער דעם צווייטן אין די אָרעמס. זיי האָבן ביידע עפּעס אויסגעשריען און האַרציק זיך געדריקט די הענט. דערביי איז געשטאַנען דער הער מיטן פּראָפעסאָרישן פּליך און געזוכט זיינע קעשענעס, ווו די הענט אַהינצוטאָן. זיין קצבישער קאַרק האָט זיך אָנגעגאָסן מיט בראַנד.

ביסטריצקי האָט פון אָנהייב געקוקט אויף דער גליקלעכער פּאָר און ברייט צוגעשמייכלט. פּלוצלונג איז אים פּאַרלאָפן אַ קנייטשל צווישן די ברעמען. די דאַמע

מיט די גאָלדענע אַקסלען האָט אים אויסגעוויזן ווי באַקאַנט און ער האָט זיך נישט געקאָנט דערמאָנען ווו ער האָט זי געזען. אויך האָט אים פאַרדראָסן, וואָס צוליב דער דאַמע וועט ער מוזן אָפּלייגן זיין באַגעגעניש מיטן אַדיוטאַנט, וואָס ער האָט אים נייטיק געהאַט צו זאָגן אַ פּאָר ווערטער.

שוין אָפּפירנדיק באַסיען אַהיים האָט ער זיך פלוצלונג אין דער קני אַ פּאַטש געטאָן און זיך צעלאַכט:

— צום טייוול! דאָס איז האַנקע!

— וועלכע האַנקע? — האָט באַסיע זיך פאַרוווּנדערט.

— נו, די הויכע דאַמע, וואָס האָט זיך אַזוי דערפרייט מיטן אָפיציר.

— קענסטו זי?

— אָ, איך קען זי זייער גוט, אויב דאָס איז זי. — ער האָט ווידער געצווייפלט. — אָבער ווי קאָן דאָס געמאָלט זיין? ווי קומט אַהער האַנקע?

פּאָדלאַסקי האָט געוואַרט אויף אים אין קאַפע ביי דער אָפּערע. ווען ביסטריצקי איז נאָכן באַגלייטן באַסיען אַהיים אַריינגעקומען אין קאַפע, האָט ער געטראָפן זיין שותף ביי אַ בעכער מאַזאַגראַן מיט אַ פאַרשעמטער מינע איבערן צעבראָכענעם שטרוי.

— נו, אָשר, ווו איז דאָס די דאַמע דיינע?

— זי האָט מיר אַנטלאָפן, ברודער. איך זאָג דיר בפירוש, זי האָט געזאָלט זיין אין דער אָפּערע. צוזאַמען האָבן מיר געדאַרפט פאָרן אין „סאַוואָי". אַזוי האָבן מיר אָפּגעשמועסט מיט גאַריעלאָוון.

— און ווער איז גאַריעלאָוו?

— אַך, גאָט מיינער, סאַראַ קורצער זכרון ביי דיר! כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז גאַריעלאָוו — דאָס איז איר מאַן, אַז זי הייסט מאַדאַם גאַריעלאָווא, העלענאַ אַסיפּאָוונאַ גאַריעלאָווא, פון פּעטערבורג.

— ווי אַזוי? העל... העלענאַ! וואַרט נאָר. איר מאַן האָט אַ געשוירן בערדל.

— יאָ.

— אַ פּליך?

— איבער די אויערן.

— הם... ווי מען וואָלט אים אויסגעפּליקט די האָר פון קאָפּ און צוגעקלעפּט צו דער גאָמבע?

— דו קענסט אים?

— אָשר, ביסט אַ טיפש. זיי זענען געווען אויפן קאָנצערט.

— וואָס רעדסטו?

— איך ווייס וואָס איך רעד. געווען אויפן קאָנצערט און זיך געטראָפן מיט אונדזער חברה־מאַן.

— מיטן גראַף פּלאַטען־מאַיעווסקי ?

— יאָ, און עס ווייזט זיך אַרויס, אַז דיין העלענאַ מיט אים זענען אַלטע באַקאַנטע.

ביסטריצקי האָט פאַר זיין שותף אָפּגעמאָלט די סצענע אין פאָיע פון קאָנצערט־זאַל. פּאָדלאַסקי איז פון אַרט געשעפּרונגען. עס איז אים באַפאַלן אַ נערוועזע אײלעניש.

— קום... קום פאָרן אין „סאַוואָי״ ! אפשר זענען זיי דאָרטן. איך מוז עס זען מיט מיינע אויגן...

ביסטריצקי האָט אָנגעקוקט זיין שותף שאַרף און פאַרדעכטיק.

— זאָג נאָר, בחור ! צי ביסטו אַ מאָל נישט פאַרליבט אין דער דאָזיקער העלענע ?

— הם... רעדסט נאַרישקייטן. — פּאָדלאַסקי האָט אויסגעמיטן זיין בליק. און פּלוצלונג איז ער אַריין אין גרימצאָרן.

— און אויב פאַרליבט איז וואָס ? קומט דיר אַרויס אַ חלק ? ליבע, ברודער, איז נישט שותפות, און צום געשעפט וועט עס אונדז נישט שאַטן.

זיי האָבן זיך אַוועקגעלאָזט אין „סאַוואָי״ און אַריין אין דער סאַמע געדיכטעניש פון רוסישן פראָנט.

די טישן זענען געווען באַזעצט דורך מיליטער־לייט פון אַלע ראַנגען און פאַרמען, וועלכע האָבן זיך דאָ „באַפעסטיקט אויף די פריער צוגעגרייטע פּאָזיציעס״. אַ קליינע צאָל ציווילע, ווי אַן עקסטעריטאָריעלע מינדערהייט, איז געווען צעשפרייט און אויף קעסט ביי די מיליטער־לייט, איניקע מיליטער־לייט — די רעזערוו־אָפיצירן, ווי איבערגעטוענע קרעמער און באַאַמטע. דאָמינירט האָט אָבער די עכט מיליטערישע ראַסע, אָנהייבנדיק פון די אַנגליזירטע שטאַב־אָפיצירן מיט האַלב פראָפעסאָרישע, באַברילטע פּנימער און אויסגעלאָזט מיט די בערדיקע אַרמיי־קאַצאַפּעס מיט אָפּגעברענטע פּנימער און אויסגעבליכטע, אָפּגעפּאָלירטע שפּיציקע באַקנביינער. די אַרמיי האָט געפרעסן, געזויפן און געלאַכט אַ הילכיק רוסישן געלעכטער, וואָס האָט דערמאָנט אין קנאַקנדיקע קוילן־וואָרפערס. ביי איניקע טישלעך איז מען געגאַנגען אויף אַטאַקע און געשריען הוראַ. דער „סאַוואָי״־אָרקעסטער האָט געשפּילט דעם רוסישן הימען און געצוווּנגען די הונדערטער פאַר באַשטיוולטע, באַשפּאָרנטע פיס זיך צוזאַמענצוציען מיט אַ גערויש, און די נישט־ניכטערע גופים זיך אויפצוהייבן און אויסגלייכן. אַן אַלטער שיכורער פּאָלקאָווניק האָט נאָך דעם מיט טרערן אין די אויגן זיך געבעטן ביים קאַפּעלמייסטער : „גאָלובטשיק, טו דאָס נישט ! וועסט קאָמפּראָמיטירן מיין עלטער !״

ביסטריצקי מיט פּאָדלאַסקין האָבן זיך געשאַרט צווישן די טישלעך מיט אַ

היימישן „פאַרדאָן“, זוכנדיק די באַקאַנטע קאָמפּאַניע. די גאַריעלאָווס האָבן זיי געפונען אין אַ זייטיקן פּאַווילִיאָן, ווייט פון דער מוזיק. מיט זיי איז געזעסן דער אַדיוטאַנט פלאַטען־מאַיעווסקי — אַ פּרעכטיקער קאָפּ קאַשטאַנען־האָר און צוגע־שוירענע באַקנבערד אַ לאַ פּאָניאַטאָווסקי. נאָך אַ פּאָר מיליטער־לייט זענען געזעסן ביי דעם זעלביקן טיש.

פּאָדלאַסקי איז געשטאַנען, ווי אַ פאַרלוירענער, געשטאַנען פאַר אַ האַרבער פּראָבלעם: מיסחר אָדער ליבע? צו דער שיינער מאַדאַם גאַריעלאָוואַ איז ער געווען גאָר נישט גלייכגילטיק פון ערשטן טאָג אָן, ווען ער האָט זיך באַקענט מיט איר. אָבער מיט דער הילף פון דער דאָזיקער שיינער פרוי, וואָס האָט געוווּסט אַלע געענג און הינטערגעענג אין די מיליטערישע הויכע פענצטער, האָט ער שוין דורכגעפירט אַ פּאָר פיינע מיסחרים. לעצטנס איז אים איינגעפאַלן, אַז דעם ענין מיט די זאָטלען, וואָס איז שטאַרק אָפּהענגיק פון פלאַטען־מאַיעווסקיס עקספּערטיזע, אַז דעם דאָזיקן ענין וועט מען קאָנען דורכפירן מיט דער הילף פון מאַדאַם גאַריעלאָוואַ. פלאַטען־מאַיעווסקי איז אַ גוטער־ברודער און אַ גרויסער קאָרטנשפּילער. אָבער אַ מאָל צינדט זיך אָן אין אים דער האָנאָר און ער ווערט איינגעשפּאַרט ווי אַ נאַראָווּיסטער פערד.

קלאָר ווי דער טאָג, אַז וואָס אַזאַ פלאַטען־מאַיעווסקי וועט נישט טאָן צוליב קאָרטן, וועט ער זיכער טאָן צוליב די שיינע אויגן פון אַ מאַדאַם גאַריעלאָוואַ. און טאָן דאַרף ער אַ קלייניקייט, נישט קיין פעלשונג, חלילה. אַלס איינער פון די ווינציקע עקספּערטן דאַרף ער זען צו פאַרבראַקירן די ריזיקע פּאַרטיע יאַפּאַנישע זאָטלען, וואָס די פירמע „הערקולעס“ האָט צוגעשטעלט. די פירמע „הערקולעס“, דאָס זענען, אייגנטלעך, ביסטריצקי, פּאָדלאַסקי און נאָך אייניקע סוחרים. צו וואָס טויג דאָס דער פירמע צו האָבן היזק פון אַ פאַרבראַקירטן ריזן־טראַנספּאָרט — דאָס איז שוין איר זאַך. די זאָטלען זענען פּרעכטיקע, זיי האָבן אָבער אַ פלאַכע קאָנסטרוקציע און די רוסישע רייטער זענען צו זיי נישט געוווינט. דאָס איז דער מאָטיוו צום פאַרבראַקירן פאַר דער עקספּערטיזע. דאָ קאָן מען געהאָלפן ווערן דורך פלאַטען־מאַיעווסקיס וואָרט און מאַדאַם גאַריעלאָוואַס שיינע אויגן. ווען איז דאָס גערעדט? — ווען די באַקאַנטשאַפט פון דעם אַדיוטאַנט מיט דער דאַמע קומט דורך אים, דורך פּאָדלאַסקין.

אָבער דער אַדיוטאַנט מיט דער מאַדאַם גאַריעלאָוואַ — זעט ער — זיצן גאָר ביים טיש איבערגעבויגן איינער צום אַנדערן, ווי אַ פּאָר אַלטע, האַרציקע גוטע פריינד. זיי רעדן צווישן זיך אַזוי אינטים, זיי שמייכלען זיך איבער אַזוי אָפן, ווי דערביי וואָלטן גאָר קיין זייטיקע נישט געווען.

שטייט טאַקע פּאַדלאַסקי אַ פּאַרלוירענער, געפּרעסן פון פּאַרדרוס און פון אייפערזוכט און טראַכט זיך:

— אַט דאָס הייסט שלעכטע פיש געגעסן און פון שטאָט אַרויסגעטריבן.

גאַריעלאַוו האָט אים דערזען און פריינטלעך צוגערופן. זיי האָבן זיך געדריקט די הענט, ווי צוויי אומגליקס־חברים. פּאַדלאַסקי האָט פאַרגעשטעלט זיין שותף און די דאַמע האָט אים באַגריסט מיט אַ פרעמד־העפלעכן אויגן־שמייכל. ביסטריצקי האָט שוין מער נישט געצווייפלט, אַז דאָס איז האַנקע, אַזוי ווי ער איז אָבער געקומען אַהער נישט צוליב דער דאַמע, נאָר צוליב געשעפט, האָט ער זיך קודם־כל פאַראינטערעסירט מיט דעם געשפרעך, וואָס גאַריעלאַוו האָט געפירט מיט די אַנדערע צוויי אָפיצירן. גאַריעלאַוו האָט גערעדט באַזאַכט און צעצויגן, ווי אַן אַלטער, געניטער געשעפטסמאַן, וואָס זיין וואָרט דאַרף זיין פעסט און דעמאָנסטראַטיוו ערלעך ווי אַ זיכערער ווינקלשטיין אויף צו בויען אַ קלויסטער. ער האָט צייט געהאַט זיך צו פּאַרציען, ער האָט צייט געהאַט צו שוועבן איבער האַנקעס גאָלדענע אַקסלען מיט אַ פאַרליבטן, פאַרשמאַלצענעם בליק און דעם פאָדעם פון געשפרעך האָט ער נישט אַרויסגעלאָזט. ער האַלט, אַז די צעשאָסענע בריק אויפן נאַרעוו איז נאָר אַ שטערונג פאַר די מיליטערישע באַוועגונגען. די אַקציע־געזעלשאַפט, וואָס ער איז איר פאָרשטייער, וואָלט זיך גערן געלאָזט אין אונטערהאַנדלונגען אַראָפּצונעמען די בריק אויף שמעלץ.

דאָס וואָס זיין ווייב קאָן זיך נישט אָפּרייסן פון דעם שיינעם אָפיציר האָט אים, אין גרונט גענומען, הנאה געטאָן. ער האָט נאָר געמאַכט אַן אָנשטעל פון באַליידיקטן אומשולד, ווען צו זיין אויער זענען דערגאַנגען זייער פאַמיליאַרע: פאַניע אַדאַסיו, פּאַני האַנקאַ!

ס'וועט טויגן צום געשעפט. צוליב געשעפט איז ער דאָך אַראָפּגעקומען אַהער מיט זיין רוסישער ברייטקייט און פּעטערבורגער קאָרעקטקייט. צוליב געשעפט דאַרף ער אַרויסווייזן צו זיין ווייב די פולע טאָלעראַנץ.

גאַריעלאַוו האָט מיט אַ רחבותדיקער גראַציע אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט צום אָבערקעלנער און באַשטעלט שאַמפּאַניער. אָבער אין דעם זעלבן מאָמענט האָט זיך אין גרויסן זאַל אָנגעהויבן אַ גערודער, אַ טופּען און שאַרן מיט די פיס און ס'איז דאָרט פּלוצלונג שטיל געוואָרן ווי אין אַן אויער. די מוזיק האָט איבערגעריסן איר שפּילן, און אין דער שטילקייט האָט זיך פּלוצלונג דערהערט איין שטים, וואָס האָט געקלונגען, ווי גע‌פּלאַצטער מעש. די שטים האָט פאַרקלונגען מיט אַ העפטיקן רוסישן מי־שברך. ביסטריצקי האָט אָנגעקוקט זיינע נייע באַקאַנטע. די אָפיצירן זענען געזעסן פאַרגליווערט און בלאַס. ביי דער טיר, וואָס פירט צום זאַל, איז שוין אויסגעוואַקסן אַ געזעמל.

אויך ביסטריצקי האָט אַ שפּרונג געטאָן צו דער טיר. אַ מאָדנע בילד האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט דער איבערפולטער זאַל. אַלע מיליטערישע געסט זענען געשטאַנען אויסגעצויגן ביי זייערע טישלעך, אַלע מיטן פּנים צום הויפּט־אַריינגאַנג, אַלע פאַרשטייפט, ווי פאַרצויבערטע. און אַ הויכער גענעראַל מיט אַ גראָ בערדל האָט געשפּאַנט אויף אַ פּאָר לאַנגע פיס, געמאַכט גרויסע טריט, ווי אַ שפּין, פון איין אויסגעצויגענעם אָפיציר צום צווייטן, און מיט דער לאַנגער האַנט אין דער ווייסער הענטשקע געטיילט פּעטש אין די פאַרשטייפטע באַקן.

— וואָס טוט איר דאָ, הינטישע זין, אין אייער מאַמען אַריין! אויפן פראַנט, די מינוט אויפן פראַנט!

— איך האָרך, אייער דורכלויכט!

און דער געפּאַטשטער אָפיציר איז ווייטער געבליבן שטיין אַ פאַרגליווערטער.

ביסטריצקי האָט געהערט, אַז דער הויפּטקאָמאַנדיר, ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש מאַכט פון צייט צו צייט רעוויזיעס אין די וואַרשעווער נעסטן פון שיכּרות. געזען אָבער האָט ער עס צום ערשטן מאָל. און ער איז געווען אַנטציקט, ווי פון אַ זעלטע־נער מיסטעריע.

ווען ער האָט זיך אומגעקוקט אויף די הינטערשטע טישלעך, האָט ער דערזען, אַז דער פּאַוויליאָן איז כּמעט ליידיק. די אָפיצירן זענען אַנטלאָפן דורך דער הינטער־טיר און די עטלעכע ציווילע לייט זיצן ביי אַ פרידלעכן שמועס, ווי מענטשן זייטיקע, וואָס ווילן זיך נישט מישן אין מיליטערישע ענינים.

אונטער דעם רושם פון דער עפעקט־סצענע האָט ביסטריצקי זיך צוריקגעקערט צום טיש פון די גאַריעלאָווס אַ פאַרשיכּורטער. מען האָט געשוויגן און געשמייכלט. נאָר האַנקעס גרויסע אויגן זענען געהאַנגען אין רוים, ווי פאַרהיפּנאָטיזירט. גאַריעלאָוו האָט מיט אַ רחבותדיקן זשעסט צוגערופן דעם „אָבער״ און געבעטן אַ רעכענונג.

שפּעט ביי נאַכט איז נאָך ביסטריצקי געזעסן ביי זיך אין קאַבינעט און שטום געשמייכלט. פאַר די אויגן איז אים געשטאַנען דאָס פרעכטיקע בילד מיט אויסגעצויגענע אָפיצירן און געשעפּטלעך פּאַטשנדיקן לאַנגן קריג־קאָמאַנדיר. געפעלט האָט נאָר די מעשענע שטים. האָט ביסטריצקי זיך אויפגעהויבן, זיך אומ־געקוקט און זיך אָפּגעשטעלט מיט די אויגן אויפן איינציקן בילד, וואָס איז ביי אים אין קאַבינעט געהאַנגען. דאָס איז געווען באַקונינס פּאָרטרעט.

האָט ער געמאַכט אַ פּאָר לאַנגע טריט צו באַקונינען, אויסגעצויגן די האַנט, אויף ווי ווייט ער האָט געקאָנט, און זיך פאַרמאָסטן אויף אַ פּאַטש.

— אויפן פראַנט, הינטישער זון, אין דיין מאַמען אַריין! וואָס טוסטו דאָ?

7

פאַר וואָס וויינט טאַטעשי?

לעאָן ברוינער האָט געהאַלטן אויף דער קני זיין זעקס-יאָריקן זון, אַרומגענומען און צוגעטוליעט צו זיך.

פון דעם קינדס קערפּערל האָט אין איינעם מיט דער וואַרעמקייט זיך אַריינגעגאָסן אין זיין האַרץ אַ שטילע, נאָגנדיקע טרייסט. ווען ער זאָל וועלן דאָס געפיל איבערגעבן אין ווערטער, וואָלט זיך אומגעפער אַזוינס באַקומען:

אַ קינד איז אַ וועלט. אַ קינד איז — האָפענונג. אַ ניי לעבן. נישטאָ קיין אייביקע פינצטערניש, ווען עס בליט אַ פונק פון אַ ניי לעבן. עס קייטלט זיך דאָס לעבן. נעכטן — ליכטיק, היינט — פינצטער. מאָרגן קאָן ווידער אויפשיינען די זון. דער וואָס גייט אַוועק פילט נישט. דער וואָס בלייבט — דאַרף זיך ווענדן צו דער האָפענונג.

באָרינקע איז געזעסן שטיל און ערנסט, איבערגעגעבן דעם תענוג פון זיין פאָטערס טרויעריקער צערטלעכקייט. אין איינעם מיטן פאָטער האָט ער זיך לאַנגזאַם געוויגט הין און צוריק און געטראַכט האָט ער וועגן די ווונדערלעכע עראָפּלאַנען, וואָס פליען אַזוי הויך און ברומען אַזוי ווייט, און לויטן ברום איז שווער זיי אויסצוגעפינען אין הימל. פלוצלונג האָט באָרינקע דערפילט אויף זיין בעקעלע אַ וואַרעמען טראָפּן. ער האָט אַ וויש געטאָן מיטן הענטעלע — נאָס. ער האָט זיך אומגעקוקט אויפן טאַטעשי. ביים טאַטעשי איבער דער נישט־ראָזירטער באַק איז גערונען אַ טרער. דער טאַטעשי וויינט. באָרינקע האָט נישט געגלייבט, אַז אַ טאַטע קאָן וויינען. ער האָט האַסטיק אַראָפּגעצויגן ביים טאַטן די גאָלדענע פענסנע פון דער נאָז און פאַרקראָכן מיטן הענטל צו די אויגן, זיך דערקינדיקן. נאַסע אויגן, דער טאַטעשי וויינט. האָט דאָס קינד זיך איבערגענומען מיט שרעק:

— טאַטעשי! טאַטעשי! וואָס וויינסטו?

אָנשטאָט צו באַרויִקן, האָט אים דער טאַטעשי געענטפערט:

— דער טאַטעשי וויינט, מיין קינד... ער וויינט, ווייל... אַ פעטער איז אַוועקגעפאָרן. אויף אַלע מאָל...

— ער וועט שוין קיין מאָל נישט צוריקקומען?

— ניין.

— און ווער איז ער, דער פעטער? איך קען אים נישט?

לעאָן האָט צוגערוקט צום קינד דאָס בילד, וואָס איז געשטאַנען אויפן שרייבטיש אין אַ רעמעלע. דעם פעטער מיט די גראָבע וואָנצעס האָט באַרינקע געקענט. ער האָט זיך נישט געקאָנט גלייבן, אַז דער פעטער איז אַוועקגעפאָרן אויף אַלע מאָל.

— טאַטעשי, ווייַן נישט. דער פעטער פּרץ וועט צוריקקומען. פעטער פּרץ איז אַ גוטער.

— ניין, מיין קינד, ער וועט שוין נישט צוריקקומען. ער קאָן שוין נישט צוריקקומען.

איצט האָט באַרינקע צוגעדריקט דאָס בילד צו זיך און אויך געוויינט. און לעאָנען איז געוועןטרייסטיק-ליב, וואָס זיין קליינער זון העלפט אים באַוויינען דעם גרויסן פעטער פּרץ.

ער האָט געגלעט און געצערטלט דעם קינדס קעפּעלע און געטוליעט עס צו זיך, געפּרוווט באַרויִקן:

— מיין קינד, וויין נישט מער, מיין קינד!

ס'איז אַריינגעקומען סלאַווע, און דערזען לעאָנען מיטן קינד וויינענדיק איבער פּרצס בילד, האָט זי זיך אָפּגעקערט צו דער וואַנט און גענומען שטיל צוקן מיט די אַקסלען. לעאָן האָט איר איבערגעגעבן דאָס קינד, אויסגעווישט די אויגן און זיך פאַרנומען אַוועקצוגיין. דער לוויה־קאָמיטעט האָט געזאָלט אָפּהאַלטן אַ זיצונג אין דער וווינונג פון פאַרשטאָרבענעם דיכטער.

*

אויף אַ הויכן שוואַרצן פּעדעסטאַל, צווישן טראָפּישע געוויקסן און ברענענדיקע ליכט איז געלעגן דער טויטער פּרץ אין זיין גרויסן קאַבינעט, וועלכער איז איצט אַזוי ענג געוואָרן. די שווער פאַרהאַנגענע פענצטער און די ברענענדיקע ליכט האָבן דאָ גענומען אין געפּענקעניש אָן אַלטע יום־כיפּור־נאַכט. אַ פּאָר פריינד קינסטלער האָבן ערפורכטיק געצייכנט דעם טויטן, פאַראייביקנדיק אויפן פּאַפּיר צוזאַמען מיטן דיכטער די טראָפּישע געוויקסן און די ליכט. און אַן אַלטער ייד איז געזעסן אין אַן אַטלאַסענער קאַפּאָטע, וואָס האָט אים געפּלאַצט אויפן ברייטן הויקער. געזעסן און געשאָקלט זיך מיט דער ווילדער באָרד איבערן תהילים. און די באָרד און דער ייד און זיין געפּלאַצטע קאַפּאָטע — אַלץ איז געווען גריך, ווי פון לאַנג שוין געשימלט אין קבר און איצט אַרויסגעצויגן אויף דער שיין פון יום־כיפּור־ליכט.

אַן ערנוואַך איז געשטאַנען ביי דער טיר און אַריינגעלאָזט די יידישע גאַס, וואָס איז געקומען זיך געזעגענען מיטן דיכטער. לעאָן, וואָס האָט מורא געהאַט פאַר אומאָרדענונג, האָט די יידישע גאַס נישט דערקענט. אַ שטילע, אויף די שפּיץ פינגער, האָט זי פּאָרכטיק פאַרבייגעטראָגן פאַרביי דעם הויכן פּעדעסטאַל אירע דאַנקבאַרע אויגן און פאַרוויטיקט האַרץ. פון צייט צו צייט אַרויסגעטראָגן אַ פאַרשטיקטע טרער. די גאַס האָט זיך געצויגן דורכן צימער ווי אַ שאָטן. די גאַס האָט זיך אויסגעלערנט צו טרויערן אין דער שטיל. און ווי אַ זאַמדעלע פון דער יידישער גאַס, האָט לעאָן זיך פאַרשטעקט אין אַ פינצטער, זייטיק חדרל און אונטערן שטילן גערויש פון די אומאויפהערלעכע טריט זיך אויך אין דער שטיל אָפּגעגעבן מיט זיין טרויער. געטרויערט האָט ער נאָך אַ פריינד. אָט אין דעם קליינעם חדרל איז דאָס געשען, ווען פּרץ האָט אים אַריינגערופן, פאַרמאַכט די טיר און אָנגעשטעלט אויף אים זיינע פאַרשנדיקע קלוגע אויגן.

— זאָגט מיר, לעאָן, וואָס איז אייך געשען? מיט אייך איז עפּעס געשען אַ שלעכטע מעשׂה. איך האָב עס דערקענט גלייך ווי איר זענט אַריינגעקומען.

און געווען איז עס דאַן, ווען לעאָן איז אַוועק פון דער היים. ווער ווייסט, ווי ער וואָלט עס איבערגעלעבט, ווען נישט אַ פריינדס אויפריכטיקע מיטלייד. דאָס האָט ער פּרצן פאַרטרויט זיין שווער געמיט. דאָס האָט אים פּרץ געהאָלפן ליידן. איצט ליגט ער דאָרט אַ שטייפער אויפן הויכן פּעדעסטאַל, דאָס פּנים איינגעקנייטשט פון דער גיפּסענער טויטן־מאַסקע, וואָס מען האָט פון אים אַראָפּגענומען, צוגעפלאַטשיקט די וואָצנעס און אָפן דאָס מויל מיט די גאָלדענע ציין. לעאָן דער־מאָנט זיך עמעצנס אומהיימלעכן הונגערבליק אויף די דאָזיקע גאָלדענע ציין, וואָס קוקן פון טויטן מויל אַרויס...

ער ציטערט אויף און פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים. אַפילו מיט זיין טרויער קאָן ער זיך איצט נישט אָפּגעבן אין גאַנצן. עס דריקט אים די גראָע זאָרג, אַז די לוויה זאָל דורכגיין בשלום, עס זאָל נישט זיין קיין אומכּבֿוד פאַרן מת. לעאָן גלייבט פאָרט נישט, אַז די יידישע גאַס, וואָס האָט הונדערטער יאָרן געלעבט אָן פאַרעם, זאָל איבער דער נאַכט ווערן אַן אַנדערע און קאָנען באַגלייטן איר דיכטער מיט ווערדע.

די לוויה איז אָבער צוגעגאַנגען כּשורה, יוגנט מיט רויטע און מיט ווייס־בלויע בענדער אין קרעפּ האָבן זיך געהאַלטן פאַר די הענט אין אַ ריזנקייט פון ביידע זייטן גאַס. און פון ביידע זייטן אַ וואַנט פון יידישע פּנימער, אַ וואַנט פון שוואַרצע קאַשקעטן, צוגעשמידט צום אָרט. לעאָן האָט אָפּגעלייגט זיין טרויער אויף שפּעטער, ווען ער וועט קומען אַהיים. ער איז געווען צווישן די אָרדענער. ער איז געווען

אין גאַנצן אַריינגעטאָן אין אויג און אין אויער, אין גאַנצן אָנגעשטרענגט ווי אַן אָנגעצויגענער בויגן.

ער האָט יעדע רגע דערוואַרט, אַז די פאַרשטיינערטע ווענט וועלן אַ ציטער טאָן, אַז די קייט וועט זיך איבעררייסן, די לוויה וועט זיך אָפּשטעלן, עפּעס וועט געשען. עפּעס מוז געשען.

און ס'איז געשען דאָס, פאַר וואָס ער האָט אַזוי מורא געהאַט. די עגלה האָט זיך פאַרהאַלטן אין פלוצלונגן געדראַנג, די קייט פון פייערלעכער שטילקייט האָט געפּלאַצט. עס האָט זיך דערנענטערט אַ האַגל פון טומל און געשרייען.

לעאָן האָט זיך געלאָזט לויפן צו דעם טומל און געדראַנג, צו דעם אָרט, וווּ די קייט איז געווען איבערגעריסן. און ער האָט דערזען:

אַ גרויסער מיליטערישער אויטאָמאָביל מיט אָפיצירן און ציווילע האָט זיך איינגעקבאָטן אין דער שוואַרצער יידישער מאַסע און זיך דורכגעשניטן אַ וועג אין דער קווער. די אָפיצירן זענען געווען טויט־שיכור. זיי האָבן געדראָט מיט רעוואָלווערן פאַר וועלן פאַרהאַלטן דעם שאָפער. לעאָן האָט אויפגעהויבן אַ האַנט, געוואָלט עפּעס זאָגן, אָבער דאָס לשון האָט אים אָפּגענומען. זיינע אויגן האָבן זיך באַגעגנט מיט די אויגן פון דער דאַמע, וואָס איז געזעסן אין אויטאָמאָביל. דאָס איז געווען באַסיע. נעבן איר — ביסטריצקי.ביידע שיכור.

אויף אַ רגע האָט אין באַסיעס אויגן אויפגעבליצט אַ ניכטערקייט און שרעק. זי האָט אָנגעכאַפּט ביסטריצקין ביי דער האַנט, געוואָלט, דאַכט זיך, אַראָפּשפּרינגען. און אפשר האָט זיך דאָס לעאָנען אויסגעוויזן. ער האָט גאָרנישט מער געדענקט. מען האָט אים געבראַכט צו פירן אַהיים אַ פאַרחלשטן. און אַז ער איז געקומען צו זיך, האָט ער נאָר געקאָנט שרייען:

— אוי־אוי! אוי־אוי־אוי! — און זיך שלאָגן מיט קאָפּ אין דער וואַנט און זיך רייסן דאָס העמד אויף דער ברוסט.

ווען ער האָט זיך אַ ביסל באַרויִקט האָט מען אַריינגעפירט באַרינקען. האָט זיך לעאָן פאַרשטעלט דאָס פּנים און אָנגעהויבן שרייען:

— נעמט אים אַוועק!

דאָס קינד מיט די מאַטע בעקעלעך און גרויסע שוויינגדיקע אויגן איז געווען אַזוי ענלעך צו באַסיען. לעאָן האָט גאָר ביז איצט נישט געפילט, ווי שטאַרק עס קאָן זיין אין אַ מענטשלעך האַרץ דער האַס און די שינאה.

*

שייקע האָט צוגעשיקט פון פראַנט אַ לידל אַזאַ:

אַריבער די שלאַכטן, ס׳איז שטיל אויף דער וועלט.
מען הערט נאָר די ווערעם אין קבר ביים שכן,
דאָס שפּראַצן פון גרעזער פון אויבן, אין פעלד...

ווהין ביסטו, יידל, אין קבר פאַרקראָכן?
מען קאָן דאָך דאָ אויסגיין צו הערן אַ וואָרט.
און אפשר אַ קלאַפּ טאָן אין קבר צום שכן?

אַ קלאַפּ און אַ פרעג און מען ענטפערט אים: טשאָרט!
אַ קלאַפּ אין אַ צווייטן — באָ ניע ניע ראָזומיעם!
אין דריטן — אַ בת-קול; פאַרפלוכטער, גיי פאָרט!
און ליגן אַזוי, ביז משיח וועט קומען?

8

געהאַנדלט אַ מציאה

אידע, דערזען אַז אָשר גייט אַוועק:

— פליסט שוין ווידער?

— ס׳געשעפט, מיין טייערע!

— פוסטע גליקן, נעכטיקע טעג. די פאַבריק וועט גיין צו גרונט, געדענק מיין וואָרט!

— עט!

— און וואָס מיינסטו דיר: איך וועל דיר היטן די פאַבריק און דו וועסט אַרומלויפן שדים ווייסן ווו און מיט וועמען? מיין כפרה איז עס!

פאָדלאַסקי, וואָס האָט איצט שוין געהאַט אַ פּנים נישט פון אַ שייגעץ, נאָר פון אַן אָפּגעפּרעסענעם אַמעריקאַנער, האָט געפּרוווט מאַכן אַן ערנסטע מינע.

— מיט וועמען, אַ שטייגער, זעסטו מיך דאָס אַרומלויפן?

אידע האָט זיך פאַרגאַלאָפּירט. זי האָט געוואָלט זיך איינהאַלטן און שוין נישט געקאָנט.

— לויף, לויף, צו דער מאַדאַם גאַריעלאָוואַ דיינער — אַז ברענען זאָל די ערד אונטער איר אין איינעם — האָט זי צוגעגעבן אַ יידישן פּירוש צו דעם רוסישן פאַמיליע־נאָמען.

אידע איז געווען אויפגעבראַכט און אייפערזיכטיק ביז גאָר. און ערשט איצט האָט אירליידנשאַפטלעך־זוניק פּנים מיט זיין בעסדיקן אויסדרוק געהאַט די פולע פאַרענטפערונג. ערשט איצט איז אידע געווען אידע. און דאָס רויכל פון די קאַפּריזנע האָר, וואָס זענען געפלויגן אַרום איר קאָפּ אין אַלע זייטן, האָט אונטער־געשטראָכן אין איר דאָס מכשפהלע. זי האָט אָבער צו רעכט געמאַכט די האָר מיט אַ צאָרטן, אויפריכטיקן זשעסט:

„אַזאַ בין איך שוין. נעם נישט פאַר אומגוט...״

אָשר האָט זיך געחידושט. אידע, זיין קלוגע אידע, זיין פירערין און דעה־זאָגערין, די מאַמע פון זיינע קינדער! וואָס איז געוואָרן מיט איר? ער האָט דאָך פון איר קיין מאָל קיין הויך וואָרט נישט געהערט?

אָשר האָט אָבער איינגעפונען, אַז איצט איז די צייט זיך צו באַליידיקן, נישט צו חידושן זיך. האָט ער זיך געצווונגען אַ געשריי צו טאָן און אַ טופּע צו טאָן מיטן פוס.

— רעד נישט אַזוי וועגן אַ מענטשן, וואָס דו קענסט אים נישט, הערסט?

איז זיין געשריי אַרויסגעקומען מער דערשראָקן ווי שרעקנדיק, און זיין טופּע מיטן פוס איז שוין געווען גאָר מעשה חדר־ייִנגל. ער האָט עס אַליין געפילט און האָט זיך שטיל אַרויסגערוקט פון צימער, דער ניי־געבוירענער אַמעריקאַנער.

יאָ, אידע האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם גאַנצן מאַנצבילשן יאָך פון טאַקט און אויסגערעכנטקייט. זי האָט געהאַט אַ כּוח יאָרן־לאַנג נישט אויסצוטאָן די מאַסקע פון אַ געזעצטער פרוי, כאָטש דאָס פּנים האָט זי פאַרראַטן. געוויס איז אידע געווען אַ מענטש פון שטאַרקער ליידנשאַפט. זי האָט אָבער מיט זיך נישט געפעלשט. איר זאַטקייט האָט איר צוגעהאָלפן צו פירן אַזאַ לעבן ווי זי האָט געפירט. אַנשטאָט געשליידערט צו ווערן אויף די וועלן פון בלינדע ליידנשאַפטן, האָט זי איר גאַנצע ליידנשאַפט אַריינגעטאָן אין ווילן. זי האָט געבויט פאַר זיך אַ הויז, געשאַפן פאַר זיך אַ ווילשטאַנד, דערצויגן קינדער. אַפילו אַ מאַן פאַר זיך דערצויגן, איבערלאָזנדיק אים זיינע אייגענע גענג אויף אַזוי פיל, אַז זי זאָל נישט דאַרפן צו זיך קיין טענות האָבן: זי האָט אים צעבראָכן.

הינטער זיין אייביקן פּלאַנעווען פּלענער און לופטיקע סוחרישע קאָמבינאַציעס איז אָבער שטענדיק געשטאַנען איר פּראַקטישער שכל און אויסגעפירט דאָס, וואָס מען האָט געדאַרפט און נאָכגעגעבן דאָרט, וווּ עס האָט געלוינט... און אַז עס האָט געלוינט, איז פון דער אַמאָליקער פאַנטאַסטישער ציוניסטקע, וואָס האָט אַפילו געענדיקט העברעיִשע פּרעבלקורסן, אויסגעוואַקסן אַ פּראַקטישע סוחרטע פון די פראַזאַיִשע נאַלעווקעס. אידעס מאָס פון עס לוינט און עס לוינט נישט איז נישט געלעגן אין דער שמאָלער געלט־גייציקייט. זי האָט געבויט פאַר זיך אַ הויז, זי האָט איינגעאָרדנט פאַר זיך אַ לעבן, ווי אַ מענטש מיט אַ געזונטן אַפּעטיט. ס'איז אָבער גענוג געווען, אַז אין דער גאַנצקייט פון איר געביידע זאָל ווערן אַ שפּאַרע, אַז איר אָשר, וועלכן זי האָט פון אַ ייִנגל געמאַכט פאַר אַ בכבודיקן מענטש, אַז איר אָשר זאָל פאַרלירן דעם קאָפּ נעבן עפּעס אַ הפקר־פרוי, נעבן מאַדאַם גאָריעלאָוו — און שוין איז זי ליידנשאַפטלעך גרייט געווען צעברעכן מיט אירע אייגענע הענט אַלץ, וואָס זי האָט אויפגעבויט. אויף קאָמפּראָמיסן איז זי נישט איינגעגאַנגען. צוליב אַ זאַטן מיטאָג און אַ רייכער וווינונג זיין אַ פאַבריקאַנטין — וויל זי נישט. אַפילו

צו די קינדער איז זי געוואָרן קאַלט. אידע האָט געדאַרפט האָבן אָדער אַ גאַנץ לעבן, אָדער אַ גאַנץ אַנדער לעבן.

ווען אָשר וואָלט עס פאַרשטאַנען, וואָלט ער זיכער זיך דערשראָקן. אָשר האָט אָבער נישט דערשאַצט אידעס אויפרעגונג. ער האָט זיך נאָר געוווּנדערט:

— אַזאַ קלוגע... אַ מאַנצבילשער קאָפּ, דאַכט זיך, היינט גיי ווייס, ווו די יידענע שטעקט. נישקשה! זי וועט זיך איבערבעטן! אַ יידענע בלייבט אַ יידענע!

אָבער פאַר דער „יידענע" האָט ער מורא געהאַט אַפילו הינטער די אויגן. ס'איז נישט געווען קיין טעמפּע מורא, ס'איז געווען דרך־ארץ. ס'איז געווען די מורא זיך צו קאָמפּראָמיטירן אין אירע אויגן. און אויפן וועג צו די גאָריעלאָווס איז אים אין לעבן געגאַנגען זיך איינצושמועסן, אַז ער גייט, דער עיקר, צוליב געשעפט.

און פאַר וואָס זאָל אים טאַקע נישט געלינגען מיט דער הילף פון זיין שיינער באַקאַנטער, וועלכע ווייסט אַלע גענג און הינטערגענג, — פאַר וואָס זאָל אים טאַקע נישט געלינגען דורכזועצן זיין פּראָיעקט.

זיין פּראָיעקט — אָט איז ער: אַ געשטריקטער אָנצוג פאַר לופטפּליער לויטן פינלענדישן פאַסאָן.

אַ שפּרונג אין אָנצוג און דער לופטפּליער איז באַקליידט. זאָקן, הויזן, אַ סוועטער, אַ היטל, הענטשקעס, אַלץ פון איין שטיק. אַן אָנצוג — אַ זאַק. אַ צי אַראָפּ דעם זאַק — און דער לופטפּליער שטייט אַ נאַקעטער. דער פּראָיעקט האָט זיך אָשרן אַליין אויסגעוויזן פאַר פּראַקטיש און עקאָנאָמיש.

אויסגעטאָן — אָנגעטאָן. וועגן איין זאַך האָט ער פאַרגעסן צו טראַכטן: צוליב וואָס דאַרף עס דער לופטפּליער אַזוי אייליק זיך אָנטאָן און אויסטאָן? וואָס האָט ער, אייגנטלעך, קיין צייט נישט?

דאָס האָט ער, פּאָדאָלסקי, קיין צייט נישט געהאַט. ס'איז אים געגאַנגען אין לעבן אויפצוהייבן די פאַבריק, וואָס האָט לעצטנס גאָר שוואַך געאַרבעט. נאָך די ערשטע מיליטערישע באַשטעלונגען, ווען די פאַבריק איז געווען אין פולן גאַנג, האָט ער נישט געקאָנט פאַרטראָגן די טויטע אומבאַוועגלעכקייט פון גרעסטן טייל מאַשינען. אַ מאַשין לעבט, אַ מאַשין דאַרף זיך באַוועגן! און אַחוץ דעם וויל ער טאַקע אידען באַווייזן.

— זעסטו שוין? אַהאַ? ווער איז געווען גערעכט?

און אפשר וועט ער נאָך, מעשה ייִנגל, איר אויסשטעלן אַ צונג.

מיט דער אויסגעשטרעקטער צונג האָט זיך פאַרענדיקט זיין פאַבריקאַנטישע זאָרג. איצט האָט זיך אָנגעהויבן זיין אייגענע. ער האָט געגומען פּלאַנעווען פּלענער, ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון אַלע די שלעק, וועלכע דרייען זיך אַרום דער מאַדאַם גאָריעלאָוואַ און קושן זי און גלעטן זי, ווי עפּעס אַ קהלישע זאַך.

מילא, מיט דעם אַלטן גאַריעלאָוו וואָלט ער דורכגעקומען. מען קאָן בכלל מיטן אַלטן דורכקומען. אַ וווילער ייִד. פאַרן גראַף, ווידער, האָט ער נישט וואָס מורא צו האָבן. היינט איז ער דאָ — מאָרגן אויפֿן פּראָנט.

אַגב, ער האָט קיין געלט נישט, דער גראַף. פאַרדינט און פאַרשפּילט. און אַן געלט איז מיט דער מאַדאַם גאַריעלאָווא קיין שפּיל נישט. וואָס טוט מען אָבער מיט די איבעריקע שלעק?

פּאַדלאַסקי האָט שווער אָפּגעזיפֿצט.

ער איז אַרויף צו די גאַריעלאָווס אין זייער פּראָוויזאָרישער וווינונג אין האָטעל. ער האָט קודם אָנגעקלאַפּט צום אַלטן.

— אַריין!

גאַריעלאָוו האָט אַרומגעשפּאַנט אין שטעקשיך, אין דער קרום פון צימער, פאַרמוחט — אַן אמתער פּראָפעסאָר.

ער האָט מיט אַ ברייטן זשעסט אָנגעוויזן אַשרן אַ פאָטעל און ווייטער געשפּאַנט. ער האָט, ווייזט אויס, געהאַלטן אין באַטראַכטן אַ וויכטיקע פּראָבלעם.

— איך שטער אייך אפשר?

— ניין, ניין... — און גאַריעלאָוו האָט אָנגעהויבן לאַנגזאַם אַרויסצושיילן זיינע געדאַנקען.

— איך רעכן... איך רעכן... אַז מען דאַרף זיך קלויבן אין וועג אַריין, מיין יונגער פריינד פּאַדלאַסקי!

— וואָס הייסט עפּעס?

— נו, פאַרשטייט זיך, קיין פּאַלעסטינע נישט, דערוויל... ביז... ביז די ענג־לענדער וועלן נישט ברענגען אין אָרדענונג... איך בין דאָך, אין גרונט גענומען, אויך אַ ציוניסט. אָבער... נישט אין דער מלחמה־צייט, איך מיין, יונגער פריינד פּאַדלאַסקי, אַז מיר דאַרפֿן זיך צוריקציען... אויף די פריער צוגעגרייטע פּאָזיציעס...

— וואָ... וואָס הייסט עפּעס?

— אַך, גאָט מיינער! קיין מאָסקווע, נו קיין מאָסקווע! אָדער קיין פּעטערבורג, לאָמיר זאָגן. קיין פּעט—ראָ—גראַד! זענט איר ווען געפאָרן אויפן ים, מיין יונגער פריינד?

— ניין נאָך.

— אַ שאָד. אַ גרויסער שאָד. איר וואָלט פיל געלערנט! וואָס ווייסט איר, צום ביישפּיל, וועגן די שטשורעס אויף אַ שיף?

— שטשורעס?

— יאַ, מיין פריינד, שטשורעס! זיי האָבן אַ זעלטענע אייגנשאַפט, די שטשור־רעס. זיי דערשפירן די ערשטע, אַז די שיף איז אין געפאַר. — און... זיי טראָגן זיך אָפּ, אויב ס'איז מעגלעך.

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט מיט פאַרלייגטע הענט, סאָליד און גופיק, ווי אַן אַלטער בוהאַי, וועלכער האָט נאָך גענוג כּוח אין דיביינער.

— פאַר אונדז איז די צייט זיך אָפּצוטראָגן פון דאַנען, פריינד פּאָדלאַסקי! און, מיר דאַכט זיך, אַז אין קורצן וועט זיין צו שפּעט.

— פאַר וואָס עפּעס?

— כע־כע־כע! איר זענט נאָך גאָר אַ יונגער שטשור! איר ווילט, נישט אַנדערש, ווי פאַסטן תּעניתים ביי די דייטשן!

— איר מיינט אַזוי?

— און אפשר קאָנט איר נאָך ריזיקירן. איר זענט יונג. אין אייערע יאָרן האָב איך אויך ריזיקירט. אָבער איצט — דאַרף איך וויסן מיין אָרט. פאַרדינט — און באַסטאַ. טראָג דיך אָפּ.

— איר פאָרט אין גיכן, הער גאַריעלאָוו?

ביי פּאָדלאַסקין האָט די פראַגע זיך אַרויסגעריסן צו אייליק. דער אַלטער האָט זיך צעלאַכט מיט אַ ווייטן, פאָלנדיקן דונער.

— איר ווילט, זע איך, וואָס גיכער פון מיר פּטור ווערן?

— חלילה.

— זאָגט, זאָגט, יונגער־מאַן, שעמט זיך נישט. אָפנהאַרציקייט איז אַ גוטע מידה. מיר, אין רוסלאַנד, האָבן עס ליב.

— איך האָב נישט וואָס צו זאָגן, באמת!

— נישט אמת, יונגער־מאַן, נישט אמת! איר האָט יאָ וואָס צו זאָגן. איך ווייס, אַז איר האָט עפּעס צו זאָגן.

דהיינו?

— הם... איר ווילט טאַקע, איך זאָל רעדן פאַר אייך? גוט... איר פאָרט טאַקע אַוועק, פּאַניע גאַריעלאָוו? און די מאַדאַם גאַריעלאָוואַ פאָרט אויך מיט, צי זי בלייבט?

— פּאַניע גאַריעלאָוו?

— אָפענע קאָרטן, יונגער פריינד, אָפענע קאָרטן. זי געפעלט דאָך אייך.

— אייער פרוי!

— ווער זאָגט עס? זי איז מיין פרוי, ווען זי איז מיט מיר. אייערע — ווען מיט אייך. איך האָב מיט איר קיין תּנאים נישט אויסגענומען, אַז זי זאָל קיינעם נישט קושן.

— אַבער... ווי רעדט מען דאָס אַזוי וועגן אַ... ווייב? — פּאַדלאַסקי איז געווען איבערראַשט און אויפגעבראַכט.

— אַ ווייב, אַ ווייב; זייט נישט קיין מוילאייזל, יונגער פריינד פּאַדלאַסקי. אַן אַקטיאָר האָט אויך אַ ווייב. די, וואָס מאַכט מיט אים מיט דעם סעזאָן. אַ טעאַטראַליש ווייב — הייסט עס. מיין טעאַטער איז, נאַטירלעך, הינטערן פראָנט.

— איז העלענאַ אָסיפּאָוונאַ אייער מלחמה־ווייב?

— אָט, אָט, אָט!

דאַ האָט פּאַדלאַסקיס איבערראַשונג אויסגעשאָסן אין אַ פריידגעשריי:

— און זי בלייבט נאָך אייער אַוועקפאָרן?

— קיין ראיה נישט, יונגער־מאַן. איך האָב דאָס נישט געזאָגט. ס'איז המ... ס'איז אָפּהענגיק פון אייניקע סיבות. איך, צום ביישפּיל, האָב גאָרנישט קעגן דעם, אַז זי זאָל מיטפאָרן.

דאַ האָט שוין פּאַדלאַסקי געשטויגט. אַזאַ סוחרישן קאַלטבלוט האָט ער אַפילו פון דעם אַלטן גאַריעלאָוו נישט דערוואַרט. דאָס איז געווען אויף חידושים. גאַריעלאָוו האָט געהאַלטן ביים ליקווידירן זיינע פראָנטגעשעפטן און פאַר איין וועגס אַרויסגעשטעלט אויף ליקווידאַציע זיין צייטווייליק ווייב.

וואָס באַטייט שוין פּאַדלאַסקי מיט זיינע טריקאָטענע לופטפּראָיעקטן קעגן דעם אַלטנס געניאַלער סוחרישער פשטות?

און גאַריעלאָוו האָט אָפּגענייגט פון זיין גלייכן מאַרשרוט אין דער קווער פון צימער. ער איז צוגעגאַנגען צו דער וואַנט. ביי דער וואַנט איז געשטאַנען אַ גרויסע, גאָלדענע ראַם מיט שוואַרצן טיול פאַרהאָנגען. די דאָזיקע ראַם האָט פּאַדלאַסקי באַמערקט נאָך בעת איינעם פון זיינע פריערדיקע באַזוכן. זי איז אָבער דאַן געשטאַנען פאַררוקט אין אַ ווינקל און פון איר איז קיין רייד נישט געווען. איצט האָט זיך די ראַם אַרויסגערוקט אויבן אָן, ווי ביי אַ ליציטאַציע.

— זעט, יונגער־מאַן. אייך מעג איך עס ווייזן. איר האָט אַ באַציִונג. איר וועט עס אָפּשאַצן.

גאַריעלאָווס פּעטער באַריטאָן האָט די ווערטער אַרויסגעזונגען מיט אַ צעצויגענער זעלבסטווערדע. אַזוי רעדן דיפּלאָמאַטן און קונסט־מעצענאַטן.

ער האָט אָפּגעשפּיליעט די אויבערשטע קנאָפּקעס און דער טיול האָט זיך אַראָפּגעגליטשט פון ראַם.

דאַן האָט פּאַדלאַסקין אַ בליץ געטאָן פאַר די אויגן זיין אייגענער חלום, דער חלום פון זיינע אויסגעהונגערטע נעכט. מאַדאַם גאַריעלאָוואַ איז געשטאַנען אין דער גאָלדענער ראַם אַ נאַקעטע.

אמת, אויפן בילד האָט זי אויסגעזען יינגער, לייכטער און מיידלשער. אירע

גרויסע אויגן האָבן דאָ געהאַט אַ פרום־פאַרחלומטן אויסדרוק, וואָס אין לעבן האָט אים פֿאַדלאַסקי נישט געזען; אָבער דאָס איז געווען דאָס אייגן רייך און גאָלדיק לייב, וואָס ער האָט ביי יעדער באַגעגעניש אַרויסגעבענקט פון אירע קליידער. און ווי גוט האָט דער קינסטלער פאַרשטאַנען אונטערצושטרייכן דאָס גאָלד פון איר לייב. די רייפע רונדיקייט פון אירע היפטן און די קאַפּריזנע, צעקריגטע האַלבע מילגרומען פון אירע ברוסטן!

אויך איר האַנט האָט געהאַלטן אַ מילגרום. ניין, אַן עפּל. אין צוגעטראַכטן טונקעלן הינטערגרונט, אַרום אַ צוגעטראַכטן בוים האָט זיך געוויקלט אַ בלאַסע שלאַנג. דאָס איז געווען די „חוה", פאַר וועלכע דער קינסטלער ריטאָוו האָט פאַר דער מלחמה גענומען דעם פרייז.

— פאַרן בילד האָב איך באַצאָלט — האָט גאַריעלאָוו געברומט מיט צעצויגענער זעלבסטזוועדע — פאַרן בילד האָב איך באַצאָלט פיר טויזנט רובל. כ׳האָב נישט געוואָלט, אַז עס זאָל הענגען פאַר דער עפנטלעכקייט.

ער האָט עטוואָס צוגעמאַכט דאָס לינקע אויג, באַטראַכטנדיק דאָס בילד. פאַר איין גאַנג האָט ער אויך געכאַפּט אַ קוק אויף פֿאַדלאַסקין. ער האָט אָפּגעשאַצט דעם איינדרוק, וואָס דאָס בילד האָט געמאַכט אויף זיין יונגן פריינד און פאַרגעלייגט אין פשטות:

— איר קאָנט עס אָפּקויפן אין קאָסטן־פרייז. טייער? בין איך גרייט צו פאַרלירן אַ טויזנטער. וואָס טוט מען נישט צוליב אַ פריינד, וואָס איז אַ מבין אויף שיינקייט?

פֿאַדלאַסקי האָט געוואָלט עפּעס זאָגן, אָבער גאַריעלאָוו האָט שוין ווייטער גערעדט:

— איר פאַרשטייט? ווּהין זאָל איך מיטפירן דאָס דאָזיקע בילד? אַ מאַשין אַ גאַנצע. נישט באַקוועם, אָבער איר זענט אַ היגער. נו, אויב נישט איר, וועט זיך שוין געפינען אַ בעלן. דריי טויזנט איז אַ מציאה. אָט, ביסטריצקי, צום ביישפּיל...

פֿאַדלאַסקי איז געווען אין אַ געדריקטער שטימונג פון די דריי טויזנטער, וואָס וועלן באַלד ביי אים פלאַצן. דערהערט אָבער דעם נאָמען ביסטריצקי, האָט ער זיך צעשמייכלט.

— נו, ביסטריצקי וועט נישט אויסכאַפּן. אַן אייגענער מענטש.

און ווּ, אייגנטלעך, וועט ער אַליין אַהינטאָן דאָס בילד, ווען ער זאָל עס אַפילו קויפן?

ער האָט זיך אַפילו פאַרגעשטעלט, ווי ער הייסט אַוועקטראָגן דאָס בילד צו זיך אַהיים און אידע ציט אַראָפּ דעם טיולענעם צודעק, אַ קוק צו טאָן אויף דער מציאה...

צוליב אַ סאַמאָוואַר האָט אַ קאַצאַפּ חתונה געהאַט. געוווּנען אַ סאַמאָוואַר אויף

דער לאָטעריע און נישט געהאַט ווער עס זאָל אים אָנשטעלן. ער, פּאָדלאַסקי, וועט צוליב דעם בילד מוזן דינגען אַ צימער, אַז דאָס בילד זאָל האָבן ווו צו הענגען. אויך אַ הוצאה. אָבער אָבי אין וואָס פאַר אַ צימער קאָן מען נישט אויפהענגען אַזאַ רייך בילד. הייסט עס, אַז אַ צימער וועט ער מוזן דינגען אַ גרויסאַרטיקן און פיין אים אויסמעבלירן. טאָ וואָס זשע קאָן שוין שאַטן, ווען העלענאַ אָסיפּאָוונאַ אַליין וועט זיך אַרומדרייען אין צימער אַ לעבעדיקע ?

— סעמיאָן לאַוורענטיעוויטש! (אַזוי האָט זיך געהייסן רופן גאַריעלאָוו, און פּאָדלאַסקי האָט גאַר זעלטן ריזיקירט אַרויסצוזאָגן דעם נאָמען מיט זיין פּאַרפּורי־לישטער צונג). — סעמיאָן לאַוורענטיעוויטש! זאָגט מיר דעם אמת: אויב העלענע זאָל דאָ בלייבן, בלייבט איר אויך ?

— ניין.

— דאָס בילד איז געקויפט. צוויי טויזנט גיב איך.

— קיין צוויי טויזנט מיט ניין הונדערט אויך נישט. איר האָט צו טאָן מיט אַן ערנמאַן.

ווען מען איז נאָך אַ לאַנגן דינגעניש געקומען צו אַן אויסגלייך און גאַריעלאָוו האָט באַקומען אויף דער האַנט אַ לעבעדיקן טויזנטער, האָט פּאָדלאַסקי זיך ערשט אַרומגעזען וואָס פאַר אַ מציאה ער האָט דאָ אַריינגעכאַפּט. געקויפט אַ בילד און באַקומען די לעבעדיקע מאָדעל פאַר אַ צולאָג.

בעת ביי גאַריעלאָוון איז אָנגעגאַנגען דער סימבאָלישער מיסחר מיטן בילד, איז אין צווייטן צימער פאָרגעקומען אַן אינטימער שמועס. געשמועסט האָבן האַנקע מיט איר יוגנטפריינד, פּלאָטען־מאַיעווסקי.

דער יונגער גראָף מיטן פּאַניאַטאָווסקי־פּנים האָט נעכטן ווידער פאַרשפּילט אין קאָרטן אַ גרויסע סומע געלט. און כאָטש זיין כבוד איז געווען געראַטעוועט, אָבער פאַרבליבן איז ער אָן אַ גראָשן. דער גראָף האָט געהאַט איין גרויסע מעלה און דערמיט איז ער געווען אַן אויסנאַם צווישן קאָרטנשפּילער. זיין האַזאַרד האָט אָנגעהאַלטן אַזוי לאַנג, ווי לאַנג ער האָט געשפּילט פאַר אייגן געלט. דער קאָפּ פלעגט אים ווערן אָפּגעקילט מיט די אויסגעליידיקטע קעשענעס. געקומען איז ער צו האַנקען אַ שמעק צו טאָן, צי האַלט עס נישט ביי עפּעס אַ נייער באַשטעלונג, ווו ער זאָל קאָנען אָפּלעקן אַ פּעט ביינדל קורטאַזש. ער האָט איר אויסגעזאָגט דעם סוד, אַז ער האָט קיין געלט נישט. קיין טראַגעדיע דערפון נישט געמאַכט. אָבער איר האַרץ האָט דערשפּירט, ווי באַליידיקט ער דאַרף זיך פילן פון זיין צייטווייליקער אָרעמקייט. זי האָט געוואָלט נעמען פאַר אים אַ סומע געלט ביי גאַריעלאָוון.

האָט ער זיך אויפגעהויבן גאָר אַן ערנסטער און פּאַטעטיש געזאָגט:

— וועסט דאָס נישט טון, האַנקע!

— ניין, פאַר וואָס? איידער דו זאָלסט אַרומגיין אָן אַ גראָשן...

— האַנקע, וועסט מיך באַליידיקן.

— ביסט צו שטאָלץ, אַדאַסיאָ!

— צו שטאָלץ. ביסט גערעכט. אויף מלחמה — ווי אויף מלחמה.

און ער האָט פאַרבראָכן זיינע לאַנגע, אַריסטאָקראַטישע פינגער און פאַרבויגן זיין שיינעם פּאָניאַטאָווסקי־קאָפּ.

— וואָס איז געוואָרן פון אונדז, האַנקע?

— און וואָס האָט דען געזאָלט ווערן?

ער האָט געוואָלט אויסשרייען: איך — אַ קאָרטנשפּילער, אַ שווינדלער. דו — אַ...

ער האָט נישט אויסגעשריען, כמעט מיט שינאה האָט ער זי אָנגעקוקט. און אויך מיט צער.

די זעלבע האַנקע, נאָר אויסגעוואַקסן, אויפגעבליט, אַ פרוי אין פולער בליִונג. אַ שיינע פרוי, אָבער — אַ גראָבע הויט אויף איר. ס'איז נאָר אַ פאַרבלענדעניש די איידעלע גאָלדיקייט.

— געדענקסט, האַנקע, די זשאַבעס אין וואַסער?

— יאָ, אַדאַסיאָ, איך געדענק. זעץ זיך אָט דאָ, נעבן מיר. איך וועל דיר אַלץ דערמאָנען.

אויף מלחמה — ווי אויף מלחמה.

פּלאַטען־מאַיעווסקי איז געקומען אַהער, כדי זיך צו דערוויסן וועגן עפּעס אַ לייכט פאַרדינסטל. איצט זיצט ער מיט ליידיקע קעשענעס ביי האַנקעס פיס און דאַרף אויסהערן אירע נאַרישע דערינערונגען, זי געדענקט אַלץ, וואָס ער האָט איר געזאָגט, וואָס זי האָט אים געזאָגט. ווי זיי זענען געווען אָנגעטון, ווי זיי האָבן זיך געהאַלדזט און געקושט. איינס געדענקט זי נישט: זיי זענען דאַן געווען קינדער. זיי האָבן דאַן געטראָגן אַ הייליקייט אין האַרצן. און די הייליקייט איז ביי ביידן פאַרלוירן געגאַנגען. מילא ער, פּלאַטען־מאַיעווסקי, ווייסט וואָס ער איז איצט. ער האָט אָבער אַ בענקשאַפט צו דער פאַרלוירענער הייליקייט פון זיין קינדהייט. זי אָבער, האַנקע, איז ווי אַ לעבעדיקער פאַרוואורף, ווי אַ דאָרן אין אויג. מיט איר רייפן, שיינעם און אומריינעם גוף רייסט זי זיך אַריין אין די ווייטע דערינערונגען. זי געדענקט אַלץ, אָבער נישט די הויפּטזאַך. זי זעצט אַוועק אויף דער אַלטער שטיי־נערנער באַנק די איצטיקע האַנקע!..

— האַנקעלע, האַנקע! פאַרשטיי דאָך! מיר זענען דאָך קינדער געווען!

— נו. יאָ. אָבער די קינדער האָבן פאַרשטאַנען צו טון ווי די גרויסע...

זי נעמט אים אַרום און ער שטויסט אָוועק אירע הענט.

— ריר מיך נישט אָן! דו! באַשמוץ נישט דאָס ביסל ריינקייט. מיר זענען דאָך איצט... פּראָסטיטוטקעס!

זי האָט אים אָנגעקוקט מיט בייטאָגיקע סאָווע־אויגן. קיילעכדיק און בלינד.

— יאָ, יאָ! פּראָסטיטוטקעס. איך האָב דיך פיינט, ווייל איך האָב זיך פיינט. איך האָב דיך ליב, ווייל איך האָב ליב דאָס אַמאָליקע, דאָס ריינע. אָבער דו ביסט דאָך נישט דו. וואָס מיינסטו לאָקט מיך אין דיר? אָט די צוויי שיינע פיס דיינע? די בריליאַנטענע זאָקנבענדלעך, וואָס גאַריעלאָוו האָט דיר אָנגעטון? זע!

ער איז צוגעפאַלן און דראַסטיש פאַרריסן איר דין זיידן קליידל. זי האָט צוגע־כאַפּט די פיס מיט אַ פאַרשטיקטן, דערשראָקענעם קוויטש.

— פּאַרדאָן, מאַדאַם!

און ער איז אָפּגעטראָטן אַ בלאַסער.

עפּעס האָט זי דורכגענומען. עפּעס האָט זי דערפילט אין זיינע רייד. נישט נאָר זי האָט ער געמיינט צו באַליידיקן. עפּעס האָט ער אויך צו זיך אַ טענה געהאַט.

האָט האַנקע פאַרשטעלט אירע אויגן מיט די הענט און געציטערט מיט איר גאָלדיקן רונדן אַקסל, וואָס האָט זיך אַליין אַנטבלויזט. איז פּלאַטאָן־מאַיעווסקי געשטאַנען פון דער זייט, צוגעקוקט זיך און געשאָקלט מיט זיין שיינעם פּאַניאַ־טאָווסקי־קאָפּ. ער האָט נישט געגלייבט, אַז דער דאָזיקער לעבעדיקער גאָלדענער קבר פון דער אַמאָליקער האַנקע זאָל עפּעס קאָנען פילן, זאָל עפּעס קאָנען באַוויינען. ס'איז אָן אָנשטעל.

ער האָט געפילט צו איר אַן עקל און גלייכצייטיק אַ רחמנות. וואָס האָט ער צו איר פאַר אַ טענות? פאַר וואָס האָט ער איר דאָס קליידל פאַרריסן, געשטאָכן איר די אויגן מיט איר אייגענער חרפּה, ווי מען טוט עס מיט אַ הינטל, בעת מען שטויסט אים מיטן פּיסקל אין זיין אייגענער אומריינקייט?

פּלאַטאָן־מאַיעווסקי האָט חרטה געהאַט. פּלאַטאָן־מאַיעווסקי איז געגאַנגען זי איבערבעטן.

— פאַרגיב מיר, האַנקע. איך בין היינט שטאַרק אויפגערעגט. נו, פאַרגיב.

ער האָט געקושט איר האַנט און זי האָט אים אָנגעקוקט מיט אירע רונדע, שיינע און פּראַזאַיִש כּעסדיקע אויגן.

— אַז דו האָסט פאַרשפּילט אין קאָרטן, בין איך שולדיק? כ'האָב דאָך געזאָגט: כ'וועל נעמען געלט ביי גאַריעלאָוון!

עס האָט נישט פיל געפעלט, אַז דער גראַף מיטן פּאַניאַטאָווסקי־קאָפּ זאָל אַרויסכאַפּן זיין רעוואָלווער און אַריינשיסן פריִער אין איר, נאָכער אין זיך. זיי האָבן אָבער ביידע אָפּגעשפּילט מיט חסד, ווייל ער האָט זיך באַצייטנס איינגע־

האַלטן. ער האָט נאָר אַרויפגעשלעפּט אויפן קאָפּ זיין ברייט מלחמה־היטל און איז אַרויסגעלאָפן פון צימער.

און ס'איז אים נאָכגעלאָפן איר פאַרצווייפלטער געוויין:

— אַדאַסיאַ!

ווי אַ קינד האָט זי אים נאָכגעוויינט. און ביים אויסגעשפּילטן ראָמאַנטיקער האָט אַ ציטער געטאָן דאָס האַרץ.

*

איצט איז אַריין גאַריעלאָוו. פון דעם קורצן געוויין האָבן די אויגן אירע זיך אויסגעוואַשן און זי האָט אים באַגעגנט מיט אַ לויטערן בליק.

— ווילסט עפּעס, פּאַפּקאַ?

זי איז האַלב געלעגן, האַלב געזעסן אין טיפן פאָטעל אין אַן אומעטיקער פּאָזע. בלויז דער קערפּער אירער האָט געדענקט וועגן דעם אומעט. איר האַרץ איז שוין געווען אויסגעוואַשן, ווי אירע אויגן.

זי האָט געמיינט, אַז ער איז געקומען זי רופן צו מיטאָג. אָבער ס'איז נאָך צו פרי געווען:

— ווילסט עפּעס, פּאַפּקאַ!

— איך וויל... איך וויל דיר אויסקושן די גלידער דיינע!

גאַריעלאָוו האָט עס געזאָגט מיט אַ ציטער און מיט אימפּעט, גאָר נישט דער רויקער, געזעצטער גאַריעלאָוו, וואָס געשעפטסלייט האָבן געקענט. אַפילו זיינע הענט האָבן געציטערט. אַ ביסל, אמת, פון די יאָרן, אָבער נאָך מער פון דער שטורעמדיקער ליידנשאַפט.

אָבי מען רופט אים: דער אַלטער גאַריעלאָוו. יינגערע האָבן זיך געמעגט ווינטשן זיין טעמפּעראַמענט און זיין קאָנען ליבן. ער האָט געקאָנט ליבן און געקאָנט געניסן פון ליבע. פון דעם ביסעלע, וואָס איז נאָך פאַרבליבן אויף זיין חלק, האָט ער קיין טראָפּן נישט געוואָלט פאַרלירן.

האָנקען איז ער געווען צום האַרצן. עס איז געווען פּיקאַנט אַרומצונעמען דעם באַיאָרנטן פּראָפעסאָרישן קאָפּ, וואָס גליט מיט יונגע ליידנשאַפטן. נישט איין מאָל פלעגן זיי זיך בייטן מיט די ראָלן, זי פלעגט אָננעמען אַ פאַרזאָרגטן, מוטערלעכן טאָן:

— אין דיינע יאָרן, פּאַפּקאַ, דאַרף מען זיך נישט היצן אַזוי. דו קאָנסט, חלילה, אויסברענען ווי אַ סטעאַרין־ליכט.

— וואָס דערמאָנסטו מיר אָן מיינע יאָרן, וואָס? אַז נעבן דיר ווער איך יינגער?

ס'איז אמת געווען, אַז נעבן איר האָט ער זיך געפילט יינגער און ווען נישט זיין קאַלטער סוחרישער קאָפּ אויף די פּלייצעס, וואָלט ער אויסגעברענט נעבן האַנקען מיט זיין לעצטן פלאַם.

גאַריעלאָוו האָט אָבער געוואָלט לעבן מיט אַ תּכלית. גאַריעלאָוו האָט נישט געוואָלט אויסגיין ביי אירע פיס ווי אַ סטעאַרין־ליכט. האָט ער זיך אויסגעלערנט קאַלטבלוטיק צו קוקן אויף האַנקעס זייטיקע באַקאַנטשאַפטן מיט דעם און מיט יענעם. און אַפילו דאָס לעצטע געשעפט, וואָס ער האָט געמאַכט מיט פּאַדלאַסקין, איז געווען מיט אַ טאָפּלטער אויסרעכענונג. אמת טאַקע: צוריקנעמען כאָטש אַ טייל פון זיינע הוצאות. אָבער הויפּטזעכלעך, איינהיטן און פאַרלענגערן, ווי ווייט מעג־לעך, דאָס רעשט פון זיין לעבנס־קאַפּיטאַל. ער וויל נישט אויסגיין ווי אַ ליכט. ער האָט נאָך פיל אַנדערע אינטערעסן. ארץ־ישראל, צום ביישפּיל... אָבער מען דאַרף נישט דרינגען פון דעם, אַז ער האָט זי נישט ליב, האַנקען. נישט מער: ער האָט זי אויך ליב. און ביי דער איצטיקער באַגעגעניש גיסן זיך צוזאַמען די ביידע ליבעס אין איין פייערדיקן שטראָם:

— טייערער פּאַפּקאַ! — זי האָט אַרומגעכאַפּט זיין פּראָפעסאָרישן קאָפּ און זיך איינגעזויגן אין זיינע גראָבע ליפּן מיט אירע זאַפטיקע. זי האָט געקושט נאַגנדיק, בייסיק, וואַמפּיריש, אַזוי ווי ער האָט ליב, אַזוי ווי ער האָט זי געלערנט. און דער אַלטער האָט זיך געדרייט אין אירע גאָלדענע אָרעמס, ווי אַ רשע אויפן פייערפאַן.

— אַ־אַ־אַ־אַה! — ער האָט געליבט אַזוי. שפּעטער איז ער אַרויסגעגאַנגען.

*

איצט איז אַריינגעקומען פּאַדלאַסקי מיט זיין גאונישן פּראָיעקט וועגן אַ געשטריקטן פליער־אַנצוג. ער האָט זיך געריבן די הענט, ווי די באַשטעלונג איז שוין ביי אים אין קעשענע.

— אַ, פּאַני האַנקאַ! מאָיע אושאַנאָוואַניע!...

9

וועגן דער שלעכטער קאָנסטרוקציע פון פּאָרטעפּיאַן

אידע האָט זיך אָנגעטאָן אַ כּוח אויפצופּאַסן די פֿאַבריק. זי האָט, אמת, געזאָגט: „מיין כּפּרה איז עס!״ ס׳איז אָבער נישט אַזוי לייכט אָפּצושלאָגן כּפּרות מיט דעם, וואָס די אייגענע הענט האָבן אויפגעבויט. זי האָט אַרויסגענומען פון שווערס צעקראָכענע הענט אַ באַשיידענעם שטריקער־וואַרשטאַט און אין איינע פינף־זעקס יאָר, צווישן איין קימפּעט און אַ צווייטן, דערפירט דעם וואַרשטאַט צו דער מדרגה פון אַן ערשטקלאַסיקער טריקאָטאַזש־פֿאַבריק, וואָס קאָן באַשעפטיקן צוויי הונדערט מענטשן. אמת, לעצטנס האָבן געאַרבעט קוים פערציק־פופציק מאַן, אָבער דערין איז שוין שולדיק געווען סיי די צייט, סיי אָשר מיט זיינע לופטפּלענער און מלחמה־געשעפטן. אָשר האָט זיך אָפּגעשאָקלט פון דער אַרבעט. ער פלעגט אַריינקומען אין פֿאַבריק ווי אַ פרעמדער. ער פלעגט אַריינקומען נאָר דאַן, ווען ער האָט געדאַרפט האָבן געלט פאַר זיינע זייטיקע געשעפטן. אין אַן אַנדער צייט וואָלט אידע זיך אויסגעצייכנט אַן עצה געגעבן. אָבער איצט האָבן זיך ממש די הענט נישט געהויבן. זי האָט פאַרלוירן דעם מוט און דאָס גלייכגעוויכט, געמאַכט איין פעלער נאָכן אַנדערן, פאַרשפּעטיקט מיט צאָלונגען, איבערגעדרייט באַשטעלונגען, אויסגעשטעלט וועקסלען, נישט דאָרט ווו מען דאַרף. זי האָט זיך אַרומגעדרייט איבער די ריזיקע צימערן ווי אַ לייכטע כּעסדיקע בין, איינגעטונקט אין זוניקן ציגל׳שטויב, זי האָט אויסגעלאָזט איר כּעס צו די מענטשן, וואָס זענען איר אונטער דער האַנט געקומען.

— טאַבעקין! — האָט זי געשריען אויפן אַלטן בוכהאַלטער — טאַבעקין! מען האָט ווידער נישט געשיקט פאַרבן די וואָל! שוין צוויי וואָכן ווי איך האַלט אין איין שרייען! וואָס טוט זיך דאָ?

ער האָט פאַרלייגט די פּען אונטערן אויער און אָנגעשטעלט אויף איר זיינע מידע, פּישענע אויגן.

ערשטנס, איז דאָס נישט זיין זאַך צו שיקן פאַרבן די וואָל, אויף דעם זענען פאַראַן אַנדערע אָנגעשטעלטע. צווייטנס, איז די וואָל שוין העכער אַ וואָך אַן אָפּגע־

פאַרבטע. נישט מער, מען האָט זי פאַרשטופּט אין אַ ווינקל און געאַרבעט נישט פון דעם נייטיקן קאָליר און נישט פון דעם נייטיקן מוסטער.

און די בייזע בין פליט שוין צו די נייטאַרינס און שרייט אויף זיי, כאַטש זי ווייסט, אַז זי שרייט נישט אויפן ריכטיקן אַדרעס.

מינע האָט אַוועקגעוואָרפן די אַרבעט און איר פּשוט געזאָגט:

— הערט זיך איין, אידע! אויב איר זענט לעצטנס נישט אויפגעלייגט, טאָ לאָזט זשע נישט אויס אייער כעס צו זייטיקע מענטשן. ס׳איז פּשוט נישט שיין!

האָט זיך אידען אויסגעוויזן, אַז מינע מאַכט פון איר חוזק. מינע ווייסט, ווי דער שוך קוועטשט איר. זיי ווייסן אַלע — די נייטאַרינס. אַן זייער שמייכל דער־קענט זי, אַז זיי ווייסן. עס שלאָגט איר צום האַלדז אַ גאַנצער שטראָם פון אומגע־ריכטע געשרייען, אָבער אידע באַהערשט זיך:

— הערט, חברטע מינע, איך בין אַ דערוואַקסענער מענטש. איך ווייס אַליין וואָס איז שיין און וואָס איז מיאוס. איר הערט?

און זי שאַרט אַוועק דאָס רויכל פון אירע צעפּלויגענע האָר מיט אַן אָפּגעהאַרציקן זשעסט.

— אָבער — איך קאָן מיר נישט העלפן.

און אַ זיפץ, און אַרויסגעפלויגן — די כעסדיקע בין.

ישראל זיצט ביי אַ ליידיקן טיש. ער זיצט אָנגעלענט דאָס פּנים אויף דער האַנט, פאַרזאָרגט און פאַרמוטשט. דאָס פּנים איז אים פינצטער. זעט אויס ווי אָפּגע־ברענט פון דער זון.

— פאַר וואָס אַרבעט איר נישט, ישראל?

ער האָט הייַנט געהאַט אויף אַ האַלבן טאָג אַרבעט.

— טאָ וואָס וואַרט איר? פאַר וואָס גייט איר נישט אַהיים?

— און וואָס איז מיר דאָ שלעכט?

זי פאַרשטייט אַן זיין ווייטיק־שמייכל, אַז ווי ס׳זאָל אים נישט זיין דאָ — אין דער היים איז אים נאָך ערגער. אידע איז שוין מער נישט קיין כעסדיקע בין, דעם צווייטנס צרות שטילן אירע אייגענע, זי לענט זיך אָן אַן ליידיקן טיש, פרעגט מוטערלעך און האַרציק:

— דינה איז טאַקע אַזוי קראַנק, ישראל?

ער מאַכט מיט דער האַנט אַ פאַרצווייפלטער.

— מיט אַ מאָל, אידע, מיט אַ מאָל האָט מיך דאָס אומגליק געטראָפן.

צינדט זי זיך אָן, ווי אַ ציגל אויף דער זון. איר מיטגעפיל טראָגט אויך אַ כעס־דיקן שטעמפּל.

— אַז איר זענט אַן עקשן, ישראל! רעד צו אייך — רעד צו דער וואַנט. דער

פעטער האָט דאָך געבעטן, געשריבן צו אייך. אַזעלכע חולאים ווי דינה דאַרפן האָבן לופט — זייער איינציקע רפואה. ווילט איר דאָך נישט. שטייט אייך דאָך נישט אָן צו שיקן די קראַנקע צום פעטער אין מאַיאָנטעק. וואָס דען — איר וועט זיך דערוואַרטן אויף אַן אייגענעם — יאָ?

— ווי זעצט מען דאָס אַוועק אַ ווייב מיט קינדער ביי אַ פרעמדן מענטש אויף קעסט, אידע? און מען קאָן זי דאָך אַליין נישט לאָזן. די שוועסטער אָדער די מוטער — עמעצער וועט דאָך מוזן מיטפאָרן.

— אַ פרעמדער! בערל איז אייך אַ פרעמדער! דאַכט זיך, אידעיש איז ער נענטער צו אייך, איידער צו אונדז. איר זעט דאָך, ווי ער ענטפערט אויף זיין פלימעניקס געשעפטלעכע בריוו. איר זעט דאָך די געשעפטן, וואָס ער האָט מיט אונדז. אייך האָט ער אַליין אָנגעשריבן.

— יאָ. ער האָט טאַקע געשריבן. אַ חרפה אָן אַ זייט, אידע. איך וועל מוזן אַזוי טון. מיטן לעבן פון אַ מוטער מיט צוויי קינדער שפּילט מען זיך נישט. איך וועל זען, אידע.

— וואָס איז דאָ צו זען? אויב איר ווילט נישט, וועל איך אַליין אָנשרייבן. קיין צימערן פעלן נישט ביי אים. אַ מענטש — אַליין.

ישראל האָט שוין געוואָלט זיך צוריקציען.

— איילט זיך נישט, אידע, שרייבט נאָך נישט. מען דאַרף גוט באַרעכענען, איר זענט דאָך אַלע מאָל געווען אַזאַ ג׳עלאַסענער, באַרעכנטער מענטש.

— אַי, מיין פריינד, וואָס האָב איך פון מיין באַרעכנטקייט? נאָר אַ בינטל אייגענע צרות!..

וואָס איז מיט אידען? ווי קומט עס צו איר?

פאַר ישראלס אויגן איז פאָרגעקומען די גוואַלדיקע ענדערונג אין דער חברטע־באַלעבאָסטע. זיינע אייגענע צרות האָבן אים נישט בלינד געמאַכט.

און צוזאַמען מיט דער ענדערונג, וואָס איז אין איר פאָרגעקומען האָט זיך אויך געענדערט זיין באַציִונג צו איר.

פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס ער אַרבעט ביי די פאָדלאַסקיס, האָט ישראל קיין צוויי האַרבע ווערטער נישט איבערגערעדט מיט דער באַלעבאָסטע. אַלץ איז פאָרגעקומען העפלעך און קאָרעקט, אין די גוטע מינוטן — מיט אַ קליין ביסעלע שפּאַס. ישראל האָט זי געזען אויסצומיידן. ער האָט פשוט צו אידען קיין צוטרוי נישט געהאַט. אַז אַ פרוי קאָן אַרומגייִן מיט אַזאַ ליידנשאַפטלעך היציקן פנים און רעדן אַזעלכע קאַלטע, קלוגיטשקע רייד — איז זי אַ פאַלשע פרוי און מען דאַרף זיך היטן פאַר איר.

אַזוי האָט אין זיינער צייט געפסקנט ישראלס לאָגיק און אידע האָט נישט געקאָנט

צעברעכן דעם אייז פון זיין קאַלטער גוט־פריינדשאַפט. ס'איז איר, אגב, נישט געגאַנגען אין לעבן. זי האָט געקאָנט איר שטעטל באַשטיין, ווען מענטשן זענען אַפילו געווען קאַלט צו איר. אַבי זיי זאָלן נישט האָבן קיין גערעכטע טענות.

איצט אָבער איז דער אייז געבראָכן געוואָרן. ישראל האָט זי דערזען אַרויסגע־שטויסן פון איר גלייכגעוויכט. אַ כּעסניצע, אַן אויפגערעגטע, אָבער אַן אויפריכטיקע. דאָס איז איר געשטאַנען צום פּנים. איצט האָט ער זי פאַרשטאַנען. איצט האָט ער איר געגלייבט. זי איז טאַקע אַ מרשעת. זי איז אָבער קלוג ווי דער טאָג און מען קאָן זיך מיט איר דורכרעדן. דער עיקר, זי טראָגט קיין מאַסקע נישט, זי איז אויפ־ריכטיק. וואָס געמיינט — דאָס געזאָגט.

און צום ערשטן מאָל האָט די חברטע־באַלעבאָסטע באַקומען חן אין זיינע אויגן. ער האָט באַמערקט איר יונגע, לייכטע פיגור, איר זוניק פּנים. ער האָט באַמערקט, אַז אידע קליידט זיך מיט אַ פיינעם געשמאַק, כאָטש איינטאָניק. אירע שיכלעך, אירע זאָקן, איר קלייד, איר נאַרבעלע אַפילו — אַלץ שלאָגט אָפּ מיטן קאָליר פון רויטלעכן ציגל און פאַרזשאַווערטן אייזן, אַלץ איז ווי אַנגעגליט פון אַ שטאַרקן אינערלעכן פלאַם.

זי איז אַ גאַנץ פיינע פרוי — האָט ער באַשלאָסן, נאָך דעם, ווי ער האָט באַמערקט אין איר די ענדערונג. און נאָך אַ צוויי־דריי אָפנהאַרציקע געשפּרעכן מיט איר האָט ער צוגעגעבן: — און אַ גאַנץ ווילער חבר.

אידע האָט אים נאָך אַ מאָל אויסגעמוסרט, פאַר וואָס ער שיקט נישט זיין ווייב מיט די קינדער צום פעטער בערל אין דאָרף. זי האָט זיך געזעגנט און איז אוועקגעגאַנגען. ערשט דאַן האָט ער זיך געכאַפּט, אַז ער פּטרט צייט, אַז ער וועט דאָ גאַרנישט אויסזיצן ביים ליידיקן טיש. די צרות האָבן אים געמאַכט מיד און אָפּהענטיק. ער האָט געדאַרפט זיך אָנטון אַ כּוח פון אָרט אויפצושטיין. ער האָט זיך אויסגעקנאַקט די ביינער, ווי נאָך אַ לאַנגן שלאָף.

צייטנווייז האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער דאַרף פון זיך אַראָפּטרייסלען עפּעס אַ שווערע קייט און ער וועט ווערן פריי, ער וועט איבערקערן וועלטן. דאַן האָט ער געפילט, אַז די מוסקולן ווערן אים אָנגעדראָלן, ווי האַרטע קאַרטאָפל, אויף זיינע דאַרע הענט. זיי האָבן געבענקט נאָך עפּעס אַ שווערער, אָנגעשטרענגטער אַרבעט.

אָבער נאָך אַ רגע מוט און שפּאַנונג פלעגט ער ווידער אַריינפאַלן אין אַ הינערפלעט.

אַז זיין גאַנץ ביסל כּוח דינט אים נאָר, כּדי צו קאָנען די צרות פאַרטראָגן. וואָס איז דאָס פאַר אַן אויפטו, מישטיינס געזאָגט!

דער דאָקטער האָט פעסטגעשטעלט ביי דינהן אַ לונגען־קראַנקייט און זי איז אָפּגעקומען פון טאָג צו טאָג.

דער דאָקטער האָט נייטיק געדאַרפט וויסן, צי שטאַמט זי פון געזונטע עלטערן.

דאַן איז טאַקע אַרויסגעשווומען פון יענער וועלט דער פאַרגעסענער טאַטע — דער חזן, וואָס איז אַוועקגעפאַלן אויפן האַלדז. ווי אַ געשפּענסט איז ער געשטאַנען איבער דינהן און די קינדערלעך. ווייל אויב אַ ירושה־קרענק, זענען אויך די קינדער אין געפאַר. פייגע־פּעסיע איז פּלוצלונג געעלטערט געוואָרן, פייגע־פּעסיע רייסט פון זיך די האָר, זי האָרעוועט אַרום דער קראַנקער איבער די כוחות. זי פילט זיך גאָר פאַר די הויפּטשולדיקע אין דער טאָכטערס אומגליק. און ווייניק האָט ישראל מיט ווייב און קינדער צו טאָן, קאָן ער נישט צוזען דעם צער פון דער שוויגער. זי לאָזט זיך גאָרנישט טרייסטן.

ניין, ער מוז אַראָפּטרייסלען פון זיך דעם הינערפלעט. מען מוז עפּעס טאָן, זען, לויפן. ישראלן איז באַפאַלן אַ קרענקלעכער אַטאַק פון ענערגיע. אָבער וואָס צו טאָן האָט ער נישט געוווסט. פּונקט הייגט האָט ער באַקומען אין קאָנטאָר אויסגעצאָלט פאַר אַ וואָך שכירות. די סומע איז געווען אַ קליינע, אַ נישטיקע אין פאַרגלייך מיט דער נויט. ער האָט אָבער נישט געקאָנט זיין באַרעכנט. די אויסער־געוויינלעכע לאַגע האָט געפאָדערט אויך אויסערגעוויינלעכע הוצאות. מען טאָר זיך נישט אָפּשטעלן פאַר קיין זאַך! איז אים איינגעפאַלן אַ געדאַנק, צו קויפן פאַר דער קראַנקער אַ קילאָ ווייַנטרויבן, ווען עס זאַל אַפילו קאָסטן דאָס גאַנצע געלט. ער האָט זיך נישט אָפּגעגעבן קיין רעכענונג, אַז איין קילאָ ווייַנטרויבן וועט נישט ברענגען צו קיין פּעולה, אַז אויף מאָרגן וועט אפשר פעלן אויף ברויט. די ישועה האָט זיך אויסגעמאָלן פאַר זיינע אויגן אין דעם געשטאַלט פון אַ שווערן צווייג מיט זאַפטיקע טרויבן. ער איז אומגעלאָפן זוכן דעם דאָזיקן צווייג. ער האָט דאָך געהאַט די מעגלעכקייט אים צו קויפן. אָבער וואָס מער ער האָט געזוכט, אַלץ ווייטער האָט דער געגאַרטער צווייג ווייַנטרויבן פון אים זיך אויסבאַהאַלטן. ער איז געלאָפן פון איין פרוכטגעשעפט צו דעם צווייטן, אַריינגעקוקט אין די גרויסע פענצטער, זיך נאָכגעפרעגט איבעררייביק.

די פאַרקויפערינס האָבן אים אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם, געצויגן מיט די אַקסלען.

— ווייַנטרויבן? פון וואַנען קומען איצט ווייַנטרויבן?

ישראל האָט אויף אַזוי ווייניק געהאַט צו טאָן מיט ווייַנטרויבן, אַז ער האָט אַפילו נישט געוווסט, אַז די דאָזיקע סחורה האָט איר סעזאָן. אַז איצט, אין פרילינג, קאָן מען זי נישט באַקומען פאַר קיין שום געלט. אָבער וואָס שווערער ס'איז געווען זיי צו באַקומען, אַלץ וויכטיקער זענען זיי געוואָרן אין זיינע אויגן. ווייַנטרויבן! געוואַלד, ווייַנטרויבן! ווו נעמט מען זיי? ווו קריגט מען זיי?

ער איז אויסגעלאָפן האַלב וואַרשע און נישט געפונען די נייטיקע לעבנסזאַך —

וויינטרויבן. ענדלעך האָט ער געפּרוּווט זיך נעמען אין די הענט אַריין, באַקעמפן זיין ווילד לויפעניש.

— ווי קומט עס צו דיר, ישראל? ביסט אַן אינטעליגענט? האָסט זיך דער־שראָקן פאַרן לעבן? דאָס איז דאָך דאָס לעבן, דאָס רויע, ביטערע לעבן. נישטאָ קיין וויינטרויבן, נישטאָ!

וואָס זשע האָט אים פאַרהאַלטן דאָ, ביי דעם גרויסן פענצטער? אַז דאָ איז גאָר נישט קיין פּרוכטן־געשעפט. אַ מאַגאַזין פון ביזשוטעריע. גאָלד, זילבער, פּערל, קרעלן. בריליאַנטן רינגען. ניין, דאָס קוקט ער אַן אַ בייטשל בלויע פּאַטשערקעס. ער ווייסט נישט וואָס פאַר אַ שטיינער דאָס זענען. ער וויל ברענגען פאַר דינהן דאָס בייטשל בלויע פּאַטשערקעס. ער ווייסט, אַז ס'איז נישט פאַר זיין קעשענע. אָבער ער איז שוין ווידער אין די נעגל פון דער היסטעריע. ער לויפט אַריין, ער פרעגט אויף דעם פּרייז. ער שטעלט אויס אַ פּאָר אויגן. ער גלייבט זיך נישט. וואָס? זעכציק רובל?

— ניין, די פּאַטשערקעס קאָסטן זעכציק קאָפּיקעס. עכטע פראַנצייזישע אימי־טאַציע.

ישראל קומט אַהיים מיט פּאַטשערקעס. ער שעמט זיך פאַר זיין האַרצקלאַפּן. ער שעמט זיך פאַר זיין מציאה.

אין דער היים האָט ער זיך באַרויִקט. דינהן איז נישט ערגער, נישט בעסער. קיין פרישן דאָקטער דאַרף מען נישט. ער העלפט דער שוויגער לייגן די קינדער שלאָפן.

— זיפצט נישט, שוויגער, זאָרגט נישט. אַלץ וועט גוט זיין, אַלץ...

— הלוואי!

און דינה שפּילט זיך, ווי אַ קינד, מיט די בלויע פּאַטשערקעס.

צו אים איז צוגעגאַנגען פּינעס. פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס ער אַרבעט אין קיך, האָט זיך דער ליטוואַק אַרויפגעאַרבעט אויף אַ פּאָר נייע שיך, אַ פּאָר העמדער און איין קראַוואַט. אָבער דאָס נייע העמד איז שוין גאַרנישט פריש און דער קראַוואַט האָט שוין אַ פּנים פון אַ שטריקל. די שיך — שאַנעוועט ער, אָבער זיי כאַפּן שוין ביסלעכווייז דעם אַנבליק פון זייערע פאָרגייער. זיי ווערן העלפאַנדיש.

פּינעס האָט געשטיגן אויף זיין אַמט. ווען ער האָט זיך איבערגעאַרבעט און געטאַלן קראַנק, האָט ער באַקומען אַ געהילף. איצט איז ער פריי אין די אָוונטן. ער גייט נאָר אין קיך אַריין עסן אָוונטברויט און כאַפּט אַריין אַן איבעריקע שעה אַרבעט, צוליב דער אַלטער געוווינהייט.

— זאָג נאָר, ישראל, צי האָסטו נישט געזען ערגעץ דאָרעטשקען?

ניין, ישראל האָט זי נישט געזען. ער וויל אָבער וויסן צוליב וואָס דאַרף זי פּינעס.

דינה דרעמלט, דאַכט זיך, איבער די פּאַטשערקעס. זי עפנט אָבער אירע גרויס געוואָרענע, לויז געוואָרענע אויגן און מאַכט הערן איר אָפּגעשוואַכטע שטים:

— גייט צו שמואלן, פּינעס. ביי אים טאָגט זי און זי נעכטיקט.

פייגע־פּעסיע מישט זיך אַריין:

— צו וואָס זאָלסטו רעדן נאַרישקייטן, דינה? רכילות אויף אַן אייגענער שוועסטער? דאָס קינד קומט דאָך יעדע נאַכט אַהיים; איך עפן איר אַליין די טיר.

אויף פייגע־פּעסיען האָבן זיך אויסגעגאָסן די צרות פון דער גאַנצער וועלט. וויפיל האָט זי פון דינהן מיט די קינדער, דאַרף נאָך די יינגערע טאָכטער איר פאַרשאַפן אַזוי פיל עגמת־נפש.

אָבער צו דאַרעטשקען האָט זי קיין טענות נישט. זי פילט זיך קעגן איר נאָך מער שולדיק ווי קעגן דינהן. עפּעס דאַכט זיך ישראלן, אַז די שולד פון דער גאַנצער וועלט האָט די צעטראָגענע מאַמע מיטן פאַרפּעדערטן קרומען שייטל גענומען אויף אירע אָרעמע פּלייצעס און שלעפּט דעם יאָך מיט אַ זיסער פליסי־קייט, ווי אַ פאַרדינטן עונש. צייטנווייז דאַכט זיך ישראלן, אַז זיין צעטראָגענע שוויגער איז אַ הייליקע. צייטנווייז — אַז זי איז אַן אויפגעקלערטער מענטש. אַז זי פילט די שולד און אַחריות פון אַ מוטער, וואָס האָט געבראַכט קינדער אויף דער וועלט און זי קאָן זיי נישט פאַרזאָרגן מיט דעם מינימום גליק. אָט שטייט זי שוין אין אַ ווינקל און זי ווישט זיך די אויגן אין דער שטיל.

— קינדערלעך מיינע, עופעלעך!

ישראל קאָן איר צער נישט צוזען. אין דער גאַנצער פאַרטעמפּטער, פאַרוויל־דעטער קאָמונע איז די שוויגער איצט דער איינציקער מענטש, וואָס פילט און וואָס לייטערט זיך אין די אייגענעליידן. ישראל רעדט איצט צו איר מיט אַ שטילן דרך־ארץ:

— וויינט נישט, שוויגער. ס׳וועט גוט זיין. ס׳וועט אַלץ גוט זיין.

און פּינעס איז געגאַנגען זוכן דאַרעטשקען. ער האָט זי אַרומגעזוכט פון נאָך מיטאָג אָן; ער איז שוין געווען ביי שמואלן אויך און נישט געטראָפן זי. איצט האָט ער אָנגעקלאַפּט אין אַ באַקאַנטער גאַס, אין דער גאַס וווּ ביסטריצקי וווינט. אינסטינקטיוו איז ער אַהין געגאַנגען און דאָרט האָט ער זי טאַקע געטראָפן. דער־קענט אין דער פינצטער איר קליינע, קינדישע פיגור. זי איז געשטאַנען אויפן ברעג טראָטואַר מיטן הוט אין דער האַנט און אַריבערגעקוקט צו ביסטריצקיס הויכע, באַלויכטענע פענצטער אויפן פערטן שטאָק. פּינעס האָט זיך אָפּגעשטעלט האַרט נעבן איר און אויך פאַרריסן דעם קאָפּ אַרויף. הינטער די אַראָפּגעלאָזטע פאַרהאַנגען

אויפן פערטן שטאָק האָבן פאַרבייגעשוועבט שאָטנס פון פאַרלעך. פון דעם אָפענעם פענצטער זענען געפאַלן די קלאַנגען פון קלאַוויר.

— מען טאַנצט — האָט ער שטיל, ווי צו זיך אַליין, געזאָגט.

דאַרעטשקע האָט זיך אומגעקוקט און אַפילו זיך נישט פאַרוווּנדערט. זי איז שוין לאַנג צוגעוווינט, אַז פינעס זאָל פּלוצלונג אויסוואַקסן נעבן איר.

— יאָ, מען טאַנצט — האָט זי באַשטעטיקט.

— מען הוליעט.

— און מען טאַנצט און מען הוליעט און מען גייט אַ קאַראַהאָד — האָט זי שטיל צוגעזונגען.

— זיי וועלן זיך דערהוליען — האָט ער אויפגעהויבן אַ פויסט צו די פענצטער — און איר, דאַרעטשקע, דאַרפט דאָ נישט שטיין.

— און איר, פינעסל, דאַרפט דאָ נישט גיין. בכלל וויל איך נישט, איר זאָלט מיר נאָכגיין.

— פאַר וואָס ?

— ווייל איך בין אַ דערוואַקסענער מענטש. וואָס איך וויל קאָן איך צו יעדער צייט טאָן מיט זיך.

— איך זאָג אייך דען דעות ?

— אָבער איר גייט מיר נאָך.

— איך בין געקומען אייך דערמאָנען, דאַרעטשקע. איר האָט גענומען אַ פליכט אויף זיך.

— איך האַלט נישט פון קיין פליכטן.

— איך בין פאַר אייך ערוב געווען. איך און שמואל.

— האָט איר נישט געזאָלט.

— אַ לערערין זענט איר אַ גוטע, דאַרעטשקע. די קינדער האָבן ממש אויפגעלעבט פון אייערע לידלעך און שמועסן. אָרעמע גאַסנקינדער! פאַר וואָס זענט איר אַנטלאָפן ?

— ווייל זיי האָבן לייז.

— דאַרע, שעמען וואָלט איר זיך געדאַרפט!

— איך האָב נישט קיין בושה.

ער האָט זי שווער אַ גלעט געטאָן מיט זיינע בולטע קעלבערנע אויגן און צוגעשאָקלט פאַרצווייפלט מיטן רונדן קאָפּ. דאָס נייע היטל איז געזעסן אויפן קאָפּ ווי אַ שוואָם, ווי אַ יאַרמלקע.

— אוי דאַרע, דאַרע. מיט וועמען קריגט איר זיך, דאַרע ? מיט מיר ?

ער האָט פּלוצלונג אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און זיך צעלאַכט:

— נו, לאָמיר בעסער ריידן וועגן פריילעכערע זאַכן. איר געפינט נישט איין, דאָרע, אַז אַ פּאַרטעפּיאַן איז אַ פּאַסקודנער אינסטרומענט? הערט נאָר, ווי ער גרימפּלט. אַ נאַרישער אינסטרומענט, כ'לעבן!

זי האָט זיך אויך צעלאַכט.

— אַ נייער מבין אויף מוזיק! דאָרט שפּילט דווקא אַ גוטער אינסטרומענט. אַן עכטער „בעקער".

— אַזוי? אַ בעקער? נו, מה רעש? כ'האָב שוין ביי אַ בעקער, גאָט צו דאַנקען, אויך געאַרבעט. און זעצט אַוועק ביים פּאַרטעפּיאַן רובינשטיינען און ליסטן — וועלן זיי אייך סיי ווי סיי שפּילן ווי די בעקער... ווייל אַ פּאַרטעפּיאַן איז קיין אינסטרומענט נישט.

זי האָט זיך פון דאָס ניי צעלאַכט — אַ זילבערן גלעקעלע אין מיטן דער גאַס: ער איז פּרעכטיק, דער ליטוואַק! אָט רעדט ער גאָר וועגן פּאַרטעפּיאַן און טוט אים עפּעס. אויף אַלץ זענען זיי מבינים, די ליטוואַקעס!

— אויף אַלץ? גאָרנישט אויף אַלץ. איר הערט מיך פריער אויס. דאַן וועט איר לאַכן.

ער נעמט זי אונטערן אָרעם און זי לאָזט זיך פירן.

— איר פאַרשטייט, דאָרע, מיטן פּאַרטעפּיאַן איז געשען אַ גרויס מיספאַר־שטייעניש... אָבער, זאָגט מיר, איר האָט שוין געגעסן אָוונטברויט?

— ניין.

— טאָ קומט מיט מיר אין אונדזער קיך אַריין, וועלן מיר צוזאַמען אָפּעסן. אָבער קומט גיכער, וואָרעם מען שליסט שוין באַלד.

— נו, און דער פּאַרטעפּיאַן?

— יאָ, דער פּאַרטעפּיאַן. איך דערצייל דאָך אייך. לויט מיין טיפסטער איבערצייגונג איז עס נישט קיין אינסטרומענט. עס קאָן נישט זינגען, נאָר קלינגען. אַ קאָמפּאָזיציע קאָן זיך נישט באַזירן אויף קיין גלאָקנקלאַנג, וואָס איז אונטן ברייט און אויבן שפּיציק. איר פאַרשטייט, פּאַרטעפּיאַן גיט אונדז בלויז קלאַנגען־קאַנוסן. דאָס איז אַלץ איינס, ווי מען זאָל וועלן מאָלן אַ בילד מיט אַן אויסגעקרימטן פּענדזל.

דאָרעטשקע האָט זיך באַמיט צו כאַפּן זיין אומגעלומפּערטן געדאַנק. עס האָט דאָך געשטעקט אין דעם אַ ווילדע לאָגיק.

לויט פּינעסעס ווייטערדיקע רייד איז אויסגעקומען, אַז דער פּאַרטעפּיאַן גיט אונדז נישט קיין ריינעם טאָן, נאָר אַ רמז פון אַ טאָן, ווי דער גרויער בלייפעדער גיט דער צייכענונג דעם רמז פון אַ פאַרב. דעריבער איז די גאַנצע פּאַרטעפּיאַן־טעכניק — אַן איבעריקע מאַטערניש, כדי צו פאַרשטעלן די פּוסטקייט, די נישט־

זינגעוודיקייט פון אינסטרומענט. און די גאַנצע פּאַרטעפּיאַן־ליטעראַטור — אַ גע־ניאַלער בלאָף.

געענדיקט האָט פּינעס מיט דעם, אַז מען מוז דעם אינסטרומענט רעקאָנסטרויִרן, און אַז ער, פּינעס, האָט דערצו אַ פּאַרטיקן פּראָיעקט, וואָס שטיצט זיך אויף די נייסטע פיזיקאַלישע דערגרייכונגען.

מאַדנע אומהיימלעך האָט אויסגעזען דער וואַרשעווער ליטוואַק מיטן שוועמל אויפן קאָפּ און מיט זיין שׂינאה צום פּאָרטעפּיאַן. דאָרעטשקען האָט זיך געדאַכט, אַז אין טעמפּל פון דער בורזשואַזער קונסט האָט זיך אַריינגעריסן אַ ווילדער אַנאַרכיסט מיט אַ באָמבע.

זי האָט געפּרווּוט באַשיצן איר באַליבטן אינסטרומענט. דערווייל זענען זיי אָנגעקומען צו דער קיך. זיי זענען געקומען פּונקט צו דער צייט. די יידענע וואָס האָט אויפגעראַמט, האָט שוין געענדיקט איר אַרבעט און געהאַלטן ביים אַוועקגיין.

פּינעס האָט ביי איר צוגענומען דעם שליסל, ער וועט מאָרגן פריער אויפשטיין און אַליין עפענען די קיך. די יידענע איז אַוועק און פּינעס האָט זיך גענומען צו דער באַלעבאַטישקייט. אויף אַ ברעג טיש האָט ער פאַרשפּרייט אַ טישטעך, אַוועק־געשטעלט ברויט מיט זאַלץ מיט קאַלטן שטשאַוו און צוגעשטעלט טיי אויף דער מאַשינקע. אין ווינקל פון דער גרויסער שמוציקער קיך, ווו די יידענע האָט נאָר אויבערפלעכלעך צוגעראַמט, האָט דער ליכטיקער עלעקטרישער לאָמפּ אויסגעזען ווי אַ רייכער אַמעריקאַנער, וועלכער איז געקומען באַקוקן די פרעמדע נויט און דערווייל זיך צוגעהערט צו דעם מאַדנעם וויכוח פון די צוויי מענטשן, וואָס האָבן געשטילט זייער הונגער מיט ברויט און מיט שטשאַוו. די מענטשן האָבן זיך גע־אַמפּערט איבער דער קאָנסטרוקציע פון פּאַרטעפּיאַן.

די ריזיקע פּליטע און דער קעסל־אויוון האָבן זיך צעלייגט אויף אַ האַלבער קיך, ווי אַ דינאַמאָ־מאַשין. דער ווינט האָט געברומט אויפן לײדיקן פּלאַץ הינטער דער טיר, געפּייפט אין קוימען אַריין און דער אויוון האָט אים אָפּגעענטפערט ווי אַן אָרגל. דער גרויסער ליידיקער עסצימער האָט ווי אַ הונגעריק מויל ברייט געעפנט זיינע טירן. די הונדערטער אָרעמע־לייט, וואָס האָבן אין משך פון טאָג אין דעם ריזיקן עסצימער געשטילט זייער הונגער, האָבן נישט אַלץ מיטגענומען מיט זייער אַוועקגיין. זיי האָבן איבערגעלאָזט אין צימער אַ טייל פון זייער נאָגנדיקער בענק־שאַפט נאָכן ביסן ברויט. און איצט איז די פינצטערע ליידיקייט פון עסצימער פול געווען מיט קינאה צו פּינעסן און דאָרעטשקען, וואָס עסן אין דער קיך ברויט מיט שטשאַוו.

פּינעס האָט פאַרשלאָסן די דרויסנדיקע טיר, אַז דער ווינט זאָל זי נישט עפענען. ער האָט אָנגעגאָסן טיי אין צוויי בלעכענע — געגלעזטע טעפּעלעך. דאָרעטשקע

האָט דורשטיק געזופּט דעם ברינענדיקן טיי, געוואָרפן מיט די פּיסלעך און אַלץ פאַרטיידיקט דעם פאַרטעפּיאַן.

פּינעס האָט מיט אַ מאָל איבערגעריסן די דיסקוסיע. דאַרעטשקען האָט זיך אויסגעוויזן, אַז ער איז געוואָרן בלאַס.

— וואָס איז אייך, פּינעס ?

ער האָט נישט געענטפערט. ער איז אויפגעשטאַנען, זיך געפּאַרעט אַרום אויוון און צוריקגעקוקט צום טיש מיט אַ פאַרנומענער האַנט. ער האָט געהאַלטן אַ שטריק אין דער האַנט.

איצט איז שוין זיין פּנים אין גאַנצן פאַרענדערט געוואָרן. נישט רונד, נאָר פּירקאַנטיק.

דאַרעטשקע האָט אינסטינקטיוו זיך אַ רוק געטאָן אויף צוריק. זי האָט נישט געהאַט וווהין. זי איז געזעסן אין ווינקל. פּינעס איז צוגעטראָטן צו איר מיט דער שטריק.

— זאָג נאָר, דאַרע, דו גייסט מאָרגן אין דער שולע צו דער אַרבעט, אָדער נישט ?

— פּינעס ! וואָס איז מיט אייך ?...

— איך פרעג דאָך דיך ! דו גייסט צו דער אַרבעט ?

האָט זיך אויך געענדערט דאַרעס פּנים, געוואָרן שפּיציק. זי האָט האַרט אָפּגעהאַקט :

— ניין !

— דו, פּאַסקודניצע ! — האָט זיך פּינעס צעשריען — מיינסט, אַז דו האָסט קיין טאַטן נישט, איז שוין הפקר ? ווערט מען אַ ציגיינערין ? שוין זאָלסטו מיר צוזאָגן...

און ער האָט זיך פאַרמאָסטן מיט דער שטריק.

זי האָט געפּרוּווט אים אַ לאַך טאָן אין פּנים אַריין, אָבער איר געלעכטער האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ געשריי.

די שטריק האָט אַ וואָיע געטאָן און אַ שניט איבערן גוף ווי צעשניטן אים אויף צווייען.

— פּינעס ! וואָס טוט איר ? כאַם !

— נאַ ! נאַ ! האָסטו דיר ! האָסטו !

און די שטריק האָט געשניטן איבער די הענט, איבער די אַקסלען, איבערן רוקן, איבער די פיס.

דאַרעטשקע האָט שוין נישט געשריען. זי האָט זיך געקנוילט ווי אַ וואָרעם, זי

האָט געברומט, זי איז אומגעפאַלן אויף דער באַנק, אַראָפּגעפאַלן אויף דער נאַסער פּאָדלאָגע.

ענדלעך האָט זי אויסגעשטרעקט אַ ציטערדיקע האַנט. זי האָט פאַרלוירן דאָס קול, זי איז געוועזן הייזעריק.

— פּינעסל, שלאָגט מיך נישט! איך בין דאָך אַ קראַנקע.

אָבער ביי פּינעסן זענען די אויגן אַרויסגעקראָכן אין דרויסן. אַ מענטש מיט אַזעלכע אויגן ווייסט נישט פון רחמנות.

— ענטפער! דו גייסט צו דער אַרבעט?

— איך גיי! איך גיי!

— שווער דיך!

זי האָט שוין געוויינט און געלאַכט, זיצנדיק אויף דער נאַסער פּאָדלאָגע.

— טאָ ווי זאָל איך שווערן?

—שווער דיך ביי דעם, וואָס דיר איז ליב.

— נאַרישער פּינעס! אַז מיר איז קיין זאַך נישט ליב!

— דאָס לעבן איז דיר ליב, בהמה!

— אי! שלאָגט נישט מער! איך שווער! איך שווער! — און זי האָט זיך ערשט רעכט יאָמערדיק צעוויינט.

פּינעס האָט געוואָלט אַרויסלויפן אויפן ליידיקן פּלאַץ און ווי אַן אָקס האָט ער זיך אָנגעשטויסן מיטן קאָפּ אָן דער פאַרשלאָסענער טיר. ער האָט קוים דעם שליסל געפונען. קוים די טיר געעפנט.

— נו, קומט, דאָרע, קומט. אַ סוף. אַ סוף! איך וועל שוין מער נישט... מער קיין מאָל נישט... אָט... די עלעקטריע, באַלד!

מיט אַ ציטערדיקער האַנט האָט ער זיך גענומען פאַרדרייען דעם לאָמפּ און דאָס גלעזל האָט געפּלאַצט. זיי זענען פאַרבליבן אין דער פינצטער. דאַן האָט זיך אָנגעהויבן אַ מאָדנע יאָגעניש צווישן אים און דאָרעטשקען. אים האָט זיך גע־דאַכט: זי וויינט. אים האָט זיך געדאַכט: זי לאַכט. און אַלץ פון פאַרשידענע זייטן. דאָרט אויף דער פּאָדלאָגע, ווו זי איז פריער געלעגן, איז זי איצט נישט געווען.

— דאָ־דאָרע! דאָרעטשקע! רופט זיך אָפּ!

האָט זי געשוויגן. האָט פּינעס ווידער מיטן קאָפּ זיך אָנגעשטויסן אָן דער טיר. זי איז געווען אָפן. איז ער געלאָפן איבערן וויסטן ליידיקן פּלאַץ הינטער דער טיר און געטאַפּט מיט די הענט, ווי אין שטאָק־פינצטערניש. האָט ער זיך פאַר־טשעפּעט און אומגעפאַלן. ביי זיינע פיס איז געלעגן דאָרעטשקע. ער האָט זי דערטאַפּט מיט די הענט. ער האָט זי ענדלעך דערזען. זי איז געלעגן שטייף, איינ־

געקאַרטשעט, אומבאַוועגלעך, ווי די האַרטע קליינע פליגעלעך אויף דער לאַנקע, וואָס מאַכן זיך טויט בעת מען רירט זיי אָן.

— דאַרע! דאַרעטשקע! טײַערע, איינציקע דאַרעטשקע! האַרציקע מײַנע! ליכטיקע מײַנע!

לאַנג האָט געדויערט, ביז פּינעס האָט ענדלעך פאַרשטאַנען וואָס דאָ איז געשען.

דאַרעטשקע איז פאַר ווייטיק און איבעראַשונג אַרײַנגעפאַלן אין איר טיפן, שטיינערנעם שלאָף.

ער האָט זי אַוועקגעטראָגן צוריק אין דער קיך אַרײַן.

*

אויף מאָרגן האָט איר זילבערן גלעקל געקלונגען אין דער קינדערהיים.

10

אַ מאָדנער ייִד

איבערן ברייטן סטאַוו סאַטשי האָט די זון צעריסן די פּרימאָרגנדיקע נעפּלען און זיך יונג צעלאַכט. דער סטאַוו האָט אַ ציטער געטאָן מיט זיין זילבערנעם שופּן־פּאַנצער, זיך באַרויִקט און זיך אויסגעצויגן אין דער לענג און אין דער ברייט — איין גוס פּאָלירטער שטאָל.

זענען געבליבן שטיקער צעריסענע נעפּלען הענגען אויף די צווייגן פון געדיכטן הויכן וואַלד. איבערן הויכן ברעג פון דעם טייכל איז געגאַנגען מיטן שטעגעלע אַ באָרוועסער שייגעץ אין אַ זעלנעריש היטל און געפּייפט אויף אַ פּייפל אַ ניגון אַ נאַרישן און אַן אומעטיקן. דאָס איז געווען דער פּאַסטעך פון הויף. ווען דער שייגעץ איז געקומען צום בריק נעבן וואַסערמיל, דאָרט ווו דאָס טייכל פאַלט אַריין אין גרויסן סטאַוו, האָט ער אָוועקגענומען דאָס פייפל פון מויל און אויסגעגלאָצט אַ פּאָר אויגן אויף בייז וווּנדער:

ביי דער בריק, ווו דאָס וואַסער האָט גערוישט און געשוימט, האָבן זיך אין דער מיט פון ברייט געוואָרענעם טייכל געטויכט און געראַנגלט דריי משונהדיקע באַשעפענישן. עס האָט אויסגעזען ווי איינער דעם אַנדערן וויל דערטרינקען. אַלע דריי האָבן, דאַכט זיך, געריטשעט און אַלע דריי האָבן געלאַכט.

נאָר אָט איז איין קאָפּ אויסגעוואַקסן איבערן ווייסן שוים פון וואַסער. אַ קאָפּ, אַ באָרד, אַ ווייסער גוף מיט שוואַרצע פלעקן. פון דער בלאָטע פון די טיפענישן האָט, דאַכט זיך, דער ווייסער גוף אויף זיך מיטגעשלעפּט די שוואַרצע פלעקן. דאָס איז אָבער נישט געווען קיין בלאָטע. דער ווייסער גוף איז באַדעקט געווען מיט שוואַרצע האָריקע אינדזעלעך. אויף דער ברוסט, אויף די אַקסלען, אויפן רוקן, אומעטום. און דאָס וואַסער האָט איצט געשנירלט פון אים אין זילבערנע פּעדעמלעך.

אין די הענט האָט ער געהאַלטן צוויי אָנגעצויגענע קייטן. און פאַר די קייטן האָט ער געשלעפּט די אַנדערע צוויי קודלאָטע קעפּ פון וואַסער אַרויס. זיי האָבן געריטשעט — די צוויי קעפּ, ווי חזירים אונטער דער שפּיז, זיי האָבן זיך איינ־

געשפּאַרט, נישט געוואָלט אַרויס פון וואַסער. האָט דער בערדיקער מענטש נאָכגע־לאָזט די קייטן, אַ כאַפּ געטאָן איין קאָפּ ביי די קודלעס, דעם צווייטן, און זיך געלאָזט שפּאַנען צום ברעג.

דאָס פּאַסטעכל האָט געמאַכט אַ ויברח, ווען ער האָט דערזען, ווי פּאַן פּאַד־לאַסקי שלעפּט פון וואַסער אַרויס זיינע צוויי אויסגעהאָדעוועטע, גרויס געוואָרענע בערן.

— האַ, חזירים, הינטישע זין! — האָט ער זיי געזידלט. און זיי האָבן זיך געוואַקלט, ווי די שיכּורע פּויערים, אַרויסגעקראָכן אויפן ברעג, כמעט אויפן בויך, געפּאַכעט מיט די פּיסקעס און געהאַלטן אין איין ניסן.

פּאַדלאַסקי האָט זיי צוגעבונדן מיט די קייטן צו אַ דראַנג, וואָס איז געווען פעסט אין דר׳ערד אַריינגעשלאָגן.

— זיצט רויק, חברה־לייט! איך וועל גיין זיך אָנטאָן.

די בערן האָבן גלייכצייטיק גענומען זיך אָפּטרייסלען, קלינגענדיק מיט די קייטן.

פּאַדלאַסקי איז אָפּגעשפּרונגען, זיך אויסגעזידלט און אַוועקגעשפּאַנט אונטערן בריק צו זיינע זאַכן.

כדי די בערן זאָלן אין וואַסער אים נישט אָנטרעטן אויף די פּיס, האָט פּאַדלאַסקי זיך געבאָדן אין סאַנדאַלן. ווייכע רימענדלעך האָבן, ווי אַ טאָפּלנעץ פון רצועות, געדיכט אַרומגעוויקלט זיינע פּיס ביז די קני. אַזוי האָט ער געשפּאַנט צו דער בריק מיט פּאַרפּאַנצטערטע פּיס אַ נאַקעטער.

אָבער איידער ער האָט באַוויזן זיך אָנצוטאָן איז אויפן צווייטן ברעג געקומען צו לויפן אַ גויע מיט אַ פּאָר ברייטע זייטן, ווי די קישעלעך. זי האָט צוגעשטעלט די הענט ווי אַ טרובע צום מויל און געברומט:

— פּאַניע גאַספּאַדאַזשו!

איז פּאַדלאַסקי אַרויסגעקראָכן פון אונטערן בריק, איינגעהילט פון קאָפּ ביז די פּיס אין אַ ריזיקן באָדליילעך.

די בערן האָבן אַ קלונג געטאָן מיט די קייטן און זיך אַ הייב געטאָן פּאַרדעכטיק פון אָרט. זיי האָבן נישט דערקענט פּאַדלאַסקין אין ווייסן ליילעך.

— וואָס רעווּעסטו, אַקולינע?

— קומט גיכער, קומט! די רויטע מאַנקיע האָט זיך דערוואָרגן מיט אַ קאַרטאָפל!

— מיט אַ גאַנצן קאַרטאָפל?

— יאָ!

— ברואים וואָס איר זענט! וויפל מאָל דאַרף מען ריידן צו אייך, אַז קיין גאַנצע קאַרטאָפל...

אָבער בערל האָט זיך געכאַפּט, אַז צו רעדן איז גאָר קיין צייט נישטאָ. די בהמה קאָן דערוואָרגן ווערן. ווען אָנטאָן זיך — איז אָפּגערעדט. ווי ער שטייט און גייט, אין די סאַנדאַלן און באַדליילעך, האָט ער אַ שפּרונג געטאָן אויף דער בריק און אין אַ רגע אַרום איז ער שוין געשטאַנען אין מיטן הויף. אַ מאָן צען האָבן זיך געפּאַרעט אַרום דער רויטער מאַנקיע מיטן אַראָפּגעהאָנגענעם קאָפּ און אויפגע־בלאָזענעם בויך. מען האָט אונטערגעשפּאַרט די בהמה פון אַלע זייטן, זי צוגעהאַלטן פעסט, און איציק דער מילנער האָט, שטייענדיק אויף די קני און סאָפּענדיק, זיך באַמיט אַרויסצושפּאַרן איר מיט מאָסאָזש דעם קאַרטאָפל פון האַלדז. פּאַדלאַסקי האָט איציקן אָפּגעשטויסן אָן אַ זייט. די בהמה האָט זיך געוואַקלט, ווי אַ שיכורע, מיט פאַרלאָפענע פינצטערע אויגן.

— האַלט, חברה! שטויסט זי אויף מיר, אויף מיר!

מיט איין האַנט האָט ער אָנגעכאַפּט די בהמה פאַר דער צונג און מיט דער אַנדערער איז ער איר פון דער זייט, הינטער די ציין, אין מויל אַריינגעפאָרן.

ער האָט געשטופּט די האַנט, ווי אין אַ שמאָלן אַרבל, צו דער בהמה אין האַלדז אַריין. מאַנקיע האָט זיך געטרייסלט און געריסן.

— האַלט! האַלט! צו מיר שטופּט זי! צו מיר!

מאַנקיע האָט זיך געצויגן מיטן קאָפּ צו דר׳ערד און מיט איר צוזאַמען — בער׳ל, מיט די אָנגעשטרענגטע נישט־פינטלענדיקע אויגן.

מאַנקיע האָט זיך איצט אַרויסגעריסן און איז אַרומגעלאָפן מיטן קאָפּ ביי דר׳ערד, פאַכנדיק מיט די זייטן.

בערל איז צו צו לוקיאַנען און אים אונטערגערוקט דעם פאַרבלוטיקטן קאַרטאָפל אונטער דער נאָז.

— זעסט?

דאָס איז געווען לוקיאַנס שולד, וואָס אין דער פאַילע איז אַריינגעפאַלן אַ גאַנצער קאַרטאָפל.

אָבער מער האָט אים בערל גאָרנישט געזאָגט. נאָר אַ קריץ געטאָן מיט די ציין און דער קאַרטאָפל איז פאַרפלויגן ווייט הינטערן פלויט.

— מאַנקיען האַלטן אין שטאַל. געבן בלויז צו טרינקען ביז פאַרנאַכט. הערסט?

ער האָט זיך אָפּגעווישט די הענט אָן גראָז, פאַרוואָרפן דעם באַדליילעך איבערן אַקסל און, מעשה בערדיקער גריך, געלאָזן אַוועקגעשפּאַנט פון הינטערשטן הויף.

דער עולם האָט איצט געלאַכט. צופרידן געווען פון בערלס געשיקטקייט. די גע־ראַטעוועטע בהמה האָט מען געפּאַטשט אין די זייטן און אַרומגעטריבן איבערן

הויף, זי זאָל אַ ביסל קומען צו זיך. לוקיאַן האָט געקראַצט די פּאַטיליצע און זיך געקלאָגט פאַר איציק דעם מילנער:

— וואָלט ער מיר בעסער געגעבן אין די ציין. וואָס רוקט ער מיר דעם קאַרטאָפל אונטער דער נאָז? איך פאַרשטיי דען נישט? אַ בהמה בין איך, וואָס? עך, מען דאַרף מאַכן אַ שנאַפּס! עס וועט שוין גאַרנישט העלפן.

פּאַדלאַסקי האָט געשפּאַנט צוריק צו דער בריק, ווו זיינע זאַכן זענען פאַרבליבן. נאָר דאָ איז אים אַנטקעגנגעלאָפן אַ שייגעץ, ווי אַ דעמב, מיט פלאַקסענע האָר און איבערגעדרייטע אויגן. ער איז געלאָפן און זיך געצלמט און זיך אַלץ אומגעקוקט אויפן בערגל און געשריגן:

— אַ, יעזו!

פּאַדלאַסקין האָט ער אויך אָנגעוויזן אויפן ווייטלעכן בערגל. בערל האָט גלייך פאַרשטאַנען וואָס דאָ איז געשען. די בערן זיינע האָט דערעסן צו זיצן נעבן טייך, האָבן זיי זיך אָפּגעריסן פון דראַנג און געמאַכט אַ שפּאַציר. זאָלן זיי האָבן צעשעדיקט וועמען?

ער האָט זיך געלאָזט לויפן דעם היפּשן מהלך צום בערגל ביי דער הוטע. קופּקעלעך מענטשן זענען געשטאַנען פון דער ווייט, גרייט יעדע רגע זיך פונאַנדערצולויפן. אין גאַנצן שטעטל ביי דער הוטע איז אָנגעגאַנגען אַ קוויטשעריי. מאַמעס האָבן געשלעפּט זייערע קינדער, וואָס זענען אין איינע העמדלעך אַרויסגעלאָפן פון שטוב, מען האָט געהאַלטן אין פאַרהאַקן די טירן. הינט האָבן זיך געריסן די קעל.

ביי דער אָפּענער הוטע האָט דער אַלטער אַנטאַני זיך געקליבן שיסן פון אַ ביקס צום בערגל אַרויף, כדי אָפּצושרעקן די בערן. פּאַדלאַסקי האָט אים ביי דער האַנט אָנגעכאַפּט.

— משוגע ביסטו, אַלטער! וואַרט!

ער איז געלאָזן אַרויף אויפן בערגל און זיך צוגעקוקט צו זיינע צוויי חיהלעך. די בערן זענען געשטאַנען פאַרגאַפט, זיי האָבן אים אפילו נישט באַמערקט. זיי האָבן אַראָפּגעקוקט צו דער הוטע, ווו אין דער טיפער טונקלקייט האָבן ווי די גליווערעם אַרומגעשוועבט אויסגעצויגענע פייערלעך. די בערן האָבן געקוקט ווי מען מאַכט פלעשלעך.

ער האָט זיי אָנגענומען ביי דער קייט און ווילד-וואָלדיש אַ געשריי געטאָן. די בערן האָבן זיך אַ ריס געטאָן און פאַר שרעק באַקומען לויזע מאָגנס.

דאָן איז ער פאַרפאָרן מיט דער פויסט אין פּיסק אַריין איינעם, דעם צווייטן, זיי אָנגעכאַפּט ביי די קודלעס אויפן קאַרק און אַוועק מיט זיי אַהיים. די בערן האָבן דאָס מאָל געשפּאַנט זייער פלייסיק מיט די קרומע פיס. זיי האָבן אַליין געפילט, אַז זיי האָבן זיך פאַרזינדיקט.

און בעת פּאָדלאַסקי האָט געשפּאַנט מיט זיינע בערן, — ער, אין דער מיט, זיי ביידע פון ביידע זייטן — פריער פאַרביי דער הוטע, דערנאָך דורכן נײַשטעטל — האָט דער עולם אים נאָכגעקוקט מיט אַ היפּשן דרך־ארץ.

— אַ טייוול! — האָט זיך אָנטציקט דער פלאַקסענער שייגעץ.

— אַ טייוול זאָגסטו? — האָט געשמאַקעט דער אַלטער אַנטאָני און געקייט מיט די יאַשלעס. — מיר ווייסן. ער האָט דעם טייוול די נשמה פאַרקויפט. אָט פרעג יענע יידן דאָרט. יאָ, די בערן. ס'איז אַ קלייניקייט. נעמען, צום ביישפּיל, די לעקס־טריטשעסטווע וואָס ער האָט איינגעפּירט. וואָס? פייער איז דאָס? אפשר פייער? ס'איז גיהנום־פייער. עס ברענט און עס ברענט נישט. קאַלטער פייער. רירסט עס אָן — ווערסטו פאַרכאַפּט, ברודער. מיר ווייסן.

און די יידן פון נײַשטעטל, בערדיקע בעל־מלאכות אין לעדערנע פאַרטעכער מיט פאַרקאַשערטע אַרבל, זענען געשטאַנען ביי די טירן און זיך איבערגעשמועסט.

— דאָס איז אַ ייד אַ ביסל! אַ מזיק!

— ער איז גאָר קיין ייד נישט. בערן גאָר! טפו!

— און דער הילוך זיינער!

— אַז מען שמועסט פון די שדימלעך. קאָן דען זיין עפּעס גוטס?

די אַלע געשפּרעכן האָט שוין בערל נישט געהערט.

מיט אַ צעקעמטער באָרד, אין אַ ווייכן, טערקישן כאַלאַט איז ער אַריין אין עסצימער צו פרישטיק. ווען די יידן פון נײַשטעטל וואָלטן אים איצט אָנגעקוקט, וואָלטן זיי געפּסקנט, אַז בערל איז אַ ייד שבייד. אפילו ענלעך צו שלמה המלך. האָט דאָך שלמה המלך אויך געהאַט צו טאָן מיט חיות.

אויפן טיש האָט מיט דעם ניגון פון אַ פליג אין שפּינוועבס געוויינט אַ ברייט־בייכיקער זילבערנער סאַמאָוואַר. און בערלס פריינד, חיים לוריע, איז געזעסן איינגעטונקט דעם גרויען קאָפּ אין אַ גרויסן זשורנאַל און נישט געהערט ווי ער איז אַריינגעקומען.

— גוט מאָרגן, חיים!

— אַ! אָט איז ער דער בערן־טרייבער! וואָס מאַכט עפּעס מאַנקיע?

— שוין? דו ווייסט שוין אַלע נייעס?

— אַקולינע, זאָל געזונט זיין, ברענגט מיט דער ערשטער פּאָסט.

חיים לוריע האָט געהאַט גאָר אַ יונג און פריש פּנים און זיין גרויע שעוועליורע האָט אויסגעזען צו זיין אַ מיספאַרשטייעניש. דאָס בערדל, די וואָנצעס און די ברעמען זענען נאָך עכט שוואַרץ.

ער איז בערלס עלטערער חבר און אידעען־ברודער, אַ טיפּישער פּאַרוואַל־

געריטער עקזעמפּלאַר פון די נאַראָדניקעס מיט די טראַדיציאָנעלע לאַנגע האָר און אונטערגעשוירן בערדל. דאָס פאָלק פלעגט זיי אַ מאָל רופן: כריסטאָסי.

איצט איז ער געווען בערלס גאַסט. ער איז אַרומגעפאָרן דעם פראָנט, אַלס אַן אָפיציר פון זיעמסקי סאָיוז. ער האָט אַפילו געטראָגן אָפיצירן־קליידער. געקומען איז ער צו בערלען זיך אָפּרוען, ברענגען אין אָרדענונג זיינע נאָטיצן און אָנשרייבן אַ בוך וועגן די ווילדקייטן פון מלחמה.

לכבוד דעם גאַסט האָט בערל געענדערט דעם סדר, געפרישטיקט מיט אַ שעה שפּעטער ווי ער איז געווען געוווינט און געפרישטיקט ביי זיך אין עסצימער, נישט מיט דער כאַליאַסטרע אין דער קאַנטינע פון הויף. אָבער פון זיין שטענדיקן פרישטיק האָט ער זיך נישט געקאָנט אָפּזאָגן.

אָקולינע האָט אַריינגעטראָגן פאַר אים פון דער אַלגעמיינער קיך אַ שיסל קאַרטאָפל מיט הערינג. חיים לוריע האָט אינטעליגענטיש געשמירט פּוטער אויף זעמל און פאַרביסן מיט פיינקוכן.

— וואָס לאַכסטו, אָקולינושקע?

געפרעגט האָט עס חיים לוריע און פונקט אין דער געפערלעכסטער מינוט, בעת אָקולינע האָט געצאַפּט טיי פון סאַמאָוואַר. איר מצה־פּנים איז נאָך ברייטער געוואָרן. די קישעלעך ביי די זייטן האָבן זיך אָנגעהויבן טרייסלען און נישט געקוקט אויף איר קאָמפּלעקציע, האָט זי אַן גערויש אַ שוועב געטאָן צו דער טיר, דאָרט אויסצושיסן מיט אַ געלעכטער.

— אַלע מאָל אַזוי — האָט חיים צוגעשאָקלט מיטן גרויען קאָפּ.

— צו וואָס באַדאַרפסטו זי פאַרשעמען, אידעאַליסט מיינער?

— אַז זי האָט פון דעם הנאה, מענטש! ווייז איר אַ פינגער — לאַכט זי. אוי־אוי־אוי! דער קראַן! דער קראַן!

אָקולינע האָט פאַרגעסן צו פאַרדרייען דעם קראַן און דאָס הייסע וואַסער האָט זיך געגאָסן איבערן טישטעך.

לוריע האָט זיך צעלאַכט. בערל האָט זיך צעשמייכלט. מיט מענטשן, אַפילו מיט די נאָענטסטע, האָט בערל קיין מאָל נישט געלאַכט מיט אַ פולן מויל.

ער האָט שנעל זיך אָפּגעפאַרטיקט מיט זיין שיסל קאַרטאָפל און פאַרטרונקען מיט טיי.

— נו, שטער דיך נישט, חיים. עס, טרינק, לייען, שרייב דיין בוך, טו וואָס דו ווילסט ברודער. און מיך — אַנטשולדיק: איך מוז לויפן צו דער אַרבעט... אַגב, יאָ, איך בין נעכטן איינגעשלאָפן אין מיטן געשפּרעך. נאָך אַ טאָג אַרומלויפעניש, פאַרשטייסטו מיך, וועגן וואָס האָבן מיר גערעדט? הם, די אייביקע טעמע וועגן ליבהאַרציקן פאָלק ישראל...

פּאַדלאַסקי איז איצט געשטאַנען אין מיטן צימער מיט אַ ציגאַר אין דער האַנט און זיך צוגעהערט מיט אַ שמייכל צו זיינע אייגענע לאַנגזאַמע געדאַנקען.

— זעסטו, חיים, איך ווייס אַפילו נישט וווּהין דו האָסט אַנגעשפּאַרט מיט דיין געדאַנק פאַר די לעצטע פּאָר יאָר. אַ וועג האָסטו דורכגעמאַכט אַ היפּשן. אַן אומרויִקן אַלנפאַלס, פון די ס״רן, זאָגסטו, צו די ציוניסטן, שפּעטער צו די טעריטאָריאַליסטן און געבליבן הענגען צווישן זיי און פּועלי־ציון... הם! און איך בין, ברודער, געזעסן, מעשה פויער, אויף מיינע קאַרטאָפל און געטריקנט מיינע זומפּן.

— אויך אַן ענין.

— כ׳מיין אַזוי. אָבער פאַרשטייסטו מיך, איך בין געבליבן אָפּגעריסן פון די אַלע טעאָריעס, פון דער מאָדע אַרויס. מען האָט געדאַרפט זיך אוועקזעצן אַ שמועס טאָן. איז אָבער — קיין צייט נישטאָ.

חיים לוריע האָט אויך פאַררייכערט אַ ציגאַר. ער האָט זיך צעלייגט אין פאָטעל, ווי ביים טאַטן אין וויינגאָרטן. פּלוצלונג איז ער אויפגעשפּרונגען, מיט עפּעס פון בערלס רייד איז ער נישט מסכּים געווען, האָט ער זיך אַ שטעל געטאָן, ווי אַן אָפּגעבריטער, און געטרייסלט מיט דער גרויער שעוועליורע.

— דו, דו ביסט אַ אידעאַליסט אַ פּראַקטיקער, בערל! ביסט אפשר אָפּגעשטאַנען, אָבער דו האָסט, פאַרשטייסטו, אַ היים. דיין אַרבעט איז דיין היים. איך בין עפּעס אַנדערש. איך האָב איצט קיין היים נישט, ברודער. פאַרבליבן מיט מיינע אידעאַלן ווי אַ סוחר אין מאַרק. צו וועמען און מיט וועמען? פאַרשטייסט? די רוסישע טעאָריעס צום יידישן לעבן קלעפּן זיך נישט. לעב איך אויף צוויי גאַסן. אין דענקען — אַ רוס. מיטן האַרצן — אַ ייד. איינס איז מיר קלאָר: אַ פאָלק איז אַזוי ווי אַ לעבעדיקער אָרגאַניזם: אַ קאָפּ, אַ האַרץ, אַ מאָגן, הענט און פיס... קאָפּ האָבן מיר איבער גענוג. אָט האָב איך געמאַכט אַ רייזע איבער גאַליציע. יידן — בלויז קאָפּ. האָסטו געזען אַ מאָל אַזאַ באַשעפעניש? זעסטו, מיט הענט און פיס איז ביי אונדז צרהדיק. הענטלעך — אויסגעדאַרטע. מישטיינס געזאָגט, די יידישע מלאכה. און פיס, פיס, וואָס זאָלן שטיין אויפן באָדן — געוואָלד געשריגן! מיר האָבן דאָך קיין פיס נישט!

— האָסטו דיר ערשט, הייסט עס, אַרומגעזען, אַז עס פעלט ביי אונדז דער פויערים־שטאַנד?

— אַן דעם פויער — זענען מיר פאַרלוירן!

— און דו ווילסט אים, הייסט עס, באַשאַפן?

— און דו נישט?

בערל איז אַנטשוויגן געוואָרן. ער האָט זיך נישט געאיילט צו טראַכטן. אַ געדאַנק פלעגט ביי אים שפּראָצן און אַנוואַקסן לאַנגזאַם.

אַקולינע האָט אַריינגעטראָגן די פּאָסט. בערל האָט געריסן קאָנווערטן און געלייענט בריוו. צווישן אַנדערע אַ קורץ בריוועלע פון ישראלן און אַ לאַנגן בריוו פון אידען. אַלע צוליב איין ענין: צוליב דער שוואַכער דינה מיט די קינדער, וואָס דאַרפן קומען אַהער.

בערל האָט זיך אומצופרידן אַ קנייטש געטאָן.

— וואָס מאַכן זיי מחזקות, וואָס אַ פּראָבלעם אַ ביסל! מען נעמט און מען קומט.

— הא? זאָגסט עפּעס?

דאָס האָט חיים לוריע אַרויסגענומען דעם גראָען קאָפּ פון דעם ים פרישע צייטונגען.

— ווער? איך זאָג? גאָרנישט זאָג איך. — פאַר דער צייט איז ביי אים אָנגע־וואַקסן דער געדאַנק — אַנטקעגן דעם, וואָס דו רעדסט וועגן פּויערים־שטאַנד ביי יידן. איך האָב ספקות. די גריכן, פאַרשטייסטו, האָבן געדאַרפט האָבן דעם באַר־באַרישן שקלאַף. די אַמעריקאַנער — דעם נעגער. די פעאָדאַלן — זייער היימישן שקלאַף. דער איצטיקער פּויער איז דאָך זיין געזעצלעכער אוראייניקל. איבער יידן, וואָס דו זאָגסט אַליין, אַז זיי זענען אַ קאָפּפאָלק, ווילסטו מאַכן אַ קליינע אָפּעראַציע: גיי ווער פיס. ס'איז נישט קיין תכלית פאַר קיינעם. אַ נידעריקע מדרגה צוליב אַ הויכן אידעאַל. אדרבה, וויין, וועלכן טייל פון קאָפּ זאָל מען אויסשניידן? אפשר נעמען די חיים לוריעס און געבן זיי אַ רידל אין דער האַנט? אָבער די חיים לוריעס דאַרפן שרייבן אַ בוך וועגן דעם ענין. דאָס גאַנצע יידישע פאָלק דאַרף זיצן און שרייבן אַ בוך וועגן דער וויכטיקייט פון פּויערים־שטאַנד.

— נו, דאָס טרייבסטו איבער!

— קיין האָר נישט. ביי דעם איצטיקן צושטאַנד פון דער טעכניק פון לאַנד־ווירטשאַפט, ביי דער איצטיקער קלאַסן־פאַרטיילונג איז דאָך דער פּויער — אַ פּויערישער פּויער. און האָט אַ פאָלק די ברירה — וועט עס גיכער זיך אַ וואָרף טאָן צום מאַרק, איידער צו די פּיאַטעס.

— אַזאַ פּעסימיסט ביסטו?

— נו, נישט אַזאַ פּעסימיסט, חיים. מיין איינציקע האָפענונג, אַז דאָס רעדל וועט זיך איבערדרייען און דאָס פאָלק וועט קיין ברירה נישט האָבן. עס וועט דאַרפן אָנהייבן פון בראשית, אָן טעאָריעס. אַ גוטן טאָג... מירן נאָך שמועסן אין אָוונט, אויב כ'וועל נישט איינשלאָפן.

וואָס רעדט ער, דער ייד? וואָס הייסט: קיין ברירה נישט האָבן? און מעגלעכ־קייט? ווו נעמט עס אַ קבצן די מעגלעכקייט צו דערשלאָגן זיך צו ערד? ווער וועט אים געבן?

חיים לוריע האָט גערעדט צו זיך אַליין, ווייל בערל איז שוין געווען אַוועקגעגאַנגען. אָקולינע איז אַריין אָפּרוימען פון טיש. דער סוד פון איר שטילן אָנקומען האָבן אויסגעזאָגט די ברעטער פון דער פּאָדלאָגע, וואָס האָבן זיך שטאַרק צעסקריפּעט. אירע קישעלעך ביי די זייטן האָבן געציטערט ווי קאַלטער פּישיויך, איר מצה־פּנים ברייט צעגאָסן.

— וואָס לאַכסטו, אָקולינושקע, וואָלט איך וועלן וויסן?

ער האָט עס אַ זאָג געטאָן מעכאַניש, לויט דער געוווינהייט און איז אַוועק אין זיין אויבערשטיבל שרייבן זיין בוך וועגן יידישע מלחמה־צרות.

פון פענצטער האָט ער דערזען בערלען. יענער איז געשטאַנען אויפן נאָענטן שוואַרצן פעלד און גערעדט מיטן אַגראַנאָם אין שטרויענעם קאַפּעליוש. אַ חברה יונגע־לייט אין שטאָטישע קליידער האָבן געקניט אויפן פעלד רייענווייז און געקראָכן אויף אַלע פיר צווישן די שורות יונגן גרינס. דאָס האָבן חלוצים זיך געלערנט ערדאַרבעט.

שפּעטער אַ ווײַלע האָבן בערלס ברייטע פּלייצעס זיך שוין געוויגט אויפן שמאָלן רייטוועגל, געשפּאַנט מיט אַ ווייס געפלעקט פערדל. און בערל אין זיין ווייס העמדל און דאָס פערדל האָבן אויסגעזען — איינס. בערל־פערדל איז געשוווּמען מיטן ווייכן שמאָלן וועג צו די ווייטע, בלאָע וועלדער.

חיים לוריע האָט אים נאָכגעקוקט פון זיין אויבערשטיבל מיט אַ גוטס־גינערישן שמייכל. ער האָט געהאַט נחת פון זיין תלמיד. אַ מענטש איז נישט פאַרבליבן ביי טעאָריעס. אַ מענטש האָט דעם גאַנצן ריזיקן ירושה־פאַרמעגן פאַרווענדט אויף איין פּראַקטישן ציל — אַרבעט. דאָרט ווו עס גרינט און שוואַרצט זיך דאָס שאַכמאַטברעט פון פעלדער זענען דאָך געווען זומפּן; דאָרט ביי דער הוטע, אויפן בערגל, וווּ דאָס בנין־שטעטל האָט זיך אויסגעצויגן אין אַ ריי ווייסע הייזלעך מיט בלומען־גערטלעך, מיט סלופּעס פון עלעקטרישע לאָמפּן — דאָרט איז דאָך געווען וויסטער סטעפּ. יידישע פּראַצע און יידישע ענערגיע. וואָס זשע דרייט ער אַ מוח, אַז נאָר באין ברירה וועלן יידן זיך נעמען צו שווערער אַרבעט?

איז דער תּירוץ: בערל איז טאַקע אַ אידעאַליסט. ער האָט אָבער פּריצישע פליגן אין דער נאָז. ווי עס פאַרדרייט אים זיין פּריצישער קאַפּריז — אַזאַ טעאָריע מאַכט ער.

11

ש ד י מ ל ע ך

יִידישע גבירישקייט קאָן נישט לאַנג אָנהאַלטן. דאָס איז אַן אַלטער כּלל. אָבער די פֿאָדלאַסקיס זענען געווען אַן אויסנאַם און דאָס האָט לייטן די אויגן געשטאָכן. ווי קומט עס, אַז יידן זאָלן זיין גבירים־אַדירים נאָך פון זיידן און פון עלטער־זיידן ? מסתמא איז דאָ עפּעס נישט גלאַט, נישט בדרך הטבע, האָבן טאַקע זקנים געוווּסט צו דערציילן אַ פיינע געשיכטע וועגן דער גבירישער משפּחה פֿאָדלאַסקיס, אַז זיי האָבן שוין כמעט אַליין אין איר געגלייבט.

אַ מאָל, אַ מאָל, נאָך אין נאַפּאָלעאָנס צייטן, האָט געוווינט אין אַ שכנישן דאָרף אַ ייד — אַ קרעמער, אַ גרויסער אָרעמאַן. האָט ער געקויפט ביי אַ גוי אַ זעקל אַרבעס. געקומען אַ גוי מיט אַרבעס — האָט ער עס געקויפט אין גלייכן געלט. הייסט ער דעם גוי אַראָפּשטעלן דאָס זעקל אַרבעס אין קראָם און אַליין נעמט ער אַראָפּ אַ מעסטעלע אַרבעס אָפּצוקאָכן לכּבוד שבת. דער גוי איז שוין לאַנג אַוועק זיין וועג, עס קומט שוין באַלד אָן דער הייליקער שבת אויף דער וועלט און דער אַרבעס קאָכט און קאָן זיך נישט אָפּקאָכן. אפשר צום צענטן מאָל שעפּט אָן דעם קרעמערס טאָכטער פון גרויסן טאָפּ מיטן הילצערנעם לעפל, בלאָזט אויס, פּרוּווט צעקייען — וואָרע שטיינדלעך.

— טאַטע, וואָס פֿאַר אַ אַרבעס האָסטו געקויפט ? נאָך פון מלך סאָביעסקיס צייטן, אַוודאַי !

— אַ גנב אַ גוי ! — קלאָגט זיך דער ייד — אויסגענאַרט מיינע אָרעמע פּאָר גראָשן און גיי שיט אים זאַלץ אויפן עק. — און פֿאַר כּעס כאַפּט ער דעם זודיקן טאָפּ אַרבעס און גיסט אויס פֿאַר דער טיר. וואָס דען ? אין טשאָלנט וועט ער זיי פֿאַררוקן ?

ערשט — עס גיט אים עפּעס אַ בלאַנק פֿאַר די אויגן, דעם ייד. די אויסגע־גאָסענע אַרבעס בלאַנקען. ער בייגט זיך אָן, ער הייבט אויף אַ פּאָר. ער איז

מבולבל. דאָס זענען נישט קיין אַרבעס — סאַמעראַדנע פּערל. לויפט ער, דער קרעמער, צום זעקל אין קראָם, בינדט אויף — אויך פּערל.

— שרה! שרייט ער צו דער טאָכטער — שרה! פאַרמאַך די לאָדן, גיכער! פאַרמאַך די טיר!

מיט וואָס פאַר אַ געמיט דער ייִד איז מקבל שבת געווען, קאָנט איר אייך שוין פאָרשטעלן. פון סידור האָבן זיך געשאָטן שורות שוואַרצע פּערל, פון סידור האָט אַרויסגעקוקט דער גוי. עפּעס אַ מאָדנער גוי מיט קאַלטענעס. ווי האָט ער עס פריער נישט באַמערקט, וואָס פאַר אַ גוי דאָס איז?

און אַט קלאַפּט מען שוין אין די לאָדנס. אַט זעצט מען שוין אין דער טיר. דער ייִד ענטפערט נישט. ער קלאַפּט מיט די ציין. ער האָט דען ציין? ביי אים זענען פּערל אין מויל.

שרה האָט פאַר שרעק איינגעגראָבן איר ליכטיק פּנים אין קישן אַריין.

און אַט קוקט שוין אַרויס דער גוי נישט פון סידור, נאָר פון געעפנטן אויוון. מען האָט אים נישט אַריינגעלאָזט דורך דער טיר, דעם גאַסט, איז ער געקומען דורכן קוימען. ער קוקט פון אויוון אַרויס און שמייכלט, שוואַרץ, ווי אַ רוח, אין סאַזשע אויסגעשמירט און פון זיין ברייטן מויל בלאַנקען די ציין — פּערל.

— דו ווילסט מיך טאַקע נישט אַריינלאָזן?

און אַ שפּרונג און אַ קלאַפּ, ווי מיט פערדישע קאָפּיטעס, און ער שטייט שוין אין שטוב.

דאָס היטל האָט ער איבערגעלאָזט אין קוימען און דעם פעלץ טראָגט ער אויף דער לינקער זייט. און עפּעס קלאַפּט זיך ביי אים פון הינטן וואָס שטעקט פון אונטערן פעלץ אַרויס, קלאַפּט זיך אָן דר׳ערד מיט תקיפות און מיט רוגזה, ווי מען קלאַפּט מיטן פויסט אין טיש אַריין.

— שוין זאָלסטו מיר אָפּגעבן די אַרבעס, דו הערסט? ס׳איז נישט מיין זעקל אַרבעס, ס׳איז דער באָבעס זעקל אַרבעס. די באָבע האָט פאַר די האָר מיך אַרויסגעוואָרפן, איך זאָל ברענגען די אַרבעס צוריק.

נעמט זיך אָן דער ייִד מיט גבורה און צעלאַכט זיך:

— פאַרקויפט איז געקויפט! —

שרייט דאָך יענער:

— מקח־טעות!

ענטפערט אים דער קרעמער:

— טעות גוי — מותר — און לאַכט אים אין פינצטערן פּרצוף אַריין. פון וואַנען האָט זיך צום ייִדן גענומען אַזאַ איינשטעלעניש איז טאַקע חידושים. אָבער דער ייִד גייט נאָך ווייטער:

— הנה, זאָלסט וויסן, אַז שבת פיר איך נישט קיין מיסחרים. און נאָך שבת, אַז דו וועסט אַראָפּקומען, וועל איך ערשט מיט דיר לערנען בלק. און דיין באָבען זאָלסט איבערגעבן — נאַ, אַט אַ דעם כתב.

און, פאַרגעסן, אַז ס'איז פּרייטיק צו נאַכט, גיט ער אַ ריס אַראָפּ פון דער וואַנט איבערן בעט אַן אַלטן שיר המעלית, וואָס איז דאָ געהאַנגען קרוב אַכצן יאָר, פון דער צייט ווען זיין יידענע, עליה השלום, איז דאָ געלעגן מיט שרהלען אין קימפּעט.

— נאַ! זע! קענסט עברי? מכשפה לא תחיה, לא תחיה מכשפה...

דער שוואַרצער פאַרשוין האָט זיך מיטן קאָפּ אַן דר'ערד אַ זעץ געטאָן, ווי אַ פינצטערער זאַק.

— לאָז אָפּ! לאָז אָפּ! שעלט נישט מיין באָבען!

און ערשט איצט, רחמנא לצלן, אי'ז געוועזן צו זען, וואָס ביי אים פון הינטן, פון איבערגעקערטן פעלץ האָט אַרויסגעשטעקט פאַר אַ שיינדל.

אין אַ ווײַלע אַרום איז ער פאַרקראָכן אין אַ ווינקל, ווי אַ קאַץ.

— גוט — האָט ער געזאָגט — איך שענק דיר די אַרבעס, אָבער אַהיים קאָן איך שוין נישט גיין. איך טאָר פאַר דער באָבען די אויגן נישט ווייזן. איך בלייב דאָ ביי דיר.

— וואָס הייסט עפּעס ביי מיר? — און דער ייד איז פּלוצלונג בלאַס געוואָרן, אָפּגעפאַלן דער קוראַזש. עס קלאַפּן אים די ציין אין מויל — פּערל.

דער גאַסט אָבער זיצט שוין ביים טיש, ביי די חלות. ער פּאַטשט מיט די לאַפּעס אַן ווייסן טישטעך — און דער טישטעך איז שוין באַדעקט מיט אָפּגעשטעמפּלטע שוואַרצע הענט. די ליכט ציטערן.

— איך בלייב דאָ ביי דיר, ביי דיר אין שטוב. איך וועל זיך מיט דיר מתחתן זיין. כ'וועל נעמען פאַר אַ ווייב דיין שרהלען.

שרהלע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש, דער ייד — אַ געשריי. דער גאַסט האָט זיך צעהירזשעט, די ליכט האָבן זיך פאַרלאָשן. די חלות זענען אַרויסגעפלויגן פון אונטערן טישטעכל און אַרומגעשוועבט איבערן פינצטערן צימער, ווי די צוויי ווייסע טויבן, נע ונד. ס'האָט זיך געטאָן חושך. אָבער, ווייזט אויס, אַז דער קרעמער מיטן בעל־דבר זענען צווישן זיך דורכגעקומען און געשלאָגן בלאָט. אַ שפּיל־כעלע — אַ זאַק פּערל!..

אַזוי האָבן דערציילט זקנים די געשיכטע פון דעם פּלוצלונגן גבירישן אויפ־קום פון דער משפחה פּאַדלאַסקי מיט יאָרן צוריק. די משפחה איז זיך צעוואַקסן און די געשיכטע האָט זיך געשטאַרקט. די פּאַדלאַסקיס מיט זייער עשירות, מיט זייער הנהגה, מיט זייער יעדן נייעם דור זענען מיט דער געשיכטע אַלץ מער זיך צונויפ־

געוואָקסן. אין דער געגנט ווייט אַרום האָט מען זיי גערופן נישט אַנדערש ווי די שדימלעך.

און די שדימלעך האָבן אויפגעבויט זייער יישוב אויף יענער זייט טייך, הינטער דער שטאָט ליאַסאָווע. פון דאַנען שטאַמט עס דער ייִנאָמען פּאָדלאַסקי. דער יישוב איז זיך צעוואָקסן אין אַ רייך שטעטל מיט גערטנער, מיט פּריצישע מוירען, מיט מילן און מיט טאַרטאַקעס אַרום, איבער דעם טייך איז אויסגעוואָקסן אַ מעכ־טיקע בריק אויף ריזיקע פּאַליעס, וואָס פון ווייט פלעגט מען פאָרן אויף חידושים זי אָנקוקן און נישט פאַרשטאַנען אויף וואָס זי האַלט זיך. זי האָט אין גאַנצן נישט געהאַט קיין אָנשפּאַר אין דער מיט און איז דאָך געווען אייזן־שטאַרק. ווייזט אויס, אַז אויך צו דער בריק האָט דער טייוול צוגעלייגט אַ האַנט. אָבער אין דעם רייכן שטעטל האָט קיין זייטיקער, אַחוץ דער פאַרמערטער משפּחה פּאָדלאַסקי נישט געוווינט. זיי האָבן פיינט געהאַט צו מישן זיך מיט זייטיקע. און די שינאה איז אַריבער אויך אויף שידוכים פון דער פרעמד. די פּאָדלאַסקיס זענען געווען שטאָלצע, פאַרריסענע נגידים. געהאַלטן נאָר פון אייגענעם ייחוס און אייגענער עשירות און זיך מתחתן געווען נאָר מיט אייגענע. קאַרג זענען זיי נישט געווען. געשאָטן מיט נדבות פון דער ברייטער האַנט. ווייזט אויס, די גאַנצע קאַרגשאַפט זייערע איז נאָר אַריין אין דער מורא, אַז זייערע גרויסע פאַרמעגנס זאָלן נישט פאַרפרעמדט ווערן. און אפשר האָבן זיי געהאַט אַ שטר אַזאַ מיטן ערשטן בעל־דבר, אַז קיין זייטיקע שידוכים זאָלן זיי נישט טאָן. סיי ווי סיי דאָס נישט־גוטע בלוט פון דעם ערשטן שידוך זייערן האָט זיך אָנגעהויבן אַרויסצווייזן אַלץ מער און מער. מאָדנע מענטשן זענען געוואָקסן ביי די שדימלעך. עס האָט ביי זיי פאַרפעלט דער געוויינלעכער מין מענטש. זיי האָבן געהאַט געראָטענע קינדער, מיידלעך און ייִנגלעך, וואָס האָבן אויף מיילן ווייט געשמט נישט נאָר מיט זייער שיינקייט, נאָר אויך מיט זייער חכמה. און זיי האָבן געהאַט קינדער מיאוסקייטן אַזעלכע, וואָס שוואַנגערע פרויען אין ליאַסאָווע האָבן מורא געהאַט אין גאַס אַרויסצוגיין, אַז אַזוינס זאָל זיי נישט אַנטקעגן קומען. און ווייבער — גרויס ווי די דעמבעס און ווייבער מיט וואָנצעס און מיט אַ מאַנסבילשן קול. און מענטשלעך קליי־נינקע מיט לאַנגע הענט און גרויסע שטערנס, און הויכע דאַרע מאַנספּאַרשוינען מיט שטערנס פאַרוואָקסענע, אַן אַ סימן באָרד און וואָנצעס. דאָס זענען אַלץ געווען די שדימלעך. אָבער די שיינע פון צווישן זיי זענען געווען שיין מיט אַלעמען. ס׳איז געווען די אויגן נישט אָפּצורייסן פון זייערע שאַרף־געטאָקטע גרויסע פּנימער. קוקנדיק אויף אַזאַ פּנים האָט זיך געוואָלט אויסשרייען: אָט אַזוי באַדאַרף אויסזען אַ מענטשלעכע נאָז! אָט אַזעלכע באַדאַרפן זיין מענטשלעכע ליפּן, אויגן, ברעמען! פאַר וואָס זענען אַלע מענטשן נישט אַזוי! און עס האָט זיך שוין גע־

דאַכט, אַז אין די פּנימער ליגט מער פּישוף, ווי שיינקייט. און אַז מ'האָט לאַנג אויף זיי געקוקט איז געוואָרן אומהיימלעך. ווייל מען האָט געפּילט — מען קאָן זיך נישט אָפּרייסן. און דאָס דאָזיקע געפּיל פון נישט קאָנען זיך אָפּרייסן האָט נישט ווייניק עגמת־נפש פאַרשאַפט דער שטאָט ליאַסאָווע. און אומגליקן אַפילו.

מען דערציילט וועגן גטן און דיבוקים, רחמנא ליצלן, צוליב די שדימלעך, וואָס יידישע טעכטער פון ליאַסאָווע און דער אומגעגנט זענען פאַרכּישופט געוואָרן פון זייערע פּנימער. און אַז דער אַלטער פּריץ פון זאַצישיע האָט זיך אַריינגעשאָסן אין קאָפּ אַריין צוליב אַ שיינער שדיכע איז אויך אַ באַוווּסטע זאַך. יאָ, ווער עס האָט געהאַט צו טאָן מיט זיי, מיט די פּאָדלאַסקיס, האָט געציטערט פאַר זייער שיינקייט, פונקט ווי פאַר זייער מיאוסקייט, געווייכט פון זייער גוטסקייט, אַזוי ווי פון זייער אַכזריות.

ווייל ווי אין שיין און מיאוס האָט געפעלט ביי זיי די מאָס, אַזוי האָט זי אויך געפעלט ביי זיי אין גוטס און שלעכטס.

וועגן איינער פון די שדיכעס — אַ יידענע מיט וואָנצעס (זי איז, דאַכט זיך, געווען בערל פּאָדלאַסקיס אַן עלטער־באָבע) דערציילט מען, אַז דאָס איז געווען אַ ווייבל — אַ קאָזאַק, איין סוחרטע אין דער וועלט. דער מאַן אירער האָט געהאַט דאַרינקע הענטעלעך, דינינקע פּיסעלעך און אַ גרויסן שטערן. ער האָט געקענט טויזנט בלאַט גמרא אויף אויסנווייניק און איז געווען אַ שותק, אַ שווייגער, אין דער ווייבס געשעפטן זיך נישט געמישט. ווער זשע האָט איר געהאָלפן אין די מיסחרים? פאַרשטייט זיך, די פיינע קרובים אירע נאָך פון ערשטן זיווג, די לאַפּי־טוטן. ווייל דער בעל־דבר, זאָגט מען, האָט אַריינגעשריבן דעם קרעמער אין נדן נישט נאָר דעם זאַק פּערל, נאָר זיינע ברידער און גליד־שוועסטערקינדער האָט ער אָוועקגעשענקט צו די פּאָדלאַסקיס פאַר אייביקע קנעכט. זענען זיי געשטאַנען, די שיינע קרובים, ביי איר איבערן קאַרק, ביי דער יידענע מיט די וואָנצעס. מחותנתטע! גיט אונדז אַרבעט! עס האָט געברענט אונטער זייערע הענט. איז די יידענע זיך מיישב: זי דאַרף שוין נישט זייער טריפהנע הילף. זי האָט שוין, ברוך השם, פון כל טוב. אָבער אַפּמאַך איז אַפּמאַך. לאַפּיטוטן מוזן אַרבעטן. לאָז זיי גיין ליידיק, קאָנען זיי נאָך, חס־ושלום, עמעצן שעדיקן. ווער ווייס? אפשר אונטערצינדן די שטאָט. האָט זי זיי אָוועקגעשטעלט ציילן מאָן. בערג מיט מאָן האָבן זיי איר אויסגעציילט אין איינציקע קערנדלעך. און אמת איז אמת, די געגנט האָט אויפגעלעבט. אַז די לאַפּיטוטן זענען פאַרנומען ביים ציילן מאָן, קאָנען זיך יידן פאַרנעמען מיט זייערע געשעפטן און עס גייט זיי כשורה...

אָט די דאָזיקע סוחרטע, די באָבע מיט די וואָנצעס — דערציילט מען — איז אויף די עלטערע יאָרן אַריינגעפאַלן אין אַ מיחוש פון גוטסקייט. גוט צו גוט איז

דאָך נישט גלייך. מען באַדאַרף דאָך נישט אַרויסווייזן דעם נגידישן אונטערשלאַק. נאָך איצט, אַז די זקנים דערציילן דאָס, שפּייען זיי פאַר אויפרעגונג.

וואָס האָט זי געטאָן? נישט מער, נישט ווייניקער, זי האָט גענומען אירע דרייצן בייטשן פּערל, וואָס יעדער פּערל איז געווען די גרויס ווי אַ שפּאָרער אַרבעס, געגאַנגען איבער די דערפער און פאַרטיילט פּערל צו די פּויערים. וועמען דריי פּערל, וועמען פינף פּערל — אויסגעטיילט. טפו! עס קערט צו דער גאַל! און אַז עס האָבן זיך אויסגעלאָזט די פּערל (דרייצן בייטשן!) האָט זי זיך גענומען צו פאַרטיילן די זילבערנע כלים...

האָט איר, הייסט עס, אַ ביישפּיל פון זייער גוטסקייט.

און געווען ווידער אַ פעטער יקותיאל פּאָדלאַסקי (אַז די ערד זאָל אים אַרויסוואַרפן!), איז דאָס געווען שוין איין מאָל אַ פעטער. (אין וואָס פאַר אַ קרובהשאַפט ער איז געווען צו בערלען קאָן איך, אסור, נישט זאָגן. סיי ווי סיי, אַלע פּאָדלאַסקיס זענען געקניפּט און געבונדן מיט אַנאַנד).

האָט דער דאָזיקער פעטער יקותיאל געהאַט אַ טבעלע, ווי, להבדיל, אברהם אבינו, צו זיצן ביי זיינע געצעלטן און אָפּוואַרטן אָרעמע־לייט. צום טיש, וואָס אמת, פלעגט ער זיי נישט פאַרבעטן, דערפאַר אָבער פלעגט ער שענקען פיינע נדבות. וואָס שייך — שענקען? אַז גאָלד וואַלגערט זיך ממש אין דער בלאָטע. קום און נעם. געווען ביי אים אַן אייזערנער פּאַרקאַן, צווישן איין פּרענט און צווייטן קוים די האַנט אַריינצושטעקן. האָט דער נגיד נאָך געהייסן די אייזערנע פּרענטן אַרומוויקלען מיט שטעכערס פון דראָט. און אויף יענער זייט פּאַרקאַן האָט ער אויסגעשאָטן גאַנצע און האַלבע אימפּעריאַלן, ווי צום טריקענען אויף דער זון. נעמט, קינדערלעך! וואָס איר וועט אַרויסציען — איז אייערס! האָבן גאַנצע טעג פאַרן פּאַרקאַן זיך געשטופּט קבצנים מיט קינדערלעך. צו וואָס — קינדערלעך? ווייל אַ קינדיש הענטל וועט זיך גיכער אַריינבאַקומען צווישן די פּרענטן און שטעכערס. און דער פעטער יקותיאל איז געזעסן ביי זיינע געצעלטן און צוגעזען, ווי קינדישע הענטלעך ווערן צעבלוטיקט, זיך ציענדיק צום גאָלד. און ער האָט געלאַכט.

— וואָס דען האָט איר געוואָלט, קינדערלעך? אַזוי גרינג זאָל עס אייך אָנקומען?

די צייט גייט זיך איר גאַנג. די שדימלעך האָבן זיך פאַרמערט און זיך צעשפּרייט איבער דער וועלט. אין דער געגנט פון ליאַסאָווע זענען שוין גאָר ווייניק פּאָדלאַסקיס פאַרבליבן. אָבער די לעגענדע וועגן זייער אויפקום און הנהגה האָט נאָך אָנגעהאַלטן פעסט. און אַז מיט צען יאָר צוריק איז אָנגעקומען בערל פּאָדלאַסקי, דער סיבירניק, און גענומען באַלעבאַטעווען אין זיין טאַטנס גרויסע

מאַיאָנטקעס און אַרויסגעלאָזט אַ קול קורא: קומט, יידן, ווער עס וויל! לאָמיר אַרבעטן צוזאַמען און מאַכן אַ לעבן בשותפות — איז געוואָרן אַ פריילעכער געמורמל:

— אַהאַ! די עלטער־באָבע האָט זיך אין אים אָפּגערופן. די טריפהנע שדישע גוטסקייט. יענע האָט צעטיילט אירע פּערל (דרייצן בייטשן!) און דער גייט פאַר־טאַכליעווען דעם טאַטנס מאַיאָנטעק!

בערלען איז אָנגעקומען נישט שווער אַריינצונאַרן צו זיך די ערשטע פופציק יידישע משפחות, אָבער ווען אין דער געגנט האָבן זיך פאַרשפּרייט גרוסן פון פּאָדלאַסקיס נײַשטעטל, אַז אין שטעטל און אין דער הוטע אַרבעט מען שווער און ביטער, אַז חוץ דער אייגענער מלאכה דאַרפן נאָך יידן פּלאַנצן גערטנער, אַז יידן — ווײַ געשריגן — דאַרפן אין איינעם מיט די פויערים קריכן טריקענען זומפּן — דאַן האָט מען זיך געכאַפּט אין דעם ביטערן טעות.

נישט די עלטער־באָבע מיט די וואָנצעס האָט זיך אָפּגערופן אין בערל דעם סיבירניק, נאָר דער באַרימטער פעטער יקותיאל (אַז די ערד זאָל אים אַרויס־וואַרפן).

ער האָט אַ זאָג געטאָן: נעמט, קינדערלעך, און אַליין האָט ער געמאַכט אַ דראָטענעם פּאַרקאַן. און ער לאַכט, דער סיבירניק.

— וואָס דען האָט איר געוואָלט? אַזוי גרינג זאָל עס אייך אָנקומען?

אַן אַנדערער אויף זיין אָרט וואָלט שוין לאַנג אויפגעגעבן אַלע ברייטע פּלענער און פונאַנדערגעלאָזט דעם חדר. בערל האָט אָבער געשטאַמט פון די שדימלעך. און ווי זיי האָבן נישט געהאַט קיין מיטן צווישן שיין און מיאוס, גוט און שלעכט, אַזוי האָט זיי אויך געפעלט דער מיטן צווישן ווייכקייט און עקשנות. בערל האָט געהערט צו די עקשנים פון די שדימלעך, ער האָט זיך איינגעגעבן אין פאָטער זיינעם און די דאָזיקע מעלה זיינע האָט אים געגעבן צו פילן איר אמתן טעם נאָך אין די קינדערשע יאָרן. ס'איז נישט מעגלעך געווען, אַז ער זאָל אין עפּעס נאָכגעבן דעם פאָטער, פּונקט ווי ס'איז נישט מעגלעך געווען, אַז דער אַלטער זאָל אים נאָכגעבן, ווי צוויי מילשטיינער האָט זיך געריבן זייער עקשנות איינע אָן דער אַנדערער און נישט איין מאָל פלעגט דער אַלטער אויסשרייען אין שרעק:

— ווײַ צו מיינע יאָרן! דאָס וואַקסט דאָך אַ בלוטיקער שונא אויף מיין קאָפּ!

אַן עלטערן ברודער האָט בערל געהאַט אַ הויכן און אַ דאַרן, אַ געניאַלן בעל־חשבון, אָבער אַ יינגל אַ שמאַטע. אָן אַ ווילן, אָן אַ כאַראַקטער. דער איז דאָס געווען דעם טאַטנס שיינדל. מיט אים פלעגט זיך דער אַלטער באַרימען פאַר די אומצאָליקע געסט, סוחרים, רבנים און, להבדיל, גענערעלער (נאָך פון דער

טערקישער מלחמה, ווען דער אַלטער האָט פאַרדרייפאַכט זיין פאַרמעגן האָט ער געפירט אַ גוט־פריינדשאַפט מיט אַ פּאָר דעמיסיאָנירטע גענערעלער). פאַר די געסט פלעגט דאָס אויסגעצויגן, דאַר בחורל דאַרפן באַווייזן זיין בקיאות אין חשבון אין כּפל און חילוק פון ריזיקע צאָלן און בראָכצאָלן. די געסט האָבן גע־גאַפט און דער אַלטער האָט זיך געשמאָלצן. אָבער ביי בערישן האָט ער קיין מאָל נישט געקאָנט פועלן, ער זאָל אַ זינג טאָן פאַר די געסט. כאָטש ווען קיין זייטיקע זענען נישט געווען, פלעגט דאָס ייִנגל פאַרהילכן די צימערן מיט זיין זילבערנעם אַלט, און נאָכמאַכן דעם שטאָט־חזן מיט אַלע שטיקלעך. קיין צו להכ־עיסניק איז בערל נישט געווען. ער האָט אָבער נישט געקאָנט ליידן ווען מען באַפעלט אים. און דער טאַטע האָט נישט געקאָנט אַנדערש ווי באַפעלן.

— פון אייזן זאָלסטו זיין, הערסט? וועל איך דיך צעברעכן.

מיט וואָס האָט בעריש געענטפערט אויף דעם טאַטנס וואָרענונג? ער איז אַנטלאָפן פון דער היים. פון פערצן יאָר אָן האָבן זיך אָנגעהויבן זיינע גילגולים. פון אַ ייִנגל ביי אַ מינסקער שלאָסער — ביז דעם פאַרשיקטן רעוואָלוציאָנער בערל פאָדלאָסקי.

דער דאַרער ברודער — דער בעל־חשבון — האָט שוין לאַנג נישט געלעבט. דער אַלטער אַליין איז פאַראַליזירט געוואָרן און אין שרעק פאַר דער שלעכטער עלטער און אין מורא, אַז זיין פאַרמעגן זאָל נישט פאַרפּרעמדט ווערן, האָט ער שלום געמאַכט מיט זיין ווידערשפעניקן זון.

— נו — איצט וועלן מיר זען ווי דו וועסט פירן — האָט ער שווער אַרויס־געשטאַמלט מיט זיין געליימטער צונג און געפרוווט דערביי אַ בייזן שמייכל טאָן. איז איין האַלבער פּנים פאַרבליבן שטייף און קאַלט צו דעם ענין, דאָס אַנדערע האַלבע פּנים האָט זיך צעוויינט. ער האָט זיך פאַרשפּאַרט אין זיין גרויסן הויז הינטער דער בריק אין ליאַסאָווע, כּדי מער שוין פון דאָרט נישט אַרויסצוקריכן. און בערל האָט זיך באַזעצט אין ריזיקן ווילדן מאַיאָנטעק, אין די זומפּן ביי דער מיל. די הויטע ביי דער סאָטשי (ווייסער זאַמד געווען) און דאָס ניישטעטל, ווי אויך די דריי נייע דערפער אויפן אָרט פון די אויסגעטריקנטע זומפּן — דאָס איז שוין געווען בערלס אייגענער אויפטו. אָבער די ערשטע פּאָר יאָר פון זיין אַרבעט זענען געווען די שווערסטע פאַר אים. אים האָט געטראָפן אַ שווערער קלאַפּ פון דער זייט, ווו ער האָט זיך אַמווייניקסטן געריכט.

לויטן מינהג פון די פאָדלאָסקיס האָט בערל חתונה געהאַט מיט אַ קרובה. דער אַלטער האָט נאָך צוגעאיילט די חתונה, כּדי דעם זון צוצובינדן צו דער היים. פון דעם זונס פלענער האָט דער אַלטער קיין אַנונג נישט געהאַט. און אַז

דער זון האָט אַרויסגעזאָגט זיין פאַרלאַנג חתונה צו האָבן — איז דאָך מה־טוב. ווערט ער דאָך אַ געזעצטער מענטש.

פאַר וואָס האָט בערל נאָכגעטאָן דעם משונהדיקן מינהג פון די אַלע פּאָד־לאַסקיס און גענומען פאַר אַ ווייב אַ ווייטע קוזינע? ס'איז שוין, ווייזט אויס, געווען ביי זיי אין בלוט. פון דער פרעמד האָבן זיי נישט געקאָנט זיך צוקלייבן קיין ווייבער. און געקענט האָט ער דאָס מיידל נאָך פון קינדווייז. אמת, דאָס איז שוין נישט געווען די קליינע שוואַרץ־חנעוודיקע בערטע מיט די צעפּלעך, נאָר אַ דערוואַקסענער, זעלבשטענדיקער מענטש, אַ פרוי מיט העכערער בילדונג, אַ באַקטעריאָלאָג אין פענסנע און מיט צונויפגעוואַקסענע ברעמען. אָבער בערלען איז געפעלן געוואָרן דווקא דער ערנסט אירער, דער קנאַפּער שמייכל ביי די פריילעכסטע שמועסן, די אומאָפּהענגיקע מאַניר צו פאַרריכטן די פענסנע, ווען זיי האַלטן ביים אַראָפּגליטשן זיך, און דאָס גאַנצע פנים אירס, גרויס און פיין געשניצט, מיט דעם קאַלטבלוט פון אַ העלדישן סאָלדאַט אויפן פראָנט. האָט די דאָזיקע בערטע דורכגעמאַכט אַ שווערע כאָלערע־קאַמפּאַניע אין די ווייטע רוסישע געגנטן. מיט אַזאַ פרוי קאָן מען זיך אַוועקלאָזן אויסטריקענען זומפּן און איינפירן אַ גרויסע קאָלעקטיווע לאַנדווירטשאַפט. בערל האָט קיין טעות נישט געהאַט. זיין פרוי האָט ווי געהעריק אָפּגעשאַצט זיינע פּלענער. אַ גוט, חבריש לעבן האָט זיך אָנגעפּעדעמט ביי זיי. אָבער דאָס אומגליק איז געקומען אומגעריכט. אין דאָרף איז בערטע אַראָפּגעקומען שוין אויף דער צייט. און אין גיכן האָט זי געבוירן אַ קינד. אָט דאָס ערשטע קינד זייערס האָט אַריינגעטריבן בערלען אין פאַרצווייפלונג. ס'איז אים אַנטקעגן געקומען די גאַנצע שדים־לעגענדע פון זייער משפחה. דאָס קינד איז געווען נישט נאָר מיאוס — עס האָט אַרויס־געוויזן בולטע סימנים פון אידיאָטיזם. אין קיין לעגענדעס האָט אָבער בערל נישט געגלייבט. די אַלע פּאָדלאַסקיס, וועלכער ער האָט געקענט, זענען געווען שיין אָדער מיאוס, אָבער קערפּערלעך און גייסטיק געזונטע, פעיִקע מענטשן. אַפילו דער פאַרשטאָרבענער ברודער מיט די לאַנגע, אויסגעצויגענע ביינער איז געווען אַ געניאַלער בעל־חשבון.

נו יאָ, אָבער דער ברודער האָט געהאַט אויסגעטריקנטע ביינער. און דער פאָטער איז געווען אַ פאַראַליטיקער. און בערלען איז באַפאַלן אַ מוראדיקער חשד, אַז אין זיינע אָדערן פליסט קראַנק בלוט, אַז ער קאָן ווערן אַ פאָטער בלויז פון אידיאָטן און קאַליקעס.

דאַרף מען, הייסט עס, איבערשניידן דעם וועג און וואָס גיכער — אַלץ זיכערער. ווי אַזוי? אויפשניידן זיך די אָדערן, אָדער אַריינשיסן זיך אין מויל — אַלץ איינס. דער געדאַנק וועגן נעמען זיך דאָס לעבן איז אים נאָכגעגאַנגען ווי

אַ שאָטן. ער האָט אָנגעהויבן אויסבאַהאַלטן פון זיך שטריק, מעסערס, דעם רעוואָלווער. ער האָט דאָך ליב געהאַט דאָס לעבן און געקאָנט לעבן. ער האָט ליב געהאַט צו אַרבעטן און איז געשטאַנען ביי דער שוועל פון אַ גרויסער, שיינער אַרבעט. נישט שוין זשע איז קיין אַנדער אויסוועג נישטאָ?

אָבער אַ טאַטע פון אַ אידיאָט? גוט, זאָל זיין ער וועט מער שוין קיין קינדער נישט האָבן. אָבער ער האָט דאָך שוין! און אין אַ פינצטערן געוויטער־אָוונט איז ער געקומען צו אַ פינצטערן באַשלוס.

בערטע האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווי פון אַ שטויס אין האַרצן. זי האָט דערזען בערלען און אַרויסגעלאָזט אַ ווילדן געשריי. ער איז געשטאַנען פאַר דעם קינדס וויגעלע:

— וואָס שרייסטו, בערטע? ס׳איז דאָך נאָך קיין זאַך נישט געשען?

ס׳איז אָבער זייער פיל געשען. פאַר אַ האַלב יאָר צייט איז ער צום ערשטן מאָל געשטאַנען פאַר זיין קינדס וויגעלע. ער האָט די גאַנצע צייט אויסגעמיטן צו קוקן אויף דעם. ער האָט אַפילו נישט געקאָנט הערן ווי דאָס קינד שרייט. אים האָט זיך דאַן אויסגעוויזן, אַז דאָס שרייט פון קבר דער טאַטע דער פּאַראַלי־טיקער. ער האָט זיך אַפילו אָפּגעוווינט צו רעדן מיט זיין ווייב, זינט דאָס אומגליק איז געשען. און פּלוצלונג — בערל נעבן קינד.

זי איז שוין געשטאַנען אין איין העמד נעבן דעם וויגעלע.

— וואָס טוסטו דאָ, בערל?

— איך טראַכט. איך שטיי און איך טראַכט, בערטע. אַזאַ קינד טאָר מען נישט לאָזן לעבן. ס׳איז אַ פאַרברעך!

זי האָט געקוקט אויף אים מיט אירע דערשראָקענע, קורצזיכטיקע אויגן, באַשיצנדיק דאָס וויגעלע.

— אַזוי רעדט אַ טאַטע?

— יאָ, ס׳איז מיין זון. מיין ערשטער זון. און איך זאָג דיר, בערטע, אַז ס׳איז גלייכער, ער זאָל נישט לעבן.

— אָבער ס׳איז מיינס, מיינס!

פון איר געשריי האָט דאָס קינד זיך אויפגעכאַפּט און זיך צעוויינט, נעבעכ־דיק און קעציש.

בערל האָט זיך פאַרשטעלט די אויערן און איז אַרויסגעלאָפן. דעם קינדס געשריי האָט געשטעקט אין די אויערן. אויף דער וועלט האָט דאַן געשפּילט דאָס געוויטער. דער רעגן האָט געראַשט. פון יעדן דונער האָט זיך בערלען געדאַכט, אַז דאָס הויז, מיט אים אין איינעם, פאַלט אין אַ פינצטערן תהום אַריין. פון יעדן בליץ איז דער תהום געוואָרן באַלויכטן ביז אין ווייטסטן וויג־

קעלע. די בליצן האָבן באַלויכטן דעם תהום פון זיין געמיט. אַ סך זאַכן זענען אים קלאָר געוואָרן. ס'איז נישט נאָר זיין קינד, ס'איז אויך אירס. ס'איז נישט נאָר זיינע אַחריות — אויך אירע. זי וועט נישט לאָזן דאָס קינד אומברענגען. ער וועט נישט וועלן — עס זאָל בלייבן לעבן. זייער צוזאַמענלעבן איז צעריסן, צעריסן אויף אייביק. אויב זי וויל — זאָל זי טראָגן די אַחריות.

— טו, בערטע, ווי דו פאַרשטייסט.

און בערטע איז אַוועקגעפאָרן מיטן קינד קיין אויסלאַנד. געהייסן האָט עס, אַז זי פאָרט זיך אַן עצה האַלטן מיט פּראָפעסאָרן. אָבער אין אויסלאַנד איז זי שוין פאַרבליבן. בערל האָט פאַרקויפט דאָס גרויסע הויז וואָס איז פאַרבליבן פון פאָטער אין ליאַסאָווע און דאָס געלט פאַרזיכערט אין אַן אויסלענדישן באַנק אויף בערטעס נאָמען.

ערשט איצט האָט ער זיך אויפגעכאַפּט ווי פון אַ שווערן שלאָף און מיט נייער עקשנות זיך אַריינגעוואָרפן אין דער אַרבעט. ער איז פאַרבליבן דער אייגענער בערל, וואָס געווען, מיט אַ ליבע צום לעבנס טאָג־טעגלעכע פריידן און זאָרג, אָבער מיט איין קליינער ענדערונג.

בערל האָט פאַרגעסן ווי מען לאַכט צווישן מענטשן מיט אַ פולן מויל.

ווי ער וואָלט איבערגענומען בערטעס איינגעהאַלטענעם, קנאַפּן שמייכל.

12

בערל אין ליאַסאָווע

ס'איז מער ווי זיכער, אַז ליאַסאָווע וועט אויף אייך קיין שום רושם נישט מאַכן. ס'איז אַ הילצערנע שטאָט, וואָס קאָן ווייזן אַ קונץ: צוויי מאָל אין יאָר טרינקט זי זיך אין דער בלאָטע און ווערט נישט דערטרונקען. איין מאָל אין זיבן יאָר גייט זי אַוועק מיטן רויך (פֿאַראַן, רחמנא־ליצלן, ווייסע טויבן אַזעלכע, וואָס טראָגן פֿונאַנדער דאָס פֿייער) און בויט זיך אויף אויף דאָס ניי. ליאַסאָווע האָט נאָך מיט פֿערציק יאָר צוריק באַוויזן אַ קונץ אַוועקצופֿליען פֿון דער באַן־סטאַנציע אויף גאַנצע צוויי מייל, כדי דאָס קלאַפּן פֿון די רעדער און דאָס פֿייפֿן פֿון דער באַן זאָלן נישט שטערן איר שבתדיקן שלאָף. איז טאַקע ליאַסאָווע איבערפֿולט מיט פֿורמאַנעס. ביים שבת איז זי נישט געבליבן. אַלע יידן טראָגן דאָרט וואָכע־דיקע, פֿאַרריסענע קאָלטענעוואַטע בערד. אַזאַ באָרד קען די מלאכה פֿון דערשפּירן פֿון דער ווייט אַ פּנים חדשות. און דערשפּירט זי שוין — נעמט זי גלייך דעם גאַסט אין דער אַרבעט.

— שלום עליכם אַ ייד! וואָס קויפֿן זיי? פֿערד? לעדער? חזיר־האָר?

דאָס זענען אַלץ אַרטיקלען, פֿון וועלכער ליאַסאָווע ציט איר חיונה, אַחוץ דעם געהילץ, וואָס גייט מיטן טייך, דאָס רוב פֿון פּאָדלאַסקיס נאָענטע וועלדער. ליאַסאָווע האָט גוטע פֿליסערס, וועלכע גייען נעבעך איצט אַרום ליידיק. מלחמה־צייט.

אָבער אין ליאַסאָווע קאָנט איר אויך פֿון צייט צו צייט באַמערקן אַ שיינעם ייד. אַ ייד אין אַ שטריימל און מיט געקרייזלטע פּאות. אַ ייד מיט אַ ברייטן שטערן און אַ שמאָל פּנים, פֿאַרשפּיצט ביי דער קין מיט אַ קליין ספֿרדיש בערדעלע. גייט זיך אַ ייד, די הענט אין די אַטלעסענע אַרבל פֿאַררוקט און איר וואָלט שווערן: ער ציילט זיך געלאַסן די צייט נישט מיט שעהען, נאָר מיט לאַנגע יאָרהונדערטער. דער ייד איז אַראָפּ פֿון אַן אַלטן קופּערשטיך. פֿון וואַנען נעמען זיך אַזעלכע ראָמאַנטישע יידן צווישן די פּראָזאַישע, אויף שנעל אויפֿגעבויטע

הילצערנע הייזער? איז דער תירוץ: ליאַסאָווע איז אַן אַלטע יידישע שטאָט. ייחוס איז דאָ נישט קיין שפּילכעלע. אַפילו דער מיסחר מיט חזיר־האָר פירט דאָ זיין ייחוס־בריוו. שוין הונדערט מיט זיבעציק יאָר, אַז דער מיסחר ליגט דאָ אין יידישע הענט, גייט איבער פון טאַטע צו קינדער.

און ווילט איר וויסן, צי ליאַסאָווע איז באמת אַן עיר ואם בישראל — גייט אַריבער, זייט מוחל, הינטער דער שטאָט, אויפן באַרג, אויפן אַלטן בית־הקברות. דאָרט איז ערשט די אמתע שטאָט. דאָרט, אין דער פאַרשימלטער פעסטונג פון דער שטיינערנער וואַנט, ווו ביים פונדאַמענט ווימלען זיך טויזנטער קליינע, פריש־גרינע זשאַבקעלעך, — דאָרט וועט איר ערשט זען, ווי דער יידישער ייחוס ליגט צעשפּרייט אין דער לענג און אין דער ברייט און גיין איילן אין דר׳ערד באַגראָבן.

מצבות מיט לייבן און מצבות מיט בענטשליכט. און מיט ספרים און מיט קרוינען אַפילו. פאַראַן אַ מצבה מיט אַ מענטש, וואָס האַלט אַ פּייל־און־בויגן אַ זעלטענע זאַך. געווען, הייסט עס, אַ מאָל אַ ייד אַ שיסער אויף דער וועלט. היינט די גרויסע מצבה פון אַלטן צדיק ז״ל, וואָס האָט געהאַט קפיצת הדרך. היינט די אויפשריפטן אויף דער שטיינערנער וואַנט, וואָס מען קאָן זיי שוין נישט איבערלייענען, נאָר מ׳איז זיך משער, אַז דאָס האָבן קדושים אַלע זייערע נעמען פאַרצייכנט איידער כאַמעליוק, ימח־שמו, האָט זיי צעשאָסן. און איין אוהל און אַ צווייטער, ווו עס ברענען נר־תמידס און עס דאַווענען מנינים דריי מאָל אַ יאָר. די ערד איז דאָרט אויסגעבעט מיט קוויטלעך. און דאָס קליינע קרומע מצבהלע פון דער גרויסער צדיקת, וואָס ווייבער גיסן אויס דאָס האַרץ און פאַרשטעקן אין די שפּאַלטן פון שטיין — פאַרביקע בענדעלעך.

דער בית־הקברות איז גרויס. נישט אַלץ קאָן מען אויסרעכענען און געדענ־קען. פאַראַן דאָרט, למשל, אַ טאָל, ווו די שטרויכן צערייסן אייך די קליידער און אייערע פיס פאַרזינקען אין לאַנגע, פעטע ווילדגראָזן. דאָרט זענען קיין מצבות נישטאָ, זיי זענען אָבער פאַראַן. זיי באַווייזן זיך איין מאָל אין יאָר, ערב ראש־השנה, דאַן שטעקן זיי אַרויס זייערע גראָע יאַרמלקעס פון טיפן ווילדגראָז. דאָס זענען מצבות פון ל״ו. די שטאָט האָט זיי אַ מאָל פאַרמאָגט אַ גאַנצן מנין. עטלעכע זענען דאָ צו קבורה געקומען און זיי וואַרטן אויף די איבעריקע חברים. שטאָט האַלט פון זיי שטאַרק. מען איז אָבער אויך אַ ביסל אויפגעבראַכט אויף די ל״וניקעס:

געוואָלט אַראָפּברענגען משיחן און זיך צוגעאײַלט. אָפּגעטאָן די זאַך מעשה יינגלעך — און מיאוס דורכגעפאַלן.

אויך זייערע מאָדערנע תלמידים האָבן קיין בעסער מזל נישט געהאַט. נאָך

מיט פינף און צוואַנציק יאָר צוריק, אין א פינצטערן פרייטיק־צונאַכט, האָבן די נייע משיח־ברענגער, די אַרבעטער ביי חזיר־האָר, געמאַכט אין דעם טאָל אויפן בית־עולם זייער ערשטע פאַרזאַמלונג צו אָרגאַניזירן אַ שטרייק. דאַן האָט נאָך געלעבט דער אַלטער זונדעלע, זונדעלע מסור, וואָס דאָס מסרן איז געווען ביי אים אַ טבע־זאַך, אַזוי ווי ביי אַ פויגל דאָס זינגען. פיל אַרבעטער האָבן זיך דאַן געראַטעוועט פון דער בהלה מיט בלוטיקע ווונדן. עטלעכע זענען אויפן אָרט געבליבן ליגן. איבער אַ צענדליק האָבן אַוועקגעוואַנדערט קיין סיביר. אויף מאָרגן האָט מען געזען פון בית־עולם אַראָפּקומען בעריש, דעם נגידס בחורל, פון הינטער דער בריק. ער איז געווען אויסגעשמירט ווי אַ רוח. אַ גאַנצע נאַכט איז ער אָפּגעלעגן צווישן אַלטע מצבות. ער איז אָבער געגאַנגען און צוגעטאַנצט און קונציק נאָכגעמאַכט דעם שטאָט־חזן מיט זיין צויבערדיקן אַלט:

„ישמח משה במתנת חלקו!״

בעריש האָט שוין דאַן דערשפּירט, אַז רעוואָלוציע איז זיין סטיכיע.

יאָ, דער בית־הקברות זאָגט עדות, אַז ליאַסאָווע איז אַן אַלטע יידישע שטאָט. אָבער אַ גרויסע משפּחה מוז האָבן אירע מנוּוולים. ווער ווענעט דאָס די יעניקע, וואָס האָבן זיך צעלייגט אין דריי רייען נעבן פּאַרקאַן, ווי די זעלנער אויף צו שיסן? דאָס זענען די יעניקע, וואָס קהל האָט מיט זיי אַ גרויס חסד געטאָן, וואָס מען האָט זיי אַריינגעלאָזט אַהער. געדאַרפט זיי באַגראָבן הינטערן פּלויט. פאַראַן דאָ אַלטע אַפּיקורסים, וואָס האָבן געפרעסן חלבנע ליכט, און אַזעלכע, וואָס די וועלט איז זיי געווען נישט צו דער האַנט און זיי האָבן אָפּגעטאָן אַ מעשה נורא: דאָס לעבן זיך גענומען. פאַראַן דאָ אויך מיוחסים ווי, צום ביישפּיל, דער אייגענער זונדעלע מסור, וואָס האָט געמסרט די שטאָט אַפילו האַרט פאַרן טויט — אַ מעשה צו באַשרייבן. זיין קבר האָט מען צוגעקוועטשט מיט אַ גרויסן קיזל־שטיין: למען ידעו. אַ שאָד נאָר, וואָס דאָ פעלט דער באַרימטער פעטער יקותיאל פון די שדימלעך (אַז די ערד זאָל אים אַרויסוואַרפן!). יענער ליגט אַן דער זייט, ווי אַ פריץ. די פּאָדלאַסקיס האָבן ווי ביים לעבן, אַזוי אויך נאָכן טויט, נישט געוואָלט זיך צוזאַמענמישן מיטן ערב־רב.

אַ גרויס שטיק בית־עולם האָבן זיי אָפּגעדונגען אויפן באַרג. דאָרט מקבר געווען זייערע טויטע. אין פּנקס איז אַפילו געווען פאַרשריבן, אַז פאַר דעם זכות צו האָבן אַן אייגן שטיק בית־עולם האָבן זיי אויפגעבויט די ריזיקע שטיינערנע וואַנט, וואָס וועט אַוודאי בלייבן שטיין, ווען פון דער שטאָט וועט שוין קיין זכר נישט בלייבן. אָבער גיי גלייב דעם פּנקס, אַז ער איז מיט דרייסיק יאָר צוריק אַוועק מיטן רויך, אין איינעם מיט דער שטאָט.

אָט דאָס שטיק בית־עולם אויפֿן באַרג, וואָס האָט געהערט צו די פּאָדלאַסקיס, האָט איצט אַן אויסזען אַזוי ווי שדימלעך וואָלטן אַרויסגעקראָכן פֿון זייערע קברים און זיך גענומען צום בויען פּתום ורעמסס. דאָ איז געוואַקסן אַ קונציקע געביידע פֿון בעטאָן מיט מאַרמאָרזיילן און דורכגענג. צענדליקער אַרבעטער האָבן זיך געפּאָרעט אויף רושטאָוואַניעס און אונטן ביי די שטיינער. אויבן איז געשטאַנען בערל פּאָדלאַסקי, אין זיינע ברוינע שטיוול, מיטן ווייסן העמדל. דער מייסטער, אין אַ ברייטן איטאַליענישן קאַפּעליוש, האָט פֿאַר אים פֿונאַנדערגעוויקלט דעם פּלאַן און אים אויפֿגעקלערט דעם גאַנג פֿון דער אַרבעט. דער מייסטער האָט זיך גאַנץ גוט אַן עצה געגעבן מיט דעם האַרבן ענין. ער האָט געדאַרפֿט פֿאַראייניקן אַלע צעוואָרפֿענע קברים פֿון די פּאָדלאַסקיס אונטער איין משפּחה־מאַוזאָלי, איז געוואַקסן אַ פֿאַנטאַסטישע געביידע, אַ פֿאַרכישופֿטער לאַבירינט פֿון זיילן און דעכלעך, פֿול מיט קאַפּריז און אייגנאַרטיקע פֿאָרמען. און טאָמער האָט נאָך עמעצער נישט געוווּסט די לעגענדע פֿון די שדימלעך, וואָלט זי אים זיכער אויפֿן זינען געקומען ביי דעם ערשטן בליק אויף דעם פֿאַנטאַסטישן מאַוזאָליי.

בערל האָט זיך געקאָנט פֿאַרלאָזן אויף דעם מייסטער. דאָס איז געווען עפּעס אַ באַרימטער סקולפּטאָר פֿון פּאַריז, אַ צווייטער אַנטאָקאָלסקי, וואָס איז געבליבן שטעקן אין לובלין, דאָרט חתונה געהאַט און אַזוי ווייט פֿאַרקראָכן אין יידישקייט, אַז דער שניפּס איז אים פֿאַרשוווּנדן פֿון זיין אָפּגעלייגטן קראַגן און די פּאָלעס פֿון זיין ראָק האָבן זיך אויסגעצויגן ביז די קני. פֿון לובלין האָט דאָס פּאָדלאַסקי אים אויסגעשריבן.

בלוט איז נישט קיין וואַסער און בערל איז פֿאַרבליבן אַ פּאָדלאַסקי בן־פּאָדלאַסקי. אין זיין רעוואָלוציאָנערן דעמאָקראַטיזם האָבן זיך איינגעפּלאָכטן פּריצישע גענג און קאַפּריזן, נישט אויסצוראָטן, נישט גובר צו זיין. ער האָט געצאָלט אַ הוב דער משפּחה זיינער. ער האָט געוואָלט אַז פֿון איר זאָל אַן אָנדענק פֿאַרבלייבן. און טאַקע וועגן זיך האָט ער אויך געטראַכט. ער לאָזט דען איבער קינדער?

די מענטשלעכע שוואַכקייט צו ווערן כאַטש מיט עפּעס זיך פֿאַראייביקן האָט אים אַרויפֿגעבראַכט אויף דעם געדאַנק צו בויען אַ מאַוזאָליי. האָבן דאָך די פּרעהס פֿאַר זיך פּיראַמידן געבויט.

איבער יעדן קבר צווישן די זיילן איז איצט געווען אַ ברוינער מאַרמאָר־טאָוול מיט גאָלדענע אותיות — אַלץ פּאָדלאַסקיס, פּאָדלאַסקיס, פּעטערס, מומעס, באָבעס. צווישן די צוויי קברים פֿון בערלס פֿאָטער און ברודער איז געווען איין טאָוול אַ ליידיקער. בערל האָט לאַנג אויף דעם טאָוול געקוקט און געשמייכלט. אים

האָט זיך געדאַכט, אַז דער בלינדער טאָוול בעט זיך, מען זאָל אים עפענען די אויגן מיט גאָלדענע אותיות.

— דאָ איז, הייסט עס, מיין אייגענער קבר?

דער מייסטער האָט נישט געוווּסט ווי זיך צו פֿאַרהאַלטן צו דעם דאָזיקן נגידישן קאַפּריז.

— נו, אַז גאָט העלפֿט און מען קאָן זיך פֿאַרזאָרגן אויף איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר...

— צו לאַנג, פּאַניע מייסטער, אַ ביסעלע צו לאַנג.

— וואָס? דער קבר איז צו לאַנג? — האָט זיך דער מייסטער דערשראָקן און אַריינגעקראָכן מיט די אויגן אין פּלאַן.

אַ נאַיוועער מענטש דער מייסטער. אַ קינד מיט אַ באָרד. און אין זיין ברייטן איטאַליענישן קאַפּעליוש, מיט דעם קראַגן אָן אַ שניפּס, האָט ער אויסגעזען ווי אַ בוימייסטער פֿון רענעסאַנס.

— ניין, פּאַניע מייסטער, צו וואַרטן איז צו לאַנג. און, דער עיקר, ווען רעכנט איר פֿאַרטיק צו ווערן מיט דער אַרבעט?

— אין פֿיר וואָכן אַרום, הער פּאָדלאַסקי.

„אַ ביסל צו שפּעט זיך גענומען צו דעם" — האָט בערל געטראַכט מיט פּאַרדרוס. ער האָט פֿאַר עפּעס מורא געהאַט.

פֿון בית־עולם־בערגל האָט זיך געזען דער ווייסער שניי, וואָס האָט דורכ־געשניטן ווי אַ סטרונע די זומפּיקע געגנט הינטער ליאַסאָווע. דאָס איז געווען אַ סטראַטעגישער שאָסיי, איבער אים האָט זיך איצט געצויגן אין לאַנגע קייט פֿון שווערע באַדר׳ערדיקע באַשפּעניטשן מיט אַ ווייטן אייזערנעם געקלימפּער.

דאָס זענען געווען ווייטשיסנדיקע האַרמאַטן. און געצויגן האָבן זיי זיך פֿון פּראָנט צו טיף רוסלאַנד, דערציילנדיק דער וועלט וועגן דער היץ און וועגן זייער שווערקייט.

— מיר טרעטן אָפּ — האָט זיך בערל געטראַכט — מיר טרעטן אָפּ.

און ער האָט זייער געוואָלט, אַז דער מאַוזאָליי זאָל פֿאַרטיק ווערן נאָך איידער דער דייטש וועט אַריינקומען.

אָבער אַז בערל איז אַרויס פֿון בית־עולם־טויער, פֿאַרלאָזן די יידישע גע־שטאָרבענע שטאָט מיט איר באַגראָבענעם ייחוס — איז דער גאַנצער אויפֿטו זיינער מיטן מאַוזאָליי שוין געווען קליין און נישטיק אין זיינע אויגן. אַ נאַרישע באַרימעריי, לייט די אויגן צו שטעכן. דאָס איז געווען אַ מינוט, ווען בערל האָט זיך קלאָר געזען אין שפּיגל פֿון זיינע אייגענע נגידישע חסרונות.

ביים טויער האָט אים אָפּגעוואַרט די ווייסע, געפּלעקטע בעלאַ, איינגעשפּאַנט

אין לייכטן רייטוואָגן. נעבן איר איז געזעסן, ווי אַן אָפּגוס פון שטאָל, דזשעק מיט די גאָלדענע אויגן און לאַנגע אויערן, ווי אײדעלע לייקענע טיכער. דאָס פערד און דער הונט האָבן זיך דערפרייט מיט זיין צוריקקומען פון דער געשטאָר־בענער שטאָט. בעלאַ האָט געשיקלט מיטן בלויען ווייסל און באַוועגט מיט די אויערן.

דזשעק האָט זיך אַ ריס געטאָן פון אָרט און געלאָזט זיך לויפן אין אַ קרייז אַרום לײדיקן פּלאַץ. דזשעקס לויפן איז געווען אַ קונסטווערק, ער האָט זיך, דאַכט זיך, געטראָגן ווי אַ וויכער, אַן אייל איבער דער ערד.

— נו, גענוג שוין, גענוג — האָט זיך בערל אויף אים אָנגעבייזערט.

זיין האַרץ האָט אָבער אַ ציטער געטאָן פון דער חיהשער פריינדשאַפט.

דאָ מוז מען אויסזאָגן דעם סוד פון די צוויי נעמען, בעלאַ און דזשעק. עס וועט אויסווייזן רעכט חוצפּהדיק, ווען לייט וועלן זיך דערוויסן, אַז דאָס זענען נישט קיין דערזאָגטע נעמען פון בעלאַמי און דזשעק לאָנדאָן, בערלס צוויי באַליבטע שרייבער. ווען מען דערמאָנט זיך אָבער, אַז צווישן מענטשן האָט בערל איינגע־האַלטן געשמייכלט און מיט זיינע חיות האָט ער האַרציק און מענטשלעך גע־לאַכט — קאָן מען אים אויך די דאָזיקע חוצפּה מוחל זיין.

בערל איז געפאָרן דורך דער שטאָט. ביי דער פּאָסט האָט ער זיך אָפּגע־שטעלט און געגעבן אַ טעלעגראַמע צו ישראלן קיין וואַרשע:

„ווען וועט שוין אָנקומען אייער וויב מיט די קינדער, נודניק איינער?"

אַרויס פון דער פּאָסט, האָט ער געטראָפן ביי זיין רייטוואָגן צוויי חשובע בירגער פון ליאַסאָווע, שאַסקעסן און ראָזענקראַנצן. שאַסקעס, דער אַפּטייקער, אַ קליין, רונד מענטשעלע מיט אַ שוואַרץ פלאַסטערל אונטער דער נאָז אַנשטאָט וואָנצעס, האָט מיט דרך־ארץ געשמועסט מיט דזשעקן, וואָס איז איצט געזעסן אויפן רייטוואָגן.

ראָזענקראַנץ, דער ציינדאָקטער, אַ סאָלידער ברונעט מיט אַן עספּאַניאָלקע, האָט בפירוש אַריינגעקוקט דעם פערדל אין די ציין.

— אַ דעלעגאַציע — האָט בערל זיך אָנגעשטויסן. און ער האָט טאַקע געטראָפן.

געקומען זענען זיי אין נאָמען פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פאַר הימלאָזע. ליאַסאָווע איז פאַרפּלייצט מיט הימלאָזע, וואָס מען האָט אָנגעטריבן פון פּוילן. מען בויט אַ קיך. מען דאַרף צו רעכט מאַכן די אַלטע באַראַקעס, וואָס געדענקען נאָך די צייטן פון כאָלערע. מענטשן האָבן זיך נישט ווו אַהינצוטאָן. זאָל ער זיך פאַראינטערעסירן.

„שיקט זיי צו מיר קאַרטאָפל גראָבן" — איז געלעגן ביי אים אויף דער

צונג. ער האָט זיך אָבער איינגעהאַלטן. מען דאַרף קענען דעם עלעמענט. זיין פריינד חיים לוריע, וואָס איז אַרומגעפאָרן דעם פראָנט און שרייבט איצט אַ בוך, האָט אים אָנדערציילט אַ באַרג מיט טרויעריקע מעשיות פון די היימלאָזע, פון זייער שוידערלעכער נויט און שוידערלעכער געפאַלנקייט. אַזעלכע מענטשן איז גאָר שווער איינצושפּאַנען אין דער אַרבעט. מען וועט זען. אַלנפאַלס וועט ער זיך נישט רוקן מיט קיין אַפּותיקו צו די דאָזיקע צוויי בירגער. בערל וויל נישט גילטן פאַר קיין נדבן. מען וועט זען.

דאָס איז געווען זיין תשובה: מען וועט זען. און די צוויי חשובע בירגער האָבן מיט אַ חניפהדיק שמייכעלע געדריקט די האַנט, וואָס קאָן און וויל נישט געבן. זיי זענען אַוועק. און אויף זייערע רוקנס האָט ער איבערגעלייענט דעם גאַנצן כעס און אויפרעגונג פון זייער פאַרשפּילטער האָפענונג ווייך צו מאַכן זיין האַרץ.

דערווייל איז אין מאַרק געווען פריילעך פון בערלס אָנקומען, ער איז געקומען נישט מיט ליידיקן. ער איז אַראָפּגעקומען אין ליאַסאָווע איינהאַנדלען פערד פאַרן הויף.

יידן מיט פאַרריסענע בערד האָבן געשמייעט איבער די גאַסן, געזוכט סחורה, געזוכט שותפים, אָנגעבאָטן מקחים. עס האָט זיך געדרייט אַ לעבעדיקער קערבל. מען האָט ממש געזען ווי ער דרייט זיך, פון איין האַנט אַרויס — אין אַ צווייטער האַנט אַריין.

אין גרויס חשיבות זענען היינט געווען אויפן מאַרק צוויי פאַרשוינען: דער רויטער לוקיאַן, וואָס בערל האָט אים מיטגעבראַכט פון הויף. ביי אים איז שוין די נאָז אויך רויט געוואָרן פון אָפטע כיבודים וואָס יידן פערדהענדלער האָבן פאַר אים נישט געזשאַלעוועט.

דער צווייטער איז געווען מאָטיע דער טומטום — אַ ייד אַ ריז, אָבער אָן באָרד און וואָנצעס, דאָס פנים גלאַנצנדיק און קאַרבירט, ווי גוטער ברוינער לעדער. ער האָט געטראָגן זיינע פערדישע הייל־מכשירים אין לעדערנעם גאַרטל מיט קעשענעס. אָבער געווען איז ער נישט אַזוי פיל אַ דאָקטער, ווי אַ מבין אויף פערד. אָן אים פלעגט נישט געמאַכט ווערן קיין גרעסערע קניה.

די פערדלעך האָט מען געטריבן דורכן מאַרק אויף איציק דעם מילנערס השגחה. מאָטיע האָט זיי אַריינגעקוקט אין די ציין, געטאַפּט ביי די פיס, געפּסקנט: קויפן, נישט קויפן. מאָטיע האָט נישט געלאָזט רעדן צו זיך אַ וואָרט, ווי ער וואָלט נישט געטאָרט מפסיק זיין. איציק האָט קורצזיכטיק פאַרשריבן אין ביכעלע און לוקיאַן האָט די געקויפטע פערדלעך אָפּגעפירט אָן אַ זייט.

אַ האַלבע שטאָט מיט ליידיק־גייענדיקע פורמאַנעס האָבן זיך אַריינגעלייגט

אין דעם עסק און צוגעהאַלפן טומלען. שוין נישט צוליב פאַרדינסט, נאָר אויס ליבע צו די פערדלעך מיט זייער געיעג.

ערגעץ ווו אויף אַ זעקסטער גאַס האָט איצט איין ייד מיט אַ בייטש אָנגע־יאָגט דעם צווייטן און אים מכבד געווען מיט אַ מוראדיקן פלעם איבער דער פלייצע. יענער גלאָצט:

— וואָס איז דאָס די שימחה מיט דיר?

— פּאָדלאַסקי איז דאָ!

— טאָ קום טאַקע נעמען אַ טרונק בראָנפן.

און ביי שאַסקעסן אין אַפּטייק האָט זיך פאַרזאַמלט אַ האַלבער קאָמיטעט.

— ער וועט געבן.

— ער וועט נישט געבן, זאָג איך אייך!

— פערדלעך דאַרף ער.

— אַ קבר בויט ער זיך, אַז אין גיכן זאָל ער אים אויך דאַרפן:

— אַ השגה פון אַ גביר! גענומען און אָפּגעדונגען אַלע פורמאַנעס אויף צוויי שעה און איצט האָבן פריצים נישט מיט וועמען צו פאָרן צו דער באַן.

— ווער?

— פּאָדלאַסקי. וועמען דען זאָל איינפאַלן אַזאַ משוגעת?

— איר שפּילט אייך מיט די שדימלעך?

*

און אין אַלטן בית־המדרש, הינטערן אַלטן אויוון, איז געזעסן אַן אַלט יידעלע אין אַ וויס כאַלאַטל און אַליין וויס ווי אַ טויב, אַפילו די ליפּן וויס, נאָר געהאַט האָט דאָס יידעלע שאַרפע אייגעלעך, זייער לעבעדיקע און אַ לעבעדיק קינדיש שמייכעלע. איז דאָס יידעלע געזעסן איבער אַן אָנגעבויכטן תהילים. דאָס איז געווען זיין טאָן: תהילים זאָגן. שוין העכער צוואַנציק יאָר איז דאָס יידעלע געזעסן הינטערן אויוון און געזאָגט תהילים. אַ מאָל איז ער געווען אַן אַרבעטער ביי חזיר־האָר און געלעבט מיט ווייב און קינד אין גרויס דחקות. איז ער אַוועק אין בית־המדרש תהילים זאָגן און שוין מער נישט געקאָנט זיך אָפּרייסן פון תהילים. עס האָבן נישט געהאָלפן נישט דעם ווייבס געוויין, נישט דער מוסר פון די גוטע, פרומע יידן, ביז דער רב האָט געזאָגט: לאָזט אים. איז טאַקע זיין ווייב געוואָרן אַ בעקערין און ס׳איז איר אַוועק כשורה. און ער האָט געלעבט פון דעם, וואָס גוטע לייט האָבן געבראַכט. ער האָט זיך אויסגעלערנט אַ פאַך: בודק זיין מזוזות. נדבות פלעגט ער אויך נעמען און אַריינשאַרן דאָס געלט מיט אַ גענדזע־

נער פּען אין טישקעסטל. דאָס געלט פּלעגט ער פּאַרטיילן צווישן נאָך גרעסערע אָרעמע־לייט ווי ער אַליין איז.

איצט איז ער געזעסן איבערן תהילים, אָבער געקוקט האָט ער אויף פּאָד־לאַסקין און זיינע שוואַרצע אייגעלעך האָבן לעבעדיק געשמייכלט:

— נו, וואָס וועסטו זאָגן, בערעלע?

— אַ טובה, ר׳ נחומשי, איך וויל פון אייך אַ טובה.

— נו, לאָמיר הערן.

— איר וועט נעמען ביי מיר אַ גרעסערע נדבה.

— פאַר וואָס נישט, בערעלע, פאַר וואָס נישט? כ׳האָב דיר דען וועןֹ אָפּגע־זאָגט? אָרעמע־לייט, ברוך־השם, פעלן נישט.

— און איר קענט זיך אויף צורת־המטבע, רב נחומשי?

— כ׳לעבן, בערעלע, דו באַליידיקסט מיך. איך בין ברוך־השם אַ גאַנצער באַנקיר, בערעלע, אַ גאַנצער באַנקיר.

בערל האָט אָפּגעציילט אין פינף און צוואַנציקערס פינף הונדערט און צוגע־רוקט דאָס פּעקל צום אַלטן.

— או־וואַ־וואַ! — האָט דאָס ווייסע יידעלע געשעפּט נחת, אַראָפּ־שאַרנדיק דאָס פּעקל מיט דער געגדזענער פעדער אין טישקעסטל אַריין. און ער האָט אויסגעשטרעקט צו בערלען אַ דאַר ווייס הענטעלע.

— דער אייבערשטער זאָל דיר העלפן זאָלסט מצליח זיין. האָסט געראַטעוועט מענטשן פון הונגער.

— אַז איר וועט דאַרפן, וועט איר מיר געבן צו וויסן, רב נחומשי?

— אַ שאלה אַ ביסל, געוויס. דורך פלטיאלן.

13

אין וואַלד

מלחמה־צייט. דאָס האַרץ פון דער וועלט הענגט אויף דער פרישער ידיעה פון דער צייטונג. קאָן זיך די וועלט נישט אָננעמען מיט קיין צייטונגען. קאָן זיך די צייטונג נישט אָננעמען מיט פאַפיר. האַקט מען פאַפירוואָקעס ביי בערלען אין וואַלד. ליגן זיי, די קורץ געזעגטע, ווייס געשונדענע פאַפירוואָקעס איינע אויף איינער, כאַאָטיש אָנגעוואָרפן אין וואַלד ביים וועג און, איך וואָלט שווערן, זיי בענקען נאָך דער נאַכט, צו באַהאַלטן אין איר פינצטערניש זייער ווייסע נאַקעטקייט. פיניע דער סאַרסער ציילט און שטעמפּלט. אויף די אָפּגעזעגטע רונדע הערצער פון די פאַפירוואָקעס ברענט ער אויס די שוואַרצע איניציאַלן ב. פ. (בערל פאָדלאַסקי).

און בערל פאָדלאַסקי שטייט אָנגעלענט מיט דער האַנט אָן זיין ווייס געפלעקט פערדל און פייפט מיט דער בייטש אין דער לופט:

— וואָס זשע הערט זיך פיניע־סערצע, ווי גייט עס מיט דער אַרבעט?

— וואָס זאָל זיך הערן? אַל דאָס גוטס, כע־כע־כע! באַשטעלט אויף מאָרגן נאָך צען פורן.

דזשעק שמייעט, שנאַפּט צווישן די ביימער, ביי די וואָרצלען. פאַררייסט דעם פיסק און לויפט ווייטער מיט אַ פאַרדראָסיקן, איינגעהאַלטענעם בויכ־קוויטש. פיניע קוקט נאָך דעם הונט מיט אַ צופרידענער פאַרשטענדעניש און אַליין האָט ער אַן אויסזען פון אַן אַלטן צאַפּ, פיניע מיט זיין בערדל און מיט די ווייסע אויגן, און ער לאַכט מעשה צאַפּ.

— כע־כע־כע! ער האָט דערשמעקט דעם כלב! אַנוסטן האָט זיך דאָ אומ־געדרייט אַ וואָלף אַ בורער אויף הויכע רגלים, ווי אַ קעלבל.

— נו?

— גאָרנישט. אַ פאַטש געטאָן אין די הענט — איז ער אָפּגעטראָטן. ביי דער גאַווריליכען דעם שוואַרצן הונט פאַרשלעפּט. נישט פאַר אים געדאַכט — ווינקט

פּיניע מיטן קאָפּ אויף דזשעקן. — אַ מציאה אַ ביסל! הויט און ביין. נישט געפֿונען עפּעס בעסערס.

— געדאַרפֿט מאַכן אַן אַבלאַווע.

— פּראַווילנאָ!

דאָס איז ווי אַ שאָטן אָנגעקומען דער אַלטער אַרכיפּ אין די ווייכע פּאַסטאַלעס. ער האָט אַריינגעלאָזט זיין העקל אין אַ בוים און דער בוים האָט אָפּגעהילכט פֿון אונטן ביז אַרויף.

— וועגן דער אַבלאַווע — דאָס איז ריכטיק. שלעפּן זיך דאָ אַרום די שדים, טפֿו!

ערשט איצט האָט ער אַראָפּגענומען זיין קאַפּעליושל מיט די אָפּגעביסענע ראַנדן, זיך נידעריק פֿאַרנייגט, געלאָזט דעם פּאַן פּאָדלאַסקי גוט באַטראַכטן זיין פֿויערישן ראָזן פּליך און ווידער אָנגעטאָן דאָס קאַפּעליושל. אויסגעזען האָט אַרכיפּ ווי אַ וואַלדשוואָם, ווי אַ באַראַוויק.

די זון זעצט זיך, און אַ טייל פֿון דער וואַלד־געדיכטעניש זעט אויס ווי אַ באַלויכטענער לאַבירינט פֿון קופּערנע זיילן, וועלכע האַלטן אונטער אַ ריזיקן באַרג. ערשט איצט האָבן אויפֿגעהערט צו אַרבעטן די העק און די זעגן אין וואַלד. אין דער געוואָרענער שטילקייט דערפֿילט בערל ווי אַלט און סודותדיק דער וואַלד איז דאָ. און ווען פֿון קופּערנעם לאַבירינט זאָל אַרויסגיין דער בורער וואָלף אויף די הויכע פֿיס און אויסוואָיען: — וואָס טוט איר דאָ, מענטשן? — וואָלט פּאָדלאַסקי נישט געוווסט וואָס אים צו ענטפֿערן, ווייל אין דער רגע פֿילט ער, אַז יענער, דער בורער, איז דאָ דער אמתער באַלעבאָס.

בערל האָט אַ פֿייף געטאָן צו דזשעקן, וואָס האָט ערגעץ הילכיק זיך צע־בילט אין דעם ים פֿון וואַלדשטילקייט. ער האָט זיך אַרויפֿגעכאַפּט אויפֿן רייטוואָגן. ער וויל נאָך, כל־זמן ס'איז ליכטיק, אָנשפּאַרן אויף דער סמאָליאַרניע.

— פּלטיאל איז אין דער היים, איר ווייסט נישט?

פּיניע צעלאַכט זיך.

— ווו דען וועט ער זיין, דער ווילקאָלאַק?

און אַרכיפּ צעלאַכט זיך אויך, הייזעריק־קנאַקעדיק, ווי מען וואָלט ברעכן צווייגן אין וואַלד.

— ליעשי! זיצט און כישופֿט אויף דער סמאָלע.

אַרכיפּ האָט פֿאַררייכערט זיין ליולקע מיט אַ פֿייערשטיין און זיינע אויגן אונטער די שיווע ברעמען האָבן אויפֿגעבליצט מיט רויטע פֿונקען.

און דאָס בילד פֿון אַרכיפּן מיט זיין פֿייערשטיין און זיין צווייגן־ברעכנדיק געלעכטער האָבן בערלען נאָכגעיאָגט, ווען ער איז שוין געווען ווייט אָפּגעפֿאָרן.

דאָס איז געווען אַ שפּיצל פון וואַלד, אויפצוּוועקן פאַרלאָפענע קלאַנגען און בילדער. בערלען האָט זיך געדאַכט: ער דאַרף זיך נאָך אומקוקן אָן אַ זייט און אָט שטייט הינטער אַ בוים אַרכיפּ מיט דער ליולקע און קלאַפּט אויס פּייער פון זיין פייערשטיין. בערלס וואַלד־מאַיאָנטעק איז געווען גרויס און פאַרטיילט אויף קוואַרטאַלן. אַמגעדיכטסטן און אַמווילדסטן איז געווען דער וואַלד אַרום דער סמאָליאַרניע. בערל האָט קיינעם נישט אויסגעזאָגט, אַז פאַרקערנדיק פון שליאַך צו דער סמאָליאַרניע פאַרלירט ער אָפט מאָל דעם וועג און בלאָנקעט זיך איבער שמאָלע וואַלדוועגן אָדער אין גאַנצן אָן אַ וועג, אַ מאָל אַן איבעריקע שעה צייט, ביז ער דערזעט דעם רויטן רעזערוואַר מיטן לאַנגן קוימען גאָרנישט אין דער זייט, ווו ער האָט זיך געריכט. בערל האָט ליב דעם פלאָנטער אונטערוועגנס אין זיין אייגענעם, דאַכט זיך גוט באַקאַנטן וואַלד. אָבער דאָס מאָל האָט ער כמעט נישט געבלאָנדזשעט. דעם רויטן רעזערוואַר דערזען אין דער ריכטיקער זייט און שוין פון אויג נישט אַרויסגעלאָזט. בעלאַ איז געגאַנגען פוסטריט. דזשעק איז אַרויפגעשפּרונגען אויפן רייטוואָגן און זיך צוגעטוליעט צום באַלעבאָס. געווען מיד פון אַ טאָג אַרומלויפעניש. בערל האָט געטראַכט, צי האָט ער גוט געטאָן, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט אויף דער באַן־סטאַנציע לוקיאַנען מיטן קאָטש, טאָמער קומט אָן ביי דער נאַכט ישראלס ווייב מיט די קינדער. כאָטש פון ישראלס לעצטער טעלעגראַמע האָט מען נישט געקאָנט אַרויסדרינגען ווען זיי קומען. לוקיאַן איז אַ זיכערער מענטש. אַז מען הייסט אים וועט ער וואַרטן. ער האָט אָבער היינט צו פיל געטרונקען. ער קאָן נאָך פאַרשלאָפן די באַן. בערל איז געווען אַ ביסל אומרויִק. און ער האָט זיך אַליין אויף זיך געוווּנדערט, פון וואַנען נעמט זיך די אומרו? פון וואַנען נעמט זיך די פאַרזאָרגטע מחשבה וועגן אַ פרוי מיט קינדער, וועלכע ער האָט קיין מאָל פאַר די אויגן נישט געזען? בערל האָט נישט געהאַלטן פון דער מידה פון גוטסקייט און ער האָט נישט געהאַלטן, אַז ער איז אַליין געכאַפּט אין דער דאָזיקער מידה. גוטסקייט איז נאַרישקייט — האָט ער געטראַכט — פאַרשטעלטער עגאָיִזם. ער האָט זיך דערמאָנט אָן דער סצענע מיטן ווייסינקן רב נחומשי אין בית־המדרש הינטערן אויוון און איז רויט געוואָרן. ער האָט זיך אַפילו אומגעקוקט, ווי עמעצער אין וואַלד וואָלט געקאָנט נאָכזען זיינע מחשבות.

פלטיאלן האָט ער געפונען אין סמאָליאַרניע פאַרן אויוון. דער ייד האָט זיך געפּרעגלט אין דער ווילדער היץ אין פאַררויכערטע גאַטקעס, אין אַ טלית־קטן און אין אַ שפּיציקער יאַרמלקע. די פיס האָט ער אין גרויס תענוג אַראָפּגעשטעקט אין ציגלגרוב, איבער די גליענדיקע קוילן, וואָס זענען געפאַלן איינציק־

ווייז פון אַפּענעם גיהנום־איווון. און דער אָפענער איוון האָט אים געדינט פאַר אַ לאָמפּ. ער האָט געשמאַק אַריינגעקוקט אין אַ ספר.

— משוגענער! וועסט דאָך פאַרברענט ווערן!

— אַ, דאָס ביסטו, בעריש? האָב נישט מורא, איך בין נישט קיין ברענענ־דיקער.

פּלטיאל האָט געהאַט אַ שטים אַ זינגענדיקע. ער האָט איצט אָפּגעקערט צו בערלען דאָס פּנים, אַ לאַנג, שמאָל פּנים, ווי פון אייזערנע צוואַנגען איינגע־קלעמט. און דער שטערן אַ הויכער און די פינצטערע באָרד אַ לאַנגע. בערל האָט איצט געקאָנט זען אין פּלטיאלן זיין גאַנצן משפּוחה־ייחוס, ווייל יענער איז אויך געווען אַ פּאָדלאַסקי און אויסגעזען פאַרן פייער ווי אַן אמתער שד. די ברעמען שפּיציק, די נאָז ווי אַ שנאָבל און די ווינקלען פון שטערן — אַ רמז אויף הערנער. אָבער די באָרד! די באָרד האָט זיך געצויגן וואָס טיפער, אַלץ שמעלער און זיך גאַרנישט געוואָלט אויסלאָזן. פּלטיאל האָט געפרעגט:

— משקה האָסטו געבראַכט?

— יאָ.

— ביסטו אַ גוטער ברודער. זיץ.

— ווער קאָן דאָ אויסהאַלטן? וווּ איז סטעפאַן?

— סטעפאַן איז אַוועקגעפאָרן אין ליאַסאָווע נאָך ברויט. עס פעלט שוין אויס. בין איך, פאַרשטייסטו, אַ ממלא מקומו. אָט איז די קאַטשערע. אין איינעם מיט זוהר איז דאָס ווי אַנגעמאָסטן.

— דו פאַרעסט זיך שוין ווידער מיט קבלה? אַוועקגעוואָרפן שעקספּירן? דער שד איז אין כעס געוואָרן.

— בעריש פּויערוק! וואָס פאַרשטייסטו אין קבלה, וואָס? אויף קבלה שטייט די וועלט.

— און אויף שעקספּירן?

— וואָס מיר שעקספּיר? נאָך אַלע מעשיות איז דאָך שעקספּיר נישט מער ווי אַ קלוגער גוי.

— און אויף בראָנפן?

— וואָס פאַר אַ בראָנפן?

— גוטן בראָנפן.

— פּויערוק! עס גיט דען שלעכטער בראָנפן? בראָנפן קאָן זיין שטאַרקער, שוואַכער. קום, לאָמיר נעמען צו קאָפּ.

זיי זענען אַרויס פון רויטן גיהנום אויף דער טונקעלער גראַקייט פון דער וועלט. דאָ האָט שוין פּלטיאל אויסגעוויזן ווי פון פעד און קרייד אויסגעקנאָטן.

אין ראַם פון דער באָרד איז דאָס שמאָלע פּנים בלאַס, די געזיכט־שטריכן גרויס און טיף געשניצט — אַ טיפּישער פּאָדלאַסקי. ער איז געווען אַ מאַן פון אַ יאָר פופציק. אין דער שוואַרצער באָרד האָבן זיך געפּלאָנטערט ווייסע בענדעלעך.

— און דו שעמסט דיך נישט מיט דעם הילוך דיינעם, וואָס?

— און דו, בעריש, האָסט קיין גרעסערע חכמה נישט געקאָנט אויפטאָן, ווי זיך איבערטאָן פאַר אַ פּויער, רחמנא־ליצלן? פאַר וועמען האָב איך זיך צו שעמען? פאַר גאָט סיידן. איז נאָך אַ קשיא צי ער טראָגט עפּעס אַליין, אַחוץ אַן אַרבע כנפות.

פּלטיאל האָט געמאַכט אַ פאָר טריט פאָרויס, צוגעשטעלט די ווייסע הענט צו דער שוואַרצער באָרד ביים מויל, אויסגעשריען הילכיק־ווייט:

— קי־רי־לי־כאַ־אַ!

איז דאָס געווען אַ מעכטיקער אויסגעשריי, וואָס האָט געשמעקט אי מיט ווילדן וואַלדהאָרן, אי מיט בית־המדרש. יידן שרייען אַזוי ווילד צו סליחות אין דער נאַכט אַריין: ויקרא בשם ה׳!

פּלטיאל איז אַוועקגעלאָפן אין שטיבל אָנטאָן די הויזן: בערל איז אַוועק אויסשפּאַנען.

און ווידער האָט אים געפּייניקט דער געדאַנק, צי האָט ער גוט געטאָן וואָס ער האָט זיך פאַרלאָזן אויף לוקיאַנען. עס קאָן אויסברעכן אַ רעגן. דער הימל איז פאַרצויגן. צי וועט ער שכל האָבן זיי איינצודעקן, פאַרשטעלן ווי געהעריק?

און ווידער האָט ער זיך דערמאָנט אָן ווייסינקן ר׳ נחומשי און זיך פאַר־שעמט פאַר זיין אייגענער נישט בייטיקער גוטסקייט, וואָס איז אין גאַנצן געווען קעגן זיין פּראָגראַם:

„בערל, דו ווערסט אַ יידענע, בערל!"

ווייל איז געווען צו זיצן מיט פּלטיאלן אין דער רויער, סאָסנאָווער שטוב. און ביי אַ גלעזל שטאַרקן בראָנפן פירן אַ ווילדן שמועס (מיט פּלטיאלן קאָן מען דען רעדן גלייך?), צוקוקנדיק ווי קיריליכע, די יונגע געזונטע סאָלדאַטקע מיטן קאָקעטיש פאַרדרייטן רויטן טיכל אַרום קאָפּ טופּעט מיט די שטאַרקע ווייסע פיס (דאָס קליידל קאָקעטיש אונטערגעשטעקט), צוגרייטנדיק דעם סאַמאָוואַר און דאָס צובייסן. אויפן הויף איז פינצטער, אויפן טיש — אַ נאָפטלעמפּל. דער וואַלד רוישט און אַ ווייטער דונער רוקט זיך נענטער.

— קיריליכע, אַ גלעזל בראָנפן!

— אָ־יעי?

— דיינער שיקט דיר עפּעס בריוו פון פראָנט?

— אָ־יעי, באַרין, ער פּוטיעט זיך שוין אַוודאי לאַנג מיט אַ דייטשקע דאָרט!

די אויגן אירע גלאַנצן, די ציין בלאַנקען, דאָס פרישע פּנים האָט זיך אָנגעזונדן פון די ערשטע צוויי גלעזלעך בראָנפן. און פלטיאל איז פינצטער ווי די נאַכט. זיין פּנים איז אין גאַנצן אין דער שוואַרצער באָרד פאַרזונקען. צי איז ער אייפערזיכטיק אויף קירילן, וואָס קאָקעטירט זיין וייטן קרוב? (אַ קרובהשאַפט, וואָס ביידע האָבן זיך שוין לאַנג אויפגעהערט ברעכן דעם קאָפּ, צו דערגיין אַ שטיקל טאָלק). צי געפעלט אים נישט דער פאָרשלאַג וואָס בערל האָט אים געמאַכט? גוט, אַ טובה. טובות דאַרפן אָבער אויך האָבן אַ גרענעץ.

— זאָג מיר נאָר, בעריש, פון ווען אָן ביסטו דאָס אַזאַ חכם געוואָרן?

— אַ שטייגער?

— דו ווילסט נישט קריכן אין דער בלאָטע און מיך שטופּסטו פאַר דיינעטוועגן. אַ שיינעם דאַנק. וואָס בין איך פאַר אַ קאָמיטעטשיק, וואָס? וואָס פאַר אַ עסקים האָב איך מיט זיי? אַז איך פריי זיך, ווען איך דאַרף די טריפהנע שטאָט נישט אָנקוקן. אפשר וועסטו מיך גאָר בעטן פאַר דיין טובה ווען זיך אומקערן צוריק צו מיין פלוניתטע?

— דאָס זעסטו, איז שוין דיין זאַך. אָבער פאַר די הימלאָזע דאַרף מען עפּעס טאָן. וועסט נעמען וויפל דו וועסט דאַרפן, אויף דיין איינזען.

— לאָז מיך געמאַך, איך בעט דיך!

אָבער בערל האָט נישט נאָכגעלאָזט. פלטיאל האָט זיך קוים אָפּגעבעטן ביז מאָרגן. ער וועט זיך איבערלייגן.

— געדענק זשע!

און ביידע בערדיקע פּאַדלאַסקיס האָבן צוגעשוויגן, געזופּט פון די גלעזלעך און פאַרביסן מיט זויערע אוגערקעס. זיי האָבן זיך אָנגעקוקט און, דאַכט זיך, הנאה געהאַט פון דעם שווייגן.

— און איך זאָג דיר, בעריש, אַז פון געלט וועט קיין גוטס נישט אַרויס. דאָס האָב איך געזען גלייך נאָך דער חתונה, בעת מיין ווייבס ליבהאַרציקער נדן איז פאַרברענט געוואָרן אין איינעם מיט דער מיל. פון יענער שריפה אָן האָב איך ליב באַקומען פייער. זאָלסט מיך לאָזן, וואָלט איך אונטערגעצונדן דיין וואַלד.

— ביסט אַ משוגענער.

— ניין, וואָס דען? מיט געלט וועסטו די וועלט איבערבויען?

— דאָס טאַקע נישט. אָבער עפּעס קאָן מען אויפטאָן.

— אַז איך האַלט נישט פון דעם גאַנצן אויפטו דיינעם. פרעג מיין בענצל און מיין מירעלען, וואָס זיצן דאָרט אין בערן — ווערסטו הערן מיינע ווערטער. די גאַנצע וועלט מיטן קאָפּ אַראָפּ אַוועקשטעלן, די גאַנצע וועלט! גוט, זאָג איך, קינדערלעך. ביי מיר האָט איר געפּועלט. אָבער מיינט איר, אַז די וועלט וועט

שטיין מיטן קאָפּ אַראָפּ, וועט זי שוין האָבן אַן אַנדער פּנים? עס וועט זיין — זאָג איך — די אייגענע דוואָשע, נאָר אַנדערש געשלייערט. איר פאַרשטייט, בהמות?

— פאַר וואָס עפּעס?

— ביסטו דאָך אויך אַ בהמה? איר פאַרשטייט אַפילו נישט, אַז איבער דער וועלט רעגירן גאָר אַנדערע כוחות. מיט נישט־אָרעם נישט־רייך וועט איר די וועלט נאָך נישט אויסגלייכן.

— דהיינו?

די שויבן האָט אויפגעריסן אַ לאַנגער שטאַרקער בליץ. נאָך דער מאָמענ־טאַלער ליכטיקייט פון זיבן זונען איז אין צימער געוואָרן שטאַרק טונקל, ווי אין דעם נאָפּטלעמפּל וואָלט אַראָפּגעפאַלן דאָס פייער. קירילּיכע איז אויפגעשפּרונגען מיט אַ קוויטש און זיך איבערגעצלמט.

— איך וועל לויפן זען, צי די קינדער שלאָפן שוין.

עס האָט אַ זעץ געטאָן אַ דונער און דאָס שטיבל האָט אויפגעציטערט! מיטן גערויש פון וואַלד האָט זיך אָנגעהויבן צו אַמפּערן דער רעגן.

— גיי, גיי, קירילּיכע, די קינדער וויינען אַוודאי.

זי האָט געעפנט די טיר. ביי דער שוועל האָט געגאָסן. זי האָט זיך צעלאַכט. מיט איר מאַסיווער גראַציע האָט זי אַ הייב געטאָן דאָס קורצע קליידל איבערן קאָפּ אַריבער, צו פאַרשטעלן זיך פון רעגן, און דאָס איז שוין אויסגעקומען ווייניקער גראַציעז. צוזאַמען מיטן קליידל האָט זיך אויף אַ רגע מיטגעריסן איר העמד. מיט אַ קוויטש איז זי אַוועקגעשפּרונגען אין רעגן אַריין. פּלטיאל האָט צוגעמאַכט די טיר. צוויי פּאָדלאַסקיס אָפּגעשלאָסענע פון דער וועלט.

פּלטיאל, דער וואַלדמענטש פּלטיאל, האָט מיט אַ כמורנער ליבשאַפט דערמאָנט זיינע קינדער אין בערן. און בערל האָט זיך דערמאָנט אָן ווייסע בליצן אין אַזאַ שלאַקסרעגנדיקער נאַכט, בעת ער האָט אויפגעגעבן זיין לעצטע האָפענונג צו ווערן אַ טאַטע מיט טאַטעס צו גלייך און געוואָלט אומברענגען דאָס אומגליק־לעכע באַשעפעניש וואָס איז אַרויס פון זיינע לענדן. און ווי אַ חוזק איבער זיינע שווערע געדאַנקען האָט זיך געבלייכט פאַר זיינע אויגן קירילּיכעס יונג ווייס הינטערלייב, בעת זי האָט פאַרריסן דאָס קליידל צו לויפן צו אירע אייגענע קינדער. דער רעגן האָט, דאַכט זיך, לאַנג, לאַנג, פון יענער פינצטערער נאַכט אָן, זיך געשנירלט דורך זיין האַרץ, ווי דורך אַ זיפּ מיט הייסע אָנגעגליטע שנירלעך. און פּלטיאל האָט געכישופט איבערן גלעזל בראָנפן מיטן בלאַסן, שמאָלן פּנים, מיט די שפּיציקע ברעמען. ער איז אַריינגעפאַלן אין אַ מעשה־טאָן.

„...פֿאַרשטייסט, צדיק מיינער? ליאַסאָווע איז דאָך אַ מאָל געווען אַ מקום־תּורה, אַ מקום־תּורה געווען. אין יעדן בית־המדרש זענען געזעסן כּתות בערד און פּאות און האָבן געלערנט.

אין אַלטן בית־המדרש הינטערן אויוון — געזעסן דאָט מנין, די בטלנים די צען. ווער האָט געהערט פֿון זיי, ווער האָט געוווּסט פֿון זיי? געזעסן געלערנט, איין נשמה מיט צען גופֿים, ווער זאָל וויסן, אַז נאָך האַלבער נאַכט האָבן זיי השתּפּכות הנפֿש, אַז איינער פֿאַר דעם אַנדערן איז שוין לאַנג אַנטפּלעקט געוואָרן און אַז אַלע צוזאַמען זענען זיי באַהערשט פֿון איין גרויסער כּוונה אַראָפּצוברענגען משיחן?

די ווייבער האָבן שטיל געקלאָגט — אַלץ באַלעבאַטישע קינדער געווען. טאַטע־מאַמעס האָבן שטיל געמורמלט. שטאָט האָט זיך נישט געמישט. מענטשן זענען עוסקים בתּורה, פֿאַרען זיך אין קבלה נאָך האַלבער נאַכט, פֿראַווען מקוואות — ווען גייט עס אָן? צום מיסחר מיט חזיר־האָר וועט עס אַוודאי נישט שאַטן. און ווען אַלע צען יונגע־לייט וואָלטן שוין געשטעקט אין געשעפֿט, וואָלט דען פֿאַר שטאָט גלייכער געווען? איז נישט גלייכער, אַז זיי זענען אויס־געטאָן פֿון דער וועלט, גייען אַרום קרויע־בלוע און גאָפּן פֿאַרחלומט מיט אַן אָפֿן מויל און פֿאַרשלייערטע אויגן אין די עולמות אַריין. גלייך זיי הערן פֿון דאָרט מי יודע וואָס פֿאַר אַ מוזיק? אָבער שטאָט האָט זיך שוין אָנגעשטויסן ווער די צען יונגע־לייט זענען. מען זאָגט נישט אַרויס, אָבער מען ווייסט, מען פֿילט, מען האָט דרך־ארץ.

אין אַ ווינטערדיקן פֿרימאָרגן זעט מען צייכנס פֿון בלוטיקע טריט, וואָס פֿירן פֿון דער מקווה אין בית־המדרש אַריין. פֿאַרגעסן, הייסט עס, די שיך אין דער מקווה און נישט געפֿילט ווי די פֿיס פֿרירן צו צום באָדן און בלוטיקן ביי יעדן טריט. אַ מדרגה!

מען דערציילט שוין שפּעטער וועגן אַ מופֿת מיט אַ קינד. געגאַנגען איינער פֿון דעם מנין ערב הושענא־רבה פֿאַרטאָג, געגאַנגען פֿון פֿעלד מיט אַ בינטל הושענות. זעט ער פֿון דער שטאָט אַרויסגיין אַ ציגיינערין מיט אַ פּעקל.

— שטיי! וואָס טראָגסטו דאָרט?

לאַכט זי, די ציגיינערין. זי טראָגט אַ קינד.

— שוין זאָלסטו מיר אָפּגעבן דאָס קינד, דו הערסט?

זי באַקומט אַ שמיץ איבערן פּנים מיטן בינטל הושענות און דאָס קינד איז שוין ביי אים אין די הענט. און ער לויפֿט שוין מיט דעם איבער די שלאָפֿנדיקע הינטערגאַסן און קוקט אויס, זוכט אויף, ווו עס זעט זיך אַ פֿייער דורך די לאָדנ־שפּאַלטן, ווו עס הערט זיך אַ יללה הינטער פֿיר ווענט.

— שאַט! שאַט! ווייבער! מינטערט אָפּ די קימפּעטאָרין! דאָס קינד וועט אי״ה האָבן אַריכת ימים! אַט איז עס!

און מען ווייסט נישט ווי ער איז אַריין. און מען ווייסט נישט ווי אַרויס. נאָר אַ יידענע, אַ שכנה, האָט אים געזען פאַרביילויפן און אים דערקענט.

— ס'איז דאָך איינער פון דעם מנין!

דערזען אַז מען איז בכוח, ווערט שטאַרקער די תקיפות, שטעלט מען זיך איין אויף גרעסערע זאַכן. מען איז דאָך עפּעס אַ מנין! און אַז מען קאָן זיך נישט דערוואַרטן אויף די איבעריקע זעקס און צוואַנציק, איז וואָס? דאַרף מען לאָזן אונטערגיין אַ וועלט? נישקשה, מען איז געגוג אויסגעפּרוווט אין תעניתים בציבור און מען באַשטימט אויפן לעצטן גרויסן פּרווו אַ פּשוטן דאָנערשטיק. אַי — מען קאָן געניזוקט ווערן? פאַר וואָס עפּעס זאָל מען געניזוקט ווערן, פאַר וואָס? תקיפים!

און די יונגע ווייבלעך, בלוט און מילך, מיר נישט — דיר נישט, וויסטע עגונות געוואָרן. גאַרנישט. די מענער, די ל״ו, קוקן נישט אין דער שטוב אַריין. ווייבער פינצטערן אָפּ זייערע טעג. ווייבער לויפן איינע צו דער צווייטער זיך אויסוויינען דאָס ביטער האַרץ. מען שעמט זיך שוין נישט. ווייבלעך מאַכן אַ בונט. ווייבלעך זוכן סגולות, ווי אַזוי די פאַרלוירענע מענער אַריינצובאַקומען אַהיים צוריק.

און אַז עס העלפן נישט קיין גלייכע דרכים, נישט רבי מאיר בעל־הנס, נישט שרה בת־טובים — זוכט מען אַ טאַטער, אפשר וועט ער העלפן. איז קיין טאַטער אין דער געגנט אויף אַ רפואה נישטאָ. דערוויסט מען זיך פון אַ פויערטע וועגן אַן אַלטער ציגיינערין. ווי אַזוי אַ מנין ווייבערשע צינגער האָט איינגעהאַלטן דעם סוד ביז אַ צייט, איז טאַקע חידושים. ס'איז, ווייזט אויס, זיי אין לעבן געגאַנגען.

מיט כל התירוצים האָט מען זיך אַרויסגעגנבעט פון טאַטע־מאַמע, פון שווער און שוויגער פון דער שטאָט אַרויס. און אפשר האָבן מאַמעס מיט די שוויגערס אַליין צוגעהאָלפן — אַ האַרץ אַ האַרץ פילט. פינף זענען געפאָרן צו חברטעס כלומרשט, אויף חתונה. דריי — צו ווייטע מומעס צו גאַסט. צוויי — אויף אַ יריד אין אַ שכנישן שטעטל. און אַלע צען ווייבער האָבן אין גרויס ציטערניש זיך צונויפגעטראָפן אין עק דאָרף ביי דער ציגיינערין. איז דאָס געווען שוין פון די אמתע ציגיינערינס. אויף דער שוועל איז זי געזעסן אין אירע בלויע מייטקעס און גערייכערט אַ ליולקע. און בראַסלעטן האָבן באַצירט אירע צעקנייטשטע, פינצטערע פיס. שוואַרצע פיס מיט ווייסע נעגל. און אַ גרוי בערדל האָט זי

געהאַט און גערעדט האָט זי מיט אַ גרעבץ און געקלימפּערט מיט די מטבעות און קמיעות אויף דער איינגעפאַלענער ברוסט.

— נייַן, ווייבעלעך! קומט צו מיר דאַנערשטיק, פאַר דאַנערשטיק נאָך האַלבער נאַכט נעם איך אייך נישט אויף!

איז אין דער פאַרכטיקער נאַכט אַרויסגעפאַלן אַ שניי. און די וועלט איז געלעגן אונטער אַ ווייסן איבערבעט און פאַרוויגט און געהוידעט פון אַ קלאָגנדיי־קער זאַווייע. האָבן פלינקע שנייעלעך זיך געריסן צום ליכטיקן שפּאַלט פון בית־המדרש־לאָדן, געוואָלט זוכה זיין אַרייַנצוקוקן איידער זיי פאַרגייען אין גראָען חושך.

דאָרט האָבן געברענט ליכט. דער מנין איז געשטאַנען איינגעהילט אין טליתים איבערן קאָפּ, צוגעטוליעט איינער צום אַנדערן. און זיך צוזאַמען געוויגט, ווי איין מאַן און ווי פון איין ברוסט האָט זיך געריסן זייער שוואַכער פאַרפּיי־ניקטער קרעכץ:

מן המצר קראתי יה!

— ווער פון אייך האָט אַ מחשבה זרה, יידן? ווער פון אייך האָט נאָך עפּעס אין האַרצן אַ זעמדעלע פון אַ זייטיקן ערדישן באַגער, אַחוץ דער איינציקער גרויסע כוונה אַראָפּצוברענגען משיחן? — דער זאָל אַרויס, אויף שניי און זאַווייערוכע! דאָ וועט ער געניזוקט ווערן! עס דערנענטערט זיך די שעה פון הייליקע שמות און צרופים! דער שר פון דער תורה וועט אויפלויכטן אין זיין קרוין!..

— און ווער פון אייך, ווייבעלעך, האָט נאָך חרטה, וואָס זי איז פאַרקראָכן אין מיין הייל אַריין — די זאָל אַרויס אויף שניי און זאַווייערוכע! דאָ וועט זי גע־שעדיקט ווערן!

האָבן די ווייבער געשוויגן, געציטערט און געשוויגן, צונויפגעפּרעסט אין ווינקל פון דער גרויסער שטאַל, ווי אַ טשערעדע שאָף. און ווי קאָנען זיי דען אַרויס, ווען זיי וואָלטן אַפילו וועלן? אַז זיי זענען נאַקעט, אַלע ווי די מאַמע האָט זיי געהאַט, פּרעסן זיי זיך איינע צו דער אַנדערער מיט זייערע אָנגעגליטע בייכער און בריסטן.

און די ציגיינערין זיצט אויף טערקיש, אין דער מיט פון דער גרויסער שטוב מיטן נידעריקן סופיט, זיצט און מישט אין דעם שוואַרצן פלאַכן טאָפּ, וואָס עס קאָכט זיך אויפן דרייפוס.

עס זעצט פון דעם טאָפּ אַ היץ, פאַרברענט צו ווערן. און די לייבער ווערן טרוקן־אָנגעגליט, ווי די ברענענדיקע קוילן. די ציגיינערין גרעבצט און מורמלט:

— ווילט איר, הייסט עס, ווייבער, אייערע מאַנען צוריק? ווילט איר מיט זיי לעבן און קינדערלעך האָבן?

— יאָ! דאָס ווילן מיר! דאָס ווילן מיר!

— קומט זשע גיכער, ווייבעלעך, קומט זשע צו מיר, דער טאָפּ זידט שוין, דער טאָפּ קאָכט שוין באַלד. זינגט מיט מיר, ווייבעלעך! טאַנצט מיט מיר!

איבער דער היץ פון דער אָנגעגליטער שויב דרייען זיך אַרום, שוועבן אַרום לאַנגע שוואַרצע קעץ, ווי די שלאַנגען. זיי גלאַנצן אין גרויס תענוג מיט די גרינע העליש־פייער־אויגן. און די ווייבער ציטערן פאַר זיי, פּרעסן זיך צום ווינקל, לייב צו לייב.

— אַ־קיש! אַ־קיש! — צעטרייבט די ציגיינערין אירע שוואַרצע קעץ מיט אַ לאַנגן בעזעם. און — האָפּ! זי זיצט שוין אויפן בעזעם רייטנדיק אין אירע בלאָע לאַנגע מייטקעס.

— נאָך מיר, ווייבעלעך, נאָך מיר!

אַלע ווייבער זיצן שוין אויף בעזעמער רייטנדיק, און אין צעגליטער, צע־וואָרפענער נאַקעטקייט היפּסלען זיי אַלע נאָך דער ציגיינערין אין אַ רעדלטאַנץ אַרום זודיקן טאָפּ.

האָפּ, האָפּ, אָט אַזוי!
קאָכט אַ טאָפּ מיט גרינעם גראָז.
קומט אַ וויכער, גיט אַ בלאָז,
צינדט זיך אָן דער געלער שטרוי
האָפּ, האָפּ, אָט אַזוי!

די שוואַרצע קעץ פּלאָנטערן זיך, שלענגלען זיך אונטער די נאַקעטע פיס. אונטערן נידעריקן סופיט טראָגן סאָװעס זייערע שווערע לייבער אין דער לופטן, שטומע, פליענדיקע קעץ מיט בורשטינענע פייערן אין די אויגן. דער סופיט הייבט זיך העכער און העכער. די ערד גייט אַוועק פון אונטער די טאַנצנדיקע פיס. ווייבערשע הערצער זינקען אין שרעק ווי אין זיסן תענוג פון דער חתונה־נאַכט. הערצער פאַלן אין אַנטציקונג — כי־כי־כי! און די נאַקעטע פיס היפּסלען הויך. אויסגעטאָן די בושה.

האָפּ, האָפּ, אָט אַזוי!..

— ציטערט נישט, ווייבעלעך, האָט נישט קיין מורא. טופּעט אָן דר'ערד. לאָזט צו רו די ערד. אָט אַזוי ווי איך. אין לופטן טאַנצט, אין דער לופט שווימט און רופט אייערע מאַנען, רופט! העכער! נאָך העכער!

— כי־כי־כי!

נישטאָ שוין פון אונטן קיין קעץ — פאַרזונקען. נישטאָ אין דער הויך קיין

סופיט — צעשוווּמען געוואָרן. צען נאַקעטע ווייבער פליִען רייטנדיק אויף בעזע־מער איבער שנייען־זאַוויערוכעס אין דער נאַכט אַריין מיט צעלאָזטער האָר.

— או־הו־או־הו! — פאַרויס די מכשפה אויף אַ גרויסן בעזעם.

— האַלט אייך, שוועסטערלעך! קוקט נישט אַראָפּ! דאָס קעפּעלע וועט זיך פאַרדרייען!

שנייעלעך פליען, ווי פליגן אין זומער. דאָס פליט זי מיט דעם זודיקן טאָפּ און טראָפּנס שפּריצן. שפּרינקלען און בריען די נאַקעטע לייבער, בייסן זיך אײַן און צערייצן דאָס בלוט.

— רופט אייערע מענער! אָט זענען זיי! אָט! זעט וואָס זיי טוען, ווייבעלעך, זעט!

— איטשע! חיים! שמערל! ברוך! העי!

און דער מנין אין בית־המדרש שטייט אין פאַרציטערונג, שטייט אין פאַרגליווערונג. די הייליקע רגע דערנענטערט זיך. אַלע ווילנס אין איינעם, אַלע כוונות אויסגעלאָשן. נאָר איין כוונה פון דערוואַרטונג. באַלד הערט זיך אַ בת־קול, אַ קול דממה דקה. דעקט אָפּ אייערע הייליקע פּנימער, יידן! דעקט אָפּ פאַרן שר התורה דעם ווייסן פלאַם פון אייער הייליקער בענקשאַפט צו אים, אָט שיינט שוין דער אָפּגלאַנץ פון זיין קרוין, אָט הערן זיך שוין זיינע טריט, פאַרויס קוקט! פאַרויס! ווער קערט זיך אָפּ אַהינטער? אַי!

— ס׳ברענט!

הינטער זיי ברענט. דער טיש, די שטענדערס, די וואַנט — עס ברענט, עס פלאַקערט.

— איטשע, חיים, שמערל, ברוך! כי־כי־כי, ס׳בין איך!

אַ רויטער פלאַם, אַנשטאָט אַ ווייסן. דער שר של אש, אַנשטאָט דעם שר של תורה.

ווער האָט פאַרראַטן? ווער איז נישט זוכה געווען?

— יידן, מיר ווערן פאַרברענט!..

— כאַ־כאַ־כאַ־כאַ! — בערל האָט זיך צעלאַכט ברייט און גידעריק. צום ערשטן מאָל נאָך יאָרן פון איינגעהאַלטענעם שמייכל — אַוודאי אַ פּאַדלאַסקי געווען צווישן דער חברה דאָרט. דאָס גאַנצע שפּיל האָט ער קאַליע געמאַכט — כאַ־כאַ־כאַ־כאַ!

דזשעק איז אויפגעשפּרונגען און פאַרווּנדערט געקוקט מיט גאָלדענע אויגן אויף זיין באַלעבאָס. פּלטיאל האָט אַוועקגעמאַכט מיט זיין ווייסער האַנט.

— זעט מען דאָך באַשיימפּערלעך, אַז דו ביסט אַ שד!

— מיר זענען אַלע שדים, פּלטיאלקר־סערצע, או־ף, אַ גיהנום־היץ אַ ביסל!

ער האָט אויפגעמאַכט דעם פענצטער און אַריינגעטעמט מיט דער פולער ברוסט די ביינאַכטיקע וואַלדפרישקייט נאָך אַ רעגן. די לבנה האָט זיך געראַנגלט מיט די וואָלקנס מיט דער דעה זיך דורכצורייסן. ווי אַן אָפּגעזעגטער טורעם פון דער וואַסער־לייטונג האָט זיך דערהויבן דער פינצטערער רעזערוואַר, אַ צוויי שטאָק די הייך, און פון לאַנגן שוואַרצן קוימען האָט געזעצט אַ גיהנום־פייער.

דער אויוון הייצט זיך נאָך, פּלטיאל. קום, לאָמיר כאַפּן אַ שווים אין רע־זערוואַר.

— וואָס קאָן דיר איינפאַלן! ביי דער נאַכט! וועסט דאָך דערטרינקען ווערן!

— רעדסט נאַרישקייטן! וועסט אָנצינדן אַ שטורקאַץ. מען וועט זיך האַלטן ביי דער רער.

זיך אָפּטובלען אין גרויסן רעזערוואַר איז געווען ביי בערלען איינער פון די גרעסטע תענוגים. די מעטאַלענע רערספּיראַל האָט זיך געוויקלט אין גרויסן רעזערוואַר פון אויבן ביז אַראָפּ, צום דעק, און דאָרט אויסגעטריפט דורך קראַנען דעם רויען טערפּענטין. דאָס וואַסער אין רעזערוואַר, וואָס האָט געדאַרפט קילן די רערן, האָט אַליין פאַרן טאָג זיך אָנגעוואַרעמט הייס און איז געווען דורכ־גענומען מיט טערפּענטין. בערל האָט געהאַלטן, אַז דאָס איז די געזונטסטע וואַנע אין דער וועלט.

אין אַ ווײַלע אַרום האָט שוין אויבן געברענט און ראָז געוויכערט אַ ריזי־קער שטורקאַץ און בערל איז געקראָכן אַרויף אויפן לייטער אַ נאַקעטער מיט די שוואַרצע האָרפּלעקן אויף זיין לייב.

פּלטיאל איז נישט ביינעשטאַנען דעם נסיון און גענומען זיך אויסטאָן. און ווען ביידע האָריקע, בערדיקע פּאָדלאַסקיס האָבן שוין געטאַנצט און זיך געפּליוש־קעט אין דער הייך, שרייענדיק מיט ווילדע קולות פאַר גרויס תענוג, האָט זיי אונטן אַריבערגעשריגן קיריליכע, וועלכע איז געקומען צו לויפן אויף ביין ווונדער.

— אָ־יעי!

— העי, קיריליכע! טו זיך אויס, קריך אַרויף! קריך אַרויף, בהמה איינע! וועסט זיך אָפּבאָדן.

— איך שעם זיך!

— קריך אַרויף, בהמה איינע! קיינער וועט נישט וויסן.

— אָ־יעי!

זי איז אַנטלאָפן אין שטיבל צו פּלטיאלן. און אין אַ ווײַלע אַרום איז זי שוין געלאָפן צום לייטער אַ נאַקעטע, בלויז מיטן רויטן טיכל אויפן קאָפּ. זי

האָט לייכט געטראָגן דעם מאַסיוון יונגן קערפּער אויף אירע דינע, הויכע פיס.

— האַ־האַ־האָ! קריך, קריך, קיריליכע! גיב אַ האַנט, איך וועל דיר צוהעלפן!

פּלטיאל בייגט זיך אַריבער אין דער שפּיציקער יאַרמלקע, זיין קאָפּ איז שמאָל ווי אַ האַלאַוויעשקע, די באָרד הענגט אַראָפּ ווי אַ נאַסער זאַק, אַ וואַסער־שד. ער ציט ביי דער האַנט די נאַקעטע קיריליכע, זי שפּאַנט אויפן לייטער מיט אירע לאַנגע פיס און דער פלאָם פון שטורקאַץ טאַנצט. אַ שיכורער פון זיין אייגענעם רויטן רויך. בערל באַשפּריצט זיי ביידן מיט הייס סאַסנע־שמעקעדיק וואַסער.

— האַ־האַ־האָ! לעבן איז אַ מיצווה! — ער האָט אונטערגעכאַפּט קיריליכען פאַרן קאַלטן, גליטשיקן פוס, שלעפּט זי אין הייסן וואַסער אַריין.

— אַ־יעי! כ׳וועל מיך דערטרינקען!

— האַלט זיך אָן מיר, קיריליכע!

— איך האַלט זיך שוין! גוט?

דער שטורקאַץ האָט זיך אויסגעלאָשן, אַרויסגעלאָזט זיין נשמה מיטן רויך און אַלע דריי לייבער זענען גרין פון דער לבנה. ווי נאַסע, קלעפּיקע זשאַבעס קריכן זיי פון לייטער אַראָפּ, איינער נאָכן אַנדערן און זייער געלעכטער איז ענלעך צו דער קוואַקעריי פון זשאַבעס.

קיריליכע לאָזט זיך לויפן מיט איר פּעקל זאַכן און מיט איר זשאַבע־געלעכ־טער אין שאָטן פון וואַלד. דאָס האָט זי פּלוצלונג די בושה באַהערשט. אָבער בערל יאָגט זי נאָך אַ נאַקעטער און זי ראַטעוועט זיך פון אים טיף אין וואַלד אַריין.

— אַ־הו! — שרייט זי רייצנדיק־רופנדיק פון איר ווייטער באַהעלטעניש — און איר געשריי איז מעלאָדיש, ווי ביי אַ יונגער חיה.

— וואַרט, וואַרט, קיריליכע! וועסט זיך נישט אַרויסדרייען!

ערשט איצט, נאָך דער הייסער באָד האָט אים אַ זעץ געטאָן אין קאָפּ דער אויסגעטרונקענער בראָנפן. ער קאָן קוים נאָכקאָנטראָלירן וואָס ער טוט און ער וווּנדערט זיך אַליין אויף זיך: ער, בערל פּאַדלאַסקי, וואָס האָט געקאָנט מיט לייב און לעבן אַריין אין דער אַרבעט און לאַנגע חדשים ניט אַ טראַכט טאָן וועגן אַ פרוי, ער יאָגט זיך נאָך נאָך דער קיריליכע מיט דעם איינציקן פאַרלאַנג זי אומצווואַרפן און באַהערשן איר יונג, רופנדיק לייב. און אין זיין אימפּעט שלאָגט אָן ערנסט, אָן ערנסט פון אַ לעבנסצוועק. און עס פרייט זיך אין אים דער גע־דאַנק, אַז לעבן איז אַ מיצווה.

פון דער ווייט האָט אים נאָכגעלאַכט פּלטיאל. ער הערט שוין נישט מער זיין געלעכטער. קיריליכע לאָקט אים מיט איר טריפהנעם, פאַלש־שרעקעדיקן

קוויטש. די ווייסקייט פון איר לייב וואָס האָט פון צייט צו צייט אַ שימער געטאָן צווישן דיביימער איז שוין פאַרשוווּנדן. זי קוויטשעט שוין נישט מער. פאַרטייעט זיך הינטער אַ בוים ערגעץ אָדער אין אַ גראָבן און וואַרט, און וואַרט אויף אים מאָנענדיק, רופנדיק מיט דעם גאַנצן שטומען געשריי פון איר יונג און דאָרשטיק לייב. ווי לאַנג דרייט ער זיך אַזוי אין וואַלד אַרום? אפשר אַ פערטל שעה און אפשר אַ גאַנצע שעה און אפשר אַן אייביקייט אַ גאַנצע. אין וואַלד איז איצט ליכטיק פון דער לבנה, אָבער בערל ווייסט בשום אופן נישט ווו ער געפינט זיך דאָ. ער ווייסט, אַז די סמאָליאַרניע האָט ער געלאָזט הינטער זיך און ווען ער זאָל לויפן גלייך מיט דער נאָז, וועט ער אָנקומען צו קיריליכעס וואַלדהייזל. אָבער איצט געדענקט ער שוין נישט, צי האָט ער זיך פאַרנומען רעכטס, צי האָט ער זיך פאַרנומען לינקס פון דער סמאָליאַרניע. גלייך — זיכער נישט, וואָרעם אויב גלייך וואָלט ער לאַנג שוין געדאַרפט האָבן פאַרן אויג דאָס וואַלדהייזל. האָט ער, הייסט עס, פאַרבלאָנדזשעט? אָבער צי בלאָנדזשעט ער דאָס אין וואַלד, צי אין זיין שיכורן געדאַנק — וואָס מאַכט עס אויס? אַז דער עיקר איז דאָך נישט די צייט און נישט דאָס אָרט, נאָר די נאַקעטע ווייסע קיריליכע, וואָס ער דאַרף זי כאַפּן און באַהערשן.

ער לויפט, ער גייט פוס־טריט, ער בלייבט שטיין און עס דאַכט זיך אים: דער וואַלד גייט.

קיין שרעק פילט ער נישט. ערשט איצט, אין זיין בלאָנדזשעניש, האָט זיין גאַנץ נאַקעט לייב און זעל זיך צעזונגען, אַז לעבן איז אַ מיצווה, אַז אַ מענטש מיט אַ באָרד קאָן פאַרבלאָנדזשען דריי טריט פון זיין אייגענער סמאָליאַרניע — איז דאָך וויל! עס אינטריגירט אים אָבער פאָרט צו טרעפן, וווהין ער האָט פאַרבלאָנ־דזשעט. ער דערשפּירט די קעלט אין זיין נאַקעט לייב און ער מאַכט אייליקע חשבונות: נאָך אַ צען טריט און ער וועט אַרויס אויף דער לאָנקע. ער לאָזט זיך לויפן צו דער לאָנקע, וואָס איז פאַרגאָסן, דאַכט זיך, מיט לבנה־שיין — אָבער צו דער לאָנקע קומט ער נישט. זי איז נישטאָ. רעכטס — אַ וואַסער. ווי קומט דאָרט אַ וואַסער רעכטס? ער וועט באַלד אַנטדעקן אַ סאַזשלקע אין זיינע וועלדער, וועלכע ער קען ווי זיינע צען פינגער. ער קומט אָבער צו קיין וואַסער נישט. ס'איז נאָר געווען אַן אָפּנאַרעריי פון דער לבנה. די גאַנצע צייט היט ער זיך, נישט צו טאָן אַן איבעריקן טריט לינקס, כדי נישט אַריינצופאַלן דאָרט אין פינצטערן גראָבן. אָבער אָט האָט ער זיך פאַרטראַכט און אָט איז ער שוין האַרט ביים גראָבן, ער פאַרטשעפּעט זיך און פאַלט, און פאַלט גאָר אויף אַ בערגל!

קיין שרעק קומט נאָך אַלץ נישט. ער שמייכלט אַרויף צו דער לבנה צווישן די ביימער און וואָלקנס און זי, די לבנה, זוכט אַן אָפּן שטיקל פלאַץ אַראָפּצושמייכלען

צו אים. דאָס יאָגט ער זיך גאָר נאָך דער לבנה, נאָך דער גרויסער, אייביק נאַקעטער, אייביק לייב־דאַרשטיקער קיריליכע! און אין זיין שוואַרץ־באַוואַקסענער האַריקער ברוסט דערהייבט זיך אַ גרויסע פרייד, אַ פרייד פון מענערקראַפט און וועלטקראַפט, וועלכע וועט באַלד צעשפּאַרן דעם ברייטן ברוסטקאַסטן, ער דערקענט דאָס אָרט! ניין, נישט דאָס אָרט אין וואַלד, נאָר דאָס אָרט פון זיינע איצטיקע געפילן, פון זיין איצטיקער בלאָנדזשעניש! ער איז שוין דאָ געווען, געווען אין דעם אָרט פון בלאָנ־דזשעניש! אויך אין וואַלד. אין דעם וואַלד? אפשר אין אַן אַנדערן, וואָס מאַכט עס אויס: אַלע וועלדער, ווו דער מענטש פאַרבלאָנדזשעט, איז דאָך איין און דער זעלבער וואַלד. אָבער דאַן איז קיין לבנה נישט געווען. דאַן איז געווען אַ שטורעם מיט אַ שלאַקסרעגן און געפירט און געגאַרט האָבן די בליצן. און ער, נאָך אַ יונג בחורל, איז געזעסן אין דער בויד, שטאַרק צוגעטוליעט צו דער גרויסער, וואַרעמער קיריליכע. קיריליכע איז דאָס געווען? וואָס מאַכט עס אויס! אַלע דאַרשטיקע פרויענלייבער, צו וועלכע דער מאַן פאַלט צו — דאָס איז איין גרויסע פיל־פנימדיקע קיריליכע. אַזוי זענען זיי דאַן געזעסן; ער, דאָס יונגע בחורל, און די פרוי, אַ רייפע און אַ דאַרשטיקע, איינע צו די אַנדערע צוגעטוליעט און אַרום זיי האָט געווילדעוועט דער שטורעם. די בויד האָט געבלאָנדזשעט אין וואַלד און פאַרן שיין פון די לאַנגע שטאַלענע בליצן האָבן זיי ביידע איינצייטיק געזען איין און דעם זעלבן שדים־טאַנץ אין וואַלד. אונטער די קרומע דראָטן פון רעגן איז אין וואַלד געשטאַנען אַ חופּה מיט בלאַסע חתן־כּלה אונטער איר און מיט אַ שוואַרצן רב, וואָס האָט די ברכות געמאַכט. און אַרום דער חופּה האָבן זיך געדרייט אין אַ ראָד, ווי אויף אַ קאַרוזעלע, שטאַרק באַשעפּטיקטע שדימלעך־מענטשעלעך אין שפּיציקע כינעזישע היט מיט פּירקאַנטיקע טעקטורענע פּודלען דרשה־געשאַנקען אין די הענט. און זייערע מייטקעס זענען קורצע געווען און די שיך — זייער לאַנג־שפּיציקע, און אַזוי האָבן די מענטשעלעך געטאַפּטשעט אין אַ ראָד אין דער זילבערנער בלאָטע פון בליץ־באַלויכטענעם שלאַקסרעגן־וועטער.

— זעסט, בערטשיקל, זעסט?

— איך זע, איך זע.

— און האָסט קיין מורא נישט?

— ס׳איז גוט! ס׳איז וויל!

און וואָס האָט ער געהאַט מורא צו האָבן, אַז די ווערטער האָבן אַנדערש געקלונגען, ווי זייער באַדייט איז געווען. אַז אירע ווערטער האָבן גאָר געקלונגען: שעם זיך נישט, נאַרעלע, קיינער זעט נישט ווי דו רירסט מיך אָן!

„ס׳איז גוט! ס׳איז וויל!" און אין יונגן בחורל איז מיט פריידיקער שיכּרות געוואַקסן דער מאַן.

— קירילּיכע! ווו ביסטו, קירילּיכע?

אַט האָט זי זיך צעלייגט אַן אומפאַרשעמטע, אַ נאַקעט־צעשפּרייטע אונטער דער אָפענער לבנה.

— קירילּיכע! אומפאַרשעמטע — דו!

ניין. ס'איז נישט קירילּיכע. דאָס ליגן אַ פּאָר אָפּגעשיילטע פּאַפּירוווקעס ביים וועג. ווי קומט דאָ אַ וועג אין מיטן וואַלד?

בערל גלייבט שוין נישט אין דעם וועג, ער גלייבט שוין נישט אין דעם קליינעם געשטאַלט, וואָס האָט אָנגענומען דאָס אויסזען פון אַ שטאָטישן פּרויען־מאַנטל און באַוועגט זיך פאָרויס פאַר אים אויף אַ פּאָר צענדליק טריט. דאָס איז אַ פאַרבלענדעניש. דאָס איז אַוודאי פאַרבליבן אין וואַלד איינער פון די שדימלעך וואָס האָט געטראָגן דרשה־געשאַנק.

— אַ־הו! ווער זינגט עס?

ער חזרט זיך איבער, דער שדים־טאַנץ, מיט זיין אַמאָליקער רעאַלער דייטלעכקייט. ער הערט אַ לויטערע זילבערנע שטים, ער הערט בולטע יידישע ווערטער:

אונ זאָל דעם חכמס מידה זיין
ביי טאָג, ביי נאַכט, באַגינען
אין האַנט אַ בעכער אַלטער וויין...

אויף איין רגע האָט זיין האַרץ אַ ציטער געטאָן פאַר דער שרעק פון דער דייטלעכקייט. אָבער אין דער צווייטער רגע האָט ער זיך שוין געיאָגט נאָכן שדל אין פּרויען־מאַנטל, כדי צו צעשטערן די אילוזיע פון רעאַליזם.

— שטיי, שדל! מיך וועסטו נישט נאַרן!

דאָס שדל לויפט גלייך מיטן וועג מיט די לעצטע כוחות. אָבער אַ שוואַך שדל לאָזט זיך אָניאָגן, לאָזט זיך כאַפּן ביי דער פּאָלע און ביידע פאַלן זיי אום אויף דער פייכטער ערד.

— כאַ־כאַ־אַ! — צעלאַכט ער זיך אויף זיין שיכּורער אילוזיע. אָבער דאָס מענטשלעכע פּנים, וואָס ער האָט פאַר זיינע אויגן, פאַרקרימט זיך נישט, ווייזט נישט קיין צונג און פאַרשווינדט נישט. און... ער קען דאָך זי. דאָס איז דאָך... אַן אמתע משוגעת. ווי קומט דען דאָרעטשקע אין מיטן דער נאַכט אין זיינע וועלדער?

ער איז שוין פיינלעך ניכטער. אָבער זיין געדאַנק הענגט איבער אַ תהום, הענגט אַן אייביקייט. און אָט וועקט אים איר לויטערע שטים:

— אויף אַלץ האָב איך זיך געריכט, הער פּאָדלאַסקי, אָבער נישט אויף אַזאַ

מאָדנעם קבלת־פּנים. איר זענט דאָך אַ נאַקעטער. און... ס'איז מיר שווער אייך צו האַלטן אויף זיך...

און איר קליינע הייסע האַנט, וואָס האָט געפונען אַ באַהעלטעניש ביי אים אונטערן אָרעם, קלאַמערט זיך איין אין זיין לייב ווי אַ זודיקער ביס. דער פלוץ־לונגער ווייטיק קערט אים אום צו דער ווירקלעכקייט.

— דאָרעטשקע? פון וואַנען? ווי אַזוי?

— לאָזט מיך אויפשטיין, נאַקעטער דזשענטעלמען! האָט אייך דען די קריסטין נישט געזאָגט?

— וועלכע קריסטין?

— קיריליכע.

— קיריליכע?

ווי פשוט! דאָרעטשקע איז געפאָרן פון דער באַן־סטאַנציע קיין פּאָדלאַסיע מיט דער שוועסטער און מיט די קינדער. לוקיאַן האָט זיי פאַרפירט צו קיריליכען איבערוואַרטן דעם רעגן. די קינדער שלאָפן געשמאַק, אַ שאָד זיי צו וועקן אין וועג אַריין, איז זי, דאָרעטשקע, אַרויסגעלאָפן אַ ביסל אויפן וועג, זיך אויסזינגען פאַר דער לבנה.

בערל האָט זיך צעלאַכט צום צווייטן מאָל, נאָך יאָרן פון איינגעהאַלטענעם שמייכל.

ער האָט זי אַ הייב געטאָן הייך, ווי אַ געפונען קינד און אַזוי מיט איר אָוועק־געשפּאַנט, דער נאַקעטער בערדיקער שד.

14

באַסיעס קאַריערע

אין וואַרשע איז אָנגעגאַנגען די סדרה עוואַקואַציע, וואָס אויפן סוחרישן לשון האָט עס געהייסן: כאַפּ אַריין וואָס דו קאָנסט אין גלייכן געלט. סיי ווי סיי וועט פאַניע נישט אַרויספירן זיינע ריזיקע לאַגערן סחורות. מען וועט זיי אָפּגיסן מיט בענזין און אונטערצינדן. איז נישט בעסער, אַז אַ ייִד זאָל פאַרדינען דערביי? ס׳איז נאָך צוגעקומען אַ הומאַניסטישער מאָטיוו, וואָס האָט געכשרט דעם מיסחר: איינקויפן די סחורות פאַרן געברויך פון דער פרידלעכער באַפעלקערונג. עס רוקט זיך אָן דער דייטש מיט זיין הונגער. פאַניע האָט דאָס פאַרשטאַנען און — פאַרקויפט מיטן תנאי, אַז די סחורות זאָל מען וואָס גיכער אַריבערפירן אין פריוואַטע לאַגערן, ווייל די מיליטערישע דאַרף מען אונטערצינדן. ס׳הייסט, מען האָט פאַרניכטעט.

די פירמע „הערקולעס״ (טאַדעוש ביסטריצקי, אָשר פּאָדלאַסקי און אַנדערע) האָט איצט געאַרבעט אויף אַלע כלים. מען האָט געפירט מיט פערד, מען האָט געפירט מיט אויטאָמאָבילן. יעדער טאָג האָט געבראַכט אַ נייע טראַנזאַקציע, מען האָט געשטעקט ביזן האַלדז אין מיסחרים. אַזוי ווייל איז געווען צו די מענער, וואָס די פרויען האָבן זיי צוגעהאַלפן אין געשעפט! אָשר פּאָדלאַסקי האָט באַקומען ברייטע פלייצעס און אַ קאַרק מיט ראָזע רייפן. ער איז געוואָרן ענלעך פון הינטן צו גאַריעלאָוון, ביי וועמען ער האָט געירשנט דאָס באַרימטע בילד, צוזאַמען מיט דער לעבעדיקער האַנקע. אין די קאַוויאַרניעס און רעסטאָראַנען, וואָס זענען אייגנטלעך געווען געשעפטסקלובן, האָט מען אים גערופן נישט אַנדערש ווי „גאַריעלאָוו דער צווייטער״ און מען האָט זיך דערביי איבערגעווונקען: זי העלפט אים אַרויס! אמת, פון האַנקעס מיטהילף פלעגן אָפט זיך שטעלן פאַר זיינע אויגן גרינע, פייערדיקער רעדער פון אייפערזוכט. ער האָט זיך אָבער אָנגעשטעקט מיט גאַריעלאָווס פילאָזאָפיע: ליבע איז ליבע און מיסחר איז מיסחר.

אויך באַסיע האָט זיך אַריינגעצויגן אין ביסטריצקיס געשעפטן, אָבער דאָ איז דאָס פאָרגעקומען אָן שום סוחרישער אויסרעכענונג. ביסטריצקי האָט זיך פּשוט דערשראָקן פאַר איר איינזאַמקייט און ליידיקגיין אין דער ליכטיקער תפיסה פון זיינע גרויסע צימערן... ער האָט זי אָפט געזען זיצן ביי דער פּיאַנאָ מיטן רוקן צו דער קלאַוויאַטור און שפּילן זיך ווי אַ קינד מיט די אייגענע פינגער. פון אָנהייב האָט ער נאָר מילד געשמייכלט מיט זיין ברייטן מויל. שפּעטער אָבער האָט ער זיך געכאַפּט:

— אויב אַזוי קאָן זיצן אַ מאַמע, וואָס איז אָפּגעריסן פון איר קינד, איז דאָס אַ שלעכטער סימן. מען טאָר זי נישט לאָזן אַליין...

האָט ער אָנגעהויבן זי מיטצונעמען אין קאַנטאָר אויף קרולעווסקע. שפּעטער — אויף מיטאָגן מיט אינטערעסאַנטן. נאָך שפּעטער — אָנגעהויבן פאַרבעטן די מיליטערישע אינטערעסאַנטן אויף אַ מיטאָג צו זיך. באַסיע האָט זיך שנעל צוגעפּאַסט, זי איז געווען די גליקלעכע שילערין אין דער שול פון ספּעקולאַציע. עס האָבן זי נישט אינטערעסירט די גראָבע פאַרדינסטן, נאָר די קונסט פון ספּעקולאַציע אַליין. פון דעם שטיקל אַרבעט מיט די זאָטלען איז זי געווען אַנטציקט. דריי מאָל און צו דריי פאַרשידענע אַרמייען איז געווען פאַרקויפט און ווידער אָפּגעקויפט די ריזיקע פּאַרטיע יאַפּאַנישע זאָטלען. געקויפט האָט זיי די אַרמיי אויף מבינות פון עקספּערטן, ווייל די זאָטלען זענען געווען פּרעכטיק אויסגעאַרבעט און פון גוטן מאַטעריאַל. פאַרקויפט האָט מען זיי צוריק פאַר אַ פינפטל פון מקח, ווייל נייע עקספּערטן האָבן אויפגעקלערט זייער פעלער: זיי זענען צו פלאַך פאַרן רוסישן רייטער. פאַרשטייט זיך, אַז די פירמע „הערקולעס" האָט געאַרבעט מיט ביידע סאָרטן עקספּערטן צו דער ריכטיקער צייט. איצט האָבן די זאָטלען ווידער געפונען אַ באַהעלטעניש ביי ביסטריצקין אין די סקלאַדעס, ערגעץ הינטער דער שטאָט. און ער לייגט נאָך אויף זיי גרויס האָפענונג צוליב דעם גוטן לעדער.

יאָ, באַסיע האָט ענדלעך מיטגעאַרבעט אין געשעפט. איר אַמאָליקער חלום צו ווערן אַן אַקטריסע איז מקוים געוואָרן אויף אַ משונהדיקן אופן: זי האָט געדאַרפט שפּילן אַ ראָלע לשם ספּעקולאַציע. זי האָט געהאַט אַ לעבעדיקן מוסטער: האַנקע. זי האָט זיך געווונטשן האַנקעס דערפאָלג. אָבער זיין אַזוי ווי האַנקע האָט זי פאַר קיין פאַל נישט געוואָלט און זי וואָלט נישט געקאָנט. זי האָט צו גוט אָפּגעשאַצט אירע אייגענע מעלות. מיט וואָס נעמט האַנקע אויס ביי מענער? מיטן אָפּענעם ווונק פון איר לייב, ווייזט זי אַ פוס — ווייזט זי אים טאַקע, אַז עס רייסט די אויגן, כאָטש דער פוס איז שיין. ווייזט זי דעם גאָלדיקן אַקסל — איז אויך איבער דער מאָס. אַפילו אירע פליישיקע אויגן, וואָס פאַרשיכורן אַנדערע,

זענען אויך אַליין פאַרשיכורט. דאַכט זיך, ווינקען: קום און נעם. ניין, באַסיעס מעלות זענען אַנדערע. זי איז אינטעליגענט, פריינדלעך און נישט־צוטריטלעך. אויך זי האָט זיך נישט וואָס צו שעמען מיט איר געטאַקט לייב. און אויב זי פאַר־שטעלט עס און פאַרדעקט עס אין דער מאָס — ליגט אין דעם חן. אויך זי שמייכלט פריינדלעך, אָבער — צוריקגעהאַלטן, באַסיע פאַרשטייט איר געשעפט־לעכע מיסיע זייער אינטעליגענטיש. די גאַנצע פאַרספּעקולירטע, אמת־העלדישע און פאַלש־העלדישע חברה הינטערן פּראַנט, וואָס מער זי איז פאַרגרעבט, אַלץ מער איז זי אויסגעבענקט נאָך דער צאַרטקייט פון אַ פרוי. מען דאַרף די דאָ־זיקע צאַרטקייט דערלאַנגען נישט אין אַזעלכע ריזיקע קאַכלעפל, ווי האַנקע טוט עס. און עס ווייזט זיך אַרויס, אַז באַסיע איז גערעכט. די וואַנצעס אין כאַקי־קליידער באַציען זיך צו איר העפלעכער ווי צו האַנקען, זיי ווערן אָבער נישט ווייניקער באַרוישט פון איר דין פיסל, ווי פון האַנקעס שלאַנקע, מעכטיקע קאַלאַנע, וואָס איז גרייט מיטן שפּיציקן שיכל צעברעכן די כאַקי־הערצער. באַסיע האָט זיך אויסגעלערנט די חכמה צוצוציען מענער און האַלטן זיי פון דער ווייטן. און האַנקען דאַרף זי שוין בלויז ווי אַ פאַרשריפט מיט פעלערן, וועלכע זי טאָר נישט באַגיין. ביסטריצקי האָט זיך פאַרלאָזן אויף איר טאַקע און אויף איר שכל. און ווען ער האָט געזען, אַז אין מיטן איר געשפּרעך מיט אַ גאַסט ביים טיש איז פּלוצלונג פאַרשוווּנדן איר פריינדלעכער שמייכל און דאָס גרינלעך־בלאַסע פּנים האָט זיך עטוואָס פאַררויטלט און זיך איינגעשלאָסן אין שטייפן ערנסט, האָט ער געוווּסט, ביסטריצקי, אַז דאָס האָט באַסיע פאַרשלאָסן די טיר פאַר אַ צו דרייסטן חוצפּהניק.

ניין, פאַר קיין חוצפּהניקעס האָט ביסטריצקי נישט מורא געהאַט. מיט זיי וועט זי זיך אַליין אַן עצה געבן. אַ שטיקל מורא האָט ער נאָך געפילט פאַר אַזעלכע מענער, וואָס האָבן אין כאַאָס פון ספּעקולאַציע נאָך געדענקט צו פאַר־האַלטן זיך אידל און קאָרעקט. אויב זיי זענען נאָך געווען שיין דערצו, האָט ביסטריצקי געפילט אַ שטיקל פּחד. פון זיין אייגענער שיינקייט האָט ביסטריצקי געהאַלטן זייער ווייניק. דערפאַר האָט ער געהאַלטן פון זיין שכל. ער האָט זיך געטרייסט דערמיט, אַז באַסיע וועט אים נישט פאַרבייטן אויף אַבי וועלכן איידעלן פּראַנט. ער האָט געקענט זיין באַסיען און געוווּסט, אַז פאַרן שכל האָט זי אים ליב, גאָר נישט לאַנג האָט זי אים דאָס אויסגעזאָגט.

נאָך אַן אָוונט, וועלכן זיי האָבן צוזאַמען פאַרבראַכט אין אַ גרעסערער כאַקי־געזעלשאַפט, אין דער אַטמאָספער פון רויך און פון שיכור־געפעפערטע וויצן, האָט ער דערזען פאַר זיך אַ מאָדנע באַסיע אין דער היים. מיט גלאַנציקע אויגן האָט זי זיך אים געוואָרפן אין די אָרעמס און זיך דערקלערט אין ליבע צו אים.

ביסטריצקי האָט פון דאָס ניי איבערגעלעבט זיין קוששוואָך. ער איז אַליין געווען פאַרליבט אין באַסיען און צווישן צענדליקער געשעפטן געפונען צייט אויך אַ טראַכט צו טאָן ווי גוט איז צו ווערן אַ טאַטע פון באַסיעס אַ קינד.

פאַר די לעצטע טעג האָט ביסטריצקי געהאַט אַ קאָמישע אַרומיאָגעניש מיטן גראַף פלאַטען־מאַיעווסקי, וועלכער האָט געוויילט אין וואַרשע און ליקווי־דירט אַ היפּשע טייל אַרמיי־באַלעבאַטישקייט. זיי האָבן איינע די אַנדערע געדאַרפט צוליב געשעפט און זיך אַלץ נישט געקאָנט צוזאַמענטרעפן. אָט איז אַ מענטש, פאַר וועלכן ביסטריצקי וואַלט געקאָנט מורא האָבן, ווען ער ווייסט נישט אויף זיכער, אַז דער גראַף מיטן פאַניאַטאָווסקי־קאָפּ איז האַנקעס אייגנטום. זאָלן זיך ביי אַשרן אַנגיסן מיט בלוט די רייפן אויפן קאַרק, צוזעענדיק ווי דער גראַף מיט האַנקען קריגן זיך ווי די קינדער און בעטן זיך איבער ווי די קינדער. אַלע באַקאַנטע זענען שוין לאַנג געוווינט צו די קאָמיש־סענטימענטאַלע סצענעס צווישן האַנקען מיטן גראַף. ביסטריצקי וועט נישט זאָגן, אַז פלאַטען־מאַיעווסקי איז אַ נאַר. אָבער באַסיע זאָגט עס אַרויס אָפן און דרייסט. צום ערשטן מאָל האָט זי דאָס אַרויסגעזאָגט נאָך דעם, ווי פלאַטען־מאַיעווסקי איז געווען ביי זיי אויף מיטאָג און האָט זיך פאַרהאַלטן, ווי זיין שטייגער איז, זייער קאָרעקט.

— ניין, ביסטריצקי! דער גראַף דיינער איז אַ נאַר. וואָרעם וואָס, איך בעט דיך, בינדט אים מיט דער דאָזיקער וווּלגאַרער קאָקעטקע? מען לאַכט דאָך אין די הויפנס פון זיי מיט זייער אייביקן ברוגז־טאַנץ.

— אפשר האָבן זיי זיך ליב?

— ניין, ביסטריצקי, אויף אַזאַ אופן האָט מען זיך נישט ליב.

ער האָט זיך געטראַכט: זאָל זיין ווי באַסיע זאָגט. אויב ער איז אַפילו נישט איינשטימיק, וועט ער אין דעם פאַל נישט גיין זי איבערשפּאַרן. אָבער צום געשעפט האָט דעם גראַפס נאַרישקייט קיין שייכות נישט און ביסטריצקי יאָגט זיך אַרום נאָך אים איבער גאַנץ וואַרשע.

איז אָבער שווער אים צו פאַקן. ער איז מוראדיק פאַרנומען, דער גראַף. קודם — מיט קאָרטן. דאָס מזל האָט זיך אַ דריי געטאָן און פאַר דער קורצער צייט וואָס ער פאַרברענגט לעצטנס אין וואַרשע גייט אים דורך טיר און דורך טויער. עפּעס פון דער גאַנצער וועלט אייזלקעפּ יאָגן זיך נאָך דעם כבוד צו פאַרשפּילן ביים גראַף שווערע טויזנטער. אין קיין געלט נייטיקט ער זיך נישט, אָבער די שפּיל האָט אים אַריינגעצויגן. ער וויל נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל פּרוּוון, צי איז ער טאַקע אַזוי מזלדיק. און דאָס מזל אין קאָרטן הייבט אים אָן אָפּצושרעקן. אים דאַכט זיך: ער האָט דעם טייוול די נשמה פאַרקויפט: אַ פּוסט

האַרץ און פולע קעשענעס. די מלחמה באַגייסטערט אים נישט. ער איז צו פיל פּאָליאַק, צו זיין אַ רוסישער פּאַטריאָט און נעמען צום האַרצן די רוסישע מפּלות. ער איז צו פיל אַוואַנטוריסט, צו אינטערעסירן זיך ערנסט מיט די גורלות פון פוילן. און ער איז צו פיל נעווראַסטעניקער, צו קאָנען הנאה האָבן פון זיין אַוואַנטוריסטיש לעבן. צו דעם אַלעמען איז ער צו פיל אויפריכטיק, ער זאָל נישט פילן און פאַרשטיין זיין אייגענע נישטיקייט. צו וואָס זשע טויג אים דאָס מזל אין קאָרטנשפּיל? ער וועט סיי ווי אומקומען אויפן פראָנט ערגעץ. אַזוי גלאַט, צוליב פאַרצווייפלונג וועט ער זיך אַ וואָרף טאָן אין פייער. ער האָט אַפילו אַ טראַכט געטאָן וועגן זיין רעוואָלווער. אָבער דאַ האָט מען אים געזאָגט, אַז פּאָד־לאַסקי קלינגט צו אים.

— אַהאַ! אַ געשעפטל... זאָגט, אַז איך בין פאַרנומען, זאָל ער שפּעטער אָנקלינגען.

ער איז טאָקע געווען פאַרנומען. געשטאַנען ביים בופעט און געטרונקען קאָניאַק.

געשעפט איז געשעפט. ליקווידאַציע, עוואַקואַציע, מען קאָן אַראָפּכאַפּן אַ פרישע פּאָר טויזנטער.

ער האָט זיך איבערגעלייגט, צו וועמען צו גיין: צו פּאָדלאַסקין אָדער צו ביסטריצקין. וואָרעם אַחוץ דער שותפותדיקער פירמע האָט נאָך יעדער פון זיי אָנגעדרייט געשעפט אויף זיין אייגענער האַנט. און יעדערער פון זיי האָט געהאַט זיינע מעלות וועלכע פלאַטען־מאַיעווסקי האָט גוט פאַרשטאַנען און אָפּגעשאַצט.

פּאָדלאַסקי איז אַ היצקאָפּ, אַ פאַנטאַזיאָר. אַ ספּעקולאַנט — אַ דיכטער. ער קאָן אי זיך אי יענעם פאַרדרייען דעם קאָפּ צוליב האַזאַרד, צוליב ריזיקע. מיט אים צו האַנדלען איז ווי צו שפּרינגען פון דריטן שטאָק אין אַ שמאָל וואַסערל. עס קאָן געלינגען, מען קאָן אָבער אויך טרעפן פאַרביי. ביי זיין איצטיקער שטימונג האָט עס פלאַטענען שטאַרק אימפּאָנירט. ער וועט פּרוּוון דאָס מזל. מיט ביסטריצקין איז עפּעס אַנדערש. ביסטריצקיס אַ קאָמבינאַציע איז אַ קונסט־ווערק פון קאַלטער אויסרעכענונג. דאָרט ווו פּאָדלאַסקי ריזיקירט, גייט ביסטריצקי ווי אויף אַן אייזערנער בריק און עס ווייזט זיך אַרויס, אַז אַזוי ווי ער פירט דורך דאַס געשעפט איז גאָר קיין ריזיקע נישט געווען דערביי. געוויס איז דאָס איצט פלאַטענען ווייניקער אינטערעסאַנט. אָבער ביי פּאָדלאַסקין וועט ער טרעפן האַנקען — זיין איבערגעקרענקטע קרענק. דערזעט ער זי — ווערט ער בייז אויף זיך און אויף איר און אויף דער גאַנצער וועלט, פון דער ווייטן — דאַכט זיך אים אַז ער האָט נאָך צו איר עפּעס אַ שטיקל געפיל פון רחמנות. ניין, ער וויל זיך נישט קריגן מיט איר, ער וועט גיין צו ביסטריצקין. ביסטריצקין האָט ער

אין קאַנטאָר נישט געטראָפן. אַוועקגעפאָרן צו אים אַהיים און אויך דאָרט נישט געטראָפן נישט אים, נישט באַסיען. די דינסט האָט אים אָבער איבערגעגעבן, אַז פון קאַנטאָר האָט מען זיך נאָכגעפרעגט, צי ער איז נישט געקומען און אויב ער איז געקומען — בעטן אים פאַרבלייבן אויף מיטאָג. געקלונגען האָט פאַני באַסיאַ, פאַסט אים נישט אָפּצוזאָגן.

אַראָפּגענומען די שווערד און צעשפּיליעט דעם אומבאַקוועמען שטייפן מונדיר, ליגט ער, מעשה אייגענער מענטש, אין ביסטריצקיס קאַבינעט אויף דער קאָזעטקע, די לאַנגע פיס אין די שטיוול און שפּאָרן פאַרוואָרפן הויך אויפן רוקן פון פאָטעל, די הענט פאַרלייגט הינטערן פאָניאַטאָווסקי־קאָפּ. ווי שטיל דאָ איז! געמיטלעך... אין די דאָזיקע צימערן האָט מען זיך ליב. און מען לאַכט זיך אויס פון דער מלחמה מיט אירע אומגליקן...

קעגן איבער זיינע אויגן הענגט אויף דער וואַנט באַקונינס פּאָרטרעט. פּלאַטען־מאַיעווסקי פּרווט טרעפן וועמענס בילד דאָס איז. ער באַשליסט, אַז דאָס איז הערצל און אים פאַרדריסט אויף ביסטריצקין דעם ספּעקולאַנט, וואָס האָט נאָך צייט זיך אָפּצוגעבן מיט נאַציאָנאַלע אידעאַלן. יידן זענען פאָרט אַ קלוג פאָלק, טויגן זיך צו גאָט און צו לייט...

דער פּועל־יוצא פון די געמיטלעכע געדאַנקען איז געווען, אַז דער גראַף האָט אַרויסגענומען דעם רעוואָלווער פון קעשענע. הייגט, נאָך דעם גרויסן געווינס האָט ער נאָר אַ טראַכט געטאָן וועגן רעוואָלווער. איצט האָט ער אים אַרויסגענומען און אַריינגערוקט זיין רער אין מויל. ער האָט איין קויל אין אים, וועט ער פּרווון דאָס מזל, אַזוי ווי לערמאָנטאָווס העלד. אמת, ער קאָן צעשמעטערן דעם שיינעם פאָניאַטאָווסקי־קאָפּ. און דאַן וועט די וואַנט און די קאָזעטקע באַשפּריצט ווערן מיט בלוט און מיט מאַרך. ביסטריצקי וועט נאָך האָבן אַנדערע אומאָנגענעמלעכקייטן, און פאַני באַסיאַ איז אַזוי אויך בלאַס. קוים וואָס עס האַלט זיך אין איר די איידעלע נשמה. מען דאַרף זיך באַדענקען, גראַף, איידער מען גייט אָפּטאָן די לעצטע נאַרישקייט!

דערווייל הערט זיך אַ קלינג אין טיר און דער רעוואָלווער וואַנדערט צוריק פון מויל אין קעשענע. ער הערט ווי פאַני באַסיאַ איז געקומען, ווי זי פרעגט עפּעס ביי דער דינסט, ווי זי גייט מיט איר לייכטן טריט פאַרביי דער טיר, צו זיך אין צימער, זיך איבערטאָן. און עס גיט אים פלוצלונג אַ הייב פון אָרט: ווען — אַז נישט איצט וועט ער אויספּרווון דאָס מזל?

מען זאָגט: אַז עס גייט אין קאָרטן — גייט נישט אין ליבע.

אין דער צווייטער מינוט שטעקט שוין זיין שיינער קאָפּ אין דער טיר פון בודואַר.

זי האָט אים דערזען אין אוואַלן טואַלעט־שפּיגל. שטאַרק נעגליזשירט, מיט צעלאָזטע שווערע צעפּ, קערט זי לאַנגזאַם אָפּ צו אים דאָס גרינלעך־בלאַסע פּנים, צוהאַלטנדיק מיט דער האַנט די צעשפּילעטע בלוזקע ביים האַלדז. זי איז מער פאַרווּנדערט ווי פאַרשעמט.

— צוליב וואָס טוט איר דאָס, גראַף?

אויף אַזאַ רויִקער ווענדונג האָט ער זיך אמת נישט געריכט, ער פאַלט איר אָבער באַלד אַריין אין טאָן און ענטפערט אַזוי רויִק.

— ווייל איר זענט שיין.

— דעריבער?

איצט שמייכלט ער. ער האָט געזונטע ווייסע ציין.

— דעריבער וויל איך אייך אַ קוש טאָן, פאַני באַסיו.

זי קוקט אים אָן און שווייגט. פיל פרויען־בליקן איז שוין אויסגעשטאַנען אין זיין לעבן דער העלדישער אָפיציר. דאָ האָט ער זיך אַ ביסל פאַרלוירן. אויף אַ פרעמדער שפּראַך האָט זי געקוקט צו אים. זי האָט זיך אַזוי אַנגעלענט אָן אים מיט די אויגן אָן שרעק און אָן שינאה. אָבער אירע אויגן האָבן אָפּגעשטופּט פון זיך, אָפּגעשטופּט און דאָך געקוקט אַזוי פריינדלעך. און איר בלאַס פּנים רעדט וועגן אַ גרויסע ליידנשאַפט. דער יונגער אָפיציר איז גובר געווען איר בליק, ער האָט זיך געלאָזט גיין צו איר בליק אַנטקעגן. געפּלאַנט האָט ער, ווי אַזוי זיין חוצפּה צו פאַרוואַנדלען אין אַן אַנשטענדיקן שפּאַס, אַ קוש טאָן, צום ביישפּיל, אין דער האַנט און אַרויסגיין. אויסגעלאָזט האָט זיך אָבער אַנדערש. איר אויסגעשטרעקטער פוס, אין זיידענעם זאָק איינגעפּאַסט און פאַרפּאַנצערט אין גלאַנציקן לעטשל, האָט קוים צו באַמערקן אַ ציטער געטאָן. אָבער ער האָט דעם ציטער באַמערקט און ריכטיק אויסגעטייטשט. גאַנץ עלאַסטיש האָט ער פאַרקניט און צוגעדריקט זיינע ליפּן צו איר פוס.

— לאָזט אָפּ מיין פוס, גראַף!

ווידער דער רויִקער טאָן — אָן פאַרוואורף, אָן אַ ציטער. אָבער ער אַליין האָט שוין אַ ציטער געטאָן. דווקא איר רויִקער, פריינדלעכער פאַרוואורף האָט אויף אים געווירקט ווי אַ גלעט. ער האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ צו איר און איז שוין מער נישט אַראָפּגעלאָזט. זי האָט אים צוגעהאַלטן מיט דער האַנט ביי די קאַשטאַן־לאָקן, אָפּשטויסנדיק, נישט אָפּלאָזנדיק. זי האָט שטום און ערנסט באַווונדערט זיין שיינעם קאָפּ. אַזאַ בלאַסע.

— גראַף, איר האָט נישט געדאַרפט צו מיר אַזוי צוגיין.

— איר זענט דאָך אָבער פאַרט שיין.

— איר זענט אויך שיין. און איר ווילט זיך מיאוס מאַכן.

איצט האָט ער זי שטיף געהאַלטן ביי די הענט. קאַלטע זענען זיי געווען. איצט האָט ער אָנגעהויבן פאַרשטיין אירע אויגן. אין זיי האָט זיך געראַנגלט אומבאַהאָלפנקייט מיט זעלבסטווערדע.

— אָבער די הענט וועט איר מיר דאָך אָפּלאָזן, גראַף. זאָגט, ווּ ווילט איר מיך אַ קוש טאָן?

איז ער צוגעפאַלן צו איר האַלדז. באַסיע איז פאַרבליבן קאַלט צו זיינע קושן, אָבער אַז זי האָט דערפילט זיינע ברענענדיקע הענט אַרום איר לייב, האָט זי זיך פלוצלונג אָנגעצונדן.

און זי האָט זיך אים אָפּגעגעבן מיט באַשיידענער גראַציע.

דאָס לעצטע איז געווען איר פאַרוווּנדערטער, נישט־פאַרשטייענדיקער בליק. ביסטריצקי האָט אָנגעקלונגען.

*

דער אָפיציר איז פאַרבליבן אויף מיטאָג. מיט פאַני באַסיעס דערלויבעניש האָט ער אָפּגעשפּיליעט דעם קאָלנער פון מונדיר, עס זאָל אים זיין באַקוועם. אין געשעפּטלעכן שמועס האָט זיך באַסיע נישט געמישט. זי האָט זיך פאַרהאַלטן ווי אַ געלאַסענע, רויִקע באַלעבאָסטע. אַ פאָר מאָל, אַזוי ווי צופעליק, האָט איר טונקל־מאַטער בליק אָנגעטראָפן אויפן שיינעם פאַניאַטאָווסקי־קאָפּ, וועלכער האָט איצט אָפּגעשפּילט אין לייכטע באַוועגונגען די גאַנצע גאַמע פון געמיטלעך־געשעפטלעכן שמועס ביים טיש, און געמאַכט פון דעם שמועס אַ שפּאַס. און באַסיע האָט זיך צוגעהערט נישט צום געשפּרעך פון דיביידע מענער, זי האָט זיך צוגעהערט ווי אין איר לייב שפּילט דער עכאָ פון פאַן אַדאַמס הייסע באַרי־רונגען. די ביידע מענערשטימען האָבן דערגרייכט צו איר ווי פון דער ווייט. זי האָט נישט אונטערגעשיידט קיין ווערטער. זי האָט נאָר אונטערגעשיידט צוויי שטימען פון צוויי זכרים, זי, די נקבה.

— שמעקט דיר די זופּ, ביסטריצקי? פאַר וואָס עסט איר נישט, גראַף? ס'וועט דאָך קאַלט ווערן.

אַ געלאַסענע, ערנסטע באַלעבאָסטע מיט אַ פרום, בלאַס פּנים. אין געדאַנק מאַכט זי אַ פאַרגלייך צווישן די צוויי זכרים, וואָס ביידע האָבן זי געהאַט. צום סוף מיטאָג ווערט באַסיע נערוועז־אומרויִק און רירט אָן אַ פאָר מאָל דעם שטערן. זי פאַררופט זיך אויף קאָפּווייטיק, גיט ביידע מענער איר בלאַסע האַנט אַ קוש צו טאָן און גייט אַוועק זיך צולייגן. פון קאַבינעט הערט זיך זייער הייסער מענער־געשפּרעך. דאַכט זיך: ער וויל אויפרייסן די טיר צו איר, ער לאָזט נישט

צומאַכן אַן אויג, ער לאָזט נישט פאַרגעסן וועגן עפּעס אַזוינס, וואָס איז גלייכער נישט צו געדענקען. עס ווייזט זיך אַרויס, אַז באַסיען קאָן נעמען יעדער מאַנס־פּאַרשוין, אַבי ער זאָל נאָר נישט זיין העסלעך. פאַן אַדאַם? יאָ, ער האָט אַ שיינעם קאָפּ און איידעלע מאַניערן. ניין, ער איז נישט געווען ברוטאַל. זי האָט אַליין זיך אָפּגעגעבן, זי פילט נישט קיין שום בייגעשמאַק.

„און אפשר, באַסיע, איז גאָר בעסער אַזוי? האָסט דאָך אַלע מאָל געבענקט נאָך אַ פריי לעבן. וואָס הייסט פריי לעבן? פריי לעבן דאַרף מען דאָך קאָנען. האָסטו דעם נייטיקן טאַלאַנט דערצו? יאָ, אין דיין זינדיקן געדאַנק האָסטו דעם טאַלאַנט, נישט נאָר פאַר אַ פריי לעבן — פאַר אַן אויסגעלאַסן לעבן. אָט קאָנסטו דאָך רויִק טראַכטן וועגן ביסטריצקין און פאַן אַדאַם גלייכצייטיק. דו קאָנסט שוין איצט זינדיק טראַכטן וועגן אַזעלכע באַקאַנטע מענער, וועלכע וועלן פריער־שפּעטער זיין נאָענט מיט דיר. האַנקע. דו ביסט געוואָרן די צווייטע האַנקע. ווי האָט עס אַ פרוי נישט די מינדסטע קרענקונג פון דעם, וואָס היינט איז פאַרלאָפן פאַר מיטאָג? האָסטו אים דען ליב, דעם אָפיציר? נאַרישקייט! אַ פאַרבייגייער. גיכער האָסטו האַנקען פיינט. אָט אַזוי איז ער געשטאַנען איבער דיר און געגלעט דיין פּנים, ווען דו ביסט געלעגן אַן אומבאַהאָלפענע, מיט צוגעמאַכטע אויגן. אין די צוגעמאַכטע אויגן האָסטו פאַרבאַהאַלטן זיין שיינעם קאָפּ".

זי גיט אַ ציטער.

— ווער? דו?

ביסטריצקי איז אַריין אומבאַמערקט. ער גלעט מיט דער האַנט איר שטערן.

איר ערשטע באַוועגונג — אַ קוק טאָן צי איז זי נישט אומפאַרשעמט אָפּגע־דעקט.

— דאָס קעפּעלע טוט וויי, באַסיע?

— אַ ביסל.

— אפשר אַ דאָקטער?

זי צעלאַכט זיך.

— נאַרישקייט!

און זי ווערט אָנגעצונדן פון איר זינדיקן געדאַנק. אפשר וויל ער איצט זיין נאָענט מיט איר? ניין, דאָס נישט! דאָס נישט!

אָבער איר געדאַנק פּראָוועט שוין אַ הפקר־טאַנץ.

אפשר ווייסט ביסטריצקי פון דער גאַנצער מעשה? אפשר איז דאָס ביי זיי אַ געשעפטלעכער אָפּמאַך?

אַ ווײלע שפּעטער קושט זי שוין הייס זיינע ברייטע, שטייפע ליפּן. זי בעט ביי זיי פאַרגעבונג פאַר איר ווילדן געדאַנק.

און זי האָט זיי ליב, דיברייטע ליפּן, באמת ליב.

— ער איז שוין אַוועק, דער גראַף?

— ניין, ער וואַרט נאָך. מיר דאַרפֿן פֿאָרן צוזאַמען.

— ווייסט וואָס, ביסטריצקי? — מיט אַ נייעם חן און רייץ נעמט זי אים אַרום, מיט אַ נייעם חן און רייץ איז באַלעבט און עטוואָס פֿאַרוויטלט איר פּנים. — טו דיין ווייבל אַ געפֿעליקייט: נעם זי מיט אויף אַ שוואַרצער קאַווע. אפשר וועט איבערגיין דער קאָפּווייטיק.

— אָבער ער, פּלאַטען־מאַיעווסקי, וואַרט...

— ער אויך. ער טאַקע אויך. פֿאַר וואָס דען נישט? זאַלבע דריט. מירן נאָך פֿאַרפֿאָרן צו אָשרן נאָך האַנקען...

דאָס איז געווען אַ מאָמענטאַלער און ווילדער קאַפּריז פֿון צעלאָזענעם געדאַנק וואָס האָט געזוכט די געפּערלעכסטע, די זינדיקסטע שטעגעלעך. שאַרף ווי אַ ווייטיק איז געווען דער פֿאַרלאַנג צו זיצן צווישן די צוויי מענער און צו פֿילן איר פֿולע געפֿאַלנקייט. האַנקען האָט זי אויך געדאַרפֿט צו דעם שפּיל. ס׳איז דאָך איר אָפּיציר געווען.

אַ שעה שפּעטער איז באַסיע טאַקע געזעסן צווישן ביידע מענער אין אַן ענגן פֿאַעטאָן. זי איז כמעט געזעסן ביי ביידן אויף די קני. דאָס איז געווען אין מיטן מאַרשאַלקאָווסקע־גאַס. מען האָט געמוזט זיך אָפּשטעלן. די גאַס איז געווען פֿאַרשטאָפּט. פֿון איין זייט אַן אומענדלעכע קייט גרינע וועגענער מיט אַרמייִש האַק־און־פּאַק: די עוואַקואַציע. פֿון דער אַנדערער זייט האָט זיך אין דער קווער פֿון גאַס אויסגעקערט אַ משונהדיק גרויסער לאָקאָמאָביל מיט אַ קוימען וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ פֿאַרמבולדיקע חיה. מען האָט דעם לאָקאָמאָביל אַרויסגעשלעפּט פֿון אַ פֿאַבריק ערגעץ צום עוואַקויִרן, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, מיט זיין שווערקייט דורכגעבראָכן דעם ברוק און געבליבן קניִען אויף די פֿאָדערשטע פֿאַרזונקענע רעדער. באַסיע קוקט אויף די דראָזשקעס, וואָס פֿאָרן לאַנגזאַם פֿאַרביי. די גאַנצע גאַס מיט פֿערד און וואָגנס מאַכט אַן איינדרוק פֿון איין פֿאַרפּלאָנטערטן קנויל, און די פֿאַרבייפֿאָרנדיקע דראָזשקעס — דאָס איז דער ערשטער פֿאָדעם, וואָס מען פּרוּווט פֿון דעם קנויל אַרויסציִען. און קוקנדיק ציט זי זיך איין אין גאַנצן. זי וויל פֿאַרשווינדן, פֿאַרשווינדן תיכף, דריי קעגן דריי. זי זעט זיך אַליין, ווי זי זיצט אויף די קני ביי ביסטריצקין מיט פּלאַטענען. און זי זעט אויך דעם צווייטן דריילינג וואָס אַ דראָזשקע ברענגט זיי לאַנגזאַם אַנטקעגן און פֿירט זיי לאַנגזאַם פֿאַרביי. לעאָן אין זיין ברייטן קאַפּעליוש האָט שטייף מיט ביידע הענט זיין שטעקן פֿאַרפּרעסט. ער האָט זיך אָפּגעקערט. ער וויל זי נישט זען. נעבן לעאָנען — סלאָווע, די שוועסטער אירע, און ביי זיי ביידן אויף די

קני — באַרינקע, איר זון, סלאָווע האָט זי דערזען. מיט שרעק האָט זי אַ כאַפּ געטאָן דאָס קינד און צוגעטוליעט צו דער ברוסט, פאַרשטעלנדיק אים אַזוי פון זײַן טריפהנער מאַמען. מען פאָרט ענדלעך.

די שוואַרצע קאַווע האָט זיך רעכט פאַרצויגן. מען האָט זי געטרונקען אין אַ קאַבאַרעט. איז צוגעקומען שאַמפּאַניער. זענען צוגעקומען טענץ. באַסיע האָט געטרונקען מיט אַלעמען און געטאַנצט מיט אַלעמען, וואָס זענען געזעסן בײַם טיש. ווען זי איז שוין געווען גוט באַרוישט איז זי געגאַנגען טאַנצן מיט האַנקען. אַזוי ווי די קאַבאַרעט־מיידלעך האָבן דאָס געטאָן צווישן זיך. ביסטריצקי האָט כמעט מיט געוואַלד זי אַוועקגעפירט אַהיים. אויפן וועג האָט זי נאָך געהאַלטן אין פּלאָנטערן מיט דער צונג.

— ביסטריצקי, וואָס מאַטערסטו מיך? כ׳האָב דאָך גאָרנישט גערעדט, גאָרנישט געזאָגט. גאָרנישט.

— איך בין אַליין שולדיק — האָט ער זיך נישט געקאָנט שענקען — אַליין שולדיק.

ער האָט נישט באַמערקט ווען זי האָט זיך אָנגעטרונקען. ער איז געווען פאַרטיפט אין אַ געשעפטלעכן שמועס.

*

אויף מאָרגן האָט מען געפירט גרויסע וואָגנס מיט ברעזענט איבערגעצויגן צו ביסטריצקיס סקלאַדעס הינטער דער שטאָט. ביסטריצקי איז שוין געוואָרן מיד פון ציילן. ער האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און זיך פאַרלאָזט אויף מענטשן. סיי ווי, וויפל מען זאָל נישט גנבענען — פאַר קיין אָרעמאַן וועט מען אים שוין נישט מאַכן. און ער איז אַוועק אַהיים. דאָס איז געווען אין דער שניטצייט פון ספּעקולאַציע, ווען יעדע מינוט האָט געקאָנט אַרײַנברענגען נײַע אוצרות. אָבער ביסטריצקי האָט געטראַכט וועגן זײַן גרעסטן אוצר, וועגן באַסיען. ביסטריצקי איז געווען פאַרליבט און סענטימענטאַל. איר נעכטיקער שיכורער קאַפּריז האָט נאָר קרענקלעך פאַרשאַרפט זײַן געפיל. ער האָט זי געלאָזט אין דער פרי אַ שלאָפעדיקע און געבענקט וואָס גיכער צו זען זי אַ ניכטערע, אַ מונטערע, אַ פאַרשעמטע פאַר איר נעכטיקער שיכרות. פאַרבײַגעפאָרן פאַרבײַ אַ בלומענגעשעפט, זיך אָפּגעשטעלט און געקויפט בלאַסע טיי־רויזן, אַזוי ווי זי האָט ליב. עס האָבן אים געפלאַמט די אויערן פון זײַן ייִנגלשן אײַנפאַל. מלחמה. עוואַקואַציע. אוצרות. אומגליק. און ער — נאַ דיר גאָר רויזן! אָבער פאַרפאַלן. ער איז פאַרליבט. אויף אייביקע גאַסן איז געווען ענג פון דער עוואַקואַציע. אויף זײַן

גאַס — נישט דורכצופאָרן. ער האָט געמוזט אַראָפּגיין פון דער דראָזשקע. אָבער וואָס נענטער ער האָט זיך אַרייַנגעקומען אין דער שטייענדיקער ענגשאַפט, אַלץ ווייניקער האָט זיך געלייגט אויפן שכל די עוואַקואַציע.

„אפשר אַ שרפה?"

און גלייך נאָך דעם:

„אפשר אַ שרפה ביי אים אין ווינונג?"

ער האָט שוין נישט קיין צייט זיך צוצוקוקן. מען האָט אים אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן, מען שטופּט אים פאָרויס און זיין איינציקער געדאַנק — מען זאָל נישט צעקוועטשן די טיי־רויזן.

אים דאַכט זיך, אַז מען קוקט אויף אים, אַז מען טייטלט אויף אים מיט די פינגער.

„אַ רעוויזיע"?

עס ווערט אים קאַלט, אָבער ער באַהערשט זיך. קיינער וועט ביי אים גאָרנישט געפינען. זיינע געשעפטן האָט ער געפירט מאַטעמאַטיש אויסגערעכנט אויף ניינציק פּראָצענט פון זיכערן און לעגאַלן דערפאָלג.

„אָדער אפשר?".. וועט ער גיין דער געפאַר אַנטקעגן, וועט ער פרעגן ביי יענעם פּאָליציאַנט, וואָס שטייט דאָרט אין מיטן דער גאַס.

— ער! ער! — און מען מאַכט אים אַ וואָרע, מען שטופּט אים אַרויס אויפן ליידיקן שטיקל פּלאַץ, ווו דער פּאָליציאַנט שטייט. דער פּאָליציאַנט היט אַ פּעקל, אַ לענגלעך שוואַרץ פּעקל אין מיטן דער ווייסער גאַס, ווי עמעץ וואָלט עס דאָ פאַרלוירן, אַ פּעקל מיט אַ צעלאָזטן צאָפּ, אַ פּעקל מיט אַן אויסגעדרייטן פוס.

אויבן, אויפן ערשטן שטאָק, ווהין מענטשן האָבן די קעפּ פאַרריסן און טייטן מיט די פינגער, איז דאָס פענצטער געווען אָפן. און אַ גאָלדיקער פאָרהאַנג האָט זיך אַרויסגעגליטשט אין דרויסן און זיך געשפּילט מיטן ווינט.

אויפרודערונג

ס'איז געווען שוין לאַנג נאָך דער אַרבעט, אָבער ישראל איז פאַרבליבן אין פאַבריק, צוהעלפן אידען אין אירע חשבונות און קאָרעספּאָנדענץ. מיט אַשרס אַוועקגיין פון דער היים און פון דער פאַבריק איז די גאַנצע לאַסט געפאַלן אויף אידען. די לאַסט איז איר צען מאָל שווערער ווי געוויינלעך, ווייל אין האַרצן האָט זי שוין לאַנג אָפּגעשלאָגן כפּרות מיט דער פאַבריק. אָבער שליסן די פאַבריק איז געווען אוממעגלעך שוין צוליב די אַרבעטער אַליין. און אויף דורכצופירן אַ ליק־ווידאַציע מיט אַ סדר איז נישט געווען די פּאַסיקע צייט. די פאַבריק האָט נאָך געמוזט אַרבעטן אַזוי לאַנג, ווי זי האָט געהאַט פאַר וועמען צו אַרבעטן. באַשטעלונגען האָבן זיך לעצטנס פאַרמערט. רוסישע סוחרים האָבן זיך געאײַלט אַרויסשלעפּן פון וואַרשע וואָס עס לאָזט זיך און כל־זמן עס לאָזט זיך. מען האָט געצאָלט גוטע פּרייזן און מזומן געלט. אידע האָט ערשט געמוזט אָנגעשטרענגט אַרבעטן, כדי צו באַקומען אַ מעגלעכקייט צוצוטרעטן צו דער ליקווידאַציע. און וויסנדיק ווי שווער עס קומט איר אָן די אַרבעט, האָט ישראל נישט געקאַרגט קיין צייט און קיין מי, איר צו הילף צו זיין.

סוף־כל־סוף איז דאָך פעטער בערל נישט זיין פעטער, נאָר אירער; אַפילו נישט אירער, נאָר איר מאַנס. אין יעדן פאַל, איז זי מיט בערלען אַ נענטערער קרוב ווי ישראל. און בלויז איר ענערגיע האָט ער צו פאַרדאַנקען, וואָס זיין ווייב און קינדער האָבן זיך אַרויסגעראַטעוועט פון וואַרשעווער גיהנום אויף דער פרייער לופט אין פּאַדלאַסקיס וועלדער. דאָס אויסריכטן זיי האָט אויך געקאָסט אַ סך געלט. אידע האָט אָנגעשריגן: נעמט און רעכנט זיך נישט! געוויס איז ער איר בעל־חוב און דאַרף זיך אָפּדינען מיט וואָס ער קאָן. אַפילו מינע, זיין פאַרטייִשע קעגנערין האָט עס פאַרשטאַנען און געשוויגן, זעענדיק ווי ער פאַרבלייבט אין דער פאַבריק נאָך דער אַרבעט. די פאַבריק איז איצט נייטיקער געווען פאַר די אַרבעטער, ווי פאַר אידען אַליין.

אָבער אַחוץ חשבונות און התחייבותן האָט ישׂראלן נאָך צוגעבונדן אַ פֿריינד־שאַפֿט צו זיין חברטע־באַלעבאָסטע, אַ טיפֿע סימפּאַטיע פֿון איין אומגליקלעכן מענטשן צום צווייטן.

ס'איז אין גאַנצן פֿאַרווישט געוואָרן די גרענעץ צווישן באַלעבאָסטע און אָנגע־שטעלטן.ביידע האָבן זיי פֿאַרלוירן זייער עכטע קלאַסנפּאַרב און ביידע האָבן דערזען פֿאַר זיך דעם מענטשן מיט זיין צער און ווייטיק.

אידע האָט געוווּסט, אַז ישׂראלס ווייב איז אומהיילבאַר קראַנק און אַז די פּרישע לופֿט קאָן נאָר אָפּציען אָבער נישט פֿאַרהיטן פֿון דער קאַטאַסטראָפֿע. פֿריער־שפּעטער וועלן די קליינע קינדער פֿאַרבלייבן יתומים. דאָס איז איר קאָפּ געווען דערביי, אַז דאַרעטשקע זאָל מיטפֿאָרן מיט דער קראַנקער און, ווי ווייט מעגלעך, אויפֿפּאַסן אויף די קינדער און האַלטן זיי פֿון ווייטן פֿון דער מוטער.

ישׂראל, ווידער, האָט געוווּסט איר צער, דעם צער פֿון אַ באַליידיקטער, אַוועק־געוואָרפֿענער פֿרוי. זי איז שוין לאַנג נישט געווען אייפֿערזיכטיק אויף אָשרן. זי האָט אים שוין לאַנג פֿון איר האַרצן אַרויסגעריסן. אָבער פֿאַרגעסן די באַליי־דיקונג האָט זי נישט געקאָנט. מיט איר זאָל מען זיך וואַרפֿן! און ווער? אַ נישטיק יינגל, וואָס זי האָט אים געמאַכט פֿאַר אַ מענטשן; זי האָט זיך נישט געקאָנט מוחל זיין איר אייגענע קורצזיכטיקייט, פֿאַר וואָס זי האָט עס אַלץ נישט פֿאַרויסגעזען. פֿאַר וואָס זי האָט געמאַכט אַזאַ ווילדן טעות אין לעבן, פֿאַר וואָס זי האָט אירע בעסטע יאָרן פֿאַרשפּילט.

אידע האָט נישט געהערט צו די נאַטורן, וואָס ווערן פֿון אומגליק פֿאַרצווייפֿלט און אַפּאַטיש. אידע איז גרייט געווען שוין אָנצוהייבן דאָס לעבן פֿון אַ נייעם בלאַט. ראַטעווען דאָס, וואָס עס לאָזט זיך נאָך ראַטעווען. אָבער די פֿאַבריק האָט זי צוגעהאַלטן, געצווּונגען צו לעבן מיטן זעלביקן סדר, מיט די זעלביקע אינטערעסן, ווי ביז אַהער.

— איר גלייבט מיר נישט, חברטע מינע, אַז איך וואָלט זיך שוין מיט אייך געביטן?

די ווערטער האָט זי געזאָגט מיט אַ קלוגן בייזן שמייכל ביי אַ קליינעם פּרינצי־פּיעלן קאָנפֿליקט מיט דער עלטערער נייטאָרין. מינע, וואָס האָט געטראָגן אויף אירע שמאָלע אַקסלען די גדלות פֿון גאַנצן פּראָלעטאַריאַט, האָט פֿרום אָפּגעקערט איר שמאָל פּנים: בורזשואַזע הויכשטאַפּלעריי! אָבער ישׂראל האָט געוווּסט, אַז אידע רעדט אויפֿריכטיק.

זיי זענען אַרויס פֿון פֿאַבריק אַ זייגער ניין. אויף די טונקעלע נאַלעווקעס האָט גערודערט מער ווי שטענדיק אין דער צייט. דער שוואַרצער טייך פֿון קאַפּאָטעס האָט זיך אויסגעמישט מיט די אויסגעבלייכטע כאַקי־העמדלעך. מיליטער

איז געגאַנגען מיד און אָן אַ סדר. אויף אידען האָבן די נאַלעווקעס געמאַכט דעם איינדרוק פון אַן אַנגעלויף. יתומים, עלנטע מענטשן, וואָס ווייסן נישט ווו זיך אַהין צו טאָן.

דאָס איז אָבער געווען די בלינדע עלנט, ווען די מענטשן־מאַסע קאָן שטראָמען און רודערן ווי אַ טייך און ווען איינער זעט נישט דעם אַנדערן. זאָל עמעצער פאַלן, וועט זיך קיינער נישט אומקוקן. די מאַסע וועט אַריבערשווימען.

— וואָס איז אייך, אידע ?

ישראל האָט זי געהאַלטן ביים אָרעם און דערפילט איר ציטער.

— אָט, שלעכטע מחשבות.

— דאָס איז קיין נייעס נישט ! — האָט ער אָפּגעזיפצט.

ער האָט געטראַכט :

„ווער באַדויערט, וואָס די רוסן טרעטן אָפּ ? ווער ווייס וואָס דער דייטש שטעלט פאַר מיט זיך ? אָבער די גאַס פילט איצט איר אומבאַהאָלפנקייט. די מלחמה איז אומברחמנותדיק. זי רוקט זיך אָן אויפן קאָפּ פון דער אומבאַשיצטער גאַס. אין דער טונקלקייט האָט זיך די גאַס באַהאַלטן, אַז דער פליענדיקער דייטש זאָל נישט מאַכן פון איר אַ תל״.

— אַן עקסטראַ־טעלעגראַמע !.. דרייסיק טויזנט געפאַנגענע דייטשן ! מיר טרעטן אָפּ אויף די צוגעגרייטע פּאָזיציעס.

קיינער האָט נישט געגלייבט אין די ידיעות. אָבער דאָס ווייסע בלאַט האָט זיך דאָך צעשאָטן איבער דער שוואַרצער מאַסע, מען איז געשטאַנען אין די טויערן, ביי די ראָגן, ביי די איינצלנע פייערן און געלייענט. ישראל האָט געקויפט אַ טעלע־גראַמע, דורכגעלאָפן דעם ליגנערישן באַריכט און געבליבן שטיין ביי דער כראַניק. די הענט האָבן אים געציטערט. ער האָט איבערגעגעבן אידען דאָס בלאַט.

— וואָס ווייזט איר מיר ?

— לייענט.

„אַ טראַגישער זעלבסטמאָרד. אַ יונגע פרוי וואַרפט זיך פון פערטן שטאָק...״

אין טויער, ווו זיי זענען געשטאַנען, האָבן זיי זיך אָנגעקוקט בלייך און צעמישט.

— נו, ישראל ?

— מען האָט עס געקאָנט פאָרויסזען.

אָבער אין אידען האָט זיך אָנגעצונדן אַ ווילדע נקמה־פייער.

— איר וועט זען ! זיי וועלן אַלע ברעכן דעם קאַרק... אַזוי ווי באַסיע.

— ווער ?

— די גאַנצע חברה, ישראל ! פאַר מיין בלוט, פאַר מיין פאַרגאָסן בלוט. אַך, ווען איך הער דאָס פון אַשרן אַזאַ בשורה ! אוי !

ישראל האָט פאַרשטאַנען, אַז אין איר האָט אויפגעפּלאַצט די פאַרבאַהאַלטענע ווּנד. ער האָט זיך אָבער דערשראָקן פאַר דעם כּוח פון איר שינאה. זי האָט געשליידערט ווערטער מיט אַזאַ קראַפט, אַז ס'איז געווען צו גלייבן: זי, די קליינע מכשפה, קאָן מיטן מויל אַראָפּברענגען דאָס אומגליק.

— הערט אויף, אידע, הערט אויף!

זי האָט אָבער נישט געקאָנט זיך באַהערשן. אַנשטאָט איבערצונעמען זיך מיט דעם אומגליק מיט באַסיען, האָט זי, דאַכט זיך, טריִומפירט און געשאָטן פּעך און

אין דער שעה פון שוואַכקייט שפּירן מענטשן דעם נאָענטן אומגליק הינטער זיך. פאַר ישראלן איז די צייטונגס־ידיעה געווען ווי אַן אָנזאָג פון אייגענעם אומגליק, ווי דער ערשטער סיגנאַל.

ווייטע און פרעמדע מיט זייערע איצטיקע איבערלעבעניִשן, זענען זיי דאָך לאַנג געשטאַנען אין טויער צוזאַמען און מורא געהאַט צו שיידן זיך און פאַרזונקען ווערן אין איינזאַמקייט פון אויפגערודערטן מענטשלעכן ים.

אין דער היים האָט ישראל אָנגעטראָפן אויף אַן אויפרודערונג. די אָוונט־צייטונג איז געלעגן אויפן טיש. פייגע־פּעסיע האָט זיך געשאָקלט און געמורמלט, ווי זי וואָלט געזאָגט אַ תּפילה אָדער געכּישופט.

— פאַר מיין צער, רבונו של עולם! פאַר מיין פאַרגאָסן בלוט! וואָס ער האָט געמאַכט פון מיין קינד...

און פּינעס האָט געשפּאַנט אויף און אָפּ איבערן צימער. די קורצע הענט זענען זיך קוים צוזאַמענגעקומען אויפן וואַטאָוון רוקן, דער הוט איז אים געזעסן אויף אַ זייט. עטלעכע מאָל האָט ער זיך אָפּגעשטעלט קעגן ישראלן, געוואָלט עפּעס זאָגן און ווייטער געשפּאַנט. ענדלעך האָט ער זיך דערוועגט.

— נו?.. ישראל? פאַרשטייסט מיך, צי דו פאַרשטייסט מיך נישט?

און דאָס לעצטע וואָרט איז אים פּלוצלונג פאַרבליבן אין האַלדז, פאַרשטיקט פון טרערן.

ער האָט אַריינגעשלעפּט ישראלן אין צווייטן צימער אַריין, ווּ די ליידיקייט האָט געשריגן נאָך דינהס אַוועקפאָרן.

— ישראל, איך האָב מורא! אַ שרעק איז מיך באַפאַלן, ישראל!

— אָבער וואָס איז דיר געשען?

— פאַרשטייסט נאָך אַלץ נישט? פאַר דאָרעטשקען ציטער איך, פאַר דאָרעטשקען! ס'זאָל איר עפּעס נישט געשען. אַ שוואַך קינד, אוי ווי איז מיר!

פּינעס איז געווען אַזוי אויפריכטיק אין זיין שרעק פאַר דאָרעטשקען, אַז דאָס האָט געדעקט דעם גאַנצן קאָמיזם פון זיין פאַרליבטער פּערזאָן.

ער האָט זיך צעכליפּעט און זיך אָפּגעקערט.

ישראלן איז באַפֿאַלן אַ טעמפּע שרעק פֿאַר דאַרעטשקען, פֿאַר דינהן, פֿאַר די קינדער. עס האָט זיך געדאַכט: נאָך דעם ערשטן קלאַפּ דאַרף אײַנפֿאַלן דער גאַנצער סופֿיט. ער האָט זיך געדאַרפֿט אָנשטרענגען צו כאַפּן דעם געדאַנק, אַז צווישן דעם אומגליק מיט באַסיען און זײַן שרעק איז קיין שייכות נישטאָ. ער האָט עס געזאָגט פּינעסן, אָבער יענער איז אויפֿגעשפּרונגען.

— אוי, ווײ איז מיר! ער פֿאַרשטייט עס נישט! קיינער פֿאַרשטייט נישט!

און וואָס האָט ער דען אַליין פֿאַרשטאַנען, אַחוץ זײַן טעמפּער שרעק? ער האָט פֿאַרשטאַנען דאָס, וואָס די לאָגיק פֿון זײַן ליבע האָט אים אונטערגעזאָגט, און ווײַל דאַרעטשקען האָט ער שטאַרק געליבט, איז די לאָגיק געווען אַ ווילדער חיהשער אינסטינקט. דאָס וואָס איז געשען מיט ביסטריצקיס צווייטן קרבן קאָן, וואַרשיינלעך, געשען אויך מיטן ערשטן. ער דאַרף זײַן נעבן איר! ער דאַרף ז׳ באַשיצן פֿון געפֿאַר! אויב ס׳איז נאָך נישט שפּעט, אויב ס׳איז נאָך נישט שפּעט!

— איך פֿאָר מאָרגן אַוועק.

— וווהין, משוגענער?

— איך מוז זײַן נעבן דאַרעטשקען.

דאָ האָט ישראל דערזען פֿאַר זיך פּינעסן פֿון גאָר אַ נײַעם שײַן. ער האָט זיך אויסגעגלײַכט, דער ליטוואַק, פֿאַרריכט דעם קאַפּעליוש און אָפּגעהאַקט קאַלט און טרוקן.

— וואָס איז מײַן דאגה, וואָס?

די קיך פֿאַר די היימלאָזע, וואָס אין איר האָט ער אַ שטיק האַרץ און נשמה אַרײַנגעלייגט, וואָס נישט איין מאָל איז ער אַרײַנגעפֿאַלן אין אַ קרענק צוליב דער שווערער אַרבעט, עגמת־נפש און אַרומרײַסן זיך מיט די גבאים און די הונגעריקע, די קיך, וואָס ער האָט עקשנותדיק זיך געהאַלטן אָן איר מיט די ציין... „איך זאָל וויסן, אַז מײַן טויט וועט דאָ זײַן, וועל איך נישט אָפּטרעטן!” — איצט איז זי נישט מער זײַן דאגה, די קיך.

האָט דער ליטוואַק געמאַכט אַ פֿרומען אָנשטעל? געשפּילט אַ קאָמעדיע מיט דער קיך?

ניין, ישראל האָט אים פֿאַרשטאַנען.

פּינעס האָט געוווּסט, וואָס ליבע איז.

16

ב ר כ ו ת

אין אַ שלעכטער שעה האָט לעאָן ברוינער געמאַכט די אַנטדעקונג, אַז אַ דיכטער דאַרף זיין געבענטשט מיט לייד. ווען די ערשטע ברכה פון לייד האָט אַראָפּגעניידערט אויף זיינע ברייטע פּלייצעס, האָט ער זיך איינגעבויגן אונטער איר לאַסט. ער האָט די ברכה אָנגענומען פאַר אַ קללה. די אויגן האָבן אים אַרויס־געזעצט פאַר ווייטיק. דאַן איז ער נישט געשטימט געווען צו מאַכן אַנטדעקונגען. ווען האָט ער דאָס אמתע געבענטשטע פּנים פון לייד דערקענט? דאַן, בעת ער האָט שוין געהאַט צו זיינע צרות זיך צוגעוווינט, בעת ער האָט ליב באַקומען די ווונד פון זיין צעשטערט פאַמיליע־לעבן. ער וואָלט שוין נישט וועלן, אַז די ווונד זאָל פאַרהיילט ווערן. מיט די אייגענע פינגער פלעגט ער זי צערייסן, מיט דער אייגענער פּען אויפשניידן. דאַן האָט ער דאָס אָנגעשריבן די ערשטע הילכיקע קאַפּיטלעך פון זיין ראָמאַן. געזעסן ביים שרייבטיש, ווי אַ כהן ביי דער עבודה, און דאָס האַרץ איז אים געוואַקסן, זעענדיק ווי עס צעגיסט זיך אַ ברייטע פּאַעמע, וואָס שפּרודלט מיט בלוט פון זיין האַרצן, מיט גאָלד פון זיין דיכטונג. יאַ, ער קאָן! ער האָט גאָר ביז איצט נישט געוווּסט פון זיינע כּוחות! ער האָט גאָר קיין באַגריף נישט געהאַט וואָס פאַר אַ מעכטיקע פּעדער ער האָט אין זיינע פינגער! לעאָן ברוינער האָט איינגעשפּאַנט זיין אומגליק אין זיין דיכטערישן רייטוואָגן. זעט איר אים ביים שרייבטיש מיט דער פּעדער אין האַנט און מיט טרערן אין די אויגן — נעמט אייך נישט איבער מיט מיטלייד. ער איז גליקלעכער פון אייך. ער האָט געפונען די ברכה פון לייד. לעאָן ברוינער איז אָבער חוץ דיכטער אויך געווען אַ מענטש, וואָס האָט געשטאַמט פון לעבעדיקע טאַטע־מאַמע. זיין טאַטע איז געווען אַ מופלג און האָט זיך אויסגעצייכנט דערמיט, וואָס ער פלעגט קאָנען אויסגעפינען פּשרות ביי דער שווערסטער פּלוגתא צווישן תנאים. און די מאַמע האָט געהאַט אַנדערע טאַלאַנטן. דהיינו, ביי איר גאַנצער קורצזיכטיקייט פלעגט זי קאָנען צוזאַמענשטו־קעווען קאָלדרעס פון פאַרשידנפאַרביקע שמאַטקעלעך. יאָ, לעאָן איז געווען אַ

מענטש און אַט דער לעאָן, דער צווייטער, האָט עס אויפגעשטעלט אַ גאַנצע מאַכי־נאַציע פון פשרות, אַ מאַכינאַציע, וועלכע האָט אי די אָפענע וווּנד איבערגעלאָזט, אי דאָס לעבן פאַרלאַטעט, אָבער אַזוי קונציק פאַרלאַטעט, אַז פון דרויסן איז געווען נישט צו דערקענען, ממש פון איין גוס, כאָטש נישט פון איין פאַרב...

דאָס וואָס סלאָווע איז פאַרבליבן ביי זיין קינד, איז געווען אַ מוזזאַך. זי האָט פאַרביטן די שוועסטער אירע. דאָס וואָס באַרינקע האָט זיך צו דער מומע סלאָווע צוגעבונדן, איז געווען נאַטירלעך. זי איז געווען ענלעך צו זיין מאַמען און פיל ווייכער און מילדער ווי זיין מאַמע. זי האָט געהאַט ווייסע, גלעטנדיקע הענט און אַן אָפן ליבלעך פנים. קיין מאָל נישט געלעגן קיין סוד אין אירע אויגן, נאָר אַ בליק. דאַכט זיך: באַלד שיסט זי אויס אַ געלעכטער אָדער דערציילט אַ פריילעכע מעשה.

אַ צייט לאַנג האָט לעאָן געזען אין סלאָווען נאָר אַ שאָטן פון באַסיען, אַ שוואַכע, נישט פולקאָמע אָפשפּיגלונג פון איר. מיט דער צייט האָט זיך סלאָווע פאַרטאָפּלט אין זיינע אויגן. אָט איז עס באַסיע. די צאַרטע געליבטע און פאַרשאָל־טענע באַסיע, וואָס עס ווילט זיך זי אַרומכאַפּן און דערשטיקן, און אָט איז עס אַ מיידל מיט אַ ווייס לייב, מיט אַ פעטער פיגור, אַ מיידל אָן חכמות, נאָר מיט אַ גלאַנץ אין די האָר און אין די אויגן. מיט רו און מיט אָרדענונג פילט זי אָן זיין שטוב. וואָס האָט ער צו איר? פאַר וואָס זאָל ער זי שטיקן? און אָט איז זי ווידער באַסיע. זי גייט צונעמען דאָס קינד פון זיינע קני, צום לייגן עס שלאָפן. זי בייגט זיך איבער איבער אים היימיש פאַרטרוילעך און קערפּערלעך נאָענט.

לעאָנען נעמט שווינדלען פאַר די אויגן. ער האָט דערשפּירט דעם דופּט פון באַסיעס לייב.

דער סוף איז געווען, אַז לעאָנען זענען נאָענט געוואָרן ביידע סלאָוועס. אי זי אַליין, אי דער שאָטן פון איר שוועסטער. בעת סלאָווע איז געוואָרן זיין ווייב האָט זיך די אילוזיע נאָך מער פאַרשטאַרקט. אָט דאָס ווייסע מיידל מיטן פולן לייב האָט אים אָפּגעבריט מיט באַסיעס קושן, ווי באַסיע אים געהאַלדזט און ווי באַסיע זיך אים אָפּגעגעבן. כמעט פיינלעך איז געווען די אילוזיע פון איין אויסדרוק פאַר ליידנשאַפט ביי ביידע שוועסטער.

אַזוי האָט לעאָן פאַרלאַטעט זיין צעריסן לעבן, איבערלאָזנדיק פון אויבן דעם ריס, ווי אַ צייכענונג, פאַר זיין אייגן עסטעטיש געברויך.

און סלאָווע? ביי איר איז געוואַקסן די ליבע צו לעאָנען דורך דער שינאה צו דער שוועסטער. זי האָט נישט געקאָנט שענקען באַסיען, וואָס זי האָט פאַרביטן אויף ווייס־איך־וועמען אַזאַ איידעלן, אינטעליגענטן, באַגאַבטן און געזונטן מאַן. שפּעטער, ווען זי האָט דערפילט, אַז באַסיע האָט זי פיינט פון דער ווייטן, איז זי שוין אַריין אין דער פרויען־אַמביציע. ס'איז איר שוין אין לעבן געגאַנגען צו פאַרשטעלן

מיט איר לייב דער שוועסטערס אַנדענק. און זי האָט אויך געמיינט, אַז עס איז איר געלונגען. זי האָט געליבט איר מאַן פּשוט, אָן חכמות, נאָר שטורמיש און פריש, און אין האַרצן געלאַכט נישט נאָר פון באַסיען, נאָר אויך פון דער קראַנקער חברטע דינה, וואָס אַ מאָל האָט זי מיט איר געטיילט די פאַרשעמטע, נישט־דרייסטע ליבע צו שמואלן.

איצט האָט זי געהאַט אין איר אייגנטום אַ גאַנצן מאַן. זי האָט געהאַט רעכט אים צו ליבן שטורמיש. זי האָט געהאַט רעכט אַרומצוגיין מיט פאַרשיכורטע אויגן פאַר גליק.

איז איר שיכורער גליק געשטאַנען ערגעץ אויף אַ פערטן שטאָק און דאָס פענצטער איז געווען אָפן. האָט איר שיכורער גליק פאַרלוירן דאָס גלייכגעוויכט, אַרויסגעפאַלן פון פענצטער און צעשמעטערט געוואָרן אונטן, אויפן האַרטן ווייסן ברוק, צוזאַמען מיט באַסיעס צניעותדיק־זינדיקן קערפּער.

סלאָווע האָט אויסגעשריגן:

— איך! איך האָב מיין שוועסטער דערהרגעט!

ווען לעאָנען האָט מען אַהיים געבראַכט פון דער רעדאַקציע, אַליין אַ האַלב טויטן פון אומגליק, האָט ער דערזען אַ פולע שטוב מענטשן. באַרינקע האָט געקריגן קאַנוולסיעס פאַר שרעק און קיינער האָט זיך נישט אומגעקוקט אין זיין ווינקל. אַלע זענען געווען פאַרנומען מיט סלאָווען. זי האָט געפליקט פון זיך דאָס העמד, די האָר, געריסן דאָס לייב און געשריגן מיט פרעמדע קולות

— איך האָב דערהרגעט! דערהרגעט מיין שוועסטער!

— בינדט זי צו! האַלט זי צו! — האָט געשריגן דער דאָקטער צו די סאַניטאַרן.

אָבער נישט די סאַניטאַרן, נישט די זייטיקע מענטשן האָבן נישט געקאָנט אירע צעבלוטיקטע הענט איינהאַלטן.

פון דעם צעפליקטן העמד האָט זיך אַרויסגעריסן איר ווייסע, פולע, הערלעכע ברוסט — אַ בלום פון רייפקייט און פון שוואַנגערשאַפט, אַ ברכה פון לעבן.

און פון די שוואַרצע אויגן, וואָס האָבן אַלע מאָל געטראָגן אַ בליצל אין זיך, האָט איצט געשטראָמט אַ בריליאַנטענער אויסגוס פון משוגעת.

*

ווען ישראל איז געקומען צו לויפן צו לעאָנען, איז שוין געווען נאָך אַלעמען. סלאָווע איז שוין לאַנג געווען אַוועקגעפירט אין שפּיטאָל פאַר נערוון־קראַנקע. דאָס קינד איז געווען ביי דער מומע זלאַטע און די מומע זלאַטע אַליין, אַ בכבודיקע פרוי מיט אָפּגעהאַנגענע באַקן און אַלטפרענקישע אוירינגלעך, האָט אומבאַהאָלפן

זיך געפּאָרעט אַרום דעם קראַנקן שטומען לעאָנען, וועלכן זי האָט קיין מאָל נישט שטאַרק ליב געהאַט, און געהאַלטן אין איין נעבעכן:

— אַז איך ווייס נעבעך נישט ווי צו טאָן און וואָס צו טאָן? אַז איך בין אַליין נעבעך, און די קינדער זענען זיך צעפאָרן. אַז איך בין, נעבעך, נישט געוווינט אַרומצוגיין נעבן אַ קראַנקן. וואָס ווייסט איר! וואָס ווייסט איר! אַז איך האָב דער־הערט פון דעם אומגליק בין איך, נעבעך, שיער אַליין נישט געשטאָרבן.

ישראלן איז פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן, ווען ער האָט דערזען ווי עלנט איז אַ מענטש אין זיין אומגליק. דורכן טעלעפאָן האָט ער אַרויסגערופן אידען און די מומע זלאַטען אַוועקגעשיקט אַהיים.

זענען זיי שוין נישט אָפּגעטראָטן פון קראַנקנס געלעגער. ער אָדער אידע זענען שטענדיק געווען נעבן לעאָנען. און די קראַנקייט זיינע איז געווען זייער אַ שווערע. לעאָנס נערוון האָבן נישט אויסגעהאַלטן אַזוי פיל ברכות פון לייד פאַר אַ מאָל. ישראל האָט נאָר באַוווּנדערט אידען. אָט די פרוי, וואָס האָט געקאָנט שטאַרק ליב האָבן און שטאַרק פיינט האָבן האָט איצט אין גאַנצן פאַרגעסן אָן זיך. זי איז געווען בלויז איבערגעגעבנקייט און מוטערלעכע זאָרג צו דעם קראַנקן אומגליקלעכן ברוינערן. דאָ האָט געשטעקט עפּעס אַ קראַפט, וואָס איז שטאַרקער פון משפּחה־געפיל, קרובהשאַפט, ליבע אַפילו. ביי דעם קראַנקנס געלעגער האָט אויפגעבליט אַ בונד פון דריי ליידנדיקע מענטשן.

יענעמס ליידן האָבן אָפּגעקלונגען אין דעם אייגענעם צעווייטיקטן האַרץ. און נישט איין מאָל האָט ישראל אַ טראַכט געטאָן: וואָס וואָלט געווען, ווען ביי אַלע מענטשן פון דער וועלט וואָלט פּלוצלונג אַראָפּגעפאַלן די פאַרבלענדעניש פון צע־ווייטיקטער צופרידנקייט, ווען אַלע מענטשן פון דער וועלט וואָלטן פּלוצלונג און איינצייטיק דערפילט, אַז זיי זענען אומגליקלעך, אומגליקלעכע פאַרמישפּטע? אַ נייע זון וואָלט דאָך דאַן אויפגעשיינט!

אָבער ישראלן איז נישט באַשערט געווען צו אַנטוויקלען דעם געדאַנק און זיך טיילן מיט דעם קראַנקן לעאָנען, ווען יענער האָט שוין אָנגעהויבן צו קומען צו זיך, נאָך דער גרויסער דערשיטערונג.

די שרעק פון אומגליק, די שרעק פון פאַרמישפּט זיין איז געשטאַנען ביי ישראלן הינטער די פּלייצעס. אַ מיסטישע שרעק, אַ קאָשמאַר־חלום. די שרעק האָט אויף אים אָנגעיאָגט פּינעס אין דעם ערשטן טאָג, ווען דאָס אומגליק מיט באָסיען איז געשען. ער האָט געזען, אַז עס קייטלט זיך. ער האָט געוואַרט אויף זיין אייגענער ריי, כאָטש ער האָט נישט געטראַכט וועגן שייכות. און זיין אייגענע ריי איז געקומען, געקומען איז אַ טעלעגראַמע פון דאָרעטשקען. זאָל ער תיכף אַרויספאָרן, אויב ער וויל נאָך טרעפן דינהן ביים לעבן.

*

ישראל האָט געוווּסט נאָך וואָס ער פֿאָרט און וווּהין ער פֿאָרט. זײַנע באַקן זענען געווען אײַנגעשרומפּן. די אויגן — אַרײַן אין טיפֿע גריבער. אָבער מיט אַ קאַלטן, קלאָרן געדאַנק האָט ער זיך געקליבן אָנטקעגנצופֿאָרן זײַן אומפֿאַרמײַדלעכן אומגליק. אָן איבעריקער, שוין נישט אויסגערעכנטער האַרצווייטיק איז געווען די שוויגער פּייגע־פּעסיע בײַם געזעגענען זיך. זי איז אים אַרײַן אין די אויגן און אין די אויערן און געבליבן הענגען אויף זײַן האַרץ, ווי אַ משא, נישט אַריבערצוטראָגן. אָן דעם שייטל, מיט צעלאָזטע האָר, עפּעס גאָר אַ יונגע פּייגע־פּעסיע, איז זי אַרומגעקראָכן אויף די קני, אַ יידענע אויף די קני! און זיך געקלאַפּט אין האַרצן און געיאָמערט:

— פֿאַר מײַן זינד! פֿאַר מײַן זינד שטראָפֿט גאָט מײַנע פּייגעלעך!

און צום געליימטן מאיר־דודן איז זי אַזוי צוגעקראָכן, ווי אַ קינד:

— הערסט, מאיר־דוד! פֿאַר מײַן זינד!

17

אַ סוף צום מעסאַפּאָטאַמישן פּראָיעקט

פּינעס איז טאַקע אַוועקגעפאָרן אין דער צייט. נישט אויף מאָרגן, ווי ער האָט געוואָלט, איז אין דריי טעג אַרום. גלייך ווי ער האָט געזען, אַז אויף הוצאות וועט גענוג זיין, האָט ער איינגעפּאַקט זיין פּעקל, גענומען אַ דראָזשקע און ער פאָרט. ער האָט זיך קיין מאָל נישט פאַרגעשטעלט, אַז בענקשאַפט זאָל קאָנען אָננעמען אַזאַ געפערלעכן כאַראַקטער פון אַ קרענק, פון אַ בייז איינרעדעניש. פּינעס איז געווען אַ וועגעטאַריער. ער האָט אָבער איצט איינגעזען, אַז אַ מענטש איז אַ בלוטדאָרשטיקע חיה. ביי אים, למשל, איז די בלוטדאָרשטיקייט אַריין אין אַ בענקשאַפט צו אַ פרוי. מישטיינס געזאָגט, אַ פרוי! אַ קליין נפשל מיט אַ צעזונגענער בלויקייט אין די אויגן און מיט קליינע, געשניצטע, נישט תמיד זויבערע הענטלעך! אָבער זיין בענקשאַפט איז אַזאַ, אַז אים דאַכט, ער קאָן אַ מענטשן אומברענגען, ווען יענער זאָל אים פאַרשטעלן דעם וועג. נישט אומזיסט קריכן אים אין קאָפּ דערינערונגען פון יענער ביטערער צייט, ווען ער האָט געאַרבעט אין טשיקאַגאָ אין די שעכטהייזער! עס איז אים רויט פאַר די אויגן. און ער לויפט, ער פליט צו דאָרעטשקען. ער וועט צעברעכן אַלע שטערונגען אין וועג!

איז די ערשטע שטערונג גלייך ביים וואָקזאַל. נישט דאָס מיליטער עוואַקויִרט זיך — גאַנץ וואַרשע לויפט. אַ דערשטיקעניש. פּינעס אַרבעט מיטן קאָפּ און מיט די זייטן. מען זידלט אים. ער זידלט אַנדערע, און ענדלעך, ענדלעך, — נאָך וויפל צייט שטייעניש און שטופּעניש ביי די קאַסעס — הענגט ער אין וואַגאָן אויף זיין אייגענער ווייסער קורצער האַנט, וואָס איז פון נאָך קירצערן אַרבל אַרויסגעקראָכן. מענטשלעכע לייבער דריקן אים פון אַלע זייטן. און ווי איין שטיק טייג אין אַ דייזשע, טרייסלען זיך און וויגן זיך אַלע מיט אַ מאָל ביי יעדן ראַשיקן קער פון וואַגאָן.

שטיקן זיך קולות אין דער ענגשאַפט.

— מיין קינד! איר דערשטיקט דאָך מיין קינד!

— אַט דאָ, זאָג איך, וועט העגנגען מיין רענצל, נישט אַנדערש!

— אוי, מאַמע, קאָזאַקן וועלן קומען, כ׳האָב מורא!

— יונגער־מאַן, מיינע פיס!

און עפּעס אַ סאַדיסטישער קאָנדוקטאָר וויל דווקא אין דער איצטיקער ענגשאַפט רעווידירן די בילעטן. ער קוקט פאַרוווּנדערט אויף פּינעסן.

— איר האָט דאָך צווייטע קלאַס.

— נו, יאָ, איך האָב געקויפט, האָב איך.

— פאַר וואָס זשע שטיקט איר זיך דאָ? גייט אַריבער.

— עס שאַדט נישט!

אים איז אַפילו נישט איינגעפאַלן צו מאַכן זיך באַקוועמער. געקויפט האָט ער זיך אַ בילעט, וועלכן ס׳האָט זיך געלאָזט קויפן. ביי דער קאַסע, ווו ס׳איז געווען גרינגער זיך צו דערשלאָגן. איצט קאָן ער זיך שוין נישט אָפּשיידן און נישט אָפּטיילן פון די אַלע צוזאַמענגעפּרעסטע גופים. ער איז שוין אַליין אַ שטיק טייג, און זיין שרעק אין האַרצן איז נישט מער ווי אַ טייל פון דעם אַלגעמיינעם טעמפּן שרעק און ווייטיק. נאָך אַ שעה פינף העגנגען אין דער לופט באַמערקט ער אַ ליידיק שטיקל אָרט אין אַ ווינקל. ער שלאָפט שוין.

— אייער בילעט!

עס רייסט זיך אים אַריין אין די אויגן דעם קאָנדוקטאָרס לאַמטערן.

— צווייטע קלאַס...

— ס׳איז שוין נאַכט?

— הערט נאָר, העי! אייער בילעט?

פּינעס רייסט אויף די אויגן.

— איך האָב אים דאָך שוין געוויזן!

— ווען?

ווייזט זיך אַרויס ער איז שוין נאָך אַ מאָל איינגעשלאָפן. ער ציט דעם בילעט פון קעשענע.

— וווּהין פאָרט איר?

— קיין ליאַסאָווע.

— פאַר וואָס הערט איר נישט וואָס מען רעדט צו אייך? מיט צוויי שעה צוריק האָב איך אייך געוואָרנט, איר זאָלט נישט איינשלאָפן.

— ווער? ווען?

ער איז פאַרבייגעפאָרן ליאַסאָווע. ער צאָלט שטראָף, ער קריכט אַראָפּ מיט זיין פּעקל אויף אַ פינצטערער סטאַנציע, ער קייט אַן אַלטן בייגל און פאַרזופּט מיט ביטערן טייביים בופעט און ער פילט, אַז נישט ער טוט שוין דאָס אַלץ, נאָר עפּעס

טוט זיך עס פאר אים. צוריק וועט ער האבן א באן אין א שעה ארום. צוויי שעה וועט ער פארן צו ליאסאווע, צוויי שעה, און פון דארט צו פאדלאסקין אין שטעטל מיט פערד — דריי שעה. איז צוזאמען — זעקס. ניין. זיבן. טאקע זעקס. ווען איז דאס גערעדט? ווען ער וואלט נישט פארשלאפן. איז אבער מעגלעך, אז ער זאל נישט פארשלאפן, אז ער איז שוין נישט ער, אז עפעס טוט זיך דא פאר אים? אט איז ער נישט זיכער צי די באנק וועט זיך נישט איינברעכן, ווען ער וועט זיך אוועקזעצן אויף איר. און קוים זעצט ער זיך — שלאפט ער שוין איין. פינעס, דו שלאפסט? ניין, ער שלאפט נישט. דאס גייט ער ארום, די הענט אין די ארבל, דעם קאפ אין די פלייצעס, איבערן האלב פינצטערן וואקזאל און ער ווייסט נישט וועמען פריער צו היטן: זיך, נישט איינצושלאפן, אדער זיין פעקל, מען זאל עס נישט צוגנבענען. פאר אנשטרענגונג האט ער שיער נישט פארגעסן צו קויפן א בילעט צוריק קיין ליאסאווע. דאס מאל קויפט ער דריטע קלאס און פארקריכט אין גרויס ענגעניש אין דער צווייטער. ווען ער צאלט צום צווייטן מאל שטראף דאכט זיך אים, אז דאס איז נאך אלץ דאס ערשטע מאל, אז ער האט פארשפעטיקט, אז ער דארף באלד אויסשטייגן און פארן צוריק קיין ליאסאווע. ער בעט זיך רחמים ביים קאנדוקטאר, אז יענער זאל אים אויפוועקן, טאמער שלאפט ער איין. אין א מינוט ארום דאכט זיך אים שוין, אז דאס חלומט זיך אים גאר. ער שלאפט און ער וועט זיך נישט אויפכאפן צו דער צייט. עס וועט זיך אים נאר דאכטן, אז ער האט זיך אויפגעכאפט. אויף דער סטאנציע ליאסאווע קריכט ער אראפ. ס'איז נאך אלץ נאכט. גאט מיינער! וויפל יאר געדויערט שוין די נאכט? ער לויפט מיט זיין פעקל זוכן דעם קאנדוקטאר. ער דארף נייטיק דעם קאנדוקטאר. ער כאפט זיך, אז דאס דארף ער זאגן דעם קאנדוקטאר, אז ער האט זיך שוין אליין אויפגעכאפט.

פינעס בלייבט שטיין אין מיטן געלויף. מען שטופט אים, מען שטויסט אים פון אלע זייטן. ער איז צופרידן. דאס געשטויסעריי וועט אים ארויסשלאגן דעם שלאף פון קאפ. ער שפירט, פינעס, אז עפעס האט ער פארלוירן אין וועג, אין גרויס איילעניש און שטיקעניש. עפעס האט ער דעם ווילן פארלוירן. ער געדענקט אפילו דעם מאמענט ווען ער האט פארלוירן דעם ווילן. דאס איז געשען, בעת דער קאנדוקטאר האט געשריגן, פאסאזשירן האבן געלאכט און ער האט מיטגעשמייכלט. אראפ איז ער אויף יענער סטאנציע שוין אן א ווילן. איצט איז ער טאקע אין ליא־סאווע; שוין אבער נישט די אייגענע ליאסאווע, נישט די געהעריקע פרייד פון דערגרייכטן ציל. עפעס האט דער קאנדוקטאר אים פארביטן די ליאסאווע.

פינעס דערוויסט זיך, אז צו דער שטאט איז צוויי מייל, אז די פאר פורן, וואס האבן געווארט ביי דער באן, זענען שוין אוועקגעפארן, אנגעלאדענע מיט פאסא־זשירן, כל־זמן ער האט זיך דא ארומגעדרייט ווי א גולם. פינעס שמייכלט,

ווידער פאַרשפּעטיקט ? גוט, אַלץ אין אָרדענונג. הצלחות –– אַ פולער קאָמפּלעט. ער וועט אָבער נישט וואַרטן. ער וועט לויפן אַניאָגן די פורן. אגב, צוויי מייל שפּילט קיין ראָלע נישט. איז ער דאָך שוין געקראָכן אַ מאָל צו פוס אין דער לענג פון מיסיסיפּי און מיטגעצויגן זיין קעסטל זאַכן איבערן וואַסער אויף אַ שטריק.

פּינעס לויפט מיט זיין פּעקל און פאָכעט מיט דער ליידיקער האַנט, ווי ער וואָלט דאַרפן אַריבערלויפן די גאַס מיט אַן עמער וואַסער. אין האַרצן ציטערט אויף אַ האָפענונג, אַז ער וועט זיך אַרויסדרייען פון דעם פּלאָנטער. ער ווייסט פון וואַנען די האָפענונג קומט. פון דעם ליידיקן ווייטן שטיקל הימל, ווו עס גרויט שוין בפירוש אויף טאָג. די נאַכט איז פאָרט נישט קיין אייביקייט. און נאָך פון עפּעס נעמט זיך די האָפענונג: מען האָט אים אָנגעוויזן ווי אַזוי ער דאַרף זיך פאַרנעמען צום טראַקט. און איצט, נאָך אַ לענגערן זינקען אין דער שיטערער בלאָטע, פילט ער שוין דעם האַרטן שטיין אונטער די פיס, ער זעט שוין פון דער זייט די סלופּעס פון טעלעגראַף, ער הערט שוין די באַוועגונג פון פורן און פון מענטשנטריט. אַ סך פורן. אָן אַ שיעור מענטשן. מען דאַרף זיי נאָר דעריאָגן. זיי וועלן אים מיטנעמען אין שטאָט אַריין. ניין, פון הינטן פאָרן אויך פורן, פון דער זייט גייען אויך מענטשן. פּינעסן ווערט הימלעך. ער הייבט אָן גיין לאַנגזאַמער, אַוודאי ציט מען דאָס קיין ליאַסאָווע אויף אַ יריד. דער פאַרטאָג איז שוואַרץ־גרוי און נעפּלדיק. אין נעפּל דערקענט ער שוין די פורן און די פוסגייער. האָט ער פריער געחלומט, אַז דאָס פאָרט מען אויף אַ יריד קיין ליאַסאָווע ? דאָס ציען זיך גאָר מיליטערישע פורן. דאָס גייען זעלנער, אָן אַ שיעור און אָן אַ סדר. דאָס טרעט אָפּ, לויפט צוריק די אַרמיי „אויף די פריער צוגעגרייטע פּאָזיציעס".

אָבער אָט זעט ער דאָך פּויערישע פורלעך אויך. ער איז געראַטעוועט. די האַנט איז שוין געליימט פון שלעפּן דאָס פּעקל.

— טשויִש, פּעטערל ! פיר מיך אונטער קיין ליאַסאָווע !

ער וואַרפט שוין דאָס פּעקל פון הינטן אויף דער פור' אַרויף.

קערט זיך אָפּ דאָס איינגעהויקערטע פויערל מיטן אָנגעשטעלטן קאָלנער. זעט פּינעס אַ פּאַפּאַכע מיט אַ באָרד.

— וואָס ווילסטו, וואָס ? וווהין קריכסטו ?

פּינעס כאַפּט דאָס פּעקל, ווייל שוין אָפּציען. הענט און פיס ווי ליים. זעלנער שרייען פון אַלע זייטן

— אַ־טו יעוואָ ! אַ־נו יעוואָ ! ווער איז ער ?

שטייט ער שוין און שמייכלט צווישן אַ גאַנץ רעדל צעקנייטשטע פּאַפּאַכעס, היטלען, בערד און קאָלנערס.

— ווער איז ער, ווער ?

— ווי קומט ער אַהער ?

— הערסטו דאָך ! אַ דייטש האָט מען געפּאַקט.

— וואָס האָט ער דאָרט אין פּעקל ? נעמט אים נאָר פאַרן קאָלנער !

פּינעס קריגט פון דער זייט אַ לאַנגווייליקן, פאַרשלאָפענעם פּאַטש. מען ציט שוין פון פּעקל זיין ביסל וועש, זיינע אַלטע העלפאַנטשיך. פּינעס איז שוין דאַנקבאַר פאַרן פּאַטש. דאַנקבאַר דער האַרטער האַנט, וואָס האַלט אים פאַרן קאָלנער. איצט וועט ער שוין נישט איינשלאָפן, ער איז זיכער. און ווען זיי לאַכן, לאַכט ער מיט. איז דאָס נישט אַ קאָמעדיע, ווען ערגעץ אויף אַ רוסישן וועג, צווישן נאַכט און טאָג זענען זיך צוזאַמענגעקומען פּערמיאַקעס און טוליאַקעס, כדי צו טרייבערן זיינע צעריסענע גאַטקעס ? אין פּעקל איז שוין כמעט גאָרנישט פאַר־בליבן, אַחוץ זיין אַלטן אַנצוג האָט מען אַלץ צעשלעפּט. אָבער די זעלבער טרייבערן נאָך.

— איך האָב געפּאַקט ! — שרייט איינער אויס מיט אַ הייזעריקן ניצחון. — געפּאַקט ! — און פּינעסן ווערט פינצטער אין די אויגן. ער זעט אין דער זעלבע־רישער לאַפּע זיין פּעקל כתבים, זיין פּראָיעקט צו באַוואַסערן מעסאָפּאָטאַמיע.

— ווייזט אַהער ! — שרייט ער ערנסט אויפגערעגט — ווייזט אַהער ! דאָס טשעפּעט נישט !

— זעסט סאַראַ חכם ס׳האָט זיך אויסגעפונען ! טשעפּעט נישט...

— טשעפּעט נישט ! — שרייט פּינעס — אָדער רופט אַהער דעם אָפיציר.

— אַזוי אַ מעשה !

פּינעס באַקומט שוין פון הינטן אַ זעץ אין קאַפּעליוש, אָבער דער זעלבער, וואָס האָט אויסגעפונען דעם מעסאָפּאָטאַמישן פּראָיעקט, נעמט אים פּלוצלונג אונטער זיין שוץ.

— לאָזט אָפּ, רעביאַטאַ ! איך האָב אים געפּאַקט, איך וועל צושטעלן צו דער נאַטשאַלסטוואָ. קריך אַרויף, פּאַניע !

פּינעס איז צעשראָקן און דערפרייט. דערפרייט, וואָס ער דאַרף נישט שלעפּן דאָס פּעקל, דערפרייט, וואָס ער זיצט אויף אַ פור ווי אַ גראַף. און צעשראָקן איז ער פאַר דעם גורל פון מעסאָפּאָטאַמישן פּראָיעקט. ער האָט מורא, אַז ער וועט דעם פּראָיעקט שוין מער נישט אָנזען פאַר די אויגן.

נישט איינער, נאָר גאַנצע דריי אָפיצירן זענען צוגעריטן צו דער פור אין אַ שנעלערן טעמפּ און באַטראַכט פּינעסן. ער האָט אַראָפּגענומען דעם צעבראָכענעם הוט און זיך פאַרנייגט שמייכלענדיק. דער מיטלסטער אָפיציר מיט קורצע באַקנ־בערד איז, ווייזט אויס, דער ראַטנער אַליין. פּינעס דערקענט זיין מעסאָפּאָטאַמישן פּראָיעקט, וואָס דער אָפיציר האַלט אין בלעטערן. דער צווייטער גייט אין ברילן און

נאָך גאָר אַ יונגער. ער בייגט זיך איבער אויך צו כאַפּן אַ קוק אין מאַנוסקריפּט אַריין. דער דריטער זיצט איינגעהויקערט אויף זיין פערדל, אויפגעשטעלט דעם קאָלנער און רייכערט אַ ליולקע. פון זיין אויסזען פאַרשטייט פינעס, אַז עס מוז טאַקע זיין קאַלט, כאָטש ער פילט גאָר קיין קעלט נישט. אָט דער דריטער קוקט אויף פינעסן. ער קוקט אָבער, דאַכט זיך, אָן שום אינטערעס, ווי אויף אַ קלאָץ, ווי אויף אַ שטיין אין וועג.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ שפּראַך ? — פרעגט דער מיט די באַקנבערד.

— יידיש.

— און וואָס פאַר אַ פלענער זענען דאָס ?

— מעסאָפּאָטאַמיע.

— ווי ?

— מעסאָפּאָטאַמיע.

דער יונגער פאַרריכט דיברילן און קוקט אים אָן. דער איינגעהויקערטער נעמט אַרויס אַ ליולקע, שפּייט אויס צווישן די ציין, קערט זיך אָפּ.

— דאָס איז אַ פּראָיעקט צו באַוואַסערן מעסאָפּאָטאַמיע, מיינע הערן — דערקלערט פינעס. ער וויל שמייכלען, אָבער עס שמייכלט זיך אים נישט. ערשטנס, איז אים אַ שאָד דער פּראָיעקט. צווייטנס, האָט ער מורא, אַז מען וועט אים אַראָפּ־יאָגן פון דער פור און הייסן גיין. ער פילט, ער וועט בלייבן זיצן אין מיטן וועג.

די אָפיצירן האָבן אַ קורצן יישוב־הדעת. עס דערגייען צו פינעסן די רייד פון דריטן, דעם איינגעהויקערטן אויף זיין פערדל :

— פון מיינעטוועגן הייסט אים גיין. פון מיינעטוועגן נעמט אים מיט. גיט אים אַ געאָרגי, גיט אים אַ קויל — מיר איז אַלץ איינס. נישט קיין אויסגעשלאָפענער, בין איך קיין מענטש נישט.

פינעס פילט אים מיט אין די לעצטע ווערטער זיינע. אַ שוואַכער מעכאַניזם, דער מענטש.

די אָפיצירן זענען אַוועקגעריטן און פינעס פאָרט ווייטער. איצט איז ער כמעט רויִק. עס איז אים נאָר נישט אָנגענעם, וואָס ער האָט זיי, די אָפיצירן, באַאומרויִקט. טאַקע מער ליגט זיי נישט אין זינען, ווי פאַרנעמען זיך מיט זיינע פּראָיעקטן. צוויי סאָלדאַטן זיצן מיט ביקסן קעגן אים. עס גייט אים נישט אָן.

איין סאָלדאַט פרעגט אים גאַנץ גוטמוטיק.

— האָסט אַ ביסל דייטשישן טאַבאַק ? אַ שרעק, ווי עס ווילט זיך פאַרציִען !

— פון וואַנען קומט צו מיר דייטשישער טאַבאַק ?

— זע נאָר דעם אָנשטעל ! עט, ברודער, לאָמיר רעדן ווי מענטשן. היינט לעבן מיר, מאָרגן — פרעסן אונדז די ווערעם. מיר זענען, ברודער, אַלע פאַרמישפּטע.

דו זאָג מיר בעסער, צי פרעסט מען טאַקע ביי אייך קינדער? צי שמירט מען אויף ברויט דעם שמאַלץ פון געשטאַרבענע. ס'איז דאָך הונגער ביי אייך?

— ביי וועמען — ביי אונדז?

— נו, ביי די דייטשן.

— זעמליאַק! איך בין פון וואַרשע — פּרוּווט פּינעס אַ שמייכל טאָן און דער־פילט אַז זיין פּנים איז אים פרעמד, קנייטשט זיך נישט.

— נו, דו רעדסט אַפילו „פּאַ נאַשעמו" גאָר גלאַטיק. שוין, ווייזט אויס, נאָך פון פאַר דער מלחמה אין דער דינסט?

— אין וועלכער דינסט?

— נו, אַ שפּיאָן אַ דייטשישער. מיינט איר, איך פאַרשטיי נישט? איך פאַרשטיי. אַז מען שיקט גייט מען. פאַטערלאַנד...

איצט האָט שוין פּינעס פאַרשטאַנען פון וואַנען עס נעמט זיך די מאָדנע לייכטקייט אין זיין גוף.

מען האָט אים באַפרייט נישט נאָר פון פּעקל, נאָר אויך פון דער טירחה צו דענקען. ערגעץ האָט מען אים געפירט. עפּעס האָט מען געדענקט פאַר אים. ער איז געוואָרן אַ זאַך, אָן אַ ווילן, אָן אחריות.

*

און דאָס איז אַ בריוו, וואָס דער „ווייסער קרייץ" האָט איבערגענומען. דער בריוו איז אָנגעקומען צום אַדרעסאַט אין וואַרשע מיט אַ שטעמפּל פון דער דייטשער צענזור, צוויי חדשים נאָך דעם, ווי די דייטשן האָבן פאַרנומען וואַרשע. דער אַדרע־סאַט איז געווען לעאָן ברוינער, אָבער דער בריוו איז געווען געשריבן צו פּינעסן. אַזוי ווי פּינעס איז געווען אַוועקגעפאָרן, האָט דעם בריוו געלייענט לעאָן ברוינער. געזעסן אין כאַלאַט, אויפן בעט. געהאַט אַן אויסגעצויגן, געלזיכטיק פּנים, און דער בריוו האָט געציטערט אין זיינע שוואַכע אויסגעקרימטע פינגער. שייקע האָט געשריבן:

טייערער פּינעס מיינער! וווּנדער זיך נישט, וואָס איך בין אַזוי סענטימענטאַל. דאָס איז אַ רעשט פון דער פראָנט־היסטעריע. איך האָב שוין געזען ווי אַ גאַנצע ראָטע איז משוגע געוואָרן, געמיינט מיינע נערוון זענען פון שטריק, אָבער, ווייזט אויס, איך האָב אַ טעות געהאַט. עס רופט זיך אָפּ. ווייט פון פראָנט און פון געפאַר געהרגעט צו ווערן, הייב איך איצט אָן צו שפּירן די מלחמה אין מיינע ביינער. ווערסט לייענען דעם בריוו און זאָגן, אַז שייקע איז משוגע. אָבער שייקע ראַנגלט זיך ערשט מיט זיין משוגעת, דו ביסט מיר ליב און טייער, טייערער ליטוואַק מיינער,

ביסט מיר איינגעבאַקן אין האַרצן, ווייסט פאַר וואָס? ווייל איך האָב נעכטן דיך דערשאָסן. גלייבסט נישט? טאָ הער.

מיטוואָך אין דער פרי איז דאָס געווען. מיר האָבן פאַרטאָג זיך דערשלאָגן צו אַ זומפּיק שטעטל. מידע, הונגעריקע, דורכגעפרוירענע. איין געדאַנק: רוען. פון שלאָף הער איך:

— ווזוואָד, סטראַיסיאַ!

איך בין שוין געוווינט צו שלאָפן שטייענדיק אויך. האַלט איך די ביקס און שלאָף אין דער ריי.

— שאַגאָם — מאַרש!

איך בין שוין געוווינט צו שלאָפן גייענדיק אויך. ערשט אין פעלד האָב איך געעפנט די אויגן, געמיינט, אַז מען האָט אונדז געשיקט רעקוויזירן אַ פּאָר בהמות צום קעסל. ערשט ניין. מען הייסט אונדז וואַרטן. עפּעס אַ שפּיאָן האָט מען געכאַפּט. מיין איינציקער געדאַנק: זאָל מען דאָס אָפּפּטרן וואָס גיכער, איך דאַרף שלאָפן.

און אַז איך דערמאָן זיך, זע איך טאַקע, אַז אַלע האָבן געדאַרפט שלאָפן, פאַרשלאָפן איז געווען דער ווזוואָד, פאַרשלאָפן — דער אָפיציר, וואָס האָט געגענעצט ביי דער קאָמאַנדע. דעם פרימאַרגן אַליין איז נישט ניחא געווען, וואָס ער איז געקומען אויף דער וועלט. ער האָט אויך געוואָלט שלאָפן. ענדלעך האָט מען אַרויסגעשטויסן אויפן פעלד אַ פאַרשלאָפענע בריאה — דעם דייטשישן שפּיאָן און — מיט איין קלאַפּ פּטור. איצט וועל איך שלאָפן.

ברודער פינעס! איך האָב אָבער נאָך ביז איצט קיין אויג נישט צוגעמאַכט, שוין דריי טעג מיט דריי נעכט. ביז נעכטן האָט מיך געמאַטערט דער געדאַנק — צו וועמען איז ער ענלעך געווען — דער דייטש? ערשט נעכטן האָט זיך מיר איינ־געגעסן אין האַרצן אַ משוגענער פאַרגלייך. דער דייטש איז ענלעך צו פינעסן! מילא, ענלעך איז ענלעך. אָבער דו פאַרשטייסט, ברודער, וואָס הייסט מלחמה־היסטעריע? אַז ביז איצט ציטערן מיר די הענט און איך קאָן אין מויל קיין ביסן נישט נעמען! עס מאַטערט מיך די איינרעדעניש, אַז איך האָב דיך דערשאָסן.

איך האָב אַלע מאָל געהאַט דעם איינדרוק, אַז דו ביסט אויסגעבעט מיט וואַטע און קיין קויל וועט דיך נישט דורכנעמען, סיידן מען זאָל שיסן אויף דיר פון אַ האַרמאַט. פון דעסטוועגן וואָלט איך אַ האַלב לעבן איצט אָפּגעגעבן צו האָבן אַ גרוס פון דיר, צו וויסן וואָס דו מאַכסט. פאַרפאַלן, ברודער, דיין מעסאָפּאָ־טאַמישן פּראָיעקט ועסטו מוזן אויף אַ צייט אָפּלייגן. זעסט דאָך: אויף דער וועלט טוען זיך אָפּ בילכערע זאַכן...

סוף פון צווייטן טייל

אינהאַלט

ערשטער טייל

אַלטשטאָט

1 אַלטשטאָט 11
2 פייגע־פעסיע מיט איר קאָמונע 16
3 אַ דריילינג 23
4 שייקע דערציילט מעשיות 32
5 קונסט מיט פאַרבייסעכץ 40
6 אַ טעמע 48
7 חברה זוכט אַ טרייסט 54
8 מיט דער טעמע האַלט שמאָל 61
9 האַנדל — האַנדל ! 70
10 חבר־באַלעבאָס 77
11 ווי ער ווייסט אָבער ווו צו טרעפן ! 82
12 יאָ אינטעליגענטיש, נישט אינטעליגענטיש 91
13 אין תהום 97
14 די באַוואַסערונג פון מעסאָפּאָטאַמיע 103
15 דער פעטער איז געקומען ! 108
16 פעטער בערל קאָן טאַנצן ! 118
17 אַ סגולה פאַר ליטעראַטן 128
18 שייקע דערציילט זיין שמ״ריאַדע 133
19 געקומען זיך געזעגענען 140

צווייטער טייל

שדים־טאַנץ

1 אַ יום־טוב אַזאַ 149
2 ביסטריצקי 157
3 באַסיע 163
4 חברטעס 167
5 אַ מזלדיקער 174
6 געשעפטן ! געשעפטן ! 179
7 פאַר וואָס ווייַנט טאַטעשי ? 188
8 געהאַנדלט אַ מציאה 193
9 וועגן דער שלעכטער קאָנסטרוקציע פון פאַרטעפּיאַן 205
10 אַ מאָדנער ייִד 218
11 שדימלעך 227
12 בערל אין ליאַסאָווע 238
13 אין וואַלד 247
14 באַסיעס קאַריערע 265
15 אויפרודערונג 277
16 ברכות 282
17 אַ סוף צום מעסאָפּאָטאַמישן פּראָיעקט 287